

**CJELOVITI RAZVOJNI PROGRAM
PREDŠKOLSKOG
ODGOJA I OBRAZOVANJA
KANTONA SREDIŠNJA BOSNA**

Kanton Središnja Bosna
Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa

**CJELOVITI RAZVOJNI PROGRAM PREDŠKOLSKOG
ODGOJA I OBRAZOVANJA KANTONA SREDIŠNJA
BOSNA/SREDNJOBOSANSKOG KANTONA**

Nakladnik:

**Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja
Bosna/Srednjobosanskog Kantona, Travnik**

Za nakladnika:

Ministrica Katica Čerkez

Tekst uredili:

**mr. sc. Ivica Augustinović,
Sabina Halilović, prof., mr.eduk.menadž.**

Lektorice:

Jelica Tusun i Amra Čampara-Lolić

Autori i članovi radne skupine:

**mr. sc. Ivica Augustinović; Sabina Halilović, prof., mr.eduk.menadž.; mr. sci. Adela
Dobrić, Katica Kovačevska, prof.; Ljiljana Kovač, prof.; Ljubica Matošević, prof.; Azra
Kosterović, prof.; Hadžija Begović, prof.; Brankica Jakešević, prof.; Tijana Barnjak,
prof.; Lejla Pipić, prof.**

Naslovnica:

Vedran Jakupanec

Tisak:

multimediaprint, Nova Bila

Naklada:

100 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

373.2(497.6-24 Srednjobosanski)

CJELOVITI razvojni program predškolskog odgoja i obrazovanja Kantona Središnja Bosna / [autori
i članovi radne skupine Ivica Augustinović ... [et al.]. - Travnik : Ministarstvo obrazovanja, znanosti,
kulture i športa Kantona Središnja Bosna, 2018. - 134 str. : graf. prikazi ; 30 cm

Bibliografija: str. 134.

ISBN 978-9958-550-05-8

1. Augustinović, Ivica

COBISS.BH-ID 25627654

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SREDIŠNJA BOSNA
Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa

CJELOVITI RAZVOJNI PROGRAM
PREDŠKOLSKOG
ODGOJA I OBRAZOVANJA
KANTONA SREDIŠNJA BOSNA

Travnik, 2018.

KAZALO

<i>Predgovor</i>	6
<i>Pojmovnik</i>	8
I. Predškolski odgoj i obrazovanja	9
1.1. Definicija i funkcija predškolskog odgoja i obrazovanja	9
1.2. Načela odgojno-obrazovnog rada	10
1.3. Ciljevi predškolskog odgoja i obrazovanja	11
1.4. Principi sustava predškolskog odgoja i obrazovanja	12
1.5. Uključivanje djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.....	14
1.6. Aspekti djetetova razvoja	14
1.6.1. Tjelesni razvoj.....	15
1.6.2. Spoznajni razvoj	15
1.6.3. Socijalno-emocionalni razvoj	16
1.6.4. Razvoj govora i komunikacije	16
1.6.5. Razvoj kreativnosti	17
1.7. Organiziranje odgojno-obrazovnog rada	17
1.7.1. Holistički pristup.....	17
1.7.2. Pedagoška klima	18
1.7.3. Prostorno organiziranje.....	18
1.7.4. Organiziranje vremena.....	18
1.7.5. Centri aktivnosti.....	19
1.8. Metode predškolskog odgoja i obrazovanja	21
1.9. Partnerstvo s obitelji	23
1.10. Partnerstvo sa zajednicom	25
1.11. Partnerstvo sa školom	26
II. Sadržaj predškolskog programa	27
2.1. Program njege i odgoja djece od šest mjeseci do navršene treće godina života	30
2.2. Program odgojno-obrazovnog rada za djecu u četvrtoj godini života	55
2.3. Program odgojno-obrazovnog rada za djecu u petoj godini života	73
2.4. Program odgojno-obrazovnog rada za djecu u godini pred polazak u školu	92
III. Primjena Cjelovitoga razvojnoga programa u programiranju i planiranju	115
3.1. Etapno planiranje	115
3.2. Tematsko planiranje	116
3.3. Projektno planiranje.....	117
3.3.1. Etape rada na projektu	117
3.3.2. Djetetova uloga u projektu.....	120
3.3.3. Djetetove aktivnosti tokom rada na projektu.....	120
3.3.4. Odgojiteljeva uloga u projektu	120
3.3.5. Usklađivanje aktivnosti odgojitelja i aktivnosti djece	121
3.3.6. Prednosti ovakvoga načina učenja.....	121

IV. Evaluacija	121
4.1. Samoevaluacija	122
4.2. Evaluacija odgojitelja	122
V. Stručna sprema i kadrovski uvjeti	124
VI. Standardi zanimanja odgojitelja u predškolskom odgoju i obrazovanju	126
6.1. Opis zanimanja	126
6.2. Ključni poslovi i potrebne kompetencije odgojitelja u predškolskim ustanovama	127
<i>Literatura</i>	132

Predgovor

Suvremeno društvo XXI. stoljeća ili društvo ubrzanih promjena obiluje znanstvenim i tehnološkim postignućima pred kojima stoje još mnogi izazovi. Svjedoci smo konstantnih obrazovnih reformi, procesa traženja i kreiranja idealnoga odgojno-obrazovnoga sustava u svijetu koji će moći odgovoriti svim izazovima današnjice. Mnogi priznati svjetski znanstvenici smatraju da kreiranje kompatibilnoga odgojno-obrazovnoga sustava s načinom na koji mozak funkcionira i uči mora krenuti upravo od razvijanja kvalitetnih programa za djecu u ranome uzrastu, za djecu predškolske dobi. Izrada i donošenje kvalitetnih programa predškolskoga odgoja i obrazovanja za nas predstavlja novu paradigmu u odgojno-obrazovnome sustavu koja bi se ogledala kroz doprinos razvoju pojedinca i cijeloga društva.

Cjeloviti razvojni program predškolskoga odgoja i obrazovanja Kantona Središnja Bosna upravo je naš odgovor na suvremene zahtjeve današnjice, koji je koncipiran na način da mu je osnovni cilj težnja ka kvaliteti koja će pridonijeti stalnome razvoju pojedinca i samoga društva. Program na pragmatičan način upozorava na važnost predškolskoga odgoja i obrazovanja te pruža mogućnost za kvalitetan i svrhovit rad s djecom rane i predškolske dobi.

Kroz ovaj Cjeloviti razvojni program nastojali smo odgovoriti na pitanja: *Što to djeca predškolskoga uzrasta trebaju znati odnosno koje sposobnosti trebaju posjedovati? Što djecu treba poučavati i kod njih razvijati? Što je to što će djeci koristiti u njihovoj skoroj budućnosti?* Upravo zahvaljujući danim odgovorima na prethodna pitanja akcentirali smo sposobnosti nasuprot činjenicama, jer sposobnosti svakom djetetu služe u njegovoj sadržajnoj svakodnevnici koja obiluje izazovima. Prednost prilikom planiranja aktivnosti imaju ishodi učenja u odnosu na sadržaje, a koji definiraju što to djeca trebaju moći, razumjeti, postići, prepoznati i znati u određenoj životnoj dobi prema razvojnim područjima koja su obuhvaćena Cjelovitim razvojnim programom.

Kada govorimo o ishodima učenja, bitno je naglasiti kako je ovaj Cjeloviti razvojni program usklađen sa Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa, po svim područjima (jezično-komunikacijskome području, matematičkom području te kroz kurikularno, umjetničko itd.) definiranim u ishodima učenja koje je donijela Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje Bosne i Hercegovine, a koji se odnose na kraj predškolskoga odgoja i obrazovanja djece u dobi od pete do šeste godine.

Želimo izraziti duboku zahvalnost svim županijskim ministarstvima obrazovanja, osobito Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zeničko-dobojskoga kantona koje je, sukladno Memorandumom o razumijevanju, učinilo dostupnim korisne informacije i dokumente te dalo nesebičnu potporu u procesu izrade ovoga Cjelovitoga razvojnoga programa. Osobita zahvalnost pripada članovima Povjerenstva za izradu Cjelovitoga razvojnoga programa predškolskoga odgoja i obrazovanja Kantona Središnja Bosna, djelatnicima Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna te ostalima koji su predano i vrijedno radili s intencijom davanja jasnih smjernica odgojiteljima i roditeljima kako kvalitetno poticati dječji razvoj i učenje.

Katica Čerkez, ministrica obrazovanja, znanosti, kulture i športa

Na temelju stavka (4) članka 35. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Središnja Bosna“, broj 10/17), Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna donosi

**CJELOVITI RAZVOJNI PROGRAM
PREDŠKOLSKOGA ODGOJA I OBRAZOVANJA
KANTONA SREDIŠNJA BOSNA**

I.

Cjelovitim razvojnim programom predškolskoga odgoja i obrazovanja Kantona Središnja Bosna (u daljnjem tekstu: Cjeloviti razvojni program) utvrđuju se opseg, oblici i metodologija odgojno-obrazovnog rada s djecom i didaktičko metodičke upute za odgojitelje.

II.

Cjeloviti razvojni program ostvaruje se u ustanovi predškolskoga odgoja i obrazovanja, u ustanovi socijalne skrbi za djecu bez roditeljske brige ili u drugim odgojno-obrazovnim ustanovama u kojima se radi s djecom predškolskoga uzrasta.

III.

Cjelovitim razvojnim programom utvrđuje se profil i stručna sprema odgojitelja i stručnih suradnika za rad u predškolskim ustanovama, sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, i osnova je za izradu obveznog programa predškolskoga odgoja i obrazovanja u trajanju od 150 sati.

IV.

Cjeloviti razvojni program primjenjuje se od dana donošenja i ovaj akt o donošenju objavit će se u „Službenim novinama Kantona Središnja Bosna“.

Broj: 01-38-568/18
Travnik, 28. ožujka 2018.

MINISTRICA
Katica Čerkez, v. r.

POJMOVNIK

- **Predškolski odgoj i obrazovanje:** prvi poseban i specifičan stupanj ukupnoga odgojno-obrazovnoga sustava koji se bavi njegovom i zaštitom te odgojem i obrazovanjem djece predškolske dobi.
- **Cjeloživotno učenje:** učenje i obuka od rođenja do kraja života, obuhvaća formalno obrazovanje (redovito institucionalno), neformalno obrazovanje (usavršavanje, specijalizaciju, seminare i osvježavanje znanja) te informalno učenje (stjecanje znanja i vještina kroz rad i druge svakodnevne aktivnosti).
- **Inkluzivno obrazovanje:** pravo na jednake mogućnosti tijekom obrazovanja za sve osobe, posebno pravo djece s teškoćama u razvoju i nadarene djece na maksimalan razvoj njihovih potencijala kroz podršku koja uključuje fleksibilan program, adekvatno obučene nastavnike, stručnu podršku i prihvaćanje različitosti, čemu je cilj razvoj tolerancije i socijalne inkluzije.
- **Temeljno obrazovanje:** prema „Pozivu na djelovanje“ organizacija UN-a i ministara obrazovanja škola u Europi i središnjoj Aziji, za uključivanje sve djece u kvalitetan odgoj i obrazovanje, svako bi dijete trebalo završiti puni ciklus temeljnoga obrazovanja koji čine jednogodišnje predškolsko te osnovno i srednje obrazovanje.
- **Ishodi učenja:** opis onoga što osoba koja uči zna, razumije i može obavljati na osnovi završenoga procesa učenja. Najčešće se definira kao znanje, vještine i kompetencije.
- **Jaslice i vrtić:** odgojne skupine predškolskih ustanova prema uzrastu djece: jaslice za djecu u dobi od pola godine do tri godine, a vrtić za djecu u dobi od tri godine do polaska u školu.
- **Igra:** prema Frostu (1992.), igra je glavni pokretač razvoja mašte i inteligencije, jezika, društvenih vještina i perceptivno-motoričkih sposobnosti djece. Kroz igru djeca spoznaju svijet oko sebe, grade međusobne odnose, prihvaćaju uloge, razvijaju ustrajnost i otpornost te uče kako se nositi s napetošću i stresom.
- **Asertivna komunikacija:** sposobnost svoje potrebe, želje, misli i osjećaje izraziti na otvoren, iskren i izravan način. Ova vrsta komunikacije istodobno omogućuje zastupanje naših prava uz poštovanje prava drugih, uključuje „ja“ govor i omogućuje nam da preuzmemo odgovornost za sebe i svoje akcije, a da pri tom ne optužujemo druge ljude. Asertivna komunikacija dopušta konstruktivno suočavanje i pronalazak zajedničkoga rješenja tamo gdje postoji sukob.
- **Socijalna isključenost:** proces kojim su određeni pojedinci gurnuti na rub društva i spriječeni u punom sudjelovanju u društvu. Ovaj proces kidanja veza između pojedinca i šire zajednice može se odvijati na osnovi jedne dimenzije ili više dimenzija: zapošljavanja, obrazovanja te sudjelovanja u političkome životu, društvenim i kulturnim aktivnostima, mrežama socijalne podrške itd.

I. PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

1.1. DEFINICIJA I FUNKCIJA PREDŠKOLSKOGA ODGOJA I OBRAZOVANJA

Zbog utjecaja brzoga razvoja znanstvenih spoznaja na suvremeni čovjekov život neminovna je promjena koncepcije sustava odgoja i obrazovanja. Govoreći o predškolskom odgoju postalo je jasno da se moraju osim sadržaja i metoda odgoja mijenjati i ciljevi i zadatci odgoja. Odgoj je kontinuirani proces koji počinje od najranijih dana čovjekova života odnosno od razdoblja kada se izgrađuju osnove čovjekova normalnoga tjelesnoga i psihičkoga razvoja, a predškolski odgoj je, u tom pogledu, ne samo polazna nego i jedna od najvažnijih sastavnica u čovjekovu razvoju.

Predškolski odgoj i obrazovanje formativni je proces kojim se na uzrastima djeteta od rođenja do polaska u školu bude i aktualiziraju njegovi psihofizički potencijali, potiču i usmjeravaju pozitivne tendencije koje se izražavaju tijekom razvoja i zadovoljavaju dječje potrebe kao stalan izvor razvojnih mogućnosti. Osim toga, odgojem se stvaraju uvjeti za što bolje i uspješnije izražavanje i korištenje tih mogućnosti kako bi se postigle sve više razine sposobnosti, proširila i usavršila iskustva, izradile voljno-karakterne osobine i stavovi, oplemenili osjećaji i mijenjalo djetetovo ponašanje odnosno oblikovala i razvila sva pozitivna svojstva njegove ličnosti. Predškolskim odgojem i obrazovanjem postavljaju se temelji čitave buduće ličnosti te o njegovoj kvaliteti velikim dijelom ovise uspješnost i dometi razvoja i učenja.

Predškolski odgoj i obrazovanje sastavni je dio odgojno-obrazovnoga sustava u Kantonu Središnja Bosna. On je prvi, posebni specifični stupanj odgojno-obrazovnoga sustava koji se bavi odgojem djece predškolske dobi.

Predškolski odgoj i obrazovanje na području Kantona Središnja Bosna zasnovan je na humanističkome pristupu odgoju i obrazovanju, suvremenim znanstvenim postignućima i teorijama o djetetovu razvoju i pravima djeteta, te obvezno uzima u obzir stupanj djetetova razvoja, specifičnosti razvojnih mogućnosti i pojedinačne djetetove potrebe.

Predškolski odgoj i obrazovanje ima sljedeće funkcije:

- Predškolskim odgojem i obrazovanjem treba osigurati zadovoljavanje dječjih i društvenih potreba te ostvarivanje njihovih prava (sukladno UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta);
- Institucionaliziranim predškolskim odgojem i obrazovanjem osigurava se aktivno djetetovo sudjelovanje u zajednici djece slične njemu, u uvjetima koji su prilagođeni njemu, njegovim mogućnostima, interesima i razvojnim potrebama, o čemu se brine pedagoški, psihološki i metodički obučeni kadari, a čije se djelovanje nalazi pod društvenom brigom i nadzorom;
- Predškolski odgoj i obrazovanje ima funkciju pripreme za školu. Ta priprema, osim odgovarajućega znanja i stupnja razvijenosti sposobnosti i navika, također podrazumijeva doprinos psihološkoj, tjelesnoj, socijalnoj, emocionalnoj i drugoj spremnosti djeteta da prihvati sve složenije obveze i uspješno ostvari zadatke koje mu škola postavlja;
- Institucionalizirani predškolski odgoj i obrazovanje jest dopuna obiteljskome odgoju. Osim odgojno-obrazovnih elemenata on osigurava brigu o djeci tijekom dana te čuvanje, njegu i prehranu djece;

- Uspostava suradnje s roditeljima u svrhu pružanja pomoći obitelji odnosno unaprjeđenje pedagoško-psihološke kulture roditelja radi što uspješnijega odgojnoga djelovanja na djecu;
- Kompenzacijska funkcija izvanobiteljskoga predškolskoga odgoja. Ta funkcija određuje socijalno ili zaštitno djelovanje predškolskih institucija za djecu koja dolaze iz obitelji koje su kulturno, ekonomski, obrazovno, zdravstveno ili drugačije uskraćene;
- Pružanje pomoći djeci i zaštite djece s teškoćama u razvoju;
- Pružanje posebnih uvjeta djeci koja imaju povećane razvojne mogućnosti, tj. nadarenoj i talentiranoj djeci.

Kvalitetan predškolski odgoj izravno utječe na sljedeće:

- Ranije uključivanje djece u predškolsko obrazovanje omogućuje optimalni tjelesni, moralni i društveni razvoj pojedinca sukladno njegovim mogućnostima i sposobnostima;
- Psihofizički razvoj djevojčica i dječaka koji imaju posebne odgojne i obrazovne potrebe;
- Poticanje i ostvarivanje povoljnih prilika za osobni razvoj mladoga bića u intelektualnom, osjećajnom, tjelesnom, moralnom i duhovnom djelovanju;
- Razvijanje sposobnosti, znanja i umijeća koje će djeci pomoći u odrastanju za stvaralačko, osposobljeno, humanistički usmjereno, odgovorno i radno uključivanje u suvremeno društvo;
- Smanjenje socijalnih razlika i sposobnost učenja, te nastoji što je moguće bolje zadovoljiti djetetove razvojne potrebe i uvesti ga u svijet svjesnoga učenja;
- Manji stupanj asocijalnoga i kriminalnoga ponašanja kasnije u životu;
- Kasnija uspješnost djece u školi i životu;
- Na djecu koja žive u obiteljima u kojima se manje primjenjuju edukativni sadržaji, predškolski odgoj i obrazovanje ima kompenzacijsku ulogu. Ta se uloga, osim ostaloga, sastoji u nadoknađivanju odsutnih ili korigiranju nepovoljnih utjecaja loše sredine koji na djecu mogu imati roditelji zbog njihova lošega obrazovnoga statusa, udaljenosti od obrazovnih tijekova ili iz bilo kojih razloga;
- Povećavanje jednakosti u razvojnim mogućnostima na kognitivnoj i socijalnoj razini za djecu koja dolaze iz siromašnih sredina;
- Na obitelj, jer predstavlja platformu na kojoj roditelji mogu ostvarivati svoju funkciju na društvenome planu;
- Zdravstveno stanje djece, koje utječe i kasnije na njihovo zdravstveno stanje u životu.

1.2. NAČELA ODGOJNO-OBRAZOVNOGA RADA

Načela odgojno-obrazovnoga rada služe kao orijentir za pripremanje, organiziranje, izvođenje i vrednovanje odgojno-obrazovnoga rada. Sukladno programskim polazištima, osnovna su načela odgojno-obrazovnoga rada:

- Poštovanje razdoblja posebne osjetljivosti – prvenstveno je pedagoška zadaća promatranje djeteta i ciljano poticanje nastupajuće osjetljivosti;
- Ciljano izazivanje nastupajuće osjetljivosti ponudom primjerenih vježbi, igara i pribora;
- Odgojni utjecaj dijeli se na utjecaj pripremljene okoline i na tehniku neizravnoga uplitanja kojom se koristi odgojitelj;

- Slobodno započinjanje kretanja i izbora onoga što će dijete raditi neophodne su pretpostavke za pojavu koncentracije; buđenje spontane aktivnosti i usmjeravanje pozornosti na rad povezani su sa slobodom koja mu je dopuštena.

Osim navedenih četiriju glavnih načela, u odgojno-obrazovnome radu koriste se i sljedeća načela:

- Načelo socijalne integracije;
- Načelo orijentacije ka općim ciljevima;
- Načelo praćenja;
- Načelo usklađenosti sa uzrastom;
- Načelo usklađenosti s individualnim sposobnostima;
- Načelo kontinuiteta;
- Načelo poticanja dječjega razvoja;
- Načelo cjelovitosti.

1.3. CILJEVI PREDŠKOLSKOGA ODGOJA I OBRAZOVANJA

Opći cilj predškolskoga odgoja i obrazovanja, kao integralnoga dijela cjelokupnoga sustava odgoja i obrazovanja u Kantonu Središnja Bosna, a i Bosni i Hercegovini jest osiguravanje optimalnih i jednakih uvjeta da svako dijete, od rođenja do polaska u školu, razvija i ostvaruje sve svoje intelektualne i tjelesne sposobnosti, kao i kompetencije, kroz različite vidove kvalitetnoga i profesionalno autonomnoga, institucionalnoga i izvaninstitucionalnoga predškolskoga odgoja i obrazovanja.

Smisao predškolskoga odgoja i obrazovanja jest brigom o djeci predškolske dobi i njihovom svestranom aktivnošću, a sukladno temeljnom odgojnom cilju, zadacima i zakonitostima psihofizičkoga razvoja djece, osigurati povoljne uvjete i omogućiti im da radosno prožive djetinjstvo, da se osjećaju sigurnima i sretnima te da se maksimalno razvijaju njihove tjelesne i mentalne sposobnosti, spoznajne, emocionalne i voljne osobine, smisao za uredan, higijenski, skladan i prijateljski način života u zajednici.

Posebni su ciljevi predškolskoga odgoja i obrazovanja:

- Poticati psihofizički razvoj djeteta i utjecati na oblikovanje djetetove ličnosti;
- Razvijati djetetove psihosocijalne, kognitivne i druge sposobnosti;
- Omogućavati djetetu stjecanje elementarnih znanja o prirodi i društvu;
- Pripremati djecu za daljnji odgoj i obrazovanje;
- Njegovati i obogaćivati dječje stvaralaštvo te sposobnost izražavanja govorom, pokretom, likovnim i glazbenim izrazom u igri i drugim aktivnostima;
- Zadovoljavati djetetovu potrebu za igrom i zajedničkim životom, što utječe na djetetov pozitivan emocionalni i socijalni razvoj te oblikovanje djetetovih moralnih osobina, domoljublja, radnih i kulturnih navika i individualnosti;
- Smanjivati primarne negativne posljedice i sprječavati nastajanje sekundarnih teškoća kod djece s teškoćama u razvoju te pripremati djecu za daljnji odgoj i obrazovanje;
- Razvijati djetetovu radoznalost i omogućavati mu stjecanje elementarnih znanja o prirodi, životu i radu ljudi te obogaćivati dječje iskustvo;

- Osposobljavati za poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda te razvoj sposobnosti za život u demokratski uređenu društvu;
- Razvijati svijest o važnosti zaštite i očuvanja prirodnoga okruženja.

1.4. NAČELA SUSTAVA PREDŠKOLSKOGA ODGOJA I OBRAZOVANJA

Kako bi bilo koji rad, pa i odgojno-obrazovni rad bio uspješan, neophodno je utvrditi i poštovati određena načela. U odgojno-obrazovnome radu moraju se poznavati zakonitosti koje vladaju u tome procesu. Stoga možemo reći da su načela temeljna i obvezna načela kojima se rukovode odgojitelji prilikom planiranja, organiziranja, izvođenja i vrednovanja odgojno-obrazovnoga procesa. Na njih se ne može gledati kao na samostalne kategorije, niti se mogu uzimati sama za sebe. Svako je jednako važno i ima svoju funkciju, ali može biti djelotvorno samo ako je u jedinstvu sa ostalim načelima te s njima u međusobnoj povezanosti i ovisnosti.

Postoje razlike u broju, nazivima i formuliranju pojedinih načela; međutim, ove koje ćemo navesti u ovome Cjelovitome razvojnome programu predškolskoga odgoja i obrazovanja Kantona Središnja Bosna (CRP-u) nalaze se u gotovo svim didaktičkim studijama i stručnim radovima koji se odnose na oblast predškolskoga odgoja i obrazovanja:

- **načelo znanstvenosti** – bit je u tome da djeca tijekom svih godina provedenih u vrtiću dolaze u kontakt sa znanstveno provjerenim znanjima, odnosno da se obrađuje ono što je znanstveno vjerodostojno, nesporno, te da se kod djece razvija početni znanstveni pogled na svijet koji vjerno odražava pojave i predmete stvarnosti, njihove veze i odnose;
- **načelo odmjerenosti** (primjerenosti) aktivnosti dječjemu uzrastu – sve aktivnosti potrebno je prilagoditi stupnju razvoja tjelesnih i duševnih dječjih sposobnosti, tj. moraju biti prilagođene dječjoj prirodi. Aktivnosti su odmjerene samo onda kada djeci nisu ni prelagane ni preteške, nego djeci omogućuju da ih savladaju uz odgovarajući napor. Opasnost je u primjeni ovoga načela da nekada može obezvrijediti sadržaje koji se djeci prilagođuju;
- **načelo sustavnosti i postupnosti** – kada kažemo sustavnost, to se odnosi na izbor sadržaja i njihov raspored (nekada je linearan, a nekada u koncentričnim krugovima). Također, tu je obrada većih ili manjih cjelina (voditi računa o dječjemu predznanju). Potrebno je poštovati redoslijed rada i postupaka. Do generalizacije odnosno prihvaćanja znanstvenih činjenica, djecu treba dovesti postupno, jer su djeca u razvojnoj fazi, pa na pojedinim razvojnim razinama ne mogu primiti nove sustave. Postupnost se izražava u sljedećem: od poznatoga k nepoznatom, od lakšega k težem, od jednostavnoga k složenom i od bližeg k daljem;
- **načelo očiglednosti** osnovni je uvjet za osjetilni doživljaj učećih sadržaja i povezivanje toga doživljaja s djetetovim iskustvom. Pojam očigledno sinonim je za pojam konkretno. Djeca brže i lakše prihvaćaju saznanja zasnovana na osjetilnom iskustvu (svih pet osjetila). Kada se angažira svih pet osjetila, znatno su veće mogućnosti u postupcima promatranja, slušanja, kušanja, mirisanja, dodirivanja za aktivitet djece u procesu učenja. Poštovanjem načela očiglednosti djeca su aktivnija i s više pozornosti i

zanimanja prate aktivnosti, bolje pamte, zaključuju, lakše savladavaju i saznanja dulje traju te, na kraju, uspješnije se primjenjuju u svakodnevnome životu;

- **načelo svjesne aktivnosti** odnosi se na poticanje djeteta na razmišljanje i protivi se dogmatizmu (gdje je samostalno mišljenje žestoko kažnjavano). Svjesna aktivnost složena je pojava i ima svoje rezultate: svjesnost, aktivnost i samostalnost. Učenje s razumijevanjem je upoznavanje, razvijanje i operiranje brojnim mentalnim procesima (npr. mišljenjem). Učiti aktivno znači učiti s razumijevanjem, djeca trebaju stjecati znanja vlastitim misaonim procesima, aktivnostima i razumijevanjem, a izbjegavati priopćavanje znanja u gotovu vidu i s rješenjem;
- **načelo individualizacije** – teži se tomu da sadržaje i aktivnosti treba prilagoditi svakom pojedinom djetetu u skupini. Među djecom u istoj uzrasnoj skupini postoje značajne razlike u tjelesnom i duševnom pogledu, predznanju, sposobnosti promatranja, percepciji, tempu učenja, brzini i trajnosti pamćenja, motiviranju za učenje, temperamentu, spolovima, obiteljskim i društvenim sredinama, jedinac ili više braće i sestara, koliko dugo pohađa vrtić itd. Zapamtiti da ne postoji „prosječno dijete“ iako se programi kreiraju na tome temelju. Dijete nije objekt koji se podučava, nego je aktivan subjekt koji uz vlastite napore i zalaganja aktivno prihvaća znanje i vještine na individualan način. Možemo govoriti o individualizaciji odgojnih postupaka, jednako zadovoljenom „minimalnom“ i „maksimalnom“ programu; ovo načelo odnosi se na opseg, dubinu i izbor sadržaja te oblike, metode i postupke u radu; individualizacijom se ostvaruju pogodni uvjeti za temelje samoobrazovanja i, na kraju, podrazumijeva da je odgojitelj suradnik i pomagač u procesu učenja;
- **načelo povezivanja teorije i prakse** – ovo načelo važno je zbog zadaća koje se postavljaju pred vrtić, a odnose se na to da djeca umiju prihvaćena znanja primijeniti u praksi (to znači opravdanost sadržaja koji se izučavaju). Primjenu znanja imamo kada djeca prepoznaju izučene pojmove, uočavaju pogreške, rješavaju praktične zadatke kao što je to u stvarnome životu (npr. poštovanje prometnih pravila, rad u vrtićkom dvorištu). Primjena znanja uvjetovana je time koliko se u djetetovoj svijesti stvaraju asocijacije između znanosti i znanja te različitih pojava u životu.
- **načelo racionalizacije i ekonomičnosti** naglašava potrebu osmišljavanja procesa učenja, racionalnoga strukturiranja tehnike, energije, vremena i sredstava u odgojno-obrazovnome procesu. Ovo načelo nalazi svoju opravdanost jer imamo intenzivni razvoj znanosti, tehnike i ekspanziju znanstvenih saznanja što sve više zaoštrava suprotnosti između opsega spoznaja i kulturnih vrijednosti, s jedne strane, i ograničenih mogućnosti za njihovo prihvaćanje. Mnoge su metode i forme učenja tradicionalne i pojavile su se u drugom vremenu i drugim uvjetima te je prirodno da neke od njih ne odgovaraju sadašnjici. Suvremeni odgojitelji trebaju tragati za novim metodama i strategijama učenja (primjena inovativne prakse);
- **načelo trajnosti znanja, vještina i navika** – znanje je sustav znanstvenih činjenica i generalizacija koje su djeca shvatila, prihvatila i u pamćenju zadržala. Učenje za sobom ostavlja određene tragove, ali oni vremenom slabe i nestaju. Ako je retencija (zadržavanje) građe potpuno uspjela, onda se naučeno znanje može reproducirati. Pojavljuje se rekognicija (prepoznavanje) učenoga materijala kao oblik najnižeg pamćenja. Pamćenje u svrhu rekognicije ima veliku važnost za daljnje učenje i životnu praksu.

Svako od nabrojanih načela ima svoju važnost u odgojno-obrazovnim nastojanjima odgojitelja i stručnih suradnika u poticanju i razvijanju kod djece odgovornosti i inicijative za samostalno obavljanje osnovnih radnji i naučenoga bez neposredne pomoći samih odgojitelja.

1.5. UKLJUČIVANJE DJECE S POSEBNIM ODGOJNO-OBRAZOVNIM POTREBAMA

Inkluzivno obrazovanje odnosi se na filozofiju koja promovira obrazovanje za svu djecu prema mjeri svakoga djeteta bilo da to dijete ima teškoće u razvoju ili nema teškoća u razvoju. Inkluzivno obrazovanje nije samo spajanje djece s teškoćama u razvoju s njihovim vršnjacima iz široke populacije, već je zajednička igra, druženje i razvoj sukladno dječjim individualnim mogućnostima i potrebama. Takav pristup zahtijeva temeljite promjene u razmišljanju ljudi, promjene u stavovima i odnosu prema različitostima, te on promovira zajednički program koji se, kroz različite sadržaje i metode rada, maksimalno prilagođuje (individualizira) svakome djetetu.

Cjeloviti razvojni program neophodno je promatrati u svjetlu fleksibilnosti unutar samoga sustava, a što je sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Središnja Bosna“, broj 10/17).

Fleksibilnost podrazumijeva sljedeće:

- djeca koja su obdarena, nadarena i talentirana trebaju se kretati svojom prirodnom brzinom učenja;
- djeca koja napreduju sporije od svojih vršnjaka trebaju napredovati koliko god im to njihove sposobnosti dopuštaju;
- djeca sa izraženijim problemima u učenju i s većom potrebom za podrškom trebaju dobiti dodatnu pomoć i podršku od odgojitelja kako bi svoje mogućnosti maksimalno razvila.

Zbog svih navedenih, kao i drugih razloga, odgojno-obrazovni rad treba individualizirati, uzimati u obzir i shvatiti različitost individualnih značajki (sposobnosti, interesa i potreba), te na taj način omogućiti poštovanje i zadovoljavanje prava sve djece da pohađaju najbliže vrtiće, skupa sa svojim vršnjacima (s teškoćama i bez teškoća u razvoju) razvijajući na taj način svoje sposobnosti i znanja do njihova mogućeg maksimuma. Odgojitelj određuje aktualnu razinu razvoja svakoga djeteta i na temelju toga planira strategije i mjere koje će poduzimati u njegovu napredovanju. Razinu aktivnosti prilagođuje njihovim mogućnostima tako da djeca uz određeni napor mogu postignuti uspjeh.

1.6. ASPEKTI DJETETOVA RAZVOJA

Sukladno suvremenoj psihologiji, među osnovne aspekte djetetova razvoja spadaju razvoj motorike, spoznaje, govora, emocionalni i socijalni razvoj, kao i razvoj igre te razvoj likovnih i glazbenih sposobnosti i dr. U ovome dijelu Cjelovitoga razvojnoga programa govorit ćemo o ciljevima tih aspekata, za koje moramo imati na umu da na njih ne možemo gledati rascjepkano jer, npr., spoznajnoga razvoja nema bez razvoja motorike i govora niti se mogu jedan bez drugoga pratiti u kontekstu socijalno-emocionalnoga i spoznajnoga razvoja. Sukladno navedenom, u drugome dijelu Cjelovitoga razvojnoga programa, za svaku djetetovu dob opisujemo i razvoj motorike, spoznaje i govora te emocionalni i socijalni razvoj, kao i razvoj kreativnosti.

1.6.1. Tjelesni razvoj

Ciljevi:

- Razvijati djetetove motoričke i funkcionalne sposobnosti;
- Razvijati prirodne oblike kretanja, a s pomoću njih, djetetovo ovladavanje prostorom;
- Stvarati uvjete za njegov djetetov zdrav i djetetov „normalan“ rast i razvoj;
- Razvijati otpornost djetetova organizma prema bolestima i deformitetima te čuvati djecu od ozljeđivanja;
- Jačati djetetovo tjelesno zdravlje i otpornost kao elementarne uvjete pravilnoga razvoja svih njegovih organa i organskih sustava;
- Utjecati na razvoj neophodnih djetetovih navika u održavanju osobne higijene i higijene okoline te utjecati na djetetovo osamostaljivanje prilikom odijevanja i hranjenja;
- Utjecati na razvoj djetetovih kreativnih navika;
- Početi s oblikovanjem djetetovih navika za svakodnevno obavljanje tjelesnih vježbi;
- Upoznavati dijete s okolinom i vlastitim tijelom te podržavati spontano izražavanje pokretom pružajući djetetu u igri posebne emocionalne podrške;
- Poticati razvoj djetetova cjelovitoga senzornoga i perceptivnoga potencijala, osjetila odgovornih za pravilnu percepciju i doživljaj okruženja.

1.6.2. Spoznajni razvoj

Ciljevi:

- Pridonosi razvoju općih osobina djetetove ličnosti: radoznalosti, samostalnosti, inicijativnosti itd.;
- Razvijati spontanu dječju radoznalost za kvantitativne odnose u okolini i omogućiti djetetu verbalizaciju tih odnosa;
- Poticati razvoj djetetova kritičkoga mišljenja;
- Razvijati djetetovo divergentno mišljenje kroz rješavanje problemskih zadataka;
- Pomoći djetetu u postupnom prelaženju od perceptivno-praktičnoga na više oblike mišljenja;
- Poticati i razvijati djetetova zanimanja za prirodne pojave te biljni i životinjski svijet iz neposredne okoline;
- Razvijati dječju sposobnost uočavanja kvantitativnih odnosa u neposrednoj okolini te shvaćanja tih odnosa i rješavanja problema kvantitativnih odnosa primjenom najjednostavnijih operacija;
- Razvijati sposobnosti induktivnoga i deduktivnoga djetetova zaključivanja;
- Poticati dijete u stjecanju samostalnosti u obavljanju neophodnih aktivnosti u održavanju osobne higijene i fizioloških potreba te oblačenju i održavanju čistoće tijela;
- Preko matematičkih sadržaja utjecati na djetetov opći spoznajni razvoj;
- Izgrađivati aktivni i stvaralački djetetov odnos prema svijetu;
- Podržati sazrijevanje djetetove senzorno-motoričke inteligencije kao prvoga sigurnoga signalnoga sustava za rano učenje i rješavanje razvojnih problema;
- Uspostaviti djetetov interaktivni odnos prema sredini;
- Usavršavati djetetove sposobnosti promatranja i razumijevanja pojava, procesa i predmeta – njihova opisivanja i procjenjivanja primjenom postupaka ispitivanja, uspoređivanja, klasificiranja i uređivanja prema zadanim pravilima ili kriterijima logičkoga mišljenja i suđenja;
- Razvijati djetetovu radoznalost i istraživačke afinitete za upoznavanje okoline, motiva za pronalaženje i eksperimentiranje, za kritičku preradu i tumačenje spoznaja o svijetu i pojavama u svome neposrednom okruženju.

1.6.3. Socijalno-emocionalni razvoj

Ciljevi:

- Očuvati djetetov integritet u kontaktu sa svojim okruženjem;
- Zaštititi dijete od nepovoljnih psihosocijalnih utjecaja;
- Zaštititi djetetove osjećaje;
- Poduprijeti razvoj djetetovih primarnih socijalnih kompetencija;
- Poticati djetetovo poštovanje potreba druge djece i odraslih osoba;
- Njegovati djetetovu spontanost i iskrenost u kontaktu sa svojim okruženjem;
- Njegovati djetetove odgovarajuće mehanizme samokontrole, važne za brže osamostaljivanje;
- Podržati razvoj odgovarajuće djetetove slike o sebi i vlastitim mogućnostima te stjecanje povjerenja u svoje sposobnosti;
- Podržati prihvaćanje saznanja o pravilima i normama ponašanja u okviru osnovnih moralnih vrijednosti (dobro – loše, štetno, opasno – korisno, ružno – lijepo);
- Poticati razvoj empatije kod djece;
- Utjecati na oblikovanje, izražavanje i kontrolu djetetovih osjećaja;
- Kultivirati i razvijati djetetove pozitivne osjećaje;
- Razvijati djetetovo povjerenje u vlastite mogućnosti;
- Razvijati djetetovo samopouzdanje i samopoštovanje;
- Njegovati pozitivne osjećaje te lijepe, prijateljske, drugarske i suradničke odnose djece, kao i uzajamno poštovanje i povjerenje;
- Osvješčivati djeci da ljudi imaju različite potrebe, stavove i vrijednosti koji mogu utjecati na njihove akcije i pogled na svijet;
- Njegovati kod djece toleranciju i pomaganje u pronalaženju konstruktivnih i nenasilnih strategija rješavanja međuljudskih problema.

1.6.4. Razvoj govora i komunikacije

Ciljevi:

- Poticati djecu na verbalno izražavanje misli, ideja i osjećaja u spontanim i organiziranim aktivnostima;
- Stvarati bogatu i poticajnu sredinu u kojoj će dijete uvidjeti smisao i vrijednost usmenoga i pisanoga izražavanja;
- Stvarati uvjete za prihvaćanje pravilnoga materinskoga i književnoga jezika;
- Stvarati uvjete u kojima će djeca nadalje razvijati simboličko i kreativno mišljenje i imaginaciju koristeći se različitim medijima (govorom, tijelom, crtama, prirodnim i umjetnim materijalima, bojama, zvucima, slikama, pokretima, maskama i kostimima te informacijsko-komunikacijskom tehnologijom);
- Odabirati materijale za čitanje koji oslikavaju dječje zanimanje i razinu razvoja;
- Omogućavati djeci da predviđaju i donose zaključke na temelju razumljivosti sadržaja priče;
- Koristiti se novim rječnikom;
- Poticati djecu da uočavaju osnovne elemente priče, početka, sredine i kraja;
- Stimulirati razvoj dječjih govornih vještina i samouvjerenosti kada govore;
- Upotrebljavati odgovarajući rječnik;

- Motivirati djecu da se oslanjaju na govor prilikom razrješavanja sukoba i rješavanja problema;
- Uvježbavati s djecom konvencionalne društvene izraze, poput uzvratanja na pozdrav i sl.
- Poučavati djecu da oblikuju visinu i opseg glasa;
- Razvijati kod djece vještinu pažljivoga slušanja;
- Motivirati djecu da sačekaju na odgovor tijekom razgovora.

1.6.5. Razvoj kreativnosti

Ciljevi:

- Osigurati stimulativnu sredinu u kojoj se djeca mogu koristiti različitim materijalima, kao što su boje, glina, tkanina i papir prilikom kreiranja umjetničkih radova;
- Poticati djecu da se koriste odgovarajućim vokabularom za opisivanje umjetničkih radova i materijala;
- Stimulirati djecu da jasno opisuju elemente koje su uočili u umjetničkom djelu, poput crte, oblika, boje i teksture;
- Savjetovati djecu da budu odgovorna prilikom upotrebe materijala i da ga čuvaju;
- Osigurati uvjete za kreativno istraživanje.

1.7. ORGANIZIRANJE ODGOJNO-OBRAZOVNOGA RADA

1.7.1. Holistički pristup

Holistički pristup na razini predškolskoga odgoja i obrazovanja sastavni je dio svih humanističkih teorija i polazi od shvaćanja da organizam u fiziološkome i psihološkome smislu može funkcionirati samo kao cjelina. Kako bi se postigao holistički razvoj djeteta predškolske dobi, u okviru odgojno-obrazovnog rada važno je:

- Omogućiti individualizaciju u procesu učenja;
- Omogućiti konstruktivistički pristup;
- Ostvarivati razvojno primjereni kurikulum;
- Omogućiti progresivno obrazovanje.

Individualizacija u procesu učenja polazi od pretpostavke da ne postoje dva djeteta koja na isti način ulaze u proces učenja. Individualizirani pristup će omogućiti svakome djetetu da se razvija sukladno svojim sposobnostima, mogućnostima, potrebama i interesiranjima.

Konstruktivistički pristup polazi od činjenice da dijete teži tomu da osmisli svijet koji ga okružuje, unoseći u taj proces svoje prethodno znanje i iskustvo.

Razvojno primjereni kurikulum podrazumijeva da je svako dijete jedinstveno biće. Razvojno primjereni pristup mogu provoditi oni koji dobro poznaju značajke razvoja svakoga pojedinoga djeteta, te na tim saznanjima planiraju igre i aktivnosti.

Progresivno obrazovanje zasniva se na razvojnim i konstruktivističko-interakcijskim načelima. U tome procesu značajnu ulogu imaju odrasle osobe (roditelji i stručne osobe u institucionalnom odgoju), kao i druge odrasle osobe i djeca iz okruženja. Shvaćajući važnost uključivanja obitelji za svestran razvoj djece, kao i značaj u odnosu na uzajamno širenje pozitivnih utjecaja, zalažemo se za uključivanje obitelji u sve aspekte života i rada u predškolskoj ustanovi.

1.7.2. Pedagoška klima

Pedagoška klima podrazumijeva ukupnost uvjeta koji određuju kakvoću življenja i učenja djece u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Tu klimu možemo nazvati i socijalnom i emocionalnom klimom s obzirom na to da podrazumijeva kakvoću odnosa u procesu odgoja i obrazovanja, a time i izražavanje osjećaja.

U tim složenim i isprepletenim odnosima svi su sudionici u igri i svi utječu na kakvoću odnosa. Ipak, činjenica je da je uloga nastavnika, pa tako i odgojitelja, vodeća i da omogućuje da se njegov utjecaj očituje u većoj mjeri na socijalnu klimu nego utjecaj ostalih sudionika. Ponašanje i vođenje odgojitelja utječu na socijalnu klimu, a ono može biti dominantno i integrativno te autoritarno, demokratsko i indiferentno. Emocionalna klima razumijeva dominaciju osjećaja ugone ili osjećaja neugode kod sudionika odgojno-obrazovnoga procesa. Pozitivna emocionalna klima ogleda se u tome da i odgojitelji i djeca rado dolaze u vrtić, da s oduševljenjem sudjeluju u zajedničkim aktivnostima. Nepovoljna klima ogleda se u dominaciji straha od neuspjeha, neradog boravljenja u vrtiću kako djece tako i odgojitelja.

Na pedagošku klimu ne utječu samo unutarnji čimbenici (interpersonalni odnosi subjekata, dječja dob, broj djece u skupinama, stupanj organizacije rada) nego i vanjski. To su: prirodna i društvena sredina, arhitektonska obilježja, unutrašnjost prostora i njegova urednost, organizacijska obilježja, obilježja odgojitelja i obilježja djeteta.

Pedagošku klimu u predškolskoj ustanovi određuju:

- atmosfera unutar odgojne skupine, koju čine odnosi između odgojitelja i djece, odgojitelja i drugog odgojitelja, odnosi odgojitelja i roditelja, kao i relacije među djecom u odgojnoj skupini;
- osobnost odgojitelja, njegove ljudske i stručne kvalitete kao uvjet uspješnoga odgojno-obrazovnoga rada.

1.7.3. Prostorno organiziranje

Prostorno-materijalna organizacija odgojno-obrazovne ustanove treba biti koncipirana tako da bogatom ponudom konkretnih i zanimljivih materijala potiče aktivno konstruiranje znanja, tj. učenje činjenjem. Raznovrsnost, stalna dostupnost i način ponude materijala mogu promovirati neovisnost i autonomiju učenja djece, dok sadržajno bogatstvo materijala djeci različitih interesa i različitih razvojnih mogućnosti, predstavlja podršku razvoju njihovih različitih kompetencija.

Predškolsko dijete najuspješnije uči konkretno, činjenjem, dakle kroz neposredno vlastito iskustvo, u okruženju bogatom raznovrsnim poticajima.

Prostorna organizacija također bitno određuje i kvalitetu socijalnih interakcija djece međusobno, kao i djece s odgojiteljem. Organizacija prostora u kvalitetnom vrtiću usmjerena je promoviranju susreta, komunikaciji i interakciji.

Organizacija prostora u velikoj mjeri odražava odgojiteljevu sliku o djetetu, tj. njegova uvjerenja i stavove o djeci i procesu njihova učenja.

1.7.4. Organiziranje vremena

Vrijeme u odgojno-obrazovnoj ustanovi treba fleksibilno usklađivati s individualnim vremenskim ritmovima svakoga djeteta, posebice u pogledu trajanja aktivnosti najvažnije je ne narušavati ustanovljeni režim izmjene osnovnih fizioloških funkcija i aktivan doživljaj prijatnih osjećaja tijekom kontakata posvećenih njezi i konstantnom podmirenju djetetovih potreba (fizioloških potreba, potrebe za kretanjem i aktivnošću, potrebe za pažnjom, kontaktom, dodiranjem i sl.). Realni didaktički okvir je individualizacija i sustav aktivnosti prema očekivanim

ishodima učenja i razvoja. Sadržaj, metode i sredstva u radu s djecom u dobi do tri godine moraju biti u funkciji navedenih ciljeva i ishoda, i promatraju se cjelovito. Neophodna je povezanost odgojnih zadataka i sadržaja koji obuhvaćaju djetetovu cjelovitu životnu stvarnost kako bi se postigla djetetova optimalna razvojna dostignuća te osigurao kontinuitet razvojnih utjecaja obitelji, socijalnoga i materijalnoga okruženja i predškolske ustanove u tome razdoblju njegova razvoja.

1.7.5. Centri aktivnosti

Najpogodnije didaktičko organiziranje prostora podrazumijeva mogućnosti brže izmjene oblika rada (individualnoga rada, rada u parovima i rada u malim skupinama), što se uređuje najuspješnije centrima za učenje kao okosnicama za izbor i planiranje sustava aktivnosti učenja (pet do šest u jednoj prostoriji, u ovisnosti o veličini prostorije i veličini skupine).

Centri su fizički definirani prostori u radnoj sobi/učionici, s niskim pokretnim pregradama kako bi male skupine djece imale prostorni doživljaj u ambijentu strukturiranom za učenje koji pruža optimalne uvjete za aktivnosti učenja i igru u okviru male skupine. S vremena na vrijeme pokretne se pregrade sklanjaju zbog aktivnosti sa cijelom skupinom, a da se pri tome ne naruši osnovna didaktička struktura centra.

Svaka učionica može imati nekoliko centara aktivnosti:

- Centar za likovnu umjetnost
- Centar gradnje
- Stolno-manipulativni centar
- centar za početno čitanje i pisanje
- Glazbeni centar
- Istraživački centar
- Dramsko-obiteljski centar

1. Centar za likovnu umjetnost

Centar za likovnu umjetnost treba sadržavati bojice, flomastere, škarice, kolažni materijal, ljepilo i papir, novine, glinu i tempere te sav ostali materijal koji potiče dječju kreativnost. Rad u tome centru odvija se za stolom ili stojeći dok se crta/slika na ploču na koju je obješen papir.

2. Centar gradnje

Centar gradnje treba se organizirati u dijelu učionice koji nije mnogo prometan. Centar gradnje treba sadržavati razne blok-kocke koje su izložene na otvorenim policama. Centar također treba sadržavati posude s blok-pomagalima (na primjer, figure ljudi i životinja te autiče i avione). S obzirom na to da se rad odvija na podu, neka vrsta podnoga prekrivača bila bi poželjna.

3. Stolno-manipulativni centar

Stolno-manipulativni centar treba sadržavati dobro organizirane otvorene police sa izloženim materijalima. U centru se trebaju nalaziti stolovi i stolci te dovoljno prostora da bi nekoliko djece moglo raditi u isto vrijeme bez teškoća a da ne ometaju jedni druge. Taj centar treba sadržavati kubasko-kockice, podne brojeve, opremu za mjerenje, brojne crte, blok-kocke, geometrijske oblike, novčiće, sat za učenje, slagalice, mozaične matrice, loto-igre, lego-kocke, domino, obojene kuglice i obojene magnetizirane dijelove.

4. Centar za početno čitanje i pisanje

Centar za početno čitanje i pisanje trebao bi se sastojati od dijela za pisanje, dijela s knjižnicom, stola za pravljenje knjiga/slikovnica i kutka za slušanje. Ti bi prostori trebali biti uređeni tako da ih djeca svakodnevno upotrebljavaju prema vlastitom odabiru u smislu odgovora na iskustva stečena u učionici. U dijelu centra predviđenom za pisanje dijete bi trebalo imati na raspolaganju razne vrste olovaka, flomastera, bojica i papira. Taj se potrošni materijal redovito obnavlja. Dio s knjižnicom trebao bi biti primamljiv i udoban, a idealno bi bilo kada bi na tom dijelu poda bio tepih, mali stolci, jastučići i, po mogućnosti, počivaljka. Knjige na policama trebale bi biti izložene tako da privlače pozornost djece, a tipovi i složenost knjiga trebali bi ovisiti o dječjem uzrastu i dječjoj zainteresiranosti.

5. Glazbeni centar

Glazbeni centar trebao bi sadržavati zvečke (prazne posude s poklopcima, limenke, kutije u koje se stavlja riža, suhi grah ili sjemenke), instrumente s trzalicama (gumene vrpce, kutije, cijevi, žice), udaraljke (kocke, šmirgl papir ili bilo što što zveči) i puhačke instrumente (plastične boce, cijevi i puhaljke). Ako je glazbeni centar opremljen profesionalnim instrumentima za djecu i odrasle osobe, bilo bi mudro čuvati ih u zaključanu ormaru i iznositi ih samo onda kada su potrebni.

6. Istraživački centar

Kako bi se individualiziralo i proširilo učenje, važno je organizirati i istraživački centar u učionici.

Ideje za centar istraživačkih aktivnosti uključuju:

- prostor za izlaganje predmeta u vezi sa znanosti. To može postati i „mali muzej“ u kojemu djeca mogu razmjenjivati kolekcije ili predmete ili postaviti kaveze za životinje;
- mjesto za znanstvene predmete koji se često upotrebljavaju: magneti, povećala, mikroskopi i sl. Police trebaju biti označene slikama i riječima kako bi djeca mogla iz njih uzimati materijal koji im treba i vraćati ga na navedena mjesta;
- prozorske grede za biljke i sjemenka koja će djeca saditi, zalijevati i o kojima će se brinuti.

Materijali i potrepštine koje se često upotrebljavaju mogu se čuvati u jasno označenim kutijama. Da bi održali istraživački centar zanimljivim, materijale i sve ono što je izloženo treba rotirati i mijenjati kada djeca počnu gubiti zanimanje za njih.

Primjeri materijala za istraživački centar su: akvarij, lokot i ključevi, satovi, vaga, pješčani sat, termometar, baterije, šalice za mjerenje, mali kavezi i sl.

7. Dramsko-obiteljski centar

Dramsko-obiteljski centar trebalo bi oblikovati u dio učionice koji se ogradi tako da djeca imaju privatnost. Taj poluograničen prostor treba potaknuti djecu da se uključe u igru pretvaranja. Važno je voditi računa o tome da prostor treba urediti tako da odgojitelj može nadgledati djecu.

Dramsko-obiteljski centar obično se postavlja u kut učionice te treba biti jasno određen. Osnovni su materijali za taj centar igračke, štednjak, police ili vješalice za odjeću koju djeca odijevaju, krevet za lutke, posude, namirnice iz prodavaonice, stol i stolci te ogledalo. Dramsko-obiteljski centar može se podijeliti i na podcentre, kao što su: kuhinja, bolnica, frizerski salon, vatrogasna postaja, pošta ili bilo što što potiče djecu na dramsko-obiteljsku igru i igranje uloga.

Centri za učenje, generalno, moraju poštovati očekivanu raznovrsnu prirodu zanimanja djece za aktivnosti te uvijek imati više mogućnosti od jedne planirane aktivnosti. Centre se također

mora planirati i opremiti za dulje vrijeme, mora se konstantno pratiti njihova funkcionalnost i upotrebljivost u pogledu ostvarivanja ciljeva programa te se, s vremena na vrijeme, mora mijenjati njihova unutarnja struktura i poboljšavati mogućnosti zadovoljavanja specifičnih dječjih zanimanja. Organiziranjem rada po centrima pruža se prilika za stjecanje novih znanja koja se nadovezuju na ranija iskustva, kao i za bolje razumijevanje. Organiziranje bitnih materijala u centrima istodobno se zasniva i na logici i na istraživanju. Dok djeca uče nove podatke asocijacijom na poznate informacije i o novim materijalima na temelju poznatih materijala, logično je, u centrima za učenje, grupirati slične materijale. Slijedeći tu liniju logike, i raspored centara treba biti funkcionalan i djeci razumljiv. Drugim riječima, bučni centri trebaju biti pored drugih bučnih centara, centri u kojima se prlja tijekom rada trebaju biti blizu umivaonika, a mirni centri trebaju biti pored ostalih mirnih centara. Uz to, odgojitelj i djeca trebaju se međusobno jasno vidjeti i lako kretati prostorijom.

1.8. METODE PREDŠKOLSKOGA ODGOJA I OBRAZOVANJA

Riječ metoda grčkog je podrijetla i znači postupak s pomoću kojega se ostvaruje postavljeni zadatak, odnosno način i postupak odgojitelja (stručnjaka) i djece (sudionika) u odgojno-obrazovnome procesu gdje se osiguravaju optimalni uvjeti za racionalnu i djelotvornu praksu. Metode ne treba nikada promatrati odvojeno jednu od druge, nego u kombinacijama kako bi učinci rada bili bolji. Ako u svakoj situaciji učenja djeluje više svrhovito povezanih metoda, ishod je učenja bolji, a rezultati rada vredniji. Otkrivajući najfunkcionalniji korelacijski odnos prema drugim metodama u određenoj situaciji učenja, odgojitelj istodobno izgrađuje najsigurniji oslonac za suvremenu organizaciju odgojno-obrazovnoga rada.

Odgojno-obrazovne metode koje primjenjuje odgojitelj trebaju osigurati uvjete za neometano odvijanje aktivnosti djece, trebaju djecu podržati i utjecati na razvoj djece poštujući njihove potrebe i mogućnosti. Prilikom biranja i kombiniranja raznih metoda odgojno-obrazovnih postupaka treba uzimati u obzir ciljeve i zadatke koji se njima ostvaruju te odabrane sadržaje i tematiku odgojno-obrazovnoga rada. Metode koje se primjenjuju u predškolskome odgoju i obrazovanju možemo grubo podijeliti na neizravne i izravne.

Neizravne ili posredne metode odvijaju se s pomoću specijalno pripremljene sredine ili odlaskom u odabranu sredinu, kao što su stimulativne sredine (kino, kazalište i muzej), ili posjetima objektima iz prirodne sredine.

Izravne metode podrazumijevaju neposredno pokazivanje i predstavljanje, kao što je pokazivanje predmeta, modela, pojava i situacija te procesa, postupaka.

Postoji raznovrsna klasifikacija metoda u odgojno-obrazovnome radu odgojitelja, ali metode koje najviše prevladavaju u radu odgojitelja jesu:

- **Igra** je prirodni oblik djetetova učenja. Ona je u središtu svih događanja i aktivnosti u predškolskome odgoju i obrazovanju. Smatramo je osnovnom metodom rada u svim područjima u vrtiću. Igra je najbogatiji i najprirodniji okvir za aktivnosti učenja, jer je poznato da djeca u pravilu teže svaku životnu aktivnost najradije pretvoriti u igru.
- **Metoda usmenoga izlaganja** (monološka metoda) značajna je za prvu fazu rada i kada djeca nemaju dovoljno temeljnih znanja o materiji koja se obrađuje. Njome se naglašavaju estetske i moralne vrijednosti, rezimira se bitno, a nedostaci se prepoznaju u nedovoljnoj aktivnosti djece te da se od djece zahtijeva prihvaćanje odgojiteljevih

riječi i jednostavna reprodukcija. Ne potiče djecu na samostalnost i stvaralaštvo. Usmeno izlaganje ima svoje varijante:

- pripovijedanje (slobodno, izražajno i slikovito) može aktivirati pozornost, zanimanje i obogatiti emocionalni doživljaj;
- opisivanje (deskripcija) je plastično pregledno isticanje karakterističnih obilježja stvarnoga svijeta, tj. njegova dijela koji je predmet opisivanja;
- objašnjavanje, gdje se na osnovi poznatih činjenica i generalizacijama dolazi do saznanja o manje poznatim istinama, procesima, odnosima i dr.

Svi ovi oblici (varijante) metode usmenoga izlaganja koriste se uz upotrebu očiglednih sredstava, uz korištenje metode razgovora, demonstracije i dr.

- **Metoda razgovora** (dijaloška metoda) – ovdje je ključni pojam „*pitanje*“. Djeca se uspješno aktiviraju i samim dijalogom prisiljena su sama uočavati odnose između pojmova, donositi zaključke te vježbati samostalno mišljenje i radne aktivnosti. Ne može se upotrebljavati pri obradi svakoga sadržaja; djeca mogu skrenuti s „pravoga puta“ budući da se tek upoznaju s nekim problemom i potrebna je vještina odgojitelja da drži zacrtani smjer diskusije koji je zamislio. Da bi metoda razgovora bila uspješna, potrebno je zadovoljiti određene zahtjeve:
  - izbjegavati pitanja na koja djeca mogu dati odgovor DA ili NE;
  - pitanja moraju biti jasna, povezana i nedvosmislena;
  - omogućiti slobodu iznošenja onoga što dijete smatra bitnim;
  - pitanja se postavljaju svoj djeci, s tim da odgovore mlađa djeca obično govore uglas, a s djecom u starijoj dobi postupno uvoditi pravilo da podignu ruku, sačekaju svoj red i slušaju druge dok govore;
  - najbolji je polukružni ili kružni raspored sjedenja.
- **Metoda rada s tekstom** – odgojitelj treba voditi računa o opsežnosti teksta te prilagođenosti teksta odgojno-obrazovnim zadacima. Ta metoda dovodi do intenzivne misaone i emocionalne aktivnosti, kultivira i budi prva zanimanja za pisanom riječju, produbljuje spoznaje i usmjeruje spoznajne aktivnosti ka zoni naprednoga razvoja te pozitivno utječe na osamostaljivanje i pravilan odnos prema knjigama uopće.
- **Metoda demonstracije** (pokazivanje, dokazivanje i objašnjavanje) je prikazivanje svega što je moguće perceptivno doživjeti. Koristi se demonstracija statičkih predmeta (slika, crteža, shema i predmeta) i demonstracija aktivnosti (radnih procesa, dinamičke strukture rada, vježbe). Primjenjuje se u svim etapama, čak i u etapi evaluacije. Svrha metode demonstracije jest da djeca steknu odgovarajuće spoznaje o stvarnosti (društvenoj i prirodnoj) te da prihvate određene činjenice koje služe kao osnova za razvijanje generalizacija. I uvijek je povezana s drugim metodama. Djeca žele dodirnuti, pomilovati, dohvatiti, pomirisati, slušati i kušati sve što im se demonstrira.
- **Metoda praktičnih radova** (dječje praktične aktivnosti) nadovezuje se na metodu demonstracije jer su djeca spremna odmah poslije odgojitelja sama izvesti sve ono što su vidjela, čula itd., a poneka su i sama sposobna nešto svoje dodati. U osnovi, to je igra kao i svaka navedena metoda. Pogodna je za primjenu u individualnome radu ili u radu s manjim skupinama ili parovima. Idealne su prilike za primjenu ove metode: pripremanje i rasporemanje radnoga prostora, održavanje centara aktivnosti u vrtiću i izvan vrtića, spremanje stolova prije i poslije jela te rukovanje predmetima i igračkama. Koristi se u svakome području razvoja djece.

- **Komparativna metoda** (asocijativna metoda) znači da se pojmovi pridružuju, spajaju u mišljenju odnosno uspoređuju. Koristeći se tom metodom djeca postaju svjesna određenih predmeta ili pojava, njihovih osobina, odlika i odnosa. Možemo reći da djeca bivaju svjesna podataka svoje neposredne i posredne životne aktivnosti i upravo tada nastupa proces mišljenja. Dolazi do percepcije cjelovite slike predmeta ili pojave (poglavito ako se angažiraju sva osjetila). Komparacija ili uspoređivanje je ustvari aktivnost kojom dovodimo u vezu dva ili više predmeta ili pojave i njihove osobine, odlike i odnose.
- **Eksperimentalna metoda** – postoji niz pojava u odgojno-obrazovnome radu koje su namjerno izazvane tako da se mogu preko eksperimenta proučiti. Odgojitelj namjerno izaziva procese i pojave (na mnoge prirodne pojave mora se čekati ili nema mogućnosti za njihovo izvođenje). Pokusi, uz odgovarajući izbor, dinamičan raspored i njihovu funkcionalnu povezanost sa ostalim metodama, pridonose uspješnijem doživljaju predmeta i pojava (leda, vjetra, magneta i topline).

Osim različitim metodama rada, odgojitelj djeluje na organizaciju, tijek, sadržaj, smjer i intenzitet aktivnosti **primjenom različitih oblika rada s djecom**. Najčešće se koristi frontalni, skupni i individualni oblik rada. U frontalnom/kolektivnom obliku rada sva se djeca iz odgojne skupine simultano bave određenom aktivnošću. U skupnom obliku rada djecu se raspoređi na više manjih skupina u kojima odgojitelj intervenira po potrebi. U skupnome radu omogućuje se znatno veća dječja samostalnost, odlučivanje i planiranje. U okviru skupnoga rada razvija se suradnički odnos, kooperativni rad i oblikuje se kod djece osjećaj odgovornosti i pred skupinom. Individualni oblik rada može biti ostvaren na više načina, npr. individualno ispitivanje neke pojave, individualni rad u bavljenu određenom djelatnošću ili igri itd.

1.9. PARTNERSTVO S OBITELJI

Roditelji su prvi učitelji u djetetovu životu. U odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi priznaje se, cijeni i podržava važnost roditeljske uloge kao prvih odgojitelja i poznavatelja vlastitoga djeteta. Roditelje promatramo kao partnere odgojiteljima u obrazovanju djece. Roditelji su prvi uzori koje djeca oponašaju prilikom rješavanja problema, ostvarivanja suradnje te u razmjeni ideja i aktivnosti. Roditelji svjesno uče svoju djecu kako da postanu dio društva ili šire zajednice. Oni se rukovode onim istim velikim ciljevima za svoju djecu koje i odgojitelji imaju za svu djecu. Stoga je neophodno staviti roditeljima do znanja da vrtić želi suradnju s roditeljima kako bi se ostvarili najbolji djetetovi potencijali. Istraživanja su pokazala da takva suradnja dovodi do toga da dijete napreduje i kao ličnost i kao učenik. Ako djeca vide da su njihovi roditelji uključeni u rad vrtića i da rade skupa s odgojiteljem, raste njihov osjećaj važnosti. Pozitivan, prijateljski odnos između doma i vrtića koristi svoj djeci i omogućuje uspostavu jasnih veza.

Djeca vide da je odraslim osobama iz njihove okoline stalo do njih. Ako je program takav da se roditelji promatraju kao aktivni partneri, onda se djeca osjećaju sigurnima u vrtiću, motivirana su za rad i više se trude. Dva su osnovna načina na koja se može ostvariti uspješna veza roditelja i vrtića: Stalna i jasna dvosmjerna komunikacija i različiti pristupi suradničkome odnosu. Da bi dvosmjerna komunikacija između odgojitelja i roditelja bila uspješna, odgojitelji se moraju koristiti djelotvornim umijećem slušanja. Aktivnim slušanjem, a poglavito parafraziranjem poruka koje se šalje i prima u dvosmjernoj komunikaciji može biti preciznija, bolje shvaćena i ugodnija. Kroz redovitu dvosmjernu komunikaciju roditelji i odgojitelji oblikuju tijesno partnerstvo kojim pomažu djeci. U okviru ostvarenja ovoga Cjelovitoga

razvojnoga programa razgovori odgojitelja i roditelja trebaju biti kontinuirani kako bi se ostvarila dosljedna razmjena informacija o napredovanju njihove djece. U vrtiću koji s dobrodošlicom prihvaća roditelje stvara se dobra klima za brojne načine angažiranja roditelja. Načini na koje se roditelje može angažirati kreću se od tradicionalne roditeljske uloge, a to je zadovoljavanje osnovnih dječjih potreba i skrb o njihovoj sigurnosti, do pomoći pri utvrđivanju politike i financijske potpore. Uključivanje roditelja u rad vrtića od neprocjenjive je važnosti kako za odgojitelje tako i za djecu. Postoji mnogo načina da roditelji daju svoj doprinos i podijele svoja znanja, iskustva, ideje, talente i hobije.

To će djeci omogućiti da saznaju nešto „iz prve ruke“, uživaju u zajedničkom radu i druženju, osjete ponos pred prijateljima te prihvate i razumiju važnost rada i učenja. Evo nekih ideja kako se roditelji mogu uključiti:

- Čitanje i pričanje priča djeci / pravljenje slikovnica, priča;
- Kuhanje s djecom i izvođenje različitih pokusa;
- Upoznavanje s prirodom i prirodnim pojavama;
- Športske i druge igre (igre nekada i sada);
- Posjet radnome mjestu;
- Podijeliti s djecom zanimljivosti u vezi s profesijom roditelja;
- Pravljenje oglasne ploče, plakata za učenje, fotografija i drugih didaktičkih sredstava;
- Rad s biljkama, cvijećem;
- Kućni ljubimci (mogu ih dovesti i ispričati nešto o njima);
- Pokazati kolekciju hobija, alate kojima rade;
- Pomoć u šivanju i pletenju;
- Pomoć u izradi rekvizita i kostima za dječje predstave;
- Uskladiti rad s drugim roditeljima (posebno s novim roditeljima i sl.);
- Pružiti pravnu, savjetodavnu ili drugu konkretnu pomoć drugim roditeljima;
- Pomoći u planiranju ili ostvarenju predavanja ili radionica za roditelje.

Radeći kao volonteri roditelji ulažu svoje vrijeme, znanje i darovitost kako bi pomogli da se u vrtiću razvije tradicija skrbljenja i pomoći. U zajednici u kojoj žive grade se dobrovoljnim radom odnosi uzajamnoga povjerenja i dobre volje. Roditelji mogu biti i izvrsni pomagači u vrtiću radeći s malim skupinama ili pojedinačno ili s materijalima i opremom. To je izvrstan način da se vodi više individualiziranih aktivnosti s učenicima. I William Glasser govori o važnosti suradnika u odgojno-obrazovnome radu. On ističe da oni ne moraju biti stručnjaci ili pisati plan priprema.

Oni moraju znati slušati djecu dok im ona pokazuju i tumače što su naučili te im pomoći da još više nauče pojedinačno, ili u malim skupinama. Svaka obitelj želi da njezino dijete bude sretno i uspješno. Roditelji mogu djeci osigurati uspjeh tako što će se aktivno zanimati za ono što zanima njihovu djecu i što će ih cijeniti zbog istih osobina koje cijene kod sebe. U ostvarivanju suradnje između roditelja i vrtića nude se brojne mogućnosti za komunikaciju s ciljem usklađivanja različitih rasporeda. Postoje i drugi načini komunikacije s roditeljima, kao što su:

- Tjedna ili mjesečna cirkularna pisma s novostima. Na taj se način roditelji informiraju o brojnim aktivnostima u kojima djeca sudjeluju. Cirkularna pisma dobar su način da roditelji saznaju o tome što djeca uče tijekom sudjelovanja u projektima.
- Skupni sastanci roditelja: roditelji se sastaju u skupini s ciljem planiranja volonterskih projekata za vrtić svoga djeteta;
- Razmjena knjiga: roditelji i odgojitelji razmjenjuju knjige o dobrim odgojnim metodama;
- Festival i proslava: u tim svečanostima sudjeluju djeca, odgojitelji i roditelji.

Uključivanjem roditelja odgojiteljima se omogućuje ostvariti cilj individualizacije. Komuniciranjem s roditeljima u stanju su prikupiti informacije o svakom djetetu u vrtiću. Kada roditelji shvate smisao procesa odgoja i obrazovanja svoje djece, cijenit će napore odgojitelja koji ulažu energiju u rad s njihovom djecom.

1.10. PARTNERSTVO SA ZAJEDNICOM

Suradnja i razmjena s društvenom zajednicom odnosi se na program i aktivnosti u vrtiću kojima se omogućuje i/ili usklađuje pristup djece i obitelji uslužnim djelatnostima zajednice, ali i aktivno zajedničko djelovanje vrtića i obitelji u zajednici. Obuhvaćena je i suradnja s poslovnim te kulturnim organizacijama i drugim skupinama radi poboljšavanja programa za djecu i usluga koje se pružaju obitelji s ciljem podrške u odgoju i obrazovanju djece.

Otvaranje vrtića prema društvenoj zajednici omogućuje odgojiteljima i roditeljima da bolje upoznaju okruženje u svjetlu različitih kulturnih, materijalnih, prirodnih i ljudskih resursa te pronađu načine kako na najbolji način iskoristiti te resurse. Potrebno je uraditi više na povezivanju institucija i organizacija koje mogu pružiti odgovarajuće informacije i pomoć roditeljima u vezi s legislativom, pravima djece i roditelja, mogućnostima koje se nude djeci s posebnim potrebama, te socijalnu i drugu materijalnu pomoć i slično. Stvarno partnerstvo i uključivanje u život zajednice ne podrazumijeva samo korištenje njezinih resursa nego i aktivan odnos prema svemu što se u njoj događa bilo da se radi zajedničkom veselju i proslavama ili prosvjedu zbog „parkiranja automobila ispred vrtića“, pomoći ugroženima ili upozoravanju na druge probleme u zajednici pisanjem pisama, javnim istupima i na druge načine primjerene demokratskom društvu.

Takvim radom trebali bismo, prije svega, poslati djeci vrlo značajnu poruku i stavljati ih u situaciju da sami nauče kako da budu aktivni građani koji vode brigu i zainteresirani su za događanja u svojoj zajednici.

Vrtić treba aktivno sudjelovati u svim manifestacijama povezanim s proslavama važnih datuma u zajednici, a važno je i promovirati rad djece i vrtića u široj zajednici na smislen i djelotvoran način. Nedostatak usklađenosti između različitih službi u pogrešnom uvjerenju da svatko treba raditi „svoj“ posao, umnogome umanjuju šanse da se djeci na vrijeme pruže svi uvjeti za odgovarajući rast i razvoj.

Otvorenost predškolske ustanove prema lokalnoj zajednici ogleda se i u ostvarivanju programa koji se zasnivaju na potrebama zajednice, kao npr. prihvaćanje studenata visokoškolskih ustanova na ostvarivanje njihove profesionalne prakse.

1.11. PARTNERSTVO SA ŠKOLOM

Radi poticanja cjelokupnoga djetetova razvoja vrtić uspostavlja različite oblike radne suradnje sa školom i okruženjem da bi se osigurao kontinuitet djetetova razvoja i učenja. Suradnja sa školom jedan je od elemenata razvoja kvalitetne predškolske ustanove. Raznim posjetima i zajedničkim aktivnostima vrtića i škole djeci je omogućena razmjena iskustava, što je posebno značajno za djecu u godini pred polazak u školu.

Sadržaje partnerstva sa školom i lokalnom zajednicom svaki vrtić osmišljava sukladno svojoj tradiciji, običajima, sklonostima i potrebama svih (djece, roditelja, odgojitelja, stručnih suradnika, predstavnika lokalne vlasti, učitelja, nastavnika i ostalih suradnika u školi, dječjih

klubova, vjerskih i kulturnih institucija i drugih interesnih skupina). Zadatci su vrtićkoga tima u odnosu na školu:

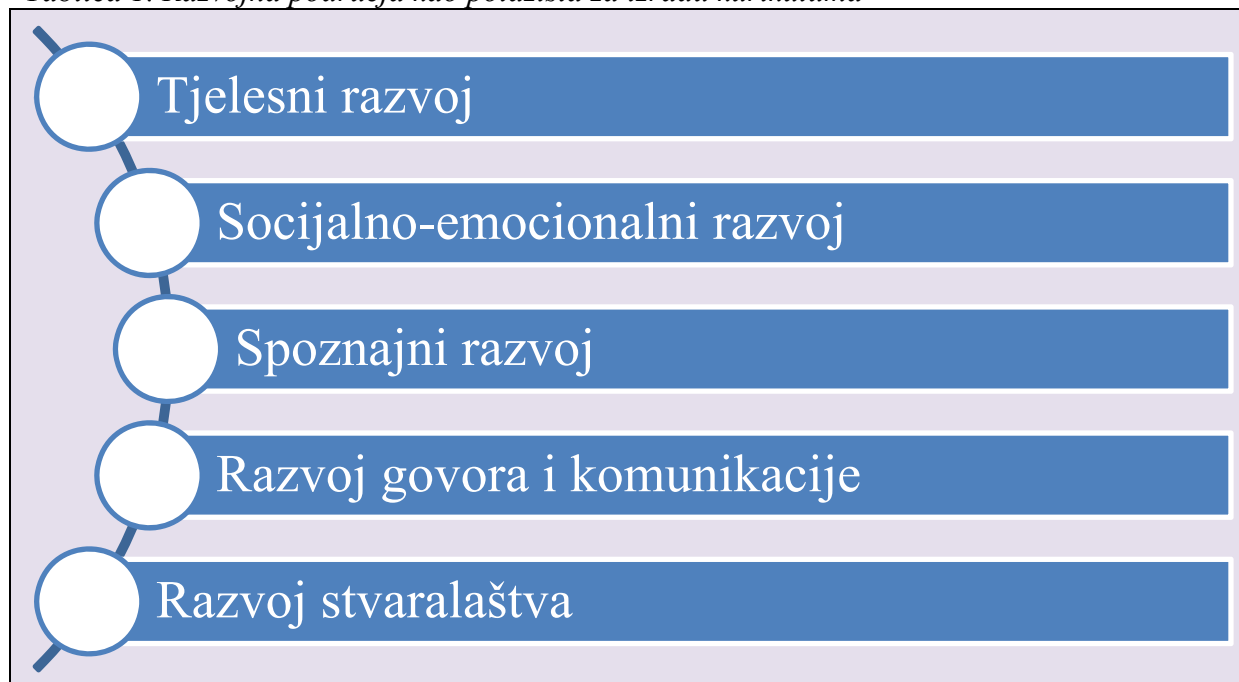
- Razvijati različite oblike suradnje između predškolske ustanove, pojedinačnih vrtića, timova u vrtiću i lokalnih škola i njihovih timova (učitelja, nastavnika, pedagoga, psihologa, ravnatelja i ostalih);
- Profesionalno i s etikom, zajedno s budućim učiteljima, školskim pedagogima i psiholozima te ostalim stručnim suradnicima razmjenjivati znanja i iskustva o načinima rada i života u vrtiću i školi, kao i navikama, potrebama i postignućima djece u vrtiću;
- Upoznavati predstavnike škole s rezultatima instrumenata istraživanja procjene dječjega razvoja, sposobnosti, spremnosti za školu i dr.
- Zajednički planirati podršku svakome djetetu u prelasku iz jednoga u drugi obrazovni podsustav, s naglaskom na izradi individualnih planova prelaska za djecu s posebnim obrazovnim potrebama.

II. SADRŽAJ PREDŠKOLSKOGA PROGRAMA

Djetetova predškolska dob od neprocjenjive je važnosti u cjelokupnom životnome razvoju pojedinca. U kojoj mjeri će se dijete razvijati, ovisi o nizu čimbenika, kao što su naslijeđe, uvjeti u kojima živi i kvaliteta aktivnosti s kojima je dijete okupirano. Predškolska djetetova dob traje od navršene treće godine do početka osnovnoga školovanja. U toj dobi dijete ovladava raznim aktivnostima, prihvaća veliki broj najrazličitijih informacija, razvija svoj govor do stupnja koji ga približava govoru odraslih osoba, počinje logički misliti te razvija svoja osjetila.

Za razumijevanje djetetova psihičkoga razvoja valja prije svega imati u vidu njegov tjelesni razvoj. Proces razvoja ne obavlja se stihijski i slučajno, već je podčinjen određenim zakonitostima koje su specifične za svu djecu. Neka od glavnih načela djetetova tjelesnoga razvoja polaze od toga da se dječje sposobnosti razvijaju diferencijacijom općih reakcija u specifične, pojedini dijelovi tijela razvijaju se vlastitim tempom i svaka faza razvoja ima svoje karakteristične crte po kojima se razlikuje od svake prijašnje etape. Pojedina se razvojna područja isprepliću, tako da nema jasnih granica među razvojnim fazama, čak za neke teško je i definirati odgovarajuće nazive budući da se djeca u predškolskoj dobi razvijaju različitim brzinom. Imajući u vidu spomenuto, ciljevi, zadatci i sadržaji predškolskoga kurikulumuma imaju holistički pristup. Dosadašnji pristup određenja kurikulumuma temeljio se na pažljivo definiranim propisanim sadržajima jer se smatraju potrebnima djetetu za određenu životnu dob. U integriranom kurikulumu, prema čijem je modelu i urađen ovaj Cjeloviti razvojni program, ne postoji gotov propisan i strogo određen program koji odgojitelj mora djetetu isporučiti, niti se uspješnost odgojiteljeva rada u vrtiću mjeri prema stupnju ostvarenja programa. Dakle, planiranje učenja u doslovnome smislu riječi u predškolskoj ustanovi nije ni potrebno niti je moguće. U razvojno integriranom kurikulumu objedinjuju se različita razvojna područja učenja koja su sustavom aktivnosti učenja integrirana s mrežom ishoda učenja, potencijalnim sadržajima aktivnosti i igara, prema različitim uzrasnim specifičnostima.

Tablica 1. Razvojna područja kao polazišta za izradu kurikulumuma

Tablica 2. Potencijalni ishodi razvoja

U *Tablici 2.* naznačeni su samo potencijalni ishodi razvoja osnovnih psiho-fizičkih i ostalih funkcija razvoja djece. U dijelu koji se odnosi na didaktičko-metodičke napomene u ostvarenju programa njege i odgoja djece predškolske dobi navedene su i orijentacijske norme u postizanju navedenih ishoda. Vrlo je važno znati da norma ne znači da je to nešto što svako dijete mora postići u određenome uzrastu. Norme prikazuju statistički prosjek uzrasta na kojemu se javljaju najkrupnije prekretnice u djetetovu razvoju. Takva norma znači da postoje sasvim normalna odstupanja od toga statističkoga prosjeka. Radi boljega razumijevanja konteksta norme navest ćemo neke od oblika normalnih odstupanja od onoga što je navedeno u normama potencijalnih ishoda:

- Normalna individualna razlika u razvoju svake funkcije (npr., u razvoju krupne i fine motorike);
- Normalne individualne razlike u sklopu razvoja (npr., kod neke se djece brže razvija motorika a kod druge govor);
- Normalne razlike između dječaka i djevojčica;
- Normalne razlike između djece koja rastu u različitom socijalno-kulturnome miljeu.

Iz navedenih razloga preporuka je odgojiteljima da nikada ne koriste potencijalne ishode za uspoređivanje normalnosti razvoja pojedinačnoga djeteta. Taj se posao obavlja na drugi način i moraju ga uraditi stručnjaci. Potencijalne ishode treba iskoristi kao orijentacijsku osnovu za organiziranje aktivnosti djece bilo da se radi o skupini određenoga uzrasta ili individualnom radu s djetetom. Primjereno tomu, mreža ishoda može nam pomoći u rješavanju sljedećih praktičnih problema:

- Što dijete određenoga uzrasta ne može činiti, što će mu biti preteško i iznad njegovih mogućnosti?
- Što možemo činiti s djecom nekog uzrasta, koje aktivnosti i koja postignuća možemo očekivati ako im osiguramo povoljne uvjete?
- Kako organizirati sredinu za djecu određenoga uzrasta?

Cjeloviti razvojni program predškolskoga odgoja i obrazovanja koncipiran je sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, donesenom 2017. godine, u kojemu se utvrđuju opseg, oblici i metodologija odgojno-obrazovnoga rada s djecom i didaktičko-metodičke upute za odgojitelje. Sukladno članku 36. toga Zakona, struktura cjelovitoga razvojnoga programa podijeljena je na četiri programske cjeline, i to:

- Program njege i odgoja djece u dobi od šest mjeseci do navršene treće godine života;
- Program odgojno-obrazovnoga rada za djecu u četvrtoj godini života;
- Program odgojno-obrazovnoga rada za djecu u petoj godini života;
- Obvezni odgojno-obrazovni program za djecu u godini pred polazak u školu.

Što uistinu može postići jedno dijete u određenoj uzrasnoj dobi uvjetovano je zakonitostima psiho-fizičkoga razvoja s jedne strane i poticanja sredine s druge strane.

Zbog različita tempa razvoja i individualnih razlika među djecom, krajnji razvojni ishodi navedeni po uzrasnoj kategoriji u ovom Cjelovitom razvojnom programu samo su orijentir u izradi operacionaliziranoga plana i programa.

2.1. PROGRAM NJEGE I ODGOJA DJECE U DOBI OD ŠEST MJESECI DO NAVRŠENE TREĆE GODINE ŽIVOTA

❖ Program njege i odgoja djece u dobi od šest mjeseci do navršene druge godine

Već od samoga rođenja dijete ima ne samo fiziološke već i socijalno-emocionalne potrebe, koje su podjednako važne i koje se moraju zadovoljavati (to su djetetove potrebe za ljubavlju, nježnošću, pažnjom, podrškom, sigurnošću itd.). Odrasle osobe kao kreatori ugodne atmosfere pridonijet će stvaranju opuštenosti, emocionalne sigurnosti i mogućnosti za bogate i raznovrsne socijalne interakcije i komunikacije. Odrasle osobe trebaju zadovoljiti i djetetove prirodne razvojne potrebe za pokretom. Djetetov senzorno-perceptivni razvoj ima vrlo složenu duševnu funkciju. Osjetljivost na vanjske podražaje vrlo je izražena u prvim trima godinama djetetova života.

Preko osjetilnih organa dijete od rođenja prima dojmove, a s rastom i razvojem počinje ih prerađivati, organizirati te stjecati iskustva i saznanja o stanjima i promjenama u neposrednoj okolini. Ta dob dječjega razvoja vrlo je važna za motorički dječji razvoj, razvoj govora i slušne osjetljivosti; stoga je potrebno uz pomoć raznovrsnih materijala i aktivnosti poticati te djetetove razvojne sposobnosti.

Djetetova dob do treće godine nezamjenjiva je za razvoj sposobnosti govora, kretanja te emocionalnoga i intelektualnoga razvoja. U djetetovoj dobi do tri godine javlja se većina komunikativnih ili socijalnih funkcija govora. Sve najvažnije funkcije buduće odrasle osobe počinju u ranom djetinjstvu. Dijete te dobi izrazito je zainteresirano za upoznavanje okoline, što se najjasnije izražava u aktivnostima istraživanja predmeta, njihovih svojstava i odnosa.

Programski ciljevi i opći zadatci u razvoju djece u dobi od šest mjeseci do navršene druge godine:

- Očuvati djetetovu spontanost i iskrenost u kontaktu sa sredinom;
- Njegovati djetetovu otvorenost za doživljaje;
- Pružati djetetu pomoć u stjecanju unutarnje i vanjske samostalnosti;
- Pružati djetetu pomoć u stvaranju slike o sebi i stjecanju povjerenja u svoje sposobnosti;
- Pomagati djetetu u prihvaćanju osnovnih normi ponašanja;
- Oblikovati zadovoljno i radosno dijete;
- Izvoditi s djetetom motoričke igre i aktivnosti na svježem zraku;
- Brinuti o odgovarajućem oblačenju djece;
- Brinuti o dječjoj higijeni i postupno poučavati djecu o samostalnoj brizi o higijeni;
- Poticati krupnu i finu motoriku kroz djetetove vježbe oblikovanja tijela i prirodne oblike kretanja;
- Jačati djetetovu osjetilnu osjetljivost poticajnom sredinom i stalnom osjetilnom interakcijom sa sredinom;
- Obogaćivati djetetov emocionalni razvoj uz pomoć glazbe;
- Njegovati izražajni govora, zvučno bogat i ugodan uhu;
- Razvijati djetetove intelektualne sposobnosti kroz aktivnosti istraživanja;
- Podržavati i ohrabrivati svaki djetetov pokušaj likovnoga izražavanja;
- Razvijati govor (artikulaciju, bogaćenje rječnika, razvoj rečenice) i komunikacijske sposobnosti;
- Poticati interakcije djeteta s vršnjacima;
- Brinuti o dječjem zdravlju i sigurnosti suradnjom s bližom zajednicom.

Metodičke napomene za rad s djecom u dobi od šest mjeseci do navršene dvije godine

Jedna od važnijih sposobnosti za tu djetetovu dob jest djetetovo hodanje. Svako dijete ima svoj raspored razvoja gibanja. Prohodat će kada bude za to spremno. Rijetko djeca hodaju još prije prvoga rođendana, a velikoj većini to uspije do 15. mjeseca života. Mališani koji su vrlo aktivni i ne boje se obično prohodaju prije njihovih vršnjaka koji su po prirodi manje aktivni, oprezniji i skloniji detaljnom istraživanju predmeta. Posljedice prebrzog opterećivanja hodanjem mogu biti vrlo teške. Djeca mogu početi hodati nepravilno držeći stopala prema unutra ili prema vani ako prebrzo opterete donji dio tijela.

Djetetova dob od jedne godine za roditelje je i njegovatelje jedno od najtežih jer moraju dijete imati neprestano pred očima. U djetetovoj blizini ne smiju biti lomljivi i nestabilni predmeti ili oni kojima se dijete može zagušiti, pokvariti ih ili su na bilo koji način opasni za njega. Umjesto stalnog ponavljanja NE, bolje će biti spremiti sve opasne predmete tako da je istraživanje prijatnije i opuštenije. Mali istraživači koriste roditelje kao sigurnu bazu oko koje kruže dok istražuju. Uvijek se vraćaju po ohrabrujući i umirujuć dodir. Razdaljina na kojoj kruže oko roditelja vrlo je različita. U poznatoj domaćoj okolini hrabra djeca mogu otići izvan vidnoga polja roditelja, dok se na drugoj strani mnogo djece uopće ne odvaja od roditelja u novoj okolini.

Na dječju radoznalost treba svakodnevno odgovarati; potrudite se da djetetu ne lažete nego radije priznajte da ne znate odgovor. Važni su vaši komentari i odnos prema pitanjima. Ako dijete slušate kao važnog sugovornika, tada je vaš utjecaj na njegovu samosvijest jači nego sam odgovor. Ako ćete dijete poduprijeti u njegovu razmišljanju i ponašanju, njegova samostalnost će se razviti prije nego ako ga ograničavate ili pretjerano namećete svoju volju bez obzira na djetetove želje i potrebe. S odobravanjem i poticanjem dijete jača samosvijest i nauči poštovati sebe.

Osamostaljivanje djeteta koje je u društvu druge djece različite dobi ili vršnjaka vrlo je zanimljivo. Pokažite mu kako biti društven. Uljudno izmijenite nekoliko rečenica s drugim odraslim osobama i s drugom djecom. Dijete će vas promatrati i učiti se socijalnim vještinama na najučinkovitiji način – promatranjem i oponašanjem. Ne brinite ako neka djeca nisu toliko samostalna kao druga, možda će stvarno kasnije dosegnuti samostalnost, što ni izdaleka ne znači da će cijeli život biti samotnjaci.

Dijete mora naučiti kontrolirati ispade osjećaja. Mirno mu obrazložite zašto ste prekinuli njegovu aktivnost i zašto se ne smije uzbuđivati. Ponekad to možemo opaziti čak i kod adolescenta, kao npr. ljutito poskakivanje.

Djetetove strahove trebate prihvatiti i poštovati ih jer su za dijete stvarni. Kada se dosjeti da postoji nešto što ga plaši, pokušajte mu što jasnije obrazložiti da neke stvari izbjegavate ne zato što se vi bojite nego zato jer se ono boji. Strah će se pojačavati ako će se dijete mnogo puta suočavati s njim, a prije će biti zaboravljen ako će s njime imati što manje iskustva. Zato su metode „pogledaj, nije ništa strašno“ dok dijete plače od straha, potpuno neuspješne. Dijete se ne može prestati bojati ako ga vi plašite.

Moramo naglasiti, govorne (ne)spretnosti nikada ne uspoređujte s drugom djecom. Svako dijete individuum je za sebe koji ide svojim razvojnim putem.

Posebno pazite da svoj način govora prilagodite djetetovu razumijevanju i stupnju razvoja. S njim razgovarajte jasno i razgovijetno, riječi neka budu kratke i jednostavne da ih dijete prepozna i razumije iako još ne govori. Što će više slušati vaš govor, dobivat će više pravilnih informacija o govornom izražavanju. Ako želite pridonijeti bržem govornom razvoju djeteta, razgovarajte mnogo s njim i poslušajte ga s ljubavlju i zanimanjem. Razgovarajte neposredno pred djetetom i gledajte ga dok govorite tako da vidi vaše lice i kretnje. Čim više i što češće govorite neposredno svome djetetu i s njim također povjerljivo razgovarajte u četiri oka.

Djeca u toj dobi jako uživaju u igrama u kojima uzimaju igračke iz kutije i slažu ih u kutiju. Za takvu igru nije potrebno kupovati posebne nove igračke. U tu svrhu možete upotrijebiti predmete iz kuhinje, npr. lonac, plastične posudice ili kvačice. Ako se igračkama u trgovini ne možete oduprijeti, odaberite takvu koja će „rasti“ s djetetom, na primjer kocke koje će prvo slagati, a kasnije njima graditi stupove, kuće i slično. Za malu djecu koja si male predmete često stavljaju u usta, nos ili uši, važno je da ne kupujete igračke sa sitnim dijelovima odnosno na kojima se mogu maknuti dijelovi manji od 4 cm.

Djetetu dopustite da se vani igra vodom, pijeskom, kamenčićima, školjkama, glinom itd. Iako ćete imati više posla s prljavom odjećom, dopustite mališanu da u potpunosti doživi igru – i prljavu. Upoznati mora sve materijale, saznati mora iz kojih tvari su predmeti složeni i kako stvari djeluju, što im treba za djelovanje i kako se ponašaju.

Ako dijete u dobi od dvije i pol godine još ne progovori, bilo bi korisno potražiti savjet razvojnoga stručnjaka koji će dijete pregledati i otkriti moguće uzroke. Važno je da se djetetu pregleda sluh koji zbog mnogobrojnih upala može oslabjeti i zbog toga se može usporiti razvoj govora. Za dijete u dobi od dvije i pol godine pravo je vrijeme da roditelji potraže savjet ako im se čini da ono ima govorne teškoće (mucanje ili siromašan rječnik). Odgojitelj i predškolska ustanova pružaju podršku roditeljima djece s takvim i sličnim teškoćama.

Prije spavanja djetetu čitajte priče, pjevajte uspavanke ili mu puštajte priču preko multimedijalnih sredstava. To umiri dijete i potiče njegov svijet mašte. Budite oprezni da sadržaji djetetu prije spavanja ne budu grozni, strašljivi i napeti, jer bi mu mogli uzrokovati noćne more.

Ako imate probleme s djetetovom prehranom, pobrinite se da se dijete pri obroku osjeća ugodno i opušteno. Obroci neka budu svježije pripremljeni i svaki dan na stolu u isto vrijeme. Pobrinite se da dijete nikada ne gladuje i potičite njegovo samostalno hranjenje te lijepo ponašanje za stolom. Površine zaštitite. Ako je moguće, dajte mu priliku da se hrani na svoj način. Iako će vam se njegove kombinacije namirnica možda činiti čudnima i neprimjerenima, dopustite mu slobodu. Dijete nikada ne silite jesti više nego što želi. Hrana nikada ne smije biti nagrada, kazna, mito ili sredstvo prijatnje.

Specifičnosti razvoja djece u dobi od šest mjeseci do 12 mjeseci

Motorički razvoj

Nagon za sjedenje ugrađen je u normalan proces djetetova razvoja. Važno je pružiti bebi priliku da vježba sjedenje i držanje ravnoteže. Osim samostalnoga sjedenja počinje i puzanje. Trudi se odignuti trbuh s poda, podignuti koljena ispod sebe i odgurnuti se rukama. Najčešće puže unatrag. Nakon što stekne snagu, puzanjem kreće naprijed. Neka djeca pužu na standardan način, na koljenima i rukama, kasnije otkriju da se brže mogu kretati na stopalima i rukama. Djetetovim približavanjem devetom mjesecu života stajanje je učvršćeno. Naslanja se na osobu koja ga drži i nastavlja sa skakanjem. Uči uspravljanje. Dijete postaje svjesno da će mu stajanje na stopalima pomoći da napravi iskorak naprijed. Dijete u dobi od 10 do 12 mjeseci može se lako okretati oko vlastite okomite osi, te ima stabilan sjedeći položaj. Hvatanje se približava konačnome obliku u vidu gornje hvataljke. Dijete oponaša pokrete (plješće), no ti pokreti podsjećaju na pokrete lutke. S navršenom jednom godinom života dijete već kontrolira pokrete. Ne ispušta samo predmete nego ih i baca. Postavlja predmete na određeno mjesto. Lagane male lopte koristi za bacanje. Sitnije predmete stavlja u posudu i istresa ih. Za sve navedene aktivnosti potrebno je mnogo vježbe i vremena; potičite ga da se služi rukama dajući mu razne predmete da ih hvata, veliku pozornost posvetite veličini predmeta s kojima se dijete igra, opasni su mali predmeti koje može staviti u usta te se tako zagrcnuti i progutati ih.

Socijalno-emocionalni razvoj

Smatra se da emocije pokreću dijete da progovori. U drugoj polovici prve godine života djeca rjeđe plaču nego ranije. Umjesto da zaplaču, nagli pokreti ili jaki glasovi zasmijavaju ih. Nezadovoljstvo dijete izražava tihim jecajućim zvukovima. Ipak, ako roditelji ne shvate njihove poruke na vrijeme, protestiraju plačem. Neku je djecu lako utješiti, a najviše vole sisati svoje prste, te im to treba dopustiti. Dobro je tješiti dijete laganim ritmičkim pokretima, na primjer, staviti dijete na rame i polako ga tapšati ili ljuljuškati. Ako sredina u kojoj dijete odrasta pokaže veće zanimanje, ranije će se javiti i prvi svjesni glasovi. U situacijama kada se nešto radi oko djeteta, stalno treba ponavljati što se radi i pokazivati kako se radi. Uvijek treba koristiti prepoznatljive riječi i izgovarati ih pravilno. Ponavljati i djetetovo ime. Važno je slušati i dječji jezik, to je njegova riječ i dijete je nudi. Obvezno odgovarati na bebine riječi, to je njoj motiv da govori. Beba s kojom se mnogo priča kasnije će postati pričalica. Dijete koje odrasta u tišini, nema o čemu ni razgovarati.

Spoznajni razvoj

Njegovatelj treba imati u vidu da je dijete u toj dobi zainteresirano za učenje. Dotiče predmete, uzima ih u ruke, drži ih. Da bi naučilo o predmetu, dijete ga mora staviti u usta da bi saznalo što može uraditi s tim i kakvoga je ukusa. U drugoj polovici prve godine života dijete sve više postaje svjesno da stvari ne samo da imaju imena nego i svoju funkciju. Ta je svijest rani oblik mašte.

Specifičnosti razvoja djece u dobi od 12 do 18 mjeseci

Motorički razvoj

Za dijete je hodanje vrlo zabavno jer upoznaje svijet iz potpuno nove perspektive. Pri prvom rođendanu većina djece još ne hoda samostalno. Dijete se već podiže uz potporu namještaja i već hoda ako mu pružimo potporu ili će je samo potražiti u blizini namještaja. Vrlo kratko vrijeme može samostalno stajati bez potpore. Zato je već pravi majstor u sjedenju i sam se iz ležećeg položaja podiže u sjedeći položaj. Isto tako je vrlo hitar pri puzanju. Može na „sve četiri“ puzati i po stepenicama. Užitek mu je ispuštati i bacati predmete, promatrati ih kako padaju na pod, ali odmah zatim želi da mu ih podignemo. Predmet koji ga zanima pokazuje kažiprstom. Ubrzo nakon što navršu prvu godinu, većina djece prohoda, a pritom su još nesigurni. Hod je nesiguran, noge su zgrčene u koljenu, nožni prsti često su okrenuti ka vani ili ka unutra. Za ravnotežu drži ruke gore i u početku često pada.

Ako dijete još ne hoda, tada s navršenih trinaest mjeseci stoji bez potpore i održava ravnotežu. S četrnaest mjeseci saginje se, uzima igračku i odnosi je na drugo mjesto. S petnaest mjeseci se na „sve četiri“ penje uz stepenice. Dok hoda rado vuče ili gura različite igračke. Najviše voli one na kotačima koje za vrijeme vožnje stvaraju zvukove, svijetle ili im se pomiču pojedini dijelovi. Sa šesnaest mjeseci pokušava udariti loptu, ali mu to ne uspijeva jer često stane na nju. Zna već hodati unatrag. S godinu i pol dijete se uspravno penje uz stepenice ako mu pritom pomazemo. Uspijeva sjesti na nizak stolac uz male teškoće. U hodu sve manje hvata ravnotežu. Hoda sve brže i većim koracima. Rukice su uz tijelo i gibaju se suprotno od nogu.

Socijalni razvoj

Dijete se sada upoznaje i sa svojim vršnjacima. Neka djeca ne reaguju na prisutnost druge djece. Njihovo ponašanje zovemo socijalno slijepim ponašanjem. Prisutnost drugoga djeteta ne tiče ih se, zanimljivije su igračke i ostali predmeti. Druga djeca reaguju imitiranjem ili izazivanjem na nazočnost vršnjaka, a neka se ponašaju zaštitnički. Pri kraju prve godine djetetova života pojavi se sudjelovanje koje je u početku ograničeno na jedno dijete ili dvoje djece. Vezu između djece prije svega predstavljaju igračke do kojih dijete želi doći. U toj dobi

dječja je glavna djelatnost radoznalost i istraživanje. Osobito je zanimljivo sve što je zabranjeno.

Samostalnost

Mališani postaju zahtjevni u želji da rade stvari na način na koji su oni zamislili i mnogo puta ne na način koji se od njega očekuje. Samostalno žele obavljati određene radnje. Sami odabiru čime i na koji način će se igrati. Određuju pravila i tijek igre i tada su puno manje ovisni o roditeljima. Radoznalost tjera dijete na otkrivanje svijeta oko sebe. Želi odgovore na složena pitanja.

Emocionalni razvoj

Osjećaji se razvijaju s vremenom, učenjem, oponašanjem ili modelnim učenjem i uvjetovanim učenjem. Dijete promatra roditelje, braću i sestre, baku i djeda, vršnjake, crtane i književne likove itd., promatra kako reagiraju u različitim situacijama te preuzima njihovo ponašanje kao svoje. U sličnim situacijama i samo će doživljavati slične osjećaje. Osjećaji su intenzivni iako naizgled površinski. Intenzivna naklonost i ljubav prema roditeljima počinje se razvijati otprilike nakon navršenih deset mjeseci života. Djetetovu radost primijetiti ćemo kada navršiti otprilike godinu i pol, iako osjećaj općega zadovoljstva možemo primijetiti već kod dvomjesečne dojenčadi. Veselje, naklonost i ljubav prema roditeljima su, s obzirom na izražaj, ponekad nedjeljivi osjećaji, što je teško razlikovati kod djeteta. Ljubomora se razvija s navršenih četrnaest mjeseci života i ostaje prisutna do tri i pol godine. To je složen osjećaj sastavljen od elemenata ljutnje, straha i naklonosti. I ponos je jedan od osjećaja koji osnaži u drugoj godini života. To se događa pri pohvalama koje dijete prima od okoline. U toj je djetetovoj dobi vrlo čest negativan osjećaj i ljutnja. Pojavljuje se kada prekidamo djetetove aktivnosti (igranje, istraživanje ormara, kopanje po posudama za cvijeće i slično) ili kada ne ispunjavamo djetetove želje. Kao i ostali osjećaji, i ljutnja je česta i kratkotrajna i tada ju dijete izražava više tjelesno nego verbalno. Tapkanje nogama, mahanje rukama, odguravanje, vikanje, otimanje i plač svakodnevnici su prizori.

Usprkos većem samopovjerenju dijete može imati izrazite strahove od jedne ili više stvari. Djeca se u toj dobi boje prije svega konkretnih stvari: buke, životinja, glasnih kućanskih aparata, naglog izlivanja vode, odlaska roditelja na posao, čišćenja ušiju i još mnogo toga što se roditeljima čini potpuno besmisleno.

Specifičnosti razvoja djece u dobi od 18 mjeseci do dvije godine

U drugoj godini života djetetov rast uspori se. Dijete raste otprilike 1 cm mjesečno (12 cm na godinu), težina se kroz cijelu drugu godinu poveća približno 3 kg.

Spretnosti kretanja

Mališan počinje sredinom druge godine života nositi uokolo različite predmete, isto tako uživa pri vučenju ili guranju velikih igračaka ili kutija. Trči oprezno, pogledom usmjerenim u pod. Teško izbjegava prepreke. Bez pomoći otvara vrata ili podiže predmete s poda. Penje se uz stepenice i spušta niz stepenice uz potporu, može se pužući spustiti unatrag niz stepenice. Uživa u penjanju, npr. na stolac. Igra je sve kompleksnija: kockama gradi stupove, loptu kotrlja ili je udari nogom i pritom održava ravnotežu. Zna listati knjige i rado gleda jednostavne slikovnice. Oponašanjem vuče ravne crte po listu papira. Počinje pokazivati sklonost upotrebi jedne (dominantne) ruke. Pri kraju druge godine života njegove su spretnosti dosta poboljšane. Sigurno trči i lako se zaustavlja. Isto tako lako izbjegava prepreke. Pri hodanju gore ili dolje po stepenicama upire se o ogradu ili zid. S lakoćom gura ili vuče igračke na kotačima, odguruje se

na triciklu nogama jer još ne zna upotrebljavati pedale. Malo prije druge godine života jede hranu žličicom, uživa u igrama bacanja i hvatanja lopte te u nizanju drvenih kuglica na uzicu.

Emocije

Dijete se može zdravo razvijati jedino u emocionalno bogatoj okolini. Djeca koja imaju pomanjkanje osjećaja bilo pozitivnih ili negativnih, koja ne razlikuju ugodu i nelagodu te koja su često sama, imaju loše temelje za uspješan emocionalni razvoj. Pomanjkanje emocionalnih veza može dovesti do teškoća ili bolesti. Osjećaji naime djeluju na funkcioniranje cijeloga tijela i uzrokuju psihosomatske bolesti.

U drugoj polovici prve godine života razvije se strah koji uzrokuju iznenadni i neočekivani podražaji iz okoline. Razvije se strah od odvojenosti koji se zove i separacijski strah, kao posljedica sve veće povezanosti djeteta s roditeljima i shvaćanja mogućega razdvajanja. Taj se strah još posebno odražava prije spavanja i zbog toga mnoga djeca imaju „tranzicijski“ predmet (dekicu, plišanu životinju) koja im je simbol roditelja kada nisu prisutni. U dobi od dvije godine razvijaju se stid i krivnja koji su često međusobno povezani. Ako je dijete već bez pelene i upiša se, može se stidjeti.

Razvoj govora

U toj djetetova dobi najbrži je razvoj na području govora; djetetov se rječnik povećava s otprilike 10 na više od 100 riječi. Tome pridonosi stalno zanimanje za stvari u okolini, pokazivanje na njih prstom i stalna pitanja što i što je to. Kada dijete prihvati oko 50 riječi, počinje po dvije riječi međusobno povezivati u jednostavne rečenice.

Igračke

Dijete u dobi oko druge godine više ne želi posuditi igračke iako se voli igrati s drugom djecom. U toj dobi dijete se već dulje vrijeme zaigra samo, ali još uvijek treba i očekuje pomoć odraslih osoba, kada se igračka ne želi „ponašati“ kako je ono zamislilo. Najdraže su mu prije svega igre koje imitiraju djelovanje odraslih osoba. Rado kuha, pere, telefonira, udara čekićem, češlja se, uživa u igri s velikim napuhanim loptama, obožava balone, trebaju mu kocke, papir, tempere za slikanje prstima i bojice. Bojice trebaju biti malo deblje, bez oštrih vrhova da se dijete ne bi ozlijedilo, a to vrijedi i za pastele. Važno je da dijete kroz igru razvija svoje govorne i motoričke spretnosti, mogućnost empatije itd.

❖ Program njege i odgojno-obrazovnoga rada s djecom u trećoj godini života

Dijete u trećoj godini života doživljava ubrzani intelektualni, socijalni i emocionalni razvoj. Ne samo da upoznaje svijet nego i svijet za njega sada dobiva smisao. To je i dob kada veliki broj djece ima svoje prvo iskustvo s predškolskom ustanovom. Vrtić je važan za djetetov razvoj. Pruža mu mogućnost za razvoj razumijevanja, prihvaćanja sebe i drugih, dogovaranja, poštovanja različitosti i sudjelovanja u skupinama. Potiče radoznalost, istraživački duh i maštu, razvoj govora, empatiju, razumijevanje drugih i likovnu kreativnost. U vrtiću je posebni naglasak na motoričkim sposobnostima i ostalim ručnim spretnostima. Stručno osposobljene osobe u vrtiću djetetu pružaju i znanje iz različitih područja znanosti te iz svakodnevnoga života. Djetetu pomažu i u većoj samostalnosti pri higijenskim navikama i brizi o zdravlju. Važno je djetetu uliti povjerenje u bliže odrasle osobe, posebno u odgojitelje u ovom slučaju, kako bi bilo opušteno, uživalo u igri i stjecalo samopouzdanje. Nezamjenjiv čimbenik predškolske ustanove jest interakcija s vršnjacima koje nijedna odrasla osoba ne može zamijeniti.

Dijete je u pravilu stabilno, motorički spretno, može verbalno komunicirati, povremeno se može strpjeti, izdržati malu frustraciju, poštovati tuđe želje, odreći se igračke. Ljudi mu znače mnogo više nego ranije, umiljato je, mazi se. Nakon te kratke uravnotežene dobi slijedi izrazito nestabilno ponašanje, čiji je vrhunac obično u djetetovoj dobi od oko dvije i pol godine. U toj dobi dijete je često prilično kruto i nefleksibilno, dominantno i zahtjevno, osjećaji su mu burni, izrazito je neodlučno: sve mora biti kako ono hoće i nikako drugačije, a istodobno hoće i ovo i ono. U konfliktu je samo sa sobom, pa i sa svojom okolinom. To je kriza treće godine, doba prkosa i otpora. Dijete se počinje opirati odraslima da sve rade umjesto njega i počinje izražavati želju da nešto učini samo. To je doba stjecanja prve autonomije. S tri godine opet nastupa kratkotrajno smirenje. Dijete će učestalije reći „da“ i upotrebljavati zamjenicu „mi“, sve više će uživati u zajedništvu s drugima. Postaje sve sigurnije i više mu ne treba zaštita u vidu rituala i potreba da sve uvijek bude isto. Motorna spretnost pomogla mu je u samostalnosti, a posebnu sigurnost u sebe pružio mu je u toj dobi razvoj govora, i kao sredstvo komunikacije i kao sredstvo mišljenja. U toj je djetetovoj dobi vidljiv početak istraživačkoga ponašanja i aktivnoga isprobavanja u svim područjima razvoja.

TJELESNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov tjelesni razvoj:

- Usavršiti hodanje kroz aktivnosti dječjega istraživanja prostora;
- Poticati razvoj fine motorike kroz manipuliranje igračkama (pokretne igračke, slagalice, umetanje raznih oblika u odgovarajuće otvore, igračke koje proizvode zvuk pri određenom dodiru i dr.);
- Upoznavati djecu s prirodnim oblicima kretanja oponašanjem pokreta odgojitelja;
- Osigurati uvjete (materijal i prostor) za razvoj osjetila sluha, vida, okusa i njuha;
- Razvijati osjetila dodira kroz igre loptom (vježbanje bacanja i hvatanja);
- Aktivnostima hodanja po crti ili sl. poticati razvoj ravnoteže kod djece;
- Poticati razvoj djetetovih higijenskih navika (zadovoljavanje fizioloških potreba, pranje ruku i pranje zuba);
- Poticati razvoj djetetove samostalnosti omogućavajući mu da samostalno obavlja jednostavnije zadatke (npr. oblačenje odjeće, hranjenje itd.)

✚ Ishodi ostvarenja razvoja djetetove motorike i mišićne skupine te njegovih prirodnih oblika kretanja

Dijete izražava orijentacijsku reakciju na sve što je novo, koja se kasnije pretvara i u zanimanje za sve što ga okružuje, zainteresiranost za promatranje, želju za istraživanjem što je što, zašto, kako, kamo itd. Vrlo je velika i djetetova aktivnost; ono veći dio vremena provodi u kretanju. Ta dječja aktivnost pridonosi brzom senzornom razvoju. Relativno je mala izdržljivost (otpornost) živčanih stanica; naime mnogi snažni vanjski podražaji (npr. oštri zvukovi) prejak su za dječji živčani sustav i njihovo djelovanje ponekad izaziva obrambeno kočenje; npr., na oštar povik „Dođi sad ovamo!“, umjesto da pođe brže, dijete se ponekad ne pomakne s mjesta, posve se zaustavlja odnosno stane. Dugotrajno djelovanje istih podražaja brzo umara djecu; zato malo dijete mora često mijenjati aktivnost, vrlo je pokretljivo, mnogo trči, penje se, ali se istovremeno i brzo umara ako ga prisilimo da hoda sam u jednom smjeru držeći ga za ruku ili da dugo vremena izvodi samo jednu vrstu pokreta. Djetetovi mišići u toj dobi postaju sve čvršći i snažniji. I tjelesna se težina povećava s razvojem mišića. Trup, noge i ruke rastu naglo u toj dobi – tako da dijete postaje sve čvršće u kretanju i sve spretnije u hvatanju. Od treće godine svoga života dijete je teško oko 15 kg, a visoko oko 90 cm.

Dijete u trećoj godini života usavršava kontrolu stajanja, hodanja i radnji koje se izvode rukama. Dobro usklađuje pokrete ruku i nogu te rado igra razne igre ravnoteže. Sukladno tim razvojnim sposobnostima, odgojitelj treba djeci osiguravati uvjete za tjelesnu aktivnost kroz unutarne i vanjske aktivnosti. Osim prostora djeci treba osigurati: lopte svih oblika, kamenčiće, balone, kestenje, žir, ping-pong loptice, vozila, lutke, opremu za lutke, konstruktivni i građevni materijal, geometrijska tijela i figure, predmete za umetanje i dr. Nije dovoljno da odgojitelj samo osigura povoljne uvjete za igru, već je neophodno da i on sudjeluje u igri, da promatra i prati zainteresiranost djece, na koji način koriste igračke i predmete, koje inicijative daju, da dodaje nove stimulacije i varijante igre kako bi igra bila bogatija. Odgojitelj mora voditi računa o individualnome prilazu svakome djetetu, potičući na odgovarajući način njegovu igru.

U trećoj godini života dijete se najradije igra samo ili u prisutnosti druge djece, ali ne još s njima. Još uvijek treba pomoć i upute odrasle osobe. Rado oponaša aktivnosti svojih roditelja, razumije jednostavne upute te se često protivi željama i uputama roditelja. Voli zapovijedati. U uvođenju promjena vrlo je rigidno, više voli svakodnevnu rutinu.

Dijete je vrlo aktivno, radoznalo i nemirno te se opire ograničenjima. Isprobava granice i koje ponašanje je prihvatljivo te kakva je njegova moć nad odraslima. Želi biti što više neovisno, ali istovremeno još uvijek treba pomoć odraslih osoba.

Dijete ima već toliko spretno ručice da neke predmete može izraditi samo. U toj su djetetovoj dobi jako poželjne lutke u njegovim rukama, koje dijete upotrebljava na više načina i u više sadržaja. Dječaci često koriste mokri pijesak u igri za gradnju cesta, zračnih luka, gradilišta i željeznice. U toj dječjoj dobi neka djeca vježbaju zatvaranje i otvaranje dugmadi, stavljanje makarona na uzicu te šivanje iglom s velikom ušicom, jer time vježbaju spretnosti fine motorike.

Brzina je značajnost djeteta u toj dobi. Sve vrijeme je u pokretu i mnogo trči. Također se brzo umori i stalno mijenja aktivnosti. Dijete je vrlo otvoreno za maštovite igre. Sve više zanimanja pokazuje za igranje uloga i imitiranje. Rado se pretvara da je neka životinja te ju oponaša zvukovima ili pokretima. Imitira poznata zanimanja (liječnika, prodavačicu, frizera, glumca ili pjevača).

Potencijalni ishodi razvoja djetetove motorike i mišićne skupine te njegovih prirodnih oblika kretanja	Orientacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Saginje se i spušta kako bi sjelo bez tuđe pomoći • Spretno u pokretima • Poskakuje • Hoda unatrag s lakoćom • Uživa u plesnim pokretima • Može se brzo zaustaviti i krenuti • Trči naprijed • Skače objema nogama s mjesta • Hoda na prstima • Šuta naprijed loptu koja je u mjestu • Hoda uz manji broj stepenica izmjenjujući noge • Pri hodu niz stepenice još uvijek stupa objema nogama na svaku stepenicu 	<ul style="list-style-type: none"> • Uz prostorni razmještaj olakšati djetetu kretanje • Ritmični ples • Manipulativne aktivnosti s različitim privlačnim sitnim predmetima • Perceptivno-motoričke aktivnosti s poznatim predmetima i ohrabivanje na složeniju manipulaciju predmetima • Gradnja tornja od drvenih kocki • Aktivnosti izrezivanja škarama • Igre loptom: bacanje, hvatanje, šutiranje i kotrljanje • Slikanje vodenim bojama i upotreba kista • Otiskivanje dlana, prstiju itd. • Slikanje prstima • Aktivnosti izrade raznih oblika u glini, glinamolu, plastelinu, tijestu i dr. • Igre trčanja, skakanja i provlačenja u dvorištu

<ul style="list-style-type: none"> • Preskače preko nižeg predmeta, dočekuje se s objema nogama • Baca loptu preko glave • Vozi tricikl • Usavršava sposobnost održavanja ravnoteže • Hvata sitne predmete palcem i kažiprstom • Drži bojicu palcem i prstima, a ne čitavom rukom • U većini aktivnosti dosljedno se koristi jednom rukom • Crta krug te okomite i vodoravne crte • Zna precrtati krug i križ • Papir slaže u harmoniku • Valja, udara, stišće i izvlači glinu • Kontrolira prihvaćanje i ispuštanje • Niže četiri krupnije bobice • Sposobno je ponijeti posudu s vodom bez prolijevanja • Zavrće i odvrtće poklopac 	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada nakita uz nizanje bobica, perli i sl. • Razvrstavanje sjemenki i drugih sitnih predmeta prema određenim kriterijima • Igre održavanja ravnoteže (hodanje po gredi ili nekim pravcem i sl.) • Igre gradnje (drvenim blokovima, lego-kockama i dr.) • Hodanje i trčanje po šljunku, niskoj i visokoj travi, pijesku, snijegu, ledu i blatu • Hodanje po suženoj površini (pravom i kružnom stazom, gredom, nagnutom daskom) • Provlačenje kroz uske prolaze • Prekoračivanje prepreka (barica, greda, kamena, cigle, valjka, letve ili užeta podignutog na visinu kojoj odgovara djeci) • Igre pijeskom i vodom • Poligoni – svladavanje prepreka u nizu • Oponašanje prirodnih pojava (puhanja vjetra, izlaska sunca itd.) • Oponašanje kretanja životinja
--	---

✚ **Ishodi razvoja djetetove samostalnosti i sigurnosti (stjecanje zdravstvenih, kulturno-higijenskih i radnih navika te sigurnosti u prometu, kući i prirodi)**

U trećoj godini života djeca postaju sve spretnija i pri svakodnevnim aktivnostima: hranjenju žlicom i vilicom, umivanju, odijevanju i skidanju. Odgojitelj treba poticati razvoj dječje samostalnosti. Djeca u trećoj godini života teže samostalnosti, žele se sami hraniti, odijevati, održavati higijenu, donositi odluke, birati aktivnosti i dr. Djeca često žele samostalno obavljati aktivnosti kojima još nisu dorasla, tj. njihove razvojne mogućnosti to ne dopuštaju. Odgojitelj treba poticati dječju želju za samostalnošću, ali im i pružati pomoć u aktivnostima za koje još nisu zreli. Prije svega treba poraditi na dječjim higijenskim navikama pružajući im priliku da sami peru ruke, umivaju se, peru zube, hrane se, odijevaju i svlače. Djeca te dobi u većini slučajeva kontroliraju stolicu, ali ako to pojedina djeca još uvijek ne uspijevaju, odgojitelj im treba pomoći s tim zadatkom (naravno uz suradnju i konzultiranje s roditeljima).

Što god dijete radilo, u svemu želi biti samostalno. Bez obzira na to što smo u dvojznanju hoće li zadaću uspješno riješiti, trebamo njegovu samostalnost poticati jer mu time jačamo samopouzdanje. Odgojitelji i roditelji trebaju u takvim situacijama biti jako strpljivi. Djetetu možemo, primjerice, dopustiti da se umiva samo. U biti nije nikada prerano da dijete pokuša nešto takvo, s ograničenjima, naravno. Vaša je zadaća paziti da se ne posklizne na mokroj podlozi ili da se ne bi opeklo s previše vrućom vodom. Odjeću koja se smoči pri samostalnom umivanju potrebno je zamijeniti suhom da se dijete ne prehladi. Ne zaboravite uzeti si dovoljno vremena, jer djetetovo pokušavanje samostalnoga obavljanja različitih aktivnosti može trajati vrlo dugo. Ako će doći do problema, djetetu pomozite. Neuspjeh u samostalnoj aktivnosti može dijete toliko razočarati da počne neumorno plakati.

Zbog straha od liječnika dijete treba pripremiti na sljedeći posjet liječniku. Pomozite roditeljima da se izbore s tom teškoćom. Objasnite mu kako će izgledati pregled i što će liječnik raditi. Ne zaboravite mu spomenuti da ide liječniku kako bi mu bilo bolje. Pročitajte mu neku slikovnicu o liječnicima. Možda će djetetov strah smanjiti igra u kojoj ćete vi ili ono biti liječnik. Neka dijete pregleda svoje „bolesne“ igračke. Na taj ćete način vidjeti čega se dijete

najviše plaši jer će u igri to točno uprizoriti. Također prošećite pored doma zdravlja i promatrajte događanje.

Dijete u dobi od dvije do tri godine treba od 11 do 13 sati spavanja noću, a tijekom dana mu treba otprilike jedan do dva sata odmora. Ako djetetu manjka spavanje, možda neće imati vidnih teškoća, a one će se skupljati i postati teže na dulji rok. Spavanje je, naime, vrlo bitno za neurološki razvoj. Najočitiiji su znakovi naravno umor i uplakanost. Iako se dijete opire odmoru i postaje sve nemirnije, odmor mu još uvijek treba, ali možda malo kraći i malo kasnije nego do sada.

Potencijalni ishodi djetetova stjecanja samostalnosti i sigurnosti	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Samostalno prinosi hranu ustima • Prihvaća pravila lijepa ponašanja za stolom • Sa žlice mu se rjeđe proljeva tekuća hrana • Može se koristiti vilicom • Briše proliveno krpom po koju samo odlazi • Posprema svoj tanjur, svoju čašu • Zalijeva kanticom • Postupno uči brinuti o higijeni zuba • Češlja kosu • Samostalno svlači odjeću • Pri odijevanju potrebna mu je još uvijek mala pomoć • Samostalno obuva papuče, ne razlikujući desnu i lijevu nogu/ruku • Zna zakopčati veliku dugmad • Zainteresirano je za svoje tijelo • Kod većine djece vidljiva je dominantna upotreba desne ili lijeve ruke • Otvara i zatvara vrata • Kontrolira stolicu • Snalazi se unutar određenoga prostora • Kreira/stvara svoje priče 	<ul style="list-style-type: none"> • Pripremiti modele odjeće s dugmadi i rajsferšlusom za vježbu otkopčavanja i zakopčavanja • Omogućiti djetetu samostalno hranjenje i korištenje pribora za jelo • Upoznati djecu s načinima odijevanja • Učiti djecu da se prilikom ulaska u vrtić i izlaska iz vrtića sama obuvaju i izuvaju • Posjeti pedijatru, stomatologu i sl. • Simboličke igre i igre uloga (liječnika, stomatologa itd.) • Aplikacija ljudskoga tijela • Model ljudskoga tijela • Pričanje priča djeci pred spavanje • Igre istrajnosti • Igre pokušavanja • Izvršavanje naloga i zadataka • Igre skrivalica • <i>Uhvati me</i>

Ishodi razvoja djetetovih perceptivnih sposobnosti (razvoja osjetila)

U toj dobi senzorni je djetetov razvoj ubrzan; stoga je potrebno usmjeriti aktivnosti na poticanje toga razvoja. Zajedničke aktivnosti odgojitelja i djeteta u procesu njege vrlo su značajne za razvoj djetetove osjetilne osjetljivosti i opažanja. Zdravo se dijete rađa s oblikovanom senzorno-motornom potrebom, tj. potrebom za primanje senzornih podražaja i potrebom za kretanjem. Dijete te dobi prepoznaje predmete ili lica čak poslije više mjeseci. Odgojitelj može poticati razvoj osjetila dodira dovodeći djecu u kontakt s raznovrsnim materijalima s kojima mogu manipulirati. Osjetilo sluha potiče se plesom, čime djeca povezuju pokret s melodijom. Dobar su izvor brojalice koje se prihvaćaju uz korištenje dječjega instrumentarija i pokreta tijela (pljeskanje dlanovima, pucketanje prstima, tapšanje koljena, tupkanje nogama i dr.). Odgojitelj treba osigurati djetetu razgledanje slika i slikovnica primjerenih uzrastu te ga poticati da imenuje, dodirrom pokazuje i izvodi neke radnje s ponuđenih slika.

Poticanje osjetila vida osigurava se aktivnostima za koje je potrebna koordinacija oko – ruka ili oko – noga. To mogu biti tjelesne aktivnosti bacanja lopte, hvatanja, kotrljanja i šutiranja između dvoje ili više djece. Razvoj osjetila vida omogućuje se i kroz aktivnosti crtanja, slikanja,

slaganja slagalica, gradnje kockama i dr. Razvoj osjetila okusa i njuha odgojitelj će potaknuti istraživanjima okusa i mirisa (kušanjem hrane, prepoznavanjem mirisa).

Snalaženje u prostoru vrlo je važno za tjelesni razvoj djece te dobi. Ona rado istražuju i smjenjuju aktivnosti, ali je vrlo važno da te aktivnosti budu i smislene te da se djeca znaju kretati prema uputama. Odgojitelj im može pomoći u prihvaćanju pojmova prostorne orijentacije kroz igre obavljanja zadataka prema uputama odgojitelja.

Zadatci su odgojitelja također:

- poticanje djeteta da uz zvuke ritmično pokreće tijelo ili dijelove tijela te osjeti strujanje zraka;
- poticanje djeteta u pokušaju da povezuje slušne podražaje s drugim podražajima vibracije, zvuka, dodira i vizualne fiksacije.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih perceptivnih sposobnosti (razvoja osjetila)	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Promatra i dodiruje svoj lik u ogledalu • Žvače hranu • Očima prati loptu koja se kotrlja • Prepoznaje mnoge predmete iz svoga okruženja • Reagira na ritmične melodije • Postupno izoštrava osjetila • Koordinacija između očiju i ruke bolja prilikom uspravnoga crtanja (npr. crtanja po zidu) • Prihvaća redne brojeve prvi, drugi odnosno pridjev posljednji • Percipira odnose više, manje, jednako • Razlikuje boje • Prepoznaje i razlikuje spol (žensko, muško) • Na glazbu reagira njihanjem i savijanjem koljena 	<ul style="list-style-type: none"> • Poticati razvoj osjetila dodira uz različite materijale • Igre zvučnim igračkama • Ritmični ples • Igre pokretanja tijela prema uputama (npr. pjesme <i>Kad si sretan, Hoki-poki, Širi ruke</i> i sl.) • Igre ogledalom • Igre kotrljajućim igračkama • Kroz aplikacije poticati prihvaćanje osnovnih boja • Omogućiti djeci da se sama hrane • <i>Što se pije, a što jede?</i> • Upoznati djecu s upotrebom pribora za jelo • Omogućiti svakodnevno samostalno pranje zuba i ruku te umivanje • Igre loptom (bacanje, hvatanje, kotrljanje itd.) • Igre u dvorištu (tobogan, ljuljačka, klackalica) • Igre klikerima – sakupljanje, kotrljanje, ubacivanje • Imitacijske igre uz pratnju instrumentalne glazbe • Igre tišine za razvoj slušne osjetljivosti (oslušivanje zvukova oko sebe) • <i>Poslušaj i imenuj ono što čuješ</i> • Skrivanje i traženje skrivenoga predmeta • Punjenje različitih posuda pijeskom • Praćenje ritma – pljeskanjem i koraćanjem • Upotreba dječjega instrumentarija

SPOZNAJNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov spoznajni razvoj:

- Poticati i njegovati djetetovu prirodnu radoznalost kreirajući bogato okruženje (poticajan prostor, raznovrstan materijal za igru);
- Razvijati sposobnost zapažanja promjena u prirodi izmjenom godišnjih doba;
- Upoznavati djecu sa značajkama domaćih životinja razgovarajući o njima, promatrajući slike, slušajući priče i pjesme i promatrajući životinje uživo (ako je to moguće);
- Upoznavati djecu sa osnovnim vrstama biljnoga svijeta u našem okruženju: cvijećem, voćem i povrćem;
- Upoznavati djecu sa značajkama razvoja biljnoga svijeta u odnosu na godišnja doba;
- Poticati sposobnost uviđanja sličnosti i razlika uspoređivanjem raznovrsnih predmeta;
- Poticati formiranje jednostavnih kvantitativnih odnosa: jedan tebi, jedan meni, malo – mnogo itd.)
- Poticati traženje predmeta koji nisu u opazajnom polju kroz igru skrivanja;
- Njegovati zajedničke aktivnosti djeteta i odrasle osobe;
- Poticati manje skupine djece da zajednički rješavaju praktične probleme;
- Stvarati problemske situacije primjerene tome uzrastu, omogućujući djetetu da se oprobna u samostalnom rješavanju tih situacija, ohrabrivati i podržavati te samostalne pokušaje;
- Poticati samostalno i slobodno istraživanje značajki različitih materijala i predmeta – njihovih upotrebnih funkcija;
- Poticati razvoj misaonih procesa apstrakcije i generalizacije kroz rješavanje problemskih situacija;
- Poticati stvaranje konstrukcija tijekom dječjih slobodnih aktivnosti;
- Upoznavati živi i neživi svijet oko sebe (u gradu, selu i zajednici).

Ishodi razvoja djetetove sposobnosti mišljenja, zaključivanja i pamćenja

Odgojitelj treba organizirati aktivnosti skrivanja predmeta koje djeca trebaju pronaći. Na taj način potiče se djetetovo mišljenje i pamćenje.

U trećoj godini života dječje aktivnosti postaju raznovrsnije i složenije. Za taj uzrast karakteristično je i povećavanje djetetova istraživačkoga ponašanja. Ono želi sve opipati, rastaviti, sastaviti, stvoriti jednostavne konstrukcije, uspoređivati te upoznavati svojstva predmeta aktivnim eksperimentiranjem.

Djeca te dobi vole igračke koje proizvode zvukove, stoga im treba omogućiti interakciju s takvim sredstvima. Osim toga, pokazuju posebno zanimanje za slikovnice. Rado slušaju priče, pregledaju slike i opisuju ih. Priče koje ih zainteresiraju, vole slušati svakodnevno.

Igre imitacije također će zainteresirati trogodišnjake (imitiranje zvukova iz prirode, prirodnih pojava, kretanja i glasanja životinja). Te aktivnosti često se mogu organizirati na otvorenom, u kojima djeca izgrađuju prve praktične spoznaje o prirodnim pojavama (vjetar puše, sunce sja, kiša pada, snijeg pada itd.) i životinjama (omogućiti djeci susret s nekim kućnim ljubimcima i domaćim životinjama).

Zadatak je odgojitelja stvoriti uvjete u kojima će djeca moći uživati u igrama uloga (npr. pripremanje odora i pribora liječnika, kuhara, frizera itd.).

Organiziranje simboličkih igara u kojima će djeca imati mogućnosti intuitivno koristiti matematičke spoznaje (npr. da okreće brojčanik na telefonu i razgovara, kupnja, hranjenje medvjeda iz posuda različitih veličina, oblika i sl.).

Dijete oponaša različite aktivnosti odraslih osoba. To zovemo i imitacijska igra. Dijete u igri aktivira svoju fantaziju te ju projicira na predmete oko sebe. Neživi predmeti postaju živa bića, nepokretne stvari počinju se kretati. Prema lutki odnosi se kao prema djetetu koje može spavati, jesti i pričati. Takvu igru zovemo personifikacija.

Potrebno je često mijenjati predmete koji okružuju dijete jer se ono brzo zasiti predmetima kojima se igra i postaje nezadovoljno, traži nešto novo. Djetetu treba davati nove predmete jer ga to potiče da izvodi radnje koje zna. Poticanje treba biti zajednička igra odgojitelja i djeteta s predmetima koja traje samo onoliko koliko dijete ima zanimanja za nju. Pri rješavanju praktičnih problema u istraživačkim aktivnostima ne treba žuriti pokazati djeci rješenje nego ih treba poticati da sama tragaju za rješenjima.

Potencijalni ishodi razvoja djetetove sposobnosti mišljenja, zaključivanja i pamćenja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Rješava praktične probleme • Uspoređuje različite predmete • Voli igre mašte i simboličke igre • Slaže stolce jedan na drugi • Među različitim predmetima bira onaj koji vodi do rješenja • Slaže jednostavnije slagalice • Klasificira predmete na temelju boja • Klasificira predmete na temelju oblika • Istražuje sastav predmeta ili igrački • Bira i gleda slikovnice • Imenuje naslikane predmete • Usklađuje četiri boje • Prepričava ukratko što radi • Pokazuje koji su predmeti veliki odnosno mali • Voli manipulirati predmetima • Gleda i pokazuje predmete i slike • Upotrebljava sredstva u rješavanju problema • Aktivno traži skrivene predmete • Traži predmete izvan vidnoga polja • Počinju simboličke igre <i>Kao da Igranje uloga</i> • Pokazuje na sebi dijelove tijela, na zahtjev • Na zahtjev, pokazuje predmete iz neposredne okoline • Dovodi predmete u međusobni odnos i djeluje jednim predmetom na drugi • Postavlja pitanja: Što je ovo? Tko je to? Kako? • Recitira kratke pjesme • Razmišlja o sebi kao o samostalnoj osobi odvojenoj od ostalih osoba • Crtu prve čovječuljke s okruglom i velikom glavom te crtama koje pokazuju ostale dijelove tijela • Ostavlja tragove olovke na papiru, šara 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivnosti igre skrivača, skrivanje i pronalaženje predmeta • Igre mašte (npr. <i>Kao da</i>), simboličke igre • Igre oponašanja, igre uloga • Igre različitih zanimanja (liječnika, frizera, kuhara itd.) • Igre pokazivanja predmeta koje djeca promatraju desetak sekundi, zatim pokrivanje predmeta i uklanjanje jednog, nakon čega dijete treba pogoditi koji predmet nedostaje • Igre u kojima se iskazuju odnosi među predmetima: u, na, ispod, iznad itd. • Spajanje dijelova u cjelinu (dvije polovice jabuke) • <i>Koji je predmet veći, koji manji?</i> • Prepoznavanje životinja samo na temelju nekih njihovih dijelova (npr. na temelju slike glave) • Izrada odgovarajućega oruđa (spajanje dvaju štapova u jedan kako bi se dobila dovoljna visina za dohvaćanje ciljeva i sl.) • Ponuditi djeci dosta prirodnoga i ambalažnoga materijala koji mogu istraživati • Igre jednostavnim kvantitativnim odnosima – <i>Jedan meni, jedan tebi</i> • <i>Žmira</i> • Gradnja mosta, kuće itd. • Pravimo garaže za naše automobile (uz pomoć kutija) • Igra <i>Zapamti ime</i> • <i>Pronađi isto</i> (pronalaženje istih ili sličnih predmeta prema nekoj odlici) • Igre makaronima (nizanje na vunicu, izrada ogrlica) • <i>Pogodi po boji</i> • <i>Kaži što smo sakrili</i> • <i>Što predstavlja sličica</i> • <i>Čarobna vrećica</i> • Čitanje i pričanje priča djeci • Otkrivanje skrivene slike pogađajući boje • Izvođenje igrokaza služenjem ručnim lutkama • Djeca izvode predstave uz pomoć ručnih lutaka • Klasifikacija slika domaćih životinja • Klasifikacija slika voća i povrća • Igra „tržnice“ (prodaja i kupnja voća i povrća)

<ul style="list-style-type: none"> • Imitirajući vuče prave crte olovkom po papiru • Sluša kratke priče • Razumije koncepte „sada“ i „poslije“ • Počinje prepoznavati uzročno-posljedične veze • Ima izmišljenoga prijatelja • Sjećanje se može izazvati s pomoću riječi • Razlikuje i pridružuje dvije boje, veličine, dva oblika • Prepričava prema slikama • Prepoznaje i imenuje loptu, kocku i valjak 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre razvrstavanja okruglih predmeta • Učenje i pamćenje pjesmica (npr. uz pratnju instrumenata) • Igre vježbanja koncentracije (npr. pamćenje svega što smo vidjeli u šetnji, prilikom posjeta, na predstavi i dr.) • Djeci je svakodnevno dostupan pribor za pisanje i crtanje te papiri većih dimenzija (olovka, flomasteri, voštane boje i drvene boje) • Igre većim perlicama: nizanje na konop, presipanje i premještanje iz jedne u drugu posudu, stavljanje na šablone • Igre većim bočalicama (ubadalicama) • Upoznavanje i prihvaćanje kulturno-higijenskih navika kroz igre (hvala, molim, izvoli, dobar dan itd.)
---	---

✚ Ishodi razvoja djetetovih istraživačkih sposobnosti

Odgovitelj može u sobi i vrtiću napraviti centar u kojemu će djeca imati na dohvata ruke raznovrsne didaktičke i konstruktivne materijale i igračke, te kroz usmjereni dijalog pratiti dječju igru i postavljati izazove dječjoj igri.

Odgovitelj treba omogućiti djeci da manipuliraju predmetima u sobi, vrtiću i u dvorištu, gdje se djeci pruža veliki izbor različitih igračaka i predmeta. Na taj način dijete upoznaje osobine različitih predmeta, npr. plastika, drvo, platno; tvrdo, mekano, savitljivo i sl.

Igre u kojima se materijali (glina, voda, pijesak itd.) preoblikuju, prelijevaju i presipaju te dijele u posude.

U igri u pijesku dijete u trećoj godini života zna dolijevati vodu, pripremiti materijal za izradu „kolačića“ i ostalih figura, graditi „ceste, podvožnjake ili naselje“. Za igru u pješčaniku trebat će kanticu, lopaticu, grablje, kalupe i različite posudice.

Djeca vole knjige. Primjerene su interaktivne knjige i bojanke. Dijete najradije ima knjige s ilustracijama iz svijeta koji mu je poznat te mu je blizu. Brzo upamti nove riječi. Zbog toga su preporučljivi i rječnici u slikama, jer novu riječ lakše nauči ako ju i „vidi“.

Dijete u dobi od dvije do tri godine voli crtanje i slikanje. Sada je pravo vrijeme da mu predstavite različite tehnike i umjetnosti. Osim flomasterima može, npr., slikati prstima. Ali prije toga dobro pripremite teren. Događanje neka bude u najvećoj sobi. Na pod stavite veliku platu ili nekoliko slojeva novinskoga papira. Papir i boje neka budu na podu. Upotrebljavajte boje koje se mogu isprati vodom. Dobro zaštitite i svoju i djetetovu odjeću. Na stol u kutu ne zaboravite ostaviti nekoliko pripremljenih vlažnih ručnika, da biste se pri kraju mogli obrisati u slučaju potrebe prije nego što dođete do kupaonice. Slične su pripreme potrebne i za slikanje spužvom. Dijete će biti oduševljeno kada vidi da uz vašu pomoć ispod otiska spužve nastaju drvo ili sunce. Poželjet će i samo pokušati. Na taj način možete izraditi čestitke za obitelj ili prijatelje.

Djeca vrlo rado crtaju. Koriste svaku priliku ili bolje rečeno svaku površinu za crtanje. Kako spriječiti da crtaju po zidovima? Kao prvo, trebate razumjeti zašto dijete želi crtati po zidu. S jedne strane, zato što voli crtanje i želi obojiti sve što mu dođe pod ruku. S druge strane, razvoj tijela omogućuje mu bolji nadzor nad rukom koju ima pred sobom nego kada je ima nadolje, npr. kada sjedi za stolom. Ako ima ruku ispred tijela njegova je koordinacija između očiju i ruke mnogo bolja. To za dijete znači da će njegove umjetnine biti preciznije i ljepše ako su nacrtane na zidu nego na položenom papiru. Papire možete zalijepiti na zidove i djetetu omogućiti da crta u položaju koji mu bolje odgovara.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih istraživačkih sposobnosti	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Rastavlja i sastavlja igračke • Aktivno isprobava i istražuje: opipava, sastavlja itd. • Usmjerava pozornost na događaje koji potiču istraživanje i koji su mu zanimljivi • Crta po zidu istražujući svojstva bojica • Rado ispituje svojstva vode (ubacujući razne predmete u vodu i sl.) • Radoznalost u ispitivanju okusa (pijeska, biljke i sl.) • Samostalno rješava praktične probleme • Uspoređuje različite predmete • Rado istražuje okolinu • Umeće različite oblike u odgovarajuće šablone • Koristi se jednim predmetom u više svrha služeći se maštom • Postavlja pitanja o svemu što ga okružuje • Prepoznaje uobičajene zvukove iz prirode; zna kako se glasaju domaće životinje • Rado se igra igračkama prijevoznih sredstava 	<ul style="list-style-type: none"> • Umetanje oblika u odgovarajuće šablone • Aktivnosti u kojima djeca eksperimentiraju priborom za pisanje i crtanje • Djeci su svakodnevno za istraživanje dostupni plastelin, glina i tijesto • Upoznavanje pojmova: sunce, kiša, oblak, vjetar, prostor, oblik itd. • Istražujemo naša osjetila • Upoznajmo svoje tijelo • Igre papirom: gužvanje, cijepanje, presavijanje, bušenje, pravljenje optica itd., s različitim vrstama papira • Interaktivne knjige i bojanke • Rječnici u slikama • Manipuliranje plastikom, tkaninom, drvom itd. • Igre kuhinjskim priborom i posudama • Igre oponašanja odraslih osoba i njihovih zanimanja (igre alatom, frizerskim priborom i medicinskim materijalima) • Igre u pješčaniku služeći se grabljama, lopaticama, kanticama i sl. • Omogućavanje igre vodom uz zaštitnu odjeću (npr. prelijevanje vode iz posude u posudu) • Igre gumenim životinjama (omogućavanje djeci materijala za kreiranje farme i sl.) • Oponašanje životinja • Gradimo vlak i autobus uz pomoć stolaca

SOCIJALNO-EMOCIONALNI RAZVOJ

Zadaci za djetetov socijalno-emocionalni razvoj:

- Razlikovati živi i neživi svijet koje dijete okružuje;
- Poznavati karakteristične oblike ponašanja i oglašavanja životinja;
- Razvijati svijest o kulturi ponašanja u prometu;
- Razvijati spoznaje i pozitivne stavove prema radu, praktičnom osposobljavanju za samoposluživanje i druge poslove koje su djeca sposobna obavljati;
- Raditi na osamostaljivanju djece u hranjenu, odijevanju, osobnoj higijeni i zadovoljavanju fizioloških potreba;
- Poticati uspostavu bliskih odnosa s ljudima oko sebe koje karakterizira srdačnost, toplina i razumijevanje;
- Stvarati uvjete za vedro i veselo raspoloženje;
- Omogućavati djetetu da spozna svoje mogućnosti;
- Stvarati u skupini takvu socijalnu klimu da se svako dijete može osjećati sretnim i slobodno izražavati svoje osjećaje;
- Osposobljavati dijete za samostalno izražavanje svojega osjećaja;
- Kultivirati dječju osjećajnu sferu društvenosti, pozitivizma i humanosti;
- Njegovati sretan i siguran emotivni boravak u vrtiću bez neugodnih osjećaja i frustracija;

- Unapređivati emocionalnu stabilnost;
- Stvarati uvjete da djeca stječu pozitivnu sliku o sebi;
- Pružati djetetu ljubaznost, razumijevanje i podršku;
- Stvarati situacije u kojima se dijete može osjećati dobro i opušteno;
- Razvijati sposobnost uspoređivanja svoga osjećajnog izraza sa osjećajnim izrazom drugih;
- Poticati na razmišljanje da je stavljanje u položaj drugoga uvjet za izlazak iz konflikta/sukoba
- Stvarati skupni identitet;
- Senzibilizirati djecu da slobodno izraze svoje osjećaje, da ih promatraju i uspoređuju te povezuju s ponašanjem;
- Poticati individualnost i originalnost u izražavanju i prepoznavanju osnovnih osjećaja;
- Razvijati individualnost i poticati pojedinca da sudjeluje u skupini.

✚ Ishodi djetetova stjecanja znanja i razvoja djetetove ekoslavijesti o živoj i neživoj prirodi u njegovoj neposrednoj okolini

Djetetova je potreba za otkrivanjem i upoznavanjem živoga svijeta izražena u trećoj godini života. Životinjski svijet dijelovi su stvarnosti za koje dijete pokazuje najveće zanimanje u toj dobi. Dijete je u toj dobi zainteresirano za sve oko sebe, svojim osjetilima ostvaruje kontakte s kućnim ljubimcima: psom, mačkom, papagajem, ribicama u akvariju, kornjačom, hrčkom, zekom. Na otvorenom prostoru upoznaje se s muhom, paukom, pčelom, glistom, pužem, leptirom. U seoskoj sredini dijete ima mogućnost upoznati domaće životinje, što odgojitelju može biti dobar povod razgovoru s djecom ako je neko dijete bilo u posjetu selu. Biljni svijet u neposrednu okruženju, parku, travnjaku, njivi, šumi, treba promatrati te uočavati njegovu raznovrsnost i brojnost. Treba upoznavati i uočavati, otkrivati važnost biljnoga svijeta u svakodnevnoj prehrani ljudi i životinja. Različiti prirodni materijali (pijesak, voda, cvijeće, kamenčići, šišarke itd.) mogu se upotrijebiti i kao didaktički materijal. Npr., djeci zadajemo da beru cvjetove kamilice i odvojeno cvjetove maslačka, a pijeskom napune posude različite veličine te da ih uspoređuju po težini.

Bogati socijalni kontakti u obitelji, predškolskoj ustanovi, praktične aktivnosti, igra i stvarni život djetetu trebaju biti pokretači, podrška i inspiracija da osjetilima upozna sebe i da bude aktivan sudionik u svome okruženju. U radu s trogodišnjacima njegovatelj može organizirati aktivnosti djece u malim skupinama od desetero do dvanaestero na jednakom razvojnom stupnju govora. Neke od njih mogu biti:

Organizirano promatranje. S djecom promatra ukrašavanje enterijera tijekom pripreme dekoracija; djeca mogu promatrati kako se čisti snijeg s igrališta, mogu otići u obližnji park i sakupljati cvijeće i lišće te ih imenovati.

Pokazivanje – inscenacije odnosno odigravanje scena s pomoću igračaka. Djeca u toj dobi pokazuju veliko zanimanje za igračke sa sadržajnim radnjama. Njegovatelj obogaćuje dječje znanje o svojstvima životinja, njihovu ponašanju te nazivima različitih predmeta koristeći se igrom kao metodom.

Pričanje prema slikama (ne samo prema onima koje prikazuju pojedine predmete i radnje nego i prema onima s određenim sadržajem).

Razgovori se vode u vezi s onim što je bilo tijekom šetnje, promatranja ili o onome što će biti. Razgovara se i o drugim temama, kao što su tko je djevojčica a tko dječak, tko skače a tko leti, potom se čitaju kratke pjesmice koje pridonose boljem uočavanju likova koji oslikavaju njihovu specifičnost.

Potencijalni ishodi razvoja djetetove ekosvijesti o prirodnoj i društvenoj sredini	Orijentacijske aktivnosti / prijedlog ideja
<ul style="list-style-type: none"> • Izražava interes i zanimanje za događanja u obitelji • Prepoznaje zaposlenike u vrtiću po skupinama • Komunicira s prijateljima i ostalim zaposlenicima u vrtiću • Opisuje put od kuće do vrtića • Opisuje svoj grad, imenuje mjesto u kojemu živi • Može razlikovati kada je dan, a kada je noć i imenovati te dijelove dana • Poznaje dijelove čovjekova tijela • Izražava zanimanje za poznavanje životinja 	<ul style="list-style-type: none"> • Moja obitelj (s kim živi, imenovanje članova obitelji, uža i šira obitelj, što radimo kod kuće, uloga djeteta u kući) • Što se u vrtiću radi? • Ja u prometu. Put od kuće do škole. Igra prometa (Prelazak ulice na znak zelenoga svjetla i na znak policajca koji regulira promet) • Moje mjesto (što sve ima u mome mjestu, prodavaonice, spomenici, parkovi itd.). Obilježavanje blagdana i proslava na lokalnoj razini • Imenovanje dijelova dana (dan i noć) • Igre „u kutku“ liječnika, s kompletnom opremom [priborom za liječnika i medicinsku sestru, špricom bez igala, stetoskopom, toplomjerom (ne s pravim), zavojima, bijelim mantilima i kapama] • Upoznavanje s domaćim životinjama (što jedu i koje koristi imamo od njih); upoznavanje s dijelovima tijela životinja (koja životinja može letjeti, skakutati, trčati, plivati, kako se oglašavaju itd.)

✚ Ishodi moralnoga i emocionalnoga razvoja (stjecanje osobnoga identiteta i slike o sebi te o temeljnim pravima i vlastitoj ulozi) djece u trećoj godini života

U ranoj dobi djetinjstva duševni je razvoj vrlo brz. Različiti pokreti, osjećaji, senzorni procesi i sve govorne funkcije razvijaju se brzim tempom. Osjećaji su kratkotrajni, intenzivni i prolazni. Trogodišnjaku je teško povezati osjećaje sa situacijom (nije u stanju shvatiti zašto je njegov prijatelj tužan). Već krajem druge godine života dijete počinje stvarati čvrste odnose s odraslim osobama i s djecom. Oblikuju se osnovne crte karaktera i elementarne moralne osobine ličnosti. Djetetova se volja razvija, a s njom i sposobnost da kaže „ne“. Karakteristična osobina trogodišnjega djeteta izražena je u tjelesnoj i duševnoj osjetljivosti (ranjivosti), labilnosti njegova zdravstvenoga stanja. Djeca te dobi lako obolijevaju, često im je narušeno emocionalno stanje posve nevažnim stvarima. U prvim godinama života značajna je uzajamna ovisnost i jedinstvo tjelesnoga i duševnoga razvoja. Čvrsto, tjelesno zdravo dijete ne samo da je otpornije prema bolestima nego se i duševno bolje razvija. Čak i najmanje narušeno zdravstveno stanje izaziva promjenu raspoloženja: djeca su razdražljiva ili troma, brzo se umaraju, i obrnuto. Pozitivni osjećaji radosti, zadovoljstva i ugodnosti u tom razdoblju autentično su izraženi. Trogodišnjak nema predstavu što je to ličnost, koje su to njegove osobine i karakteristike kada je ono u pitanju, stoga ne može usporediti sebe s drugima, uočavati razlike i sličnosti, niti usporediti sebe sada s nekim svojim prethodnim ponašanjem. S tri godine dijete ima spolni identitet, zna je li djevojčica ili dječak. Značajno mjesto u emocionalnome životu trogodišnjaka imaju i negativne emocije, kao što su strah i gnjev. Pojavljuje se i emocionalno stanje koje ima elemente ljubomore. Imajući u vidu da je dijete u ranom uzrastu emocionalno usmjereno prema odrasloj osobi, svako odvajanje doživljava sa strahom. U komunikaciji s djecom govor njegovatelja treba biti emocionalno izražajan, upućen

svakom djetetu posebno, pravilan po svojoj strukturi i tih. Najpristupačnije su teme za djecu one koje izazivaju različite emocije. (Maja plače jer je pocijepala lutkinu haljinu. Djevojčica je dobila novu haljinu. Itd.) Razgovor s djecom treba biti ujednačen, smiren i pretežno nježan. Djeca se u tom dobu svoga života lako uzbuđuju i zbog toga u komunikaciji s njima treba izbjegavati glasne zvukove te oštre i nagle pokrete. Djeca su vrlo povodljiva i lako poprimaju raspoloženje osoba iz svoje okoline. Povišen i razdražljiv ton uznemiruje dijete. Poglavitno je štetno nervozno postupanje odraslih osoba s djetetom koje se iskazuje u oštrim prijelazima od srditoga na nježno ponašanje. Pri takvom ophođenju javlja se pojačana razdražljivost djece, plač te djetetovo odbijanje da ostvari zahtjeve odraslih osoba.

Potencijalni ishodi emocionalnoga razvoja djece u trećoj godini života	Orijentacijske aktivnosti za emocionalni razvoj djece u trećoj godini života
<ul style="list-style-type: none"> • Umiju svoje osjećaje podijeliti s bliskim osobama • Sposobnost interpretacije i mijenjanja vlastitih osjećaja • Sposobnost uživljanja u osjećaje drugih osoba • Dijete može kazati što osjeća • Dijete je stanju izraziti osjećaj sreće i zadovoljstva • Dijete se ne stidi svojih maštarija • Razvijena sposobnost da se shvate i poštuju osjećaji drugih i bude pažljiv prema njima 	<ul style="list-style-type: none"> • Razgovor o izražavanju osjećaja • Traganje za raznim načinima da se izraze radost i ljubav (crvenim cvijetom, serenadom, nacrtanim srcem, pomaganjem itd.) • Igre: <i>Sat raspoloženja, Kaži kako se ja osjećam, Utješi uplakanu lutku</i> • Igre tolerancije (s ciljem da djecu navodi na zaključak da sve nije za svakoga isto) • Na koga želim sličiti (karakter likova iz bajki ili basni) • Igra s ogledalom (promatranje sebe u ogledalu i isticanje lijepih osobina koje dijete ima kod sebe) • Pogađam kako se ljudi osjećaju (igra s lutkama koje imaju maske osjećaja) • Predstavljam svoje osjećaje pokretom (Zamrznute figure, igra na odbrojavanje u kojoj djeca postavljaju figuru svoga tijela s nekim osjećajem) • Bojama predstavljamo svoje emocije • Ples uz glazbu (veselu glazbu, tužnu, strašnu itd.)

Ishodi razvoja djetetovih socijalnih odnosa i njegovanja djetetove društvenosti

Oblikovanje djetetove ličnosti koje počinje u trećoj godini njegova života usko je povezano s razvojem njegove emocionalno-voljne sfere, njegovih interesiranja i motiva ponašanja. Taj je razvoj u znatnoj mjeri usmjeren djetetovu društvenom okruženju, a posebno njegovim odnosima s odraslom osobom. U trećoj godini života dijete je usmjereno na sebe, na svoje stvari, specifična zanimanja, uspostavlja svoje mjesto u skupini. Druženje s vršnjacima prati razvoj igre i odnosa u igri. Preko igre uspostavlja odnose s vršnjacima. U toj dobi djetetova života dolazi do učenja primjerenog – socijaliziranog ponašanja. Zanimanje za drugu djecu naglašeno je, a razdoblje zajedničke igre nešto je dulje i sadržajnije. Manji sukobi s djecom odraz su nesocijaliziranoga oblika ponašanja pojedinoga djeteta koje obično izražavaju socijalno slijepa djeca i socijalno ovisna djeca. Kako ne bi došlo do sukoba, potrebno je da odrasli osiguraju takvu sredinu u kojoj će se ta djeca osjećati sigurno i steći povjerenje svih članova zajednice. U vrtiću odgojitelj treba poduzeti sve mjere da se dijete među vršnjacima osjeća dovoljno prihvaćeno, tako da dijete poželi družiti se s djecom i razvijati prijateljske odnose. Na toj će se osnovi moći prihvaćati i graditi postupci lijepa ponašanja te širiti djetetovi socijalni horizonti. U toj dobi svoga života dijete brzo stvara pozitivne, a pri nepravilnu pristupu, i negativne navike. Stoga svako dijete pojedinačno treba poticati riječima na rad i

bodriti da ustraje u lijepu ponašanju. Njegovatelj treba navikavati djecu da mirno ispunjavaju zahtjeve odraslih osoba. Ako njegovatelj postigne to da dijete na riječi *treba napraviti to i to i* učini zadano, da na riječi *ne smije se* nikada ne učini određenu radnju, u djetetu će se stvoriti navika da zadovoljava sve zahtjeve odraslih osoba. I obrnuto, ako njegovatelj, da bi umirio dijete, dopusti djetetu da učini ono što je prije zabranjivao, u djetetu se neće oblikovati navika da ga sluša. Stoga, zahtjevi koje postavljamo djeci moraju biti primjereni i motivirani. Mnogi zadatci koji su dostupni djeci starije dobi, za dijete rane dobi mogu biti preteški. Da bi pristup djetetu dao pozitivne rezultate, treba postupiti sukladno općim pedagoškim pravilima, a uz to dobro poznavati djetetove individualne osobine i u svim postupcima uzimati ih u obzir. Vrlo je bitno znati da sva djeca nisu jednako sposobna da budu određeno vrijeme aktivna; neka dobro podnose trajanje budnoga stanja određeno za njihovu dob, dok se druga iste dobi teže umaraju, pa im treba skratiti trajanje budnoga stanja i dati više vremena. Individualne djetetove značajke posebno su izražene u igri određenih tematskih sadržaja. Neka su djeca fleksibilna i lako prelaze s aktivnosti na aktivnost, dok druga ne mogu s jednoga oblika aktivnosti prelaziti na drugi, te su im potrebni dodatni poticaji. To govori o elastičnosti živčanoga procesa i postojanijoj pozornosti djece ranoga uzrasta.

U slučaju da dijete razbije nešto ili trčeći sruši, na njega se ne smije ljutiti. Treba mu mirno objasniti kako se to može izbjeći. No, ako dijete namjerno radi ono što ne smije, naravno takve radnje treba odmah prekinuti. Ako se usmenim reagiranjem odgojitelja na negativno djetetovo ponašanje ne postigne cilj, onda treba učiniti nešto što će dijete spriječiti u izvođenju tih radnji.

Potencijalni ishodi razvoja socijalnih kompetencija djece u dobi od tri godine	Orijentacijske aktivnosti za razvoj socijalnih kompetencija djece u dobi od tri godine
<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje emocije kod drugoga • Problem konflikta sagledava iz drugoga kuta • Spremno je sudjelovati u zajedničkoj proslavi i dati svoj osobni doprinos u njoj • Razvija pozitivne socijalne odnose među djecom i uspostavlja društvenost s djecom • Zna kazati hvala, molim, oprost i izvolite • Zamjećuje korištenje vlastitoga iskustva u igrama igračkama • Razlikuje različite osjećaje i dijeli ih s drugima 	<ul style="list-style-type: none"> • Igra slagalice sa shematskim prikazom lica koja izražavaju četiri osnovna osjećaja (radost, ljutnju, strah i tugu) • Igra mašte i uloga <i>Mali čarobnjaci</i> (npr. Čarobnjak rješava konflikt između mace i psa) • Proslava rođendana (realna proslava u kojoj djeca priređuju iznenađenje za svoga prijatelja / svoju prijateljicu) • Projektirana igra <i>To je naša zemlja</i> (djecu se rasporedi u pet različitih zemalja i svaka je zemlja specifična po nečemu), pozdravljamo prijatelje iz različitih zemalja • Vježbe iz oblasti praktičnoga života čiji je cilj razvijanje koncentracije, zanimanja za rad (radni ciklus: početak, rad i završetak) • Igre s lutkama (lutka je tužna, medo se ljuti, lutka je radosna itd.)

KREATIVNO-STVARALAČKI RAZVOJ

Zadatci za djetetov kreativno-stvaralački razvoj:

- Pomagati djetetu otkrivati, upoznavati i poticati razvoj osobnoga likovnoga izraza;
- Prihvaćati i cijeniti individualnost, osjećaje, misli, doživljaj i ideje u kreativnome izrazu;
- Stvarati i osiguravati uvjete za razvoj stvaralačke i kreativne ličnosti, razvijati osjetila i kultivirati vizualna, taktilna i akustička iskustva;
- Omogućavati djetetu da se što više slobodno, smjelo i samostalno likovno izrazi;
- Poticati djecu na govornu komunikaciju da bi bez ustezanja i straha ispričala što crtaju kako bismo shvatili ono što nam priopćavaju likovnim izražavanjem, i obrnuto;
- Zadovoljavati dječje potrebe za otkrivanjem novih stvari i raznovrsnih materijala, potičući, razvijajući i njegujući njihove istraživačke težnje u svijetu likovnoga stvaralaštva;
- Dopuštati djetetu da bude ono što jest, da misli ono što misli, da svijet vidi onakvim kakvim ga ono vidi;
- Dopuštati djeci da se umažu bojama;
- Poticati razvoj sluha, ritma, kulture glasa i vještine pjevanja;
- Promatrati ponašanje djece u glazbenome centru te bilježiti njihova interesiranja;
- Posvećivati se individualno djeci koja to žele i podržavati ih u spontanom glazbenom stvaralaštvu;
- Stimulirati razvoj djetetove slušne osjetljivosti, glazbenoga pamćenja i doživljavanja glazbe;
- Birati pjesme sukladno zanimanjima i uzrastu djece pri čemu će kriterij biti: kratak tekst, melodija koja se lako pamti i ritam koji djeca mogu pratiti;
- Poticati djecu na samostalno glazbeno izražavanje;
- Stvarati ugodnu, poticajnu i opuštajuću atmosferu kako bi djeca slobodno izrazila govor u simboličkim igrama i druženju;
- Kreirati sredinu i predmete za igru te omogućavati djeci slobodno igranje svojih vlastitih igara;
- Organizirati situacije u kojima će dijete slobodno izraziti svoju maštu u igrolikim aktivnostima.

✚ Ishodi razvoja djetetova kreativnog i stvaralačkog likovnog izražavanja

U razvoju likovnoga stvaralaštva crtež trogodišnjaka izražen je kroz crtu koja je odraz razvoja motorike ruku i mišića, a ne rezultat crtanja. Prve oblike dijete crta u obliku kruga koji je nepravilna oblika i koji je sasvim slučajno nastao zatvaranjem crte. Krugom dijete sve predstavlja: auto, kuću i ljudske figure. Ono u načelu ne predstavlja okrugli oblik, nego opće svojstvo predmeta. Djetetov osjećaj za boje pojavljuje se već u drugoj, a vrhunac zadovoljstva u reakciji na boje u njegovoj trećoj godini. Svako dijete boju, crtu doživljava i prakticira na svoj način. Poticanje kreativnoga stvaralaštva u tako ranom uzrastu pomaže razvoju djetetovih psihofizičkih osobina, prožimanje spontanoga i misaonoga likovnoga izraza. Kroz odgojno-obrazovni proces likovnoga stvaralaštva trogodišnjaci razvijaju sposobnost zamjećivanja, uočavanja razlikovanja te zadržavanja vizualnih podataka o bojama, oblicima i njihovim kombinacijama.

Djeca u toj dobi vole žive boje i izrazite oblike predmeta i figura, a to izražavaju spontano bilo u neposrednu dodiru s njima, bilo u svojim likovnim aktivnostima.

Dječje zanimanje i sklonost za likovni izraz treba podržati na razne načine, dajući im materijale (bojice, konstruktivni materijal, glinu itd.), koristeći se različitim tehnikama (crtanjem olovkom, crtanjem prstićima, modeliranjem itd.) na različitim radnim i vizualnim podlogama. Djetetovu likovnu aktivnost u njegovu ranom uzrastu treba promatrati kao igru ili spontanu stvaralačku djelatnost kroz koju se razvija osjetljivost osjetila vida i dodira. Crtanje, modeliranje i igre gradnje imaju veliko i pozitivno značenje u djetetovu razvoju. Percepcija postaje točnija i bogatija, a također i mišljenje, pamćenje i mašta. Djetetove predodžbe o veličini, obliku i boji predmeta i njihovu međusobnom odnosu u prostoru postaju jasnije, točnije i preciznije. Tijekom ostvarivanja aktivnosti modeliranja djecu je potrebno prvo upoznati sa svojstvom materijala (mekan, može se odlomiti komad) i sa osnovnim tehničkim pokretima (radnjama): razvijati, spljoštiti, uvaljati. S djecom njegovatelj razgovara o predmetu koji djeca trebaju napraviti. Razgledanjem predmeta djeca ga proučavaju, imenuju njegove dijelove. Kao i u tehnici crtanja, njegovatelj djecu upoznaje s materijalom (olovkom, kistom i bojama), uči ih njihovoj pravilnoj upotrebi i vještini povlačenja raznih ravnih i zatvorenih crta. Djecu također potiče da odaberu boju prikladnu za prikazivanje svojstva poznatih predmeta, kao npr. zelena trava, crvena jagoda itd.

Potencijalni ishodi razvoja djetetova kreativnog i stvaralačkog likovnog izražavanja	Orijentacijske aktivnosti za razvoj djetetova kreativnog i stvaralačkog likovnog izražavanja
<ul style="list-style-type: none"> • Slobodno i spontano izvlači crte kružne, vodoravne i uspravne, crta i precrtava jednostavne oblike i crte • Dijete samostalno opaža, otkriva i doživljava nove načine slikanja • Voli gnječiti i valjati, cijepati i gužvati različite bezopasne materijale (tijesto, glinu, plastelin, spužvu ili papir) • Igra se konstruktivnim materijalima • Izražava želju za preodijevanjem • Slaže velike jednostavne slagalice • Upotrebljava umetaljke • Oponaša provlačenje crte vodoravno i uspravno • Precrtava krug kad mu se pokaže • Siječe škaricama bez preciznosti 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Crtanje</i> (izvlačenje kružnih, vodoravnih, uspravnih, kosih, debelih, tankih, isprekidanih, paralelnih, spiralnih i izlomljenih crta te crtanje velikih i malih loptica, ograde, kuće itd.) • <i>Igrolike aktivnosti sa slikanjem</i>: otiskivanje šake, stopala, slikanje prstima, slikanje klikerima, upotreba boja za otiskivanje i slikanje prstićima, spužvicama, šablonama na temu balon, šarene haljinice, cvijeće itd.) • <i>Prostorno i plastično oblikovanje jednostavnih predmeta</i> (oblikovanje osnovnih plastičnih oblika, kao što su loptasta, obla i uglata tijela na temu klikeri, ježić i bombone) Teme: piramida, gljivica, pajac od dviju kuglica različite veličine • Igra lijevanja i prolijevanja vode te prosipanja drugih (sitnih) materijala • Igre materijalima za slaganje • Igrolike aktivnosti s konstruktivnim materijalom: papirom, plastelinom, tijestom u boji i priborom za crtanje • Korištenje jednostavnih prirodnih i umjetnih materijala za kidanje, gužvanje, lijepljenje itd.

✚ Ishodi djetetova glazbenog izražavanja i kreativnog stvaranja glazbeno-plesnoga izraza

U djetetovu životu ritam i pokret prisutni su od najranijega djetinjstva. Dok sluša majku kad mu pjeva, dijete još tada pokušava podržavati ritam plješući rukama melodije koje mu ona pjevuši. Budući da dijete u ranom uzrastu teži motoričkome pokretu, ritam je važan element u savladavanju osnovnih glazbenih pokreta. Zbog nedovoljne razvijenosti pjevačkoga i govornoga aparata, kao i nedovoljne razine razvijenosti psihofizičkih svojstava, djeca u tome uzrastu pjevanje pretvaraju u govor, skraćuju trajanje ili usporavaju tempo izvođenja, ili se pak uključuju samo na nekim dijelovima pjesme, još uvijek netočno i nejasno izgovaraju riječi. Iz

spomenutih razloga njegovatelj u individualnome radu s djecom može pripremiti djecu u postavu glasova te raditi na razvijanju osjećaja za ritam.

Stvaranje osjećaja za ritam doživljava se preko brojalice, ritmički oblikovanih pjesmica, pokretnih glazbenih igara. Dijete ne samo da kroz glazbu razvija osjećaj za ritam nego razvija pamćenje i stvara vedro raspoloženje. U ranoj djetetovoj dobi najpogodnije glazbene aktivnosti vezane su za ritam. Prvi glazbeni obrazovni sadržaji trogodišnjacima se mogu ponuditi na više načina. Kada se njegovatelj koristi brojalicom, on ju može izgovarati ili pjevati pljeskanjem dlana od dlan, izgovaranjem ili pjevanjem brojalice dok djeca koračaju ili izgovaranjem/pjevanjem brojalice sviranjem na udaraljka s neodređenom visinom tona. Djeci u ranom uzrastu treba omogućiti da izraze svoju potencijalnu darovitost neovisno o tome imaju li ili nemaju sluha za glazbu. Ako glazbeni odgoj u trećoj godini djetetova života ostvarujemo pravilno, njegova se emocionalna i glazbena sposobnost izražava snažno i raznoliko. Djeca sama traže da im njegovatelj odsvira ili otpjeva pjesmicu koju vole, prepoznaju poznate pjesmice ako se odsviraju na klaviru, pravilno izgovaraju na pitanje o kome se ili o čemu se radi u pjesmici, glazbu koja im se sviđa spretno unose u samostalnu igru: pjevaju je i sami sebe prate na zamišljenom instrumentu, pri čemu uspješno oponašaju odrasle osobe koje sviraju na pojedinom instrumentu, pjevaju plesnu melodiju za vrijeme plesa, blagdansku pjesmu, stupaju. Kako bi se postigao najbolji učinak u radu s djecom te dobi, poželjno je da njegovatelj navikava djecu da pažljivo slušaju melodiju koju on pjeva ili glazbu koju izvodi na instrumentu. Njegovatelj bira pjesmice koje djeca mogu lako pamtit i pjevati, a to su uglavnom pjesmice jednostavne po melodiji i sadržaju. Djecu ne treba prisiljavati da neprekidno sudjeluju u pjevanju. U vezi s projektima koji se izvode uz glazbu (plesovima, vježbama i igrama), njegovatelj sve više nastoji da djeca obrate pozornost na pojedine osobine glazbe o kojima ovisi karakter pokreta. Pokazivanje pokreta u novoj igri potrebno je ne samo radi savladavanja tehnike pokreta već i radi objašnjavanja smisla igre.

Potencijalni ishodi aktivnosti djetetova glazbenog stvaralaštva	Orijentacijske aktivnosti za djetetovo glazbeno stvaralaštvo
<ul style="list-style-type: none"> • Može naučiti nekoliko pjesmica jednostavne melodije i jednostavnoga ritma • Aktivno sluša zvuke iz neposredne okoline • Ima razvijenu orijentaciju pokreta prema ritmu glazbe • Prati glazbenu radnju određenim pokretima • Ponavlja ritam uz upotrebu dječjih instrumenata • Prepoznaje zvukove iz prirode • Pokazuje zanimanje za zvukove koje proizvode glazbeni instrumenti • Aktivno sudjeluje u proslavi rođendana 	<ul style="list-style-type: none"> • Učenje pjesmica koje imaju kraći tekst, jednostavnu glazbenu formu i ritam • Zvuci oko mene (doživljaj različitih zvukova, šumova i tonova u sobi, na terasi, na ulici, u parku i u vrtiću) • Služimo se rukama i nogama kao instrumentima • Plesna igraonica (parovi se drže za loptu ili balon i uz glazbu se okreću, igraju u mjestu i šeću) • Glazbena pokretna igra <i>Ide maca oko tebe</i> • Vježbe organiziranoga kretanja na zadani glazbeni zvuk (primjena Orffovog instrumentarija) • Disko igraonica (ples uz glazbu gdje sva djeca prave isti pokret, a vođa plesa treba se smjenjivati) • Igre onomatopeje (imitacija zvukova iz prirode: kiše, vjetra, šuštanja lišća, grmljavine itd.) • Eksperimentiranje sa zvukom (različiti zvuci koji se emitiraju udaranjem o improvizirane instrumente) • Upoznajemo rođendanske pjesmice

🌈 Ishodi razvoja djetetova dramskoga izražavanja i kreativnoga stvaranja

Simbolička igra kao početak dramskoga stvaralaštva pojavljuje se u trećoj godini djetetova života. Obično je to svakodnevna životna situacija u kojoj se odigrava ono što dijete shvaća iz okoline koja ga okružuje. Prvo su to radnje odraslih osoba, a kasnije međuljudski odnosi iz svijeta odraslih osoba. Trogodišnjaku su to simboličke igre u kojima objekti, radnje i likovi služe kao simbolička sredstva. U simboličkoj igri dijete preobražava stvari i daje im dvojnju ulogu: onoga koga predstavlja i onoga koji je promatrač. Na taj način iznimno vodi i održava stalnu komunikaciju između stvarnoga i fiktivnoga plana igre. Kako bi se razvile sposobnosti govora, mašte i misaoni procesi, u centru za igru mašte i uloga tradicionalno se organizira kutak za kućanstvo. Međutim potrebno je činiti češće i raznovrsnije promjene u tom centru koji bi obuhvatile veći broj zanimanja. U animiranju govornih vještina djeci su potrebne veće ili manje lutke s pokretnim ekstremitetima, igračke s likovima životinja, tokarske lutke, pozornica za kazalište lutaka te prometne i mehaničke igračke. Za igre mašte ili igre uloga djeci su potrebni razni komadi odjeće za presvlačenje, kao što su: kape, maske, perike, pojasevi, rupci, šalovi, naočale (bez stakla), bižuterija i sl. Također je poželjan namještaj koji je dovoljno velik i čvrst da ga djeca mogu sigurno upotrebljavati. Dobro bi bilo da je on razmjern, npr. da djeca mogu stavljati u štednjak neke posude.

Poticaj za dramsko izražavanje.

Za razvoj dramskoga stvaralaštva njegovatelj treba prije svega organizirati aktivnosti stvarnoga pričanja s djecom. Naime, njegovatelj djecu upoznaje sa sadržajem dramske priče koja je povezana s njegovim prepričavanjem te koja je povezana s poticanjem pitanja i potpitanja kako bi djeca opisivala likove i pojave iz priče. Nakon opisivanja prelazi na pričanje o tome što su sve djeca zamijetila u priči, eventualno vidjela ako se njegovatelj koristio lutkama i rekvizitima tijekom prepričavanja priče. Na stvaralačko pričanje prelazi se nakon stvarnoga pričanja i ono se ostvaruje tako što se djeci predlaže da uzmu nove likove a sadržaj priče se zadrži. Tek kada su ostvarene prethodne dvije faze u radu, prelazi se na dio koji se odnosi na dramsko stvaralaštvo u kojemu njegovatelj priču transformira u oblik dijaloga te djeci dodjeljuje uloge. Podjela uloga i improvizacija sadržaja ili prava dramatičacija može se izvoditi tek kada smo provjerili i kada smo se uvjerali da djeca znaju sadržaj teksta (drame, basne, bajke, pripovijetke itd.). Obično nastane gužva oko podjele uloga. Stoga je potrebno koristiti razbrajalice.

Potencijalni ishodi razvoja djetetova dramskog stvaralaštva	Orijentacijske aktivnosti za razvoj djetetova dramskog stvaralaštva
<ul style="list-style-type: none"> • Oponaša razne zvukove iz okoline • Oponaša javljanje životinja i njihovih mladunčadi • Oponaša jednostavnije oblike pokreta, geste i govora • Slobodno sudjeluje u igrama koje sam improvizira • Djeca se igraju svojih vlastitih dramskih igara • Djeca sama spontano ulaze u igru i organiziraju samostalno igru • Vodi zamišljenu igru • Usmjeruje akciju na sebe 	<ul style="list-style-type: none"> • Oponašanje zvukova iz okoline (vlak, automobila, zvuk telefona itd.) • Zamišljena priča <i>Idemo na selo da upoznamo domaće životinje</i> (koka – pilići, krava – tele, konj – ždrijebe itd.) • Promatranje sebe u ogledalu i igra <i>Ogledala</i> • Jednostavna forma igre i vježbe s dramskim elementima i zadacima (<i>Što ima u čarobnoj torbi?</i>) • Slobodne i spontane dječje dramske igre u kutku kućanstva i liječnika • Igre improvizacije <i>Igre kuće, papirne lutke</i> (igre pokazivanja određenih radnji koje su djeci poznate) • Aktivnosti za dramsko igranje i improvizaciju (<i>Moja priča iz života; Ovako ja, ovako ti; Što bi bilo kad bi bilo</i>) • Aktivnosti za dramsko igranje i improvizaciju (<i>Sve se to događa, čuli smo vidjeli smo; Bilo je ovako, stvarno tako, a može i ovako</i>) • Upotreba vlastitoga tijela da bi se predstavio neki predmet ili radnja (kako držimo slušalicu, kako peremo ruke itd.)

<ul style="list-style-type: none"> • Oponaša i neverbalno predstavlja lakše radnje • Izražava gestom i mimikom neke od osjećaja • Prihvaća glazbene igre i igre s dramskim elementima 	<ul style="list-style-type: none"> • Izražavanje emocija s pomoću gesta (ljubav, tugu ili strah) • Učimo tradicionalne dječje igre s dramskim elementima (<i>Ringe, ringe raja, Ide maca oko tebe, Širi, širi, vezeni peškiri</i>) • Dramatizacija basni (<i>Lisica i roda, Cvrčak i mrav, Djed i repa</i>) • Kazujemo dijelove cijele priče, mijenjamo kraj, početak i sadržaj priče
--	---

RAZVOJ GOVORNIH I KOMUNIKACIJSKIH VJEŠTINA

Zadatci za razvoj djetetovih govornih i komunikacijskih vještina:

- Razvijati govorne sposobnosti i sposobnosti za komunikaciju uopće; unapređivanje glasovne strane govora;
- Obogaćivati rječnik;
- Razvijati pravilnu artikulaciju glasova;
- Usavršavati govor u jednostavnim rečenicama;
- Razvijati pravilnu artikulaciju glasova i bogaćenje rječnika s drugom djecom i odraslim osobama;
- Poticati djecu da govore kroz samostalno likovno i glazbeno izražavanje;
- Poticati razvoj vještine slušanja i praćenja govora drugih;
- Podržavati stvaralačku aktivnost djeteta u oblasti govora;
- Omogućavati doživljavanje najljepših djela dječje literature;
- Sustavno utjecati na razvoj i pravilno funkcioniranje govornoga aparata i usporedo raditi na pravilnoj diskriminaciji i artikulaciji glasova;
- Utjecati na točnost izražavanja postupnim odstranjivanjem pojava zastajkivanja, zamuckivanja i tepanja, tako da se preduhitre pojave nerazvijenoga govora i govornih poremećaja.

U svojoj ranoj dobi dijete uči pokrete gledanjem i imitiranjem. Govor je još siromašan riječima, ali je bogat u svom vlastitom žargonu i oponašanju. Vrlo brzo formiraju se navike i rani oblici aktivnosti (igra, likovna aktivnost i dr.). Javlja se zanimanje za slike, stalno promatranje djetetu pomaže da shvati da iako predmeti nisu u njegovu vidokrugu, ipak postoje. Govor postaje sredstvo komuniciranja s odraslim osobama i s djecom, sredstvo za razvoj mišljenja i spoznaje. Uz pomoć govora razvijaju se procesi generalizacije, a govor odraslih osoba postaje sredstvo odgoja. U kontekstu razvijanja vještine govora i sporazumijevanja, svakodnevnne životne i praktične situacije osnovni su i najprirodniji način učenja govora trogodišnjaka. Pred dijete se postavljaju određeni zahtjevi da nešto kaže, s tim da zahtjev treba odgovarati razvojnim sposobnostima, treba biti jasan i konkretan. U trećoj godini djetetova života cilj je dječjega pitanja uspostava kontakta i uglavnom mu je cilj da se imenuje ili da bude obaviješteno o nečemu. (Što je to?) U prosjeku, u dobi od tri godine dijete savlada od 700 do 900 riječi. U početku dolazi do razvijanja izgovora imenica, a potom glagola. U toj se dobi počinju upotrebljavati i prijedlozi, oznake za vrijeme i mjesto. Vrlo je važno istaknuti da se djeci u tom uzrastu treba obraćati ispravnom artikulacijom, a nikako tepanjem ili nametljivom kontrolom artikulacije. Kroz aktivnosti koje su usmjerene razvoju govornih i komunikacijskih vještina dijete će bogatiti i oplemenjivati sposobnost komuniciranja s odraslim osobama i sa svojim vršnjacima. Njegovatelj za poticaj govora i komunikacijskih vještina treba koristiti igre riječima i gestama. U tim igrama djeca uz pomoć riječi rješavaju različite misaone probleme: opisuju predmete, analiziraju i izdvajaju njihova bitna svojstva, pogađaju po opisu o kojim predmetima se radi, utvrđuju razlike i sličnosti između njih, nalaze opći naziv za više predmeta koji su po nečemu srodni, otkrivaju netočnosti u priči itd. Zahvaljujući tim igrama djeca u

trećoj godini života uvježbavaju izgovor pojedinih glasova, proširuju i aktiviraju rječnik te povezuju govor s pokretima i radnjama. Korisne su igre u kojima treba pogoditi o kojem predmetu je riječ po opisu ili na temelju vješto pribavljenih informacija.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih govornih i komunikacijskih vještina	Orijentacijske aktivnosti za razvoj djetetovih govornih i komunikacijskih vještina
<ul style="list-style-type: none"> • Služi se komunikacijom gestama (pokazuje prstom, odmahuje glavom i sl.) • Razumije jednostavne naredbe; razumije da poznate stvari i osobe imaju imena • Odgovara adekvatno na pitanja koja imaju značenje posjedovanja, koristi se intonacijom i ritmičnošću u obraćanju drugima • Glasom izražava želje, traži riječima da jede i pije, razumije da poznate stvari i osobe imaju imena • Počinje razumijevati rečenice tipa „Idemo u park sutra“, na pitanje koliko ima godina, podigne toliko prstića, zna svoje ime i prezime • Postavlja mnoga pitanja: Što? Gdje? Kako? Zašto? • Ponavlja najmanje jednu rimu, može pjevati pjesmicu, postavlja pitanja, razumije mnogo više riječi nego što ih izgovara; daje imena predmetima, govori razumljivo, sebe naziva imenom, imenuje jedan predmet i nekoliko predmeta na zahtjev • Upotrebljava frazu od dviju riječi tipa imenice („Daj loptu“), spaja imenicu i glagol („Tata, daj“) • Recitira kraće pjesmice • Pravilna upotreba suglasnika • Usmjeruje pozornost na likove iz slikovnica, razgovara o sadržaju slikovnice, tijekom listanja slikovnice postavlja pitanja: Tko? Što? Gdje? Kada? Kako? i Zašto? 	<ul style="list-style-type: none"> • Imenovanje stvari i predmeta • Igre imenovanja predmeta i slika (koja je to ptica, nađi predmet po opisu) • Razgledanje slikovnica i ostale jednostavne literature • Imenovanje onoga što vidi (predmeta, oblika, boje itd.) • Recitiranje pjesmica skupno i samostalno • Igra: <i>Telefon, Da – ne, Pogodi po opisu, Ne reci ni jest ni nije</i> • Kratke dramatizacije: <i>Lisica i pijetao, Maša i Medo</i> • Hrabrenje na izgovor dulje govorne cjeline – fraze • Imenovanje pojedinih predmeta na slikama • Jezične aktivnosti – neverbalne komunikacije • Simboličke igre zamišljanja (nošenje sladoleda na vrućini, igre „kao da“) • Organizirati jednostavnije dramatizacije, oživljavati lutke itd.; Igra prerusavanja • Igra imitacije životinja i ljudi • Imitacija junaka omiljene priče • Učenje kratkih stihova praćeno pokretima ili slikama • Pričamo priče iz slikovnica • Vježbe s inicijalnim, medijalnim i finalnim mjestom riječi (vokali, plozivi, nazali, frikativi, afrikate i laterali)

2.2. PROGRAM ODGOJNO-OBRAZOVNOGA RADA S DJECOM U ČETVRTOJ GODINI ŽIVOTA

U četvrtu godinu života dijete ulazi uravnoteženo i prilično sigurno u sebe i svoju okolinu. U tome mu značajno pomaže već vrlo dobro razvijen govor i interes za jezik i komunikaciju. Mnogo više voli govoriti nego slušati. S tri i pol godine može se pojaviti nesigurnost, neravnoteža i nekoordinacija koja se očituje u jednom području ili u svim područjima ponašanja. U motorici, npr., može se pojaviti spoticanje, padanje, strah od visine i loša koordinacija u crtanju i gradnji. Individualne su razlike velike. Nespretnija djeca tek sada započinju s prihvaćanjem motoričkih vještina. Mucanje koje se pojavi u toj dobi može ostati trajna teškoća. Mnogo djece ima izražena ponašanja koja smanjuju napetost, npr. žmirkanje očima, sisanje palca, griženje noktiju, kopanje nosa. I u odnosu s drugima dijete može imati teškoće. Svoju emocionalnu nesigurnost izražava plaćem, cendranjem, zahtjevima, ljubomorom; čas je sramežljivo, a čas nametljivo. U toj dobi dijete također počinje zaista doživljavati uspjeh i neuspjeh, tako da tu prepoznamo početke samovrednovanja.

To je dob kad su najvidljivija djetetova ograničenja u shvaćanju pojava vanjskoga svijeta. Kažemo za mišljenje da je predoperacionalno. Dijete koje je okruženo odraslim osobama koje mu tumače svijet i koje se više igra s drugom djecom, brže će prevladavati ograničenja predoperacionalnoga mišljenja. Zanima ga i funkcioniranje vlastitoga tijela.

Djetetu je u toj dobi potrebno darovati puno strpljenja, pozornosti i razumijevanja. Osim toga, s četiri godine ulazi u dob kad odjednom postaje previše sigurno u sebe i iskušava svoje sposobnosti i preko dopuštenih granica, što ga može dovoditi u konflikte s okolinom i u opasnost. To je dob kada djeca uče o osjećajima i potrebama drugih, i svojim ponašanjem počinju pokazivati otvorene simpatije prema nekima. To je dob u kojoj s biranom djecom počinju dijeliti igračke, makar na kratko vrijeme.

Svijet može za četverogodišnjaka biti dosta zastrašujući i potrebno mu je pružiti osjećaj sigurnosti. Roditelji i odgojitelji tu igraju ključnu ulogu u postavljanju pravila i dnevnoga rasporeda koji će im biti sigurna baza za istraživanje svijeta. Na primjer, potrebno je odrediti rutinu, točno vrijeme obroka, vrijeme za igru i rituale prije spavanja. Dijete u četvrtoj godini života ne voli velike promjene; stoga se nerijetko pojavljuje problem odvajanja od roditelja kada kreće u vrtić. Djetetu je najvažnije da stekne povjerenje u nove odrasle osobe u njegovu životu. Kada prevlada taj strah, njegova ličnost dolazi do izražaja u predškolskoj ustanovi. To je dijete puno energije koju svakodnevno troši smjenjujući raznovrsne aktivnosti. Ono uživa u organiziranim aktivnostima gdje će upoznavati nove materijale i tehnike rada. Radoznalo je i samostalno ispituje svojstva nekih materijala i igračaka. Igra se u skupinama smišljajući svoja pravila i poštujući pravila svojih vršnjaka.

Važno je da odgojitelj postavi čvrsta pravila i ograničenja ponašanja. Iako se čine samostalnim, djeca zapravo osjećaju nesigurnost, nelagodu ili čak strah ako primijete da odgojitelji i roditelji ne drže njihovo ponašanje pod kontrolom.

Djetetov organizam u četvrtoj godini života sve je jači i otporniji na bolesti budući da se dijete sve više kreće i počinje jesti raznovrsniju hranu. Dijete je sve spretnije i samostalnije u kretanju u prostoru. Govor mu je sve razvijeniji i rado ga upotrebljava u svom proučavanju okoline.

TJELESNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov tjelesni razvoj:

- Rane tjelesne aktivnosti temelj su razvoja osnovnih pokreta i prirodnih oblika kretanja koji se pojavljuju u djetetovu predškolskome dobu, i to za razvoj:
  - kretanja (hodanje, trčanje, skakanje, preskakanje, poskakivanje i penjanje),
  - održavanja ravnoteže (držanje glave, savijanje, istezanje, okretanje, ljuljanje, kotrljanje, izmicanje i hodanje po gredi),
  - baratanja predmetima (bacanje, hvatanje, udaranje i šutiranje);
- Organizirati pokretne igre oponašanja životinja, prijevoznih sredstava i pojava iz prirode;
- Omogućavati pravilnoga vježbanja i oblikovanja tijela kako bi se stvarala otpornost organizma prema bolestima;
- Oblikovati pravilno držanje tijela pri mirovanju i kretanju kroz igre imitacije;
- Razvijati krupnu motoriku kroz aktivnosti ritmičkoga plesa;
- Razvijati finu motoriku kroz manipuliranje sitnim materijalima (bockalicama, slagalicama, umetaljkama);
- Osiguravati prostorne uvjete (otvoreni i zatvoreni prostor), predmete, igračke i sredstva za izvođenje motoričkih aktivnosti;
- Uključivati odgojitelje (odrasle osobe) u tjelesne aktivnosti i igru djece;
- Usavršavati razvoj higijenskih navika (zadovoljavanje fizioloških potreba, pranje zuba, umivanje, oblačenje i svlačenje) potičući djetetovu samostalnost.

✚ Ishodi razvoja djetetove motorike i mišićne skupine te njegovih prirodnih oblika kretanja

Djeca u dobi od četiri i pet godina stalno su u pokretu. Neumorno trče uokolo. Tjelesna je aktivnost za djetetov razvoj i intelekt također važna kao i druge vrste igranja. Dijete postavlja nove izazove i preispituje svoju moć. Zna da može trčati, ali treba se uvjeriti je li brže od svojih vršnjaka. Zna da se može popeti na drvo, ali treba se uvjeriti može li se popeti baš na to drvo. Zna da njegovo tijelo posjeduje moć, zna da može teže predmete pomaknuti ako se odupre o njih ramenima ili ako legne na pod te ih gurne nogama. Djeca vole igre loptom, plesanje, penjanje, skakanje i vožnju biciklom. Njihovu želju za kretanjem iskoristite za česte šetnje u prirodi ili odlaske na igralište, a zimi ih upišite na tjelovježbu za djecu u obližnjoj vježbaonici. Dijete je aktivno i koristi se svojim tijelom kao alatom za izražavanje, upoznavanje, ovladavanje i kreiranje u procesu učenja o sebi, drugima i svojoj okolini. Odrasle osobe i dijete olakšavaju motorni razvoj kroz kreativno strukturiranje sredine. Otkrivanje, istraživanje, rješavanje problema, isprobavanje, kombiniranje i osjećaj uspjeha u odgovoru na raznovrsne izazove jesu ključ programa radosti kretanja. U četvrtoj godini života razvoj motorike karakterizira njezino usavršavanje. Posebna se pozornost posvećuje ritmičnosti, tj. pokretljivosti dijelova tijela. Odgojitelj kroz aktivnosti teži poticanju koordinacije pokreta dijelova tijela kroz: pokušavanje, imitiranje, isprobavanje, ponavljanje itd.

Kada je u pitanju snaga kao tjelesna sposobnost, učenje kretanja ostvaruje se oblikovanjem tijela kroz: pokušavanje, isprobavanje, variranje, kombiniranje i procjenjivanje. Od četvrte godine života dijete je teško oko 17 kg, a visoko oko 100 cm.

U dobi od četiri godine dijete stječe snagu i lakoću u služenju svojim nogama. U toj dobi pokazuje veću mobilnost od trogodišnjaka i bolje usklađuje pokrete dijelova tijela u neovisnim aktivnostima. Izvodi razne majstorije koje zahtijevaju finu ravnotežu i uživa pri tome. Ono

dobro balansira na svojim prstima, može skakutati skupljenih nogu, hodati, a i skočiti tako s male uzvisine do oko pola metra. U to vrijeme u mogućnosti je nositi čašu vode bez prolijevanja. Hvata veliku loptu ručicama lagano savijenim u laktovima. Također pokušava zauzeti položaj za udarac ili bacanje kao stariji. Trči različitim brzinama i može izbjeći oštre uglove te krenuti i zastaviti se brzo.

U djetetovoj četvrtoj godini okoštavaju mu šavovi lubanje, kao i kosti karlice koje čine jedinstvenu karličnu kost. Između treće i četvrte godine kralježnica dobiva svoje fiziološke krivine. Dolazi do mijelinizacije živčanih vlakana, čime su stvoreni uvjeti za „voljnu motoriku“. Sada djeca brže rastu nego što dobivaju na težini. Masno tkivo nagomilano u prethodnom životnom razdoblju, polako nestaje. Svojom pojačanom aktivnošću dijete razvija mišiće koje možemo jasno vidjeti, osobito na nogama i rukama. Noge se izdužuju. Te promjene neki roditelji protumače kao da je dijete oslabilo, pa nepotrebno čine pritisak na dijete da što više jede. Igrom djeca aktiviraju sve organe, što je korisno, jer će pojačanim radom poboljšati protok krvi kroz tkiva svih organa a na taj način i njihovu bolju ishranu. A to znači da će oni brže narasti, razviti se i ojačati.

U toj dječjoj dobi svoj djeci treba omogućiti da se kreću, da „vježbaju“ stečene motoričke vještine i u tome uživaju (pokretne igre, imitacijske igre i mali poligoni). Mnoga su djeca još nespretna, druga su u fazi nesigurnosti i zato je uspoređivanje nepoželjno, a rугanje opasno i nedopustivo zbog negativna utjecaja na djetetovo samopoštovanje.

Potencijalni ishodi razvoja djetetove motorike i mišićne skupine te njegovih prirodnih oblika kretanja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Slobodno hoda, trči, skače, provlači se • Penje se i brzo spušta niz stepenice sa samo jednom nogom na svakoj stubi • Gura, vuče i vozi igračke s kotačima • Spušta se niz tobogan bez pomoći • Hvata loptu koja mu je bačena • Zna napraviti kolut naprijed uz malu pomoć odrasle osobe • Trči oko predmeta • Spretno umeće predmete u odgovarajući oblik • Rukuje glinom: oblikuje kuglice i zmije • Balansira na jednoj nozi • Crta ravnu crtu i krug • Baca i hvata loptu, gađa cilj • Reže škarama • Crtež je prepoznatljiv • Uspješno slaže kocke jednu na drugu • Reže duž papira • Precrtava • Skakuće na jednoj nozi • Trči različito brzo i može izbjeći oštre uglove te krenuti i zaustaviti se brzo • Baca loptu preko glave • Koristi se palcem pri držanju olovke ili hvatanju • Oponaša odrasle osobe: kuha i glača, djevojčice se šminkaju, dječaci popravljaju automobile i grade • Trči na većoj udaljenosti, vozi bicikl okretanjem pedala 	<ul style="list-style-type: none"> • Kretanje u prostoru s namjerom da se prikažu različiti oblici • Igre papirom • Jutarnja gimnastika izvodi se svakodnevno • Vježbe za elastičnost kralježničnoga stupa i svoda stopala te učvršćivanja mišića • Redovito mjerenje težine i visine • Uređivanje igraonice • Kreiranje u igraonici • Učenje kretanja pokušavanjem, isprobavanjem, variranjem, kombiniranjem i procjenjivanjem • <i>Dijete vozi pun kamion robe</i> • <i>Djeca putuju na triciklu</i> • Igre kriketa • Nošenje lopte u paru • Ples s balonima • Oponašanje ptica i aviona • Kretanje po iscertanim prometnicama • Potraga za skrivenim blagom • Crtanje i slikanje olovkom i kistom • Nizanje perli • Oponašanje poslova odraslih osoba • Uključivanje u športske aktivnosti • Izrezivanje raznih oblika škarama • Precrtavanje kvadrata po modelu • Skakanje s manjih uzvisina • Vježbe kretanja u čučnju • Natjecanje u pokretnim igrama

<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavlja se dominantnost ruke (dešnjak/ljevak) • Usavršava crtanje (krug i kvadrat), crtež dobiva određeni sadržaj i detalje 	<ul style="list-style-type: none"> • Ples u paru • Vježbanje koluta naprijed
--	--

✚ Ishodi razvoja djetetove samostalnosti i sigurnosti (stjecanje zdravstvenih, kulturno-higijenskih i radnih navika te sigurnosti u prometu, kući i prirodi)

Da bi dijete bolje ovladalo neposrednim fizičkim i socijalnim okruženjem, potrebno je:

- osposobljavati dijete da samostalno počinje, izvodi i završava neke aktivnosti;
- osigurati takve uvjete da dijete može izvoditi aktivnosti samostalno, u paru, u manjoj skupini i frontalno;
- dati podršku djetetu za inicijativu koja dolazi od njega u sferi osjetilnoga zamjećivanja, doživljavanja, spontanoga učenja i prihvaćanja.

Dijete te dobi u padanjima postaje spretnije, zna si zaštititi glavu, trbuh i intimne dijelove tijela. Djeca trebaju naučiti kako funkcioniraju stvari kao cjelina, kakav utjecaj imaju različiti dijelovi jedan na drugog. Zbog toga će dijete svoju odjeću, igračke ili slično razvrstavati u kategorije. Ako ćete mu pritom smetati ili premjestiti jednu od njegovih igračaka, porušit ćete mu smisao. Djeca na taj način pridobivaju pozitivne navike i pokušavaju, eksperimentiraju te izražavaju svoje shvaćanje svijeta. Organiziranjem predmeta u svojoj okolini mogu i razriješiti različite napetosti i pobijediti strahove. Važno je da odgojitelj zajedno s roditeljima brine o djetetovu zdravlju (sistematski pregled, stomatološki pregled, prehrana djeteta, higijena djeteta itd.). Važna je njega bolesnoga djeteta i pomoć djetetu pri prevladavanju straha od liječnika.

Dijete treba osposobiti da se pravilno orijentira u prostoru, poglavito da prihvati naviku prelaženja ulica, gledanjem na jednu te na drugu stranu u odnosu na sebe i kretanje vozila. Ništa manje nije važna ni slušna pozornost, razlikovanje udaljenosti zvuka motora i smjera odakle zvuk dolazi. Prometni znaci upozorenja itekako su važni i zato dijete treba od najranijih dana učiti „čitati“ ih.

Djetetu treba pokazati da je postiglo uspjeh. Pri tome se mora paziti da mu pohvala ne bude važnija od rezultata, jer se na taj način stvara ovisnost motivacije o vanjskim, a ne unutarnjim potkrepljivačima (davanje prednosti intrinzičnoj, a ne ekstrinzičnoj motivaciji). Zato treba uvijek nastojati da dijete samo ustanovi je li aktivnost završilo uspješno i uvijek ga pitati „Što ti misliš, je li ovako dobro?“

Osiguravanje razvoja samostalnosti i nezavisnosti

Potrebno je djetetu omogućiti doživljaj uspjeha u aktivnosti te uspjeh iz rezultata aktivnosti, a ne iz usporedbe s drugom djecom.

Potencijalni ishodi djetetova stjecanja samostalnosti i sigurnosti	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Samostalno zadovoljava fiziološke potrebe • Samostalno se oblači i obuva, svlači i izuva • Samostalno jede (bez mrlja na odjeći prilikom hranjenja) • Spretnije je pri padovima • Zna si zaštititi glavu, trbuh i intimne dijelove tijela • Čisti zube ujutro i navečer • Samo pere ruke • Čisti/posprema sobu • Samostalno slaže igračke • Slaže svoju odjeću i obuću 	<ul style="list-style-type: none"> • Pranje ruku, zuba, umivanje • Vježbe odijevanja i svlačenja • Vježbe zakopčavanja i otkopčavanja • Serviranje i pospremanje pribora za jelo • Vježbe savijanja odjeće • Pospremanje sobe uz korištenje metle, krpe i sl. • Upoznavanje s pravilima ponašanja u prometu • Iscrtavanje pješačkoga prijelaza i ulica na podovima vrtića (hodnicima ili sl.) • Kako brinuti o zdravlju, što sve možemo učiniti (aktivnosti higijene, prikupljanje potrebnoga materijala)

<ul style="list-style-type: none"> • Samostalno bira odjeću • Može zakopčati jednostavne dugmiće • Poštuje pravila skupine • Pažljivo otvara i zatvara vrata • Prihvaća pomoć starije djece u skupini • Voli oponašati stariju djecu • Ne želi pomoć odraslih osoba u aktivnostima koje je savladalo 	<ul style="list-style-type: none"> • Posjeti domovima zdravlja, policijskim upravama, vatrogascima, komunalnim poduzećima i dr. • Služenje priborom za jelo • Izrada pravila ponašanja skupine • Upoznavanje s opasnostima: utičnicom za napajanje električnom energijom, nezatvorenim slavinama, noževima u kuhinji, staklom i dr.
---	---

🌈 Ishodi razvoja djetetovih perceptivnih sposobnosti (razvoja osjetila)

S rastom i razvojem djetete sve više prerađuje i organizira senzacije koje dobiva osjetilima. Praktično sudjelovanje u raznovrsnim aktivnostima s odraslim osobama pomažu djetetu da s opazajno-praktičnoga i opazajno-predstavnoga prelazi na pojmovni plan. Da bi djetete bolje ovladalo neposrednim fizičkim i socijalnim okruženjem, potrebno je:

- osposobljavati djetete za upotrebu perceptivnih postupaka u točnom opažanju predmeta, pojava i procesa;

- poticati i razvijati djetetovu koordinaciju između osjetila i motorike.

Istraživački djetetov duh u četvrtoj godini njegova života potaknut će razvoj osjetila tijekom otkrivačkih aktivnosti i ispitivanja svojstava pojava u prirodi i društvu. Njegove su ruke najbolji senzori, jer sve što djetete vidi, odmah želi opipati, uzeti u ruke i ispitati njegove značajke. Naravno, uz dodir aktivirana su i njegova osjetila vida i sluha (npr. ako se radi o glazbenim instrumentima i sl.).

Iako jede sve raznovrsniju, česte su teškoće s obzirom na to da neku vrstu hrane djetete ne želi probati prije svega zbog njemu neprivlačnoga izgleda hrane. Osjetljivo je na bol i često iskustvo boli veže s posjetima liječniku. Oslanja se na iskustvo i vjeruje svojim iskustvima, što ga čini vrlo tvrdoglavim i nepovjerljivim kada ga odrasle osobe pokušaju uvjeriti u neke aktivnosti ili načine ponašanja.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih perceptivnih sposobnosti (razvoja osjetila)	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Razvija svijest o „vremenu“ • Izvodi brojalice uz pljeskanje rukama, koračanje, upotrebu udaraljki • Ovladava plesnim koracima • Oponaša kretanje drugih • Prati i pamti dulji niz aktivnosti/kretanja • Razlikuje predmete prema značajkama • Prepoznaje melodije koje je već čulo • Razlikuje pojedine vrste instrumenata po zvuku • Oponaša zvukove iz prirodne i društvene sredine 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre i aktivnosti kojima se stimuliraju osjetila (gledanje, slušanje, dodirivanje, mirisanje, kušanje, održavanje ravnoteže) • <i>Što je meko, što je tvrdo?</i> • <i>Što je lako, što je teško?</i> • Glazbene istraživačke igre • Glazbeno-plesno-scenske manifestacije • <i>Što možemo rukama i nogama?</i> • Oponašanje plesnih koraka • Dodavanje i prebacivanje lopte • Gađanje loptom u metu • Bacanje i hvatanje lopte, gađanje loptom i sličnim predmetima • Kušanje nove hrane tako da je djeca sama pripremaju • Oponašanje životinja • Otiskivanje dlanovima i prstima (tempera)

SPOZNAJNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov spoznajni razvoj:

- Manipuliranjem predmetima poticati dijete na opažanje glavnih osobina, imenovanje predmete i, gdje je to moguće, stvaranje skupina od pojedinačnih predmeta;
- Praktično izdvajati pojedinačne predmete iz skupine predmeta;
- Korištenjem prirodnih sredstava i materijala, životnih situacija i odgojno-organiziranih aktivnosti razvijati shvaćanje odnosa: mnogo – malo; mnogo – jedan; mnogo – nijedan;
- Koristiti sve situacije u predškolskoj ustanovi i izvan nje za uočavanje sličnosti i razlika među predmetima;
- U prirodnim i drugim situacijama uočavati i imenovati jedno zajedničko svojstvo – dva zajednička svojstva predmeta jedne skupine;
- Podržavati dječju radoznalost za brojeve (dvije ruke, dvije noge, jedna glava, dva džepa, dva oka, jedna kapa itd.);
- Promatranjem predmeta izdvojiti ih po naglašenim zajedničkim osobinama – svojstvima (uvođenje djece u klasifikaciju);
- U igrama s konstrukcijama, centrima interesiranja, pješćanikom i slično, oblikovati postupno skupove do tri elementa;
- Moguće je uočavati i razlikovati pojmove „više“ i „manje“ između skupina predmeta, ako postoji velika razlika u količini;
- Igre loptom koristiti i za uočavanje okrugloga oblika i dovoditi ga u vezu sa sličnim predmetima u okolini;
- Koristiti se odgojnim i životnim situacijama za opažanje veličine: veliko – malo nastojeći da razlike u veličini budu izrazite;
- Koristiti se dječjim iskustvima u orijentaciji u vremenu i ponavljati ih u pogodnim situacijama: dan – noć, jutro – podne – večer, u ovisnosti o aktivnostima tijekom dana;
- Poticati novi oblik mišljenja koje se oslanja na predstave, znakove i riječi;
- Proširiti dječje znanje i iskustvo u vezi s biljnim i životinjskim svijetom kroz aplikacije, priče, pjesme, sadržaje enciklopedija i očigledne primjere.

Ishodi razvoja djetetovih sposobnosti mišljenja, zaključivanja i pamćenja

Znatizelju, koja je u četvrtoj godini djetetova života na uzlaznoj putanji, treba podržati pitanjima „zašto?“. Pitajte dijete i razgovarajte o stvarima oko sebe. Potičite uključenost svih osjetila kada razgovarate s djetetom. Pitajte ga o onome što vidi, čuje, osjeća. Tražite od njega objašnjenja i obrazloženja, neka prepričava jer ćete tako razvijati njegovo mišljenje i govor. Pritom mu budite ispravan govorni model. Mišljenje je dosta ograničeno, te je djeci često potrebno „rukovođenje“ odraslih osoba koje im pomaže shvatiti neke stvari koje se oko njih događaju. U toj dobi djeca se počinju zanimati za količinu i javljaju se prvi znakovi predmatematičkih sposobnosti. Zanima ih čega ima više, čega manje. Omogućite im stjecanje pojma količine baratanjem stvarnim količinama (brojenjem bombona, kestena, autića itd.). U toj dobi dijete vjeruje da se sve vrti oko njega, mašta radi cijelo vrijeme, a uči se i biti ugodno društvo drugoj djeci. Dijete će zanimati odakle je došlo, kako je došlo u majčin trbuh i kako je izašlo. Djetetova je radoznalost sve veća, stalno postavlja pitanja odakle dolaze djeca. Djetetu treba o tome precizno i pravilno objašnjenje koje mu roditelji trebaju dati umirenim glasom. Podršku roditeljima u ovoj temi trebaju pružiti i odgojitelji. Koristeći se literaturom naći će najbolji način da odgovore na dječju znatizelju.

Dijete u vrlo ranom uzrastu u situaciji je upoznati životinje. Treba mu pomoći da opaža na temelju iskustva, oblikuje neke pojmove i predstave o životinjama, da gleda i vidi, čuje i sluša, imitira kretanje, da opaža da one mogu skakati, trčati, hodati, puzati, letjeti, plivati i napadati; da dodirrom, uz prisutnost odrasle osobe, otkriva, saznaje da im je tijelo pokriveno kožom, krznom, perjem te da se hrane biljkama – biljojedi, a mesom – mesožderi i dr.

Djeca razvijaju shvaćanje sebe, drugih i svijeta oko njih, i to promatranjem, u interakciji s ljudima i stvarnim predmetima te tražeći rješenja konkretnih problema. Učenje matematike, prirodnih i društvenih predmeta, zatim učenje o zdravlju i drugim područjima integrirano je u osmišljenim aktivnostima kao što su gradnja kockama, mjerenje pijeska, vode ili kuhanje, promatranje promjena u okruženju, svrstavanje predmeta prema određenoj svrsi, istraživanje u vezi sa životinjama, biljkama, vodom i kotačima, pjevanje i slušanje glazbe različitih kultura te crtanje, bojenje i rad s glinom. Svakodnevni poslovi pomažu djeci da budu zdrava i sigurna. Dječja prirodna radoznalost i želja da osmisle vlastiti svijet koriste se da ih se motivira na uključivanje u aktivnosti učenja.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih sposobnosti mišljenja, zaključivanja i pamćenja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Uspijeva isključiti ometajuće sadržaje nekoliko minuta • Prepoznaje oblik lopte i oblik kocke • Razlikuje oblik i veličinu • Shvaća osnovne značajke vremena, prostora, oznake mjesta, vremena i načina (jutro – večer, ispred – iza, tamo, odmah, ovako itd.) • Pokazuje zanimanje za brojanje • Razumije pojmove prostorne orijentacije: gore – dolje, naprijed – natrag • Zna što leti, pliva ili vozi, po slici • Prepoznaje osnovne boje • Slaže kocke ili kolute po veličini • Prepoznaje problem • Kompletira par dijelova likovne cjeline • Razlikuje što je veće, a što manje, gdje ima više, a gdje manje nekih predmeta • Zna koliko ima godina • Može reći nazive dijelova tijela na temelju objašnjenja njihovih funkcija • Postaje svjesno prošlosti i sadašnjosti • Dijete uočava karakteristične odlike predmeta i pojava te može operirati njima • Grupira predmete po veličini, boji, obliku, položaju i sl., prema nekom kriteriju (svojstvu) • Uočava međusobnu povezanost između različitih predmeta i pojava • Pridružuju predmete drugim predmetima na temelju nekih značajki • Pamti kraće priče • Pamti ritmične, kraće pjesme • Zna imena djece u skupini • Sastavlja krupnije slagalice • Oponaša poslove odraslih osoba u kuhinji, dvorištu i dr. • Prepoznaje glasanje domaćih životinja • Oponaša glasanje životinja 	<ul style="list-style-type: none"> • Slobodno rukovanje stvarima i ispitivanje njihovih osobina i funkcija • Aktivnosti na uočavanju uzročno-posljedičnih veza i odnosa u prirodi (sunčano je – postaje toplije; puše vjetar – grane se ljuljaju; pada kiša – pada snijeg) te njihovu povezivanju s vremenskim uvjetima • Eksperimentiranje materijalima gdje se djeca upoznaju s fizičkim pojavama (ispitivanja svojstva vode i ponašanja predmeta u vodi; pokusi sa zrakom) • Igra <i>Jučer smo išli u ... Danas idemo u ...</i> • Grupiranje predmeta (npr. „čarobna vreća“ s predmetima) • Brojanje bombona, kamenčića, autića itd. • Izrada albuma životinja – prikupljanje sličica i podjela životinja prema staništu • Učenje pjesama, recitacija • Izvođenje igrokaza • Postavljanje pravila ponašanja u skupini • Izrada vlastite slikovnice • Slaganje <i>puzzlea</i> • <i>Memory</i>-igra (s manjim brojem parova slika) • Igra otkrivanja slika • <i>Što bi bilo kad bi ...?</i> • Izrađujemo prijevozna sredstva od kutija • Mjerenje i uspoređivanje količine sipanjem pijeska u posude različite veličine • Uspoređivanje skupova – gdje ima više, a gdje manje predmeta

🌈 Ishodi razvoja djetetovih istraživačkih sposobnosti

Svako je dijete zainteresirano saznati kako su stvari napravljene, kako funkcioniraju i na koji način se mogu upotrebljavati. Jedan od načina na koji ono dolazi do toga saznanja jest otkrivanje prirode stvari djelovanjem na objekte, kao i uočavanjem i sistematiziranjem rezultata takvoga djelovanja. Rastezanje, savijanje, sječenje, podizanje, bacanje, lupanje, stezanje, napuhavanje, lomljenje, cijepanje i dr. primjeri su takvoga postupka sa stvarima kojim, zahvaljujući promatranju njihovih reakcija, dijete postupno postaje sposobno predvidjeti učinke svake od navedenih radnji na određene objekte. Dijete promatra i zapaža, ima svoje pretpostavke i objašnjenja stvari i pojava koje pokušava primijeniti i uvjeriti se u njihovu istinitost preko posljedica svojih postupaka. Za njegov kognitivni i opći razvoj vrlo je važno da mu se pruže prilike za što više aktivnosti koje sadrže navedene elemente samostalnoga otkrivanja istina. Otkrivačke aktivnosti izvode se uz pomoć prirodnih materijala, didaktički obrađenih materijala u koje spadaju i odgovarajuće igračke, kao i raznih drugih objekata na koje dijete nailazi u svojoj okolini. Voda je izvanredan materijal za igru i eksperimentiranje i bez nje ne bi trebalo biti ni jedno dvorište dječjega vrtića. Ako se djeci stave na raspolaganje još i posude, lijevci i gumena crijeva za prelijevanje, rastopljeni komadići sapuna ili šampon i slamčice za pravljenje balončića, spužve za cijedenje i stvari koje plivaju i tonu, ona su u stanju dugo se igrati vodom i pritom im ne opadne pozornost ni zanimanje. Svakako, za tu priliku treba im osigurati nepromočive kecelje i gumene čizmice. Djecu nadalje privlače razni „sirovi“, neobrađeni i poluobrađeni materijali, kao što su pijesak, glina, tijesto, blato, zatim razni otpadni materijali (krpice, papir i daščice) i prirodni materijali (sjemenke, plodovi, grančice, kamenčići itd.) jer omogućuju unošenje vlastitih ideja u rukovanje njima i otkrivanje uvijek novih načina upotrebe. Koristeći se tim materijalima dijete upoznaje razna njihova svojstva, otkriva njihove mogućnosti i ograničenja rješavajući razne probleme, kao što su: kako u pijesku prokopati tunel koji će se spojiti s tunelom s druge strane; koliko je pijeska potrebno da bi se napunile tri kante; koliko vode treba dodati pijesku da bi bio pogodan za gradnju; što se događa s pijeskom kada mu se doda voda; koliko treba biti prostran tunel u pijesku da bi kroz njega mogao proći automobilčić.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih istraživačkih sposobnosti	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno isprobava, istražuje: opipava, sastavlja itd. • Počinje objašnjavati pojave oko sebe, ali su objašnjenja ograničena mišljenjem • Otkrivanje i upoznavanje živoga svijeta kroz promatranja i eksperimentiranja te uspoređivanja između živoga i neživoga svijeta po njihovim osnovnim značajkama • Istražuje zvukove glazbenih instrumenata • Voli pjesmu i ples • Voli igre vodom • Ogleda se, ispituje svojstva ogledala (promatra svoje tijelo u raznim položajima) 	<ul style="list-style-type: none"> • Puhanje kroz slamku u kapljice boje koje su prolivene po papiru da bi se dobile neobične šare • Posipanje ili nanošenje na ljepljivu površinu raznih materijala (obojenog pijeska, brašna, isitnjenih ljuski jaja, konfeta i sjemenki) • Stavljanje uljanih boja u vodu i promatranje kako se razlijevaju i miješaju, a zatim isplivavaju na površinu • Savijanje papira umrljanog s jedne strane da bi se dobile simetrične šare • Lijepljenje raznih prirodnih i umjetnih materijala za dobivanje kolaža • Zamakanje komada tkanine i končića u razne boje, njihovo redanje u željeni oblik, a zatim pritiskanje preko njih lista čistoga papira kako bi se dobio otisak • Dobivanje raznih tonova s pomoću gume razapete nad šupljom posudom • Kuckanje po čašama napunjenim vodom različite razine • Zveckanje kutijama napunjenim različitim materijalima (pijeskom, klikerima, kukuruzom itd.)

<ul style="list-style-type: none"> • Oponaša zvukove iz prirode i melodije pjesama • Koristi se škarama i ljepilom 	<ul style="list-style-type: none"> • Traženje mjesta gdje se jeka glasa pojačava ili stvara eho • Podražavanje zvuka pojedinih instrumenata • Stvaranje zvukova pljeskanjem, tapšanjem po raznim dijelovima tijela, pucketanjem prstima ili tupkanjem nogama • Aktivnosti korištenja magneta • Igre kaleidoskopom • Igre uveličavajućim staklima • Igre ispupčenim i udubljenim ogledalima
--	---

SOCIJALNO-EMOCIONALNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov socijalno-emocionalni razvoj:

- Razvijati pozitivno mišljenje o obitelji i o samome sebi, te osjećaj pripadnosti obitelji;
- Razvijati kod djece osjećaj kako čovjek utječe na okolinu, njihove odgovornosti za zbivanja u sredini u kojoj žive i na toj osnovi razvijati ekološku svijest i kulturu;
- Razgovarati o tome kako se čuva priroda;
- Ispitivati gdje i kako se odlaže otpad;
- Omogućavati ravnopravno članstvo dječje zajednice;
- Zadovoljavati djetetove potrebe za širom interakcijom djece različita uzrasta;
- Otkrivati uzajamnu ovisnost živih bića i njihove ovisnosti o tlu;
- Njegovati emocionalnu stabilnost i pozitivne emocije na temelju osjećaja sigurnosti, povjerenja i prihvaćenosti u skupini;
- Poboljšavati sposobnost da se artikuliraju, interpretiraju, slobodno teku i mijenjaju vlastite emocije;
- Uključivati nove potrebe i alternativne mogućnosti da se zadovolje potrebe koje se ne mogu trenutačno zadovoljiti;
- Nastojati da djeca definiraju svoje osjećaje i da poboljšaju empatiju prema drugima;
- Razvijati emocionalnu osjetljivost, tj. djetetovu sposobnost da emocionalno reagira na okolne pojave;
- Razvijati djetetovu osjetljivost za pojave oko sebe i osjećaje drugih ljudi te produbljivati pozitivne emocije;
- Razvijati empatiju kojoj je cilj razvijanje afektivne komunikacije s drugima i razumijevanje njihovih osjećaja preko opažanja;
- Stvarati uvjete za bogaćenje i oplemenjivanje dječjih moralnih osjećaja;
- Osiguravati djetetu uspješnosti u ostvarivanju aktivnosti nakon kojih će biti oslobođeno emocionalnih blokada;
- Nastojati da dijete izrazi negativne osjećaje bez potiskivanja, skrivanja i stida;
- Poticati djetetovo stjecanje šireg socijalnog iskustva od onoga u obitelji, što podrazumijeva upoznavanje ljudi, njihove djelatnosti i osnovnih socijalnih odnosa;
- Buditi želju za učenjem, zadovoljavanjem radoznalosti, radnih navika i samopouzdanja;
- Pridonositi razvoju interpersonalnih odnosa;
- Razvijati društvenost i socijalne sposobnosti koje omogućuju usklađivanje s ljudima s kojima se zajednički živi u ustanovi, obitelji i društvenoj zajednici;
- Njegovati otvoreni i iskreni odnos prema djeci;
- Poboljšavati sposobnost uspostave verbalnoga i neverbalnoga kontakta sa osobama drugih socijalnih skupina;
- Poboljšavati tolerancije prilikom frustracije;
- Unapređivati sposobnost da se poslije konflikta racionalno uspostavljaju kontakti;
- Poticati socijalne odnose i pojačavati kooperativno ponašanje ličnosti.

✚ Ishodi djetetova stjecanja znanja i razvoja ekosvijesti o živoj i neživoj prirodi u njegovoj neposrednoj okolini

Četverogodišnjak naivno shvaća strukturu društva i socijalne uloge. Ono ne razlikuje socijalnu ulogu od osobe koja je obavlja. Zanimanje vezuje za konkretnu osobu koju poznaje, pa ne shvaća da isto zanimanje mogu imati neke sasvim dvije nove osobe. Dijete već u tom dobu pokazuje interes da sudjeluje u aktivnostima koje odrasle osobe obavljaju. Treba mu omogućiti da bude kreator radnji koje ono može obavljati (održavanje urednosti osobnoga kutka, pospremanje igračkaka u vrtiću itd.). Radi razvijanja stvaralačkih kreativnih potencijala poželjno je osigurati graditeljski centar u kojemu se mogu realizirati konstruktivne igre. Za njegovo opremanje potrebne su razne konstrukcije i građevni materijali, prirodni i umjetni materijali pogodni za gradnju. U graditeljski kutak pogodno se uklapaju figurice ljudi, životinja, drveća, prometnih znakova, zatim automobilčići, dizalice, vozila raznih vrsta, što može djelovati na djecu poticajno, usmjeravati ih da povezuju elemente konstruktivnih igara s elementima mašte i uloga. Dječja kuhinja od drva, dječja plastična bušilica, metalna kutija za alat samo su neki od materijala za igru koji djeci pomažu da bezbrižno i bezopasno izraze svoj interes i kreativnost. Dijete ima urođenu prirodnu inteligenciju da se ponaša sukladno okolini, da istražuje svijet oko sebe. Vrtić je mjesto igre, zajedničkog upoznavanja i sklapanja prijateljstva. U procesu stjecanja znanja o živoj i neživoj prirodi u djetetovoj neposrednoj okolini potrebno je da se kod djeteta hijerarhijski izgrađuje sustav znanja polazeći od jednostavnijih odnosa. Djeca u dobi od četiri godine trebaju uočavati razlike između živoga i neživoga svijeta u svojoj sredini. Odgojitelj treba poticati djecu da uočavaju opća svojstva i odnose stvari, osnovne zakonitosti i veze koje postoje između pojava živoga i neživoga svijeta, interpretiraju ono što su zamijetila, da zaključuju i priopćavaju svoje zaključke. U ostvarenju aktivnosti s djecom potrebno je djeci pružiti brojne mogućnosti da rade u manjim skupinama i da rade jedni s drugima te uspostave odnos uzajamne suradnje. Djeca u tom uzrastu još nisu u stanju razumjeti pojmove trajanja nekoga intervala, kao što su sat ili minuta; ona shvaćaju da ti pojmovi imaju značenje, ali ne mogu ih razlikovati.

Potencijalni ishodi razvoja djetetove ekosvijesti o živoj i neživoj prirodi u njegovoj neposrednoj okolini	Orientacijske aktivnosti za razvoj djetetove ekosvijesti o živoj i neživoj prirodi u njegovoj neposrednoj okolini
<ul style="list-style-type: none"> • Zna ime vrtića, odgojitelja, prijatelja u razredu, i sire od toga • Razumije pravila ponašanja i rada u vrtiću, imenuje prostorije u vrtiću i njihovu namjenu, (gdje se tko nalazi, što radi i zašto) • Prepoznaje pješački prijelaz (zebre) kao mjesta na kojima se jedino može prijeći ulica • Pravilno se kreće ulicom bez pločnika i ulicom s pločnikom • Uspoređuje obitelji, uočava sličnosti i razlike, diskutira o svojoj obitelji i njezinim članovima • Opisuje svoje mjesto življenja sa isticanjem najznačajnijih objekata • Prihvaća kulturu ponašanja na javnome mjestu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ja u vrtiću (zgrada, prostorije, zaposlenici u vrtiću, pravila ponašanja i higijena u vrtiću) ▪ Ulica, pješačka staza, pješački prijelaz (zebra), pravila kretanja putem (ulicom) bez pločnika i ulicom s pločnikom; Modeliranje prometnih sredstava od različitih materijala u vrtiću ▪ Moja obitelj i njezini članovi (majka, otac, brat, sestra, baka i djed); Ja u obitelji (sin, kći, brat, sestra, unuk i unuka); Pomoć u obitelji, održavanje higijene doma i osobne higijene; Prigodne igre (uloge članova obitelji) ▪ Mjesto kao uređena zajednica ljudi; Moje mjesto je brdovito/ravničarsko; Izrada maketa moga mjesta) ▪ Imenovanje dana u tjednu ▪ Igre u kutku majstora različitih obrta (razni jednostavni alati za obavljanje sitnih popravaka na igračkama, slikovnicama, priboru i drugom, razni selotejpi i spajalica) ▪ Igre prodavača, kupca i životinja (Jedno dijete je kupac, drugo prodavač, a ostala djeca kućni ljubimci)

<ul style="list-style-type: none"> • Zna imenovati dane u tjednu, razlikuje radne dane od vikend-dana u tjednu • Pokazuje zanimanje za različite radnje koje obavljaju obrtnici • Pokazuje zanimanje za kućne ljubimce i njihovu njegu • Osjeća pripadnost određenoj zajednici (obitelji, vrtiću, rodnom kraju i čovječanstvu) • Zna sigurno hodati po učionici i ostalim objektima u vrtiću te održava osobnu higijenu i higijenu prostora 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre uloga zanimanja (poticanje djece da se bez obzira na spol podjednako uključuju u aktivnosti koje u većini slučajeva obavljaju muškarci ili žene); Igre u kutku pošte, banke i drugih administrativnih mjesta (pisma, dopisnice, formulari, žigovi s jastučićem, poštanske marke, telefon, računalo, improvizirani novac i mjenice) <ul style="list-style-type: none"> ▪ Vježbe za brigu o okolini (kako pričati u učionici, kako hodati, kako nositi stolac, kako nositi podlogu koja se nalazi na tepihu, kako upotrebljavati slikovnice; sakupljanje s pomoću lopatice i metle, zarezivanje olovaka i bojica te racionalno korištenje papira)
--	--

✚ Ishodi moralnoga i emocionalnoga razvoja (stjecanje osobnoga identiteta i slike o sebi te o temeljnim pravima i vlastitoj ulozi) djeteta u četvrtoj godini života

Volja kao sastavnica moralnosti djetetova je snaga koja mu omogućuje da odoli iskušenjima, teškoćama i preprekama na putu dobra. Četverogodišnjake karakterizira emocionalnost, impulzivnost i težnja da učine što žele u istom trenutku kada im to padne na pamet, bez mnogo razmišljanja, posljedica. Emocije su često izraz akumuliranoga doživljaja, lišene razumijevanja konkretne situacije i djeca obično ono što žele, odmah žele. Djeca u toj dobi nisu u dovoljnoj mjeri u stanju vladati svojim željama. Njihove su želje zasnovane na autentičnim i dubljim potrebama i u tom trenutku ovise o draži koje privuku dijete u trenutačnoj situaciji. Dugotrajna emotivna stanja prepoznaju se kroz promjenu djetetova ponašanja (gubitak apetita, šutljivost, uznemirenost, sisanje prsta, plačljivost, histerični napadi itd.). Strah i ljutnja u toj su dobi često pomiješani. Odgojitelji zajedno s roditeljima zbog toga trebaju raditi s djecom na kontroli impulsa, vježbanju volje, odlaganju neposrednoga zadovoljavanja željenoga objekta. Ustrajnim radom dijete može prihvatiti od odraslih osoba emotivni odgovor na konkretnu situaciju te ga s velikim povjerenjem ugraditi u repertoar svoga ponašanja. Pozitivni osjećaji radosti, zadovoljstva i ugone u toj su dobi euforični i snažni. Ljubomora u toj dobi nastaje kao posljedica straha od gubitka ljubavi ili voljene osobe. Dijete ga izražava s agresivnošću usmjerenom onome tko je uzrok toga osjećaja gubitka.

Potencijalni ishodi emocionalnoga razvoja djeteta u četvrtoj godini života	Orijentacijske aktivnosti za emocionalni razvoj djeteta u četvrtoj godini života
<ul style="list-style-type: none"> • Djeca shvaćaju i pomažu jedno drugome • Sposobno je izražavati osjećaje • Izražava samosvijest koja se manifestira u hvalisanju i nametljivosti • Želi biti u središtu pozornosti • Svoje osjećaje slobodno izražavaju i mijenjaju 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavanje raspoloženja kod prijatelja na temelju pitanja (Kako hodaš kada si umoran, ljutit, zabrinut, uplašen, tužan, razdragan itd.) • Pogodi kako se osjećam bez dodatnih pitanja (po boji glasa, po gestama, položajima tijela, po izrazima lica, očima, mimici, načinu hodanja itd.) • Igra pantomime (jedno dijete pokazuje, a ostala ga djeca podražavaju) • Prepoznamo kakva je atmosfera u dijalogu ljudi (pričanje na temelju slika) • Razgovor nerazumljivim jezikom <i>bla-bla</i> (nerazumljivi razgovor s ciljem opuštanja vilica i mišića lica) • Volim – ne volim (djeca se poredaju ukруг i nakon toga svako dijete kaže kako se zove te pokretom tijela i govorom kaže što voli raditi)

🌈 Ishodi razvoja djetetovih socijalnih odnosa i njegovanja društvenosti

U četvrtoj godini života dijete počinje razlikovati sebe od odrasle osobe. Vrlo često može se čuti *ja hoću*, što upućuje na to da je svjesno onoga što želi. Četverogodišnjak teži prilagoditi sva pravila sebi i svojim željama i potrebama. Nesposoban je spoznati da i drugi imaju potrebe. U toj dobi javlja se težnja da djeluje samostalno, bez pomoći odrasle osobe. U toj se dobi prvi put pojavljuju obveze. Dijete nastoji odmah zadovoljiti svoju želju. Prilikom pojave djetetova laganja treba imati u vidu mogućnost da ono nije svjesno toga da govori neistinu. U tom slučaju odgojitelj može upozoriti na točne činjenice dajući djetetu priliku da razmisli te ako ga one uvjere, dijete će svakako promijeniti mišljenje. Treba imati na umu da je potreban određeni stupanj zrelosti i iskustva da bi se promijenilo mišljenje, što se ne može postići jednostavnim priopćavanjem točne informacije. Stav da djetetu treba govoriti istinu novijega je datuma i u modernoj psihologiji i pedagogiji on se zagovara. Naime, potrebno je isključiti svaku manipulaciju kako bi se dijete umirilo ili dao djetetu lažni odgovor samo da bi bilo mirno. Dijete osjeća je li predmet manipulacije i vrlo često pronicljivo djeluje te bude razočarano zbog izigranoga povjerenja. Ono se u toj dobi već počinje prilagođavati drugima na temelju zamijećenih i uočenih emocionalnih pokazatelja o raspoloženju u kojemu se druga osoba nalazi. Kada vidi da je odrasla osoba ljutita, dijete se automatski ponaša poslušno, čime izbjegava moguću kaznu, što je imalo u prethodnom iskustvu.

Potencijalni ishodi razvoja socijalnih kompetencija djeteta uzrasta od četiri godine	Orijentacijske aktivnosti za razvoj socijalnih kompetencija djeteta uzrasta od četiri godine
<ul style="list-style-type: none"> • Uspoređuje svoje emocionalne izraze s izrazima drugih • Sposobno je stavljati sebe u odnos s drugima • Dijeli svoje igračke i hranu • Sposobno je uskladiti vlastite želje, potrebe i ciljeve sa željama, potrebama i ciljevima drugih i skupine • Sposobno je voljno upravljati vlastitim ponašanjem. Savjesno je. • Inicira igru ili razgovor sa ostalom djecom ili odraslim osobama • Ostvaruje obećano • Shvaća da nije dobro upotrebljavati nepristojne izraze • Ima već odabranoga prijatelja • Izražava brigu kada se netko njegov ozlijedi • Umije sačekati svoj red, ali nije dosljedno u tome • obraća se za pomoć odraslim osobama kada je ozlijeđeno i sl. • Prihvaća kritiku i spremno je mijenjati se u dogovoru • Izražava prijateljske osjećaje i velikodušnost • Spremno je primati i davati 	<ul style="list-style-type: none"> • Igra pantomime <i>Razumijevanje drugih</i> (pokazivanje osjećaja tuge, ljutnje, veselja, uplašenosti itd.) • To smo mi (kreiranje mape u kojoj svako dijete ima svoje mjesto koje ga predstavlja) • Razgovori na teme: što djeca najviše vole u vrtiću, čega se plaše, što ih ljuti, kako se ponašaju jedno prema drugom, s kim se najradije igraju, tko im je najbolji prijatelj, s kim se vraćaju kući, oko čega se ponekada prepiru i sl.; • Igre kojima je cilj uspostava pozitivne komunikacije, igre slušanja i razumijevanja drugih, igre rješavanja konflikta itd. • U središtu društvenih igara i didaktičkome materijalu ponuditi igračke i drugi strukturirani materijal za društvene aktivnosti • Imitacijska igra <i>Uradi isto što i ja</i> • Igre decentralizacije (pantomime, iza zaklona, vezanih očiju, preko telefona) • Predstavljanje svojih doživljaja i osjećaja uspoređujući ih s primjerima junaka iz priča • Igre slušanja i razumijevanja drugih (upućivanje djece da budu pažljivi slušatelji) • Razne igre s gotovim pravilima koje se igraju za stolom, kao npr.: parne slike, programirane igračke, igračke na sklapanje, sastavljanje i dopunjavanje, igračke s bojama i oblicima, igračke koje zahtijevaju manipulativnu spretnost

KREATIVNO-STVARALAČKI RAZVOJ

Zadatci za djetetov kreativno-stvaralački razvoj:

- Razvijati sposobnost opažanja, uočavanja, razlikovanja, odabira i zadržavanja u svijesti vizualnih podataka o bojama, oblicima i njihovim kombinacijama;
- Omogućiti djetetu da se koristi likovnim instrumentom kojim ono želi raditi;
- Buditi i razvijati djetetovu estetsku osjetljivost i otvoren duh za nove likovne ideje;
- Poticati i podržavati djetetove istraživačke tendencije za otkrivanjem novih podloga za likovni izraz te eksperimentiranjem s njima;
- Raditi na njegovanju djetetovih prirodnih sklonosti za likovni jezik i njegovo postupno obogaćivanje te razvoj djetetovih psihofizičkih osobina;
- Upoznati djecu s tehnikama likovnoga izražavanja, da povezuju razne vrste stvaralaštva (glazbu i ilustrativno crtanje na motive priče);
- Organizirati igre materijalima i igre pogađanja tragova na papiru, zidu, podu i dr., bez određenoga sadržaja, bez tematskih poticaja;
- Motivirati djecu kroz igru, pričom ili uz pomoć lutke, da prikazuju ono što zamisle, spiralnim ili drugim crtama;
- Odabrati motive koji zahtijevaju veću koordinaciju oka i ruke, veću lakoću u pokretu;
- Razvijati djetetov estetski ukus za glazbeno stvaranje i izražavanje kroz pjevanje i sviranje;
- Razvijati djetetovu sposobnost za doživljavanje te izražavanje glazbe kroz ritam i pokret;
- Nastojati da glazba bude svakodnevno zastupljena u dječjim aktivnostima;
- Služiti se svim oblicima glazbenoga izraza;
- Stvarati atmosferu za kvalitetan glazbeni doživljaj;
- Podržavati i slijediti inicijativu djece koja žele pjevati ili svirati na glazbenim instrumentima;
- Zapisivati dječje glazbene maštarije;
- Razvijati djetetovo glazbeno stvaralaštvo kroz male glazbene razgovore;
- Motivirati djecu da sama sudjeluju u izmišljanju brojlica;
- Odabirati glazbene sadržaje jednostavnih oblika, kraćeg trajanja koji odgovaraju glasovnim mogućnostima djece, sposobnostima za slušanje i adekvatno razvijanje koordinacije glazbe i pokreta;
- Procjenjivati djetetovu komunikacijsku sposobnost i planirati individualni i skupni rad;
- Promatrati, uočavati i tumačiti jezične signale djece, uz zahtjeve da svoj govor dopune, objasne i artikuliraju;
- Organizirati raznovrsne komunikacijske situacije, za razvijanje i bogaćenje djetetove jezične prakse
- Uvoditi dijete u više oblika aktivnosti igranja i stvaralačkih aktivnosti;
- Usmeravati dijete na djelovanje i iskustvo dramske akcije koja uključuje njegovo cjelokupno biće;
- Poticati djecu da razviju svoj dramski izraz.

Ishodi djetetova kreativnog i stvaralačkog likovnog izražavanja

Crteži četverogodišnjaka imaju predshematsku fazu u kojoj je crtež čovjeka u obliku glavonošca i objekata koji su nerazmjerno razbacani po papiru. Djecu te dobi vrlo je važno promatrati tijekom likovne aktivnosti. Odgojitelj treba oslušivati kako dijete doživljava kontakt s papirom i bojom. Kakav mu je izraz lica, uživa li u procesu ili se dosađuje, što mu

predstavlja teškoću? Dijete ne treba učiti kako da crta niti mu je poželjno crtati, davati gotove šablone tipa slikovnica *Oboji sam*. Stvaranjem opuštene atmosfere u skupini potiče se kreativni i stvaralački likovni izraz djece imajući u vidu da je četverogodišnje dijete još uvijek u fazi škrabanja i teško se mogu nazirati likovi ili situacije koje dijete nastoji prenijeti na papir. Poželjno je dijete pitati što je to nacrtalo, što bi to moglo biti, je li to ono ili netko drugi na crtežu. Nije poželjno da se po svaku cijenu dobiju odgovori niti je poželjno da se odrasle osobe previše nameću tijekom rada s djecom. Za taj je uzrast neophodna diskretnost u praćenju cijeloga procesa.

Četverogodišnjaci imaju snažnu potrebu za dinamikom i kretanjem, stoga je poželjno povremeno organizirati aktivnosti u kojoj će djeca crtati točkice kako bi ih to opustilo i smirilo. Najpogodniji je materijal za rad u toj dobi papir. Papir kao materijal za likovno oblikovanje pripada skupini neoblikovanih materijala i njegova je upotreba neograničena. Upotrebljava se na razne načine, a u toj djetetovoj dobi pogodne su igre gužvanja i cijepanja papira, što su prvi postupci plastičnoga oblikovanja toga materijala. Dijete cijepajući i gužvujući papir postupno zamjećuje slučajno nastale oblike, dulje ih promatra i počinje im davati neka značenja (auto, zec, lopta), pa se s tim oblicima igra na razne načine: animira ih govorom, pokretom, proizvodi zvukove, slaže jedan na drugi i tako može stvoriti vrlo maštovitu sliku. Cijepanje se može kombinirati s gužvanjem. Za gužvanje se upotrebljava mekši papir.

Od krep-papira mogu napraviti kuglice koje kasnije lijepe u oblik cvijeta ili neki drugi oblik. Raznobojnim malim gužvicama može se dobiti zajednički uređen rad na koji su djeca cijele skupine ponosna. Od papira mogu se uraditi razni kolaži, gdje djeca trganjem ili izrezivanjem popunjavaju neki oblik i tako dobivaju zajednički rad. Za kolaž se mogu upotrebljavati razne vrste papira, kao što su: novine, poster, časopisi iz kojih mogu izrezivati neke oblike ili slike. Osim papira, kao materijal mogu se upotrebljavati i drugi prirodni materijali, kao što su: platno, žica, kamenčići, razni otpadni materijal itd.

Potencijalni ishodi djetetova kreativnog i stvaralačkog izražavanja	Orijentacijske aktivnosti za djetetovo kreativno i stvaralačko izražavanje
<ul style="list-style-type: none"> • Sposobnost pokretljivosti ruke i prstiju • Opušta se i relaksira u slikanju bojama • Otiskuje jedan predmet više puta, promatra kakve je otiske dobilo • Opušta se i relaksira u crtanju na neobičan način • U raznovrsnim likovnim igrama i aktivnostima otkriva, upoznaje i uspoređuje sebe kao stvaralačko i kreativno biće • Samostalno opaža, otkriva i doživljava nove načine slikanja • Samostalno opaža, otkriva i doživljava nove načine modeliranja • Uživa u otkrivaju i doživljavaju kreativnoga izražavanja u prirodnoj sredini • Crta spiralne crte • Vizualno eksperimentira materijalima i bojama • Crta olovkama i flomasterima • Slika vodenim bojicama • Savija papir na pola 	<ul style="list-style-type: none"> • Slobodno i spontano crtanje radi oslobađanja ruke i navikavanja djece na pribor i sredstva za crtanje (olovku, kedu i flomaster); Izvlačenje kružnih, vodoravnih, kosih, cik-cak i drugih crta (velike i male lopte, klupko, kako raste trava, kotači, šare na zidu) • Pokrivanje površine papira i drugih podloga bojom u obliku slobodno nanesenih mrlja i poteza, prema djetetovoj želji, kistom, prstićima (igramo se prstićima; bojimo lopte i balone; pada snijeg u boji; šare na mojoj suknji i rupcu); Igre opuštanja i relaksacije uz crtanje točkicama (crtanje prstima bijelih točkica na crnom papiru – snijeg) • Izrada jednostavnih otisaka šablonom (šablone urađene od prirodnog i umjetnog materijala) • Igre otiskivanja, utiskivanja u glinamolu, tijestu ili glini (utiskivanje školjki, kamenčića, perlica, dugmadi itd., koji se nakon sušenja boje) • Crtanje kredom u boji po betonu • Analiza vlastitih likovnih ostvarenja kroz likovnu izložbu

✚ Ishodi djetetova glazbenog izražavanja i kreativnog stvaranja glazbeno-plesnoga izraza

Četverogodišnjaci svoje zadovoljstvo i kreativnost vrlo često izražavaju kroz pjesmu. U toj je dobi posebno izražena djetetova potreba da proizvodi zvukove. Dijete traži izvore ritma u raznim vrstama udaraljki koje otkriva u svojoj prirodnoj sredini. Radi razvoja glazbenoga stvaralaštva djeci je potrebno osigurati sredstva i materijal potreban za razne stvaralačke aktivnosti. U opremu glazbenoga stvaralačkoga centra spadaju instrumenti dječjega orkestra (Orffov instrumentarij), instrumenti koji su napravljeni zajedno s djecom (bubanj, praporci, zvečke itd.), igračke instrumenti (harmonika, sintesajzer i klavir), kao i materijali za eksperimentiranje zvucima (čaše ili boce punjene vodom do različite visine, akustične kutije, strune za razapinjanje, predmeti u čiji se otvor puše da bi se proizveo zvuk, školjke koje proizvode šumove itd.). Navedeni glazbeni instrumenti omogućuju ostvarenje glazbenih istraživačkih igara koje djeci omogućuju da otkriju načine dobivanja zvuka, razlikovanje njegove jačine, visine, trajanja i boje. U izboru pjesme odgojitelj treba voditi računa o tome da pjesme odgovaraju opsegu glasa jednog četverogodišnjeg djeteta te da su po sadržaju i karakteru zanimljive i bliske djeci. U prigodnoj atmosferi dijete treba emotivno doživjeti pjesmu i osjetiti njezinu umjetničku kvalitetu slušajući odgojitelja koji pjeva uz pratnju melodijskoga instrumenta. Uz pjevanje odgojitelja djeca će naučiti pjevati pjesmicu, istovremeno melodiju i tekst, zajednički, skupno i pojedinačno. Pjesme je potrebno učiti u cjelini, slušajući odgojitelja, uz pravilno držanje tijela i disanje koje je preduvjet za pjevanje, te nastojati pravilno izvesti intonaciju, s dikcijom, ujednačenim tempom i dinamikom. Za tu dob najpogodnije su pjesmice koje svojim sadržajem opisuju razne radove, život u prirodi, narodne običaje ili neke pokrete koji su djeci bliski i poznati. Osnovni im je zadatak pravilno izvesti melodiju te skladno, izražajno i ritmički povezati glazbu i pokrete. Tako se istovremeno kretanjem izražava karakter, ritam, tempo i dinamika pjesme a razvijaju i usavršavaju preciznost, lakoća, skladnost i izražajnost pokreta uz glazbu. Obično se igre takvoga karaktera sastoje iz osnovnih pokreta: hodanja, poskakivanja s plesnim elementom, raznih kretnji ruku, pljeskanja, tupkanja i okreta. Vrlo je bitno poticati ritmičke igre u kojima dolazi do izražaja dječja improvizacija i kretanje na glazbu koju su djeca prethodno dobro upoznala.

Potencijalni ishodi razvoja djetetova glazbenog stvaralaštva	Orijentacijske aktivnosti za djetetovo glazbeno stvaralaštvo
<ul style="list-style-type: none"> • Ovladava tehnikom pjevanja jednostavnih melodija • Otvoreno razgovara o glazbenim željama • Upoznaje mogućnost glazbenoga izražavanja druge djece i odraslih osoba • Sudjeluje u praćenju izvođača, glasom, ritmom ili instrumentom • Istražuje vlastito tijelo kao izvor zvuka (ruke, noge, prste i usta) • Eksperimentira sa zvucima koje proizvode različiti predmeti i materijali • Prati intonaciju pjesme i oponaša ritam glazbe • Izrađuje različite instrumente • Oponaša zvukove iz prirode u ritmu, tonu i visini • Izmišlja nove brojalice 	<ul style="list-style-type: none"> • Interpretacija naučenih pjesama i njihovo praćenje pokretom • Glazbeni razgovori (razgovor o glazbenim željama te izboru kompozicija za pjevanje i ples) • Mikrofon je moj (individualna izvedba naučenih pjesmica, brojalice) • Zajedničko muziciranje (pjevanje u zboru uz pratnju udaraljki) • Oponašanje zvukova proizvedenih vlastitim tijelom • Igre eksperimentiranja zvucima (upotreba jednostavnih glazbenih instrumenata Orffovoga instrumentarija) • Pjevanje pjesama, brojalice, razbrajalica, uspavanki • Izrada jednostavnih instrumenta (bubnja, zvečke) • Igre onomatopeje (imitacija zvukova iz prirode: kiše, vjetra, šuštanja lišća, grmljavine itd.) uz improvizaciju pokreta • Izmišljamo ritam za našu novu brojalicu (već postojeću brojalicu ili neku novu)

🌈 Ishodi djetetova dramskoga izražavanja i stvaranja

U radu s četverogodišnjacima u oblasti drame upotrebljavaju se obično jednostavni oblici igara i vježbi s dramskim elementima te razvijaju dramske aktivnosti koje imaju težište na dramskom igranju i improvizaciji. Spomenuti oblici nisu zacrtani modeli već mogući načini izvođenja igara, pojedinačno ili u osmišljenom procesu. Imajući u vidu razvojne sposobnosti i značajke djece u predškolskoj dobi, jedan od načina izvođenja igara jest da se ide pojedinačno od konkretnih sadržaja do složenijih elemenata procesa. U toj djetetovoj dobi odgojitelj se koristi u radu dramskim igrama i vježbom. One su uvod u dramu i proces otkrivanja prvih znakova dramskoga izraza. Koriste se cjelovito ili u elementima. Dramskom izražavanju prethodi stvaralačko pričanje kojemu je cilj da djeca prepričaju ispričanu basnu, bajku ili neku pripovijetku. Stvaralačko pričanje odgojitelj stimulira promjenom likova u priči a da radnju ne mijenja, stvarajući nove zaplete u kojima se pojavljuju novi likovi, ili pak stari likovi a s novim zadacima. Odgojitelj potiče djecu na dramsko stvaralaštvo. U dramatizaciji mogu sudjelovati sva djeca. Osim glavnih i sporednih likova u drami djeca mogu biti oni koji proizvode scenske učinke (vjetar, kišu i grmljavinu) ili su neki statični predmet (cvijet ili drvo) ili pak neki likovi iz prirode, kao što su leptir, bubamara. Na taj način aktiviramo svu djecu da sudjeluju u drami.

Djeci se obično dodijele uloge, kostimi ili maske te nakon dramatizacije s djecom se razgovara o tome što je bilo, što je dobro a što je loše u priči, tko se u drami spominje, kako izgleda i što radi. Dobro je u priču ubaciti učtive fraze na temelju kojih se može poslije ostvarenja drame razgovarati o učtivosti i dobroti. Početak razgovora s djecom obično počinje okupljanjem djece oko odgojitelja koji ima lutke i nastoji djecu zainteresirati za tijek priče u drami.

Potencijalni ishodi razvoja djetetova dramskog izražavanja	Orijentacijske aktivnosti
<ul style="list-style-type: none"> • Izražava gestom i mimikom neke od osjećaja • Prihvaća glazbene igre i igre s dramskim elementima • Služi se svojom samostalnošću i slobodom izraza • Služi se svojom sposobnošću i svim svojim iskustvima • Umije glumiti kao da se nešto događa, kao da je netko drugi • Samo stvara fiktivni plan igre, stvara zamišljene situacije gdje predmeti predstavljaju nešto drugo • Zamišlja situacije u kojima nekoga ili nešto predstavlja 	<ul style="list-style-type: none"> • Izražavanje osjećaja s pomoću gesta (ljubav, tugu, strah) • Učimo tradicionalne dječje igre s dramskim elementima (<i>Ringe, ringe raja, Ide maca oko tebe, Širi, širi, vezeni peškiri</i>) • Spontane igre <i>Kao da</i> • Igra bez pravila (dramska igra bez utvrđenog pravila koja sadrži elemente oponašanja međuljudskih odnosa) • Aktivnosti za dramsko igranje i improvizaciju (<i>Razni ljudi – razne čudi, oni ovako, stvarno tako, a može i ovako</i>) • Dramske radionice za upoznavanje sebe (igre predstavljanja i upoznavanja, svatko je nešto posebno) • Dramske radionice za upoznavanje drugih (priča o imenima, slično, drugo i različito, upoznao sam, upoznat ću vas) • Dramske radionice za lijepe dobre i sretne riječi (<i>Igre lijepih riječi, Zapis o lijepim riječima, Čudesan svijet lijepih riječi</i>)

RAZVOJ GOVORNIH I KOMUNIKACIJSKIH VJEŠTINA

Zadatci za razvoj djetetovih govornih i komunikacijskih vještina:

- Otkrivati djetetu vlastite mogućnosti izražavanja i komuniciranja neverbalnih i verbalnih poruka;
- Upoznavati dijete s tvorevinama iz narodne i umjetničke književnosti naših i drugih naroda: bajkama, basnama, brzalicama, recitacijama pričama, razbrajalicama, zagonetkama i sl.;
- Poticati djetetovo razvijanje ljubavi prema slikovnici i govornom stvaralaštvu;
- Razvijati djetetovu sposobnost za pravilan izgovor;
- Razvijati djetetovu sposobnost slušanja kao bitnu sastavnicu u komunikacijskome procesu;
- Usmjeravati djetetovu pozornost na smisao poruke da bi dijete razumjelo što drugi kažu;
- Stavljati djecu u situacije u kojima moraju biti aktivni slušatelji;
- Pričati djeci bajke i basne te recitirati jednostavne dječje pjesme;
- Razvijati djetetovu vještinu slušanja.

Dijete ima temeljnu potrebu za kontaktom i komunikacijom s odraslim osobama; stoga je za proces djetetova razvijanja i prihvaćanja govora u ranom uzrastu vrlo bitna komunikativna upotreba govora i aktivnost samoga djeteta. U dobi od četiri godine djetetov je govor situacijski. Dobar je dio djetetove poruke sadržan u samoj situaciji, pa je ta vrsta govora razumljiva uglavnom odrasloj osobi koja se bavi djetetom. Dijete u kontaktu s drugima razvija komunikativno-socijalne funkcije govora. Da bi razvilo komunikacijsku prilagodljivost (eksplicitni govor), nužno je prakticiranje svih funkcija govora, posebno onih koje se razvijaju u kontaktu s drugima. Četverogodišnjaci izražavaju teškoće u komunikaciji zbog nedovoljna poznavanja jezika, spoznajnih ograničenja, egocentrizma i nesposobnosti da se stavi u poziciju drugoga. Govor prethodi radnji koju dijete obavlja, što omogućuje djetetu da uviđa veze među elementima. U toj fazi govor ima funkciju planiranja. U sagledavanju govornih vještina, svakodnevne životno-praktične situacije trebaju biti okvir koji je najpogodniji za prakticiranje i raznovrsnu upotrebu govora. U igrama *Kao da* poželjni su odnosno potrebni su odgovarajući rekviziti ili didaktička sredstva koja će stimulirati intelekt i ostale razvojne procese: pozornost, pamćenje, predodžbe i maštu. U komunikaciji s djecom, pitanja dobivaju spoznajni i komunikativni karakter. Ona su prvi znak dječje misaone angažiranosti; stoga u radu s djecom u toj njihovoj dobi treba prihvatiti dječju potrebu te raditi:

na *diskriminaciji i artikulaciji glasova*, što je nerazdvojni dio uspješnoga rada na razvoju djetetova govora. U okviru rada na pravilnoj diskriminaciji i artikulaciji glasova treba obratiti pozornost na visinu, jačinu, melodiju i ritam govora (brz – spor) i glasa (tih i glasan). Vježbe artikulacije i diskriminacije pojedinih glasova ne izvode se pojedinačno nego u sklopu riječi, bilo da se radi o glasu koji je na početku, u sredini ili na kraju riječi, potom u kombinaciji rečenica ili određenih glasovnih slogova.

na *razvitku bogaćenja rječnika* s obzirom na strukturu rečenice (jednostavna rečenica i proširena jednostavna rečenica), njezino značenje (izjavne i upitne), opseg riječi (broj riječi u rečenici) i na pravilnost upotrebe padeža i glagolskih oblika;

na *upoznavanju djece s tekstovima književnosti* koji se u metodološkoj obradi ne čitaju već kazuju uz odgovarajuća sredstva (aplikacije, slike, lutke i emitere zvuka). Tekstovi se biraju tako da budu jednostavni, kratki i razumljivi. Poslije ispričanoga teksta djecu se motivira da

pričaju o likovima, radnji i poenti priče. Djeci treba omogućiti da kroz književne tekstove upoznaju stihove, da ih verbaliziraju, doživljavaju te da ih uče napamet, uz određene pokrete, upotrebu lutki ili glazbe. Stjecanje govornih vještina postiže se izravnom komunikacijom, slušanjem i podržavanjem odraslih osoba, stoga je vrlo važan metodički pristup odgojitelja u radu s djecom. Prvi korak u prihvaćanju govornih vještina jest prihvaćanje aktivnoga slušanja. Djeci toga uzrasta korisno je skrenuti pozornosti i na vizualnu stranu glasa. To se može postići u igrama izmišljanja i rimovanja riječi.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih govornih i komunikacijskih vještina	Orijentacijske aktivnosti
<ul style="list-style-type: none"> • Prepričava događaje onim redom kojim su se dogodili, priča po sjećanju na temelju svoga iskustva; imenuje stvari riječima • Umije se gestama odnosno neverbalno izražavati, jasno izražavati svoje misli i osjećaje • Samopouzdan govori o svojim potrebama i željama, razumije kada mu se nešto predloži • Recitira kraće recitacije i tijekom recitiranja koristi se glasovnom kvalitetom, kao što su visina, snaga, tempo i boja glasa • Sluša, prati i razumije govor drugih uz prihvaćanje sugovornika, odgovara na pitanja, postavlja pitanja, sluša, razumije, proživljava i pamti ono što mu se čita i priča • Igra se jezičnih igara, opisuje osnovni siže priče te događaje i glavne junake u priči • Govori prilično točno, govor nadmašuje ostale vrste komunikacije, postavlja puno pitanja • Može aktivno slušati i prenositi poruku, aktivno sudjeluje u postavljanju pitanja • Prati govorne upute i sluša naloge, ovladava raznovrsnom upotrebom govora • Priča doživljava iz slikovnice ili priča bez slike kao podsjetnika • Zna verbalno definirati jednostavne pojmove (npr. Što je stolac? U definiciji spominje čemu stolac služi, kakvoga je oblika, od čega je napravljen i sl.) • Zna verbalno iskazati po čemu su neke stvari, bića, pojave slični, a po čemu su različiti (npr. po čemu su slični muha i leptir?) • Uči stihove i izražajno ih recitira • Uočava neke značajke jezika • Pita i ako zna odgovor • Kulturno se ophodi: pristojno, predusretljivo i ljubazno • Aktivno sudjeluje u razgovorima na razne teme 	<ul style="list-style-type: none"> • Govorne improvizacije i govorne vježbe • Recitiranje naučene pjesme • Opisivanje naučene pjesme i priče • Memoriranje brojalica i kratkih recitacija uz pokazivanje: <i>En-ten-tini, Ram-tam, Eci-peci-pec</i> i sl. • Igra <i>Došapni</i> (došaptavanjem riječ se prenosi od djeteta do djeteta, šapatom, do posljednjega djeteta) • Igra <i>Pitam se pitam</i> (odgonetanje nepoznatih predmeta) • Igra sa zaklonom <i>Oblačimo lutke</i> (davanje instrukcija da se druga lutka obuče na isti način kako je već obučena prva lutka) • Spontane djetetove govorne igre • Djelovanje na vokalizaciju kroz igre predstavljanja i aktivnosti igranja s govornim cjelinama, igrama riječima i slušanjem • Simboličke igre u kutku prodavaonice (kutije, papirne vrećice, vaga s priborom, registar-kasica, telefon, žetoni koji predstavljaju novac i sl.) • Spontane dječje igre s dramskim elementima • Igra zanimanja <i>Kuhar</i> (pravimo kolač, pitu i salatu, sukladno sezonskom povrću i voću) • Igra zanimanja <i>Liječnik</i> (razgovor s malim pacijentom i pregledanje maloga pacijenta) • Igra ogledanja (<i>Ogledala, Što na što slični</i>) • Igra zamjene i predstavljanja drugih zvukom i glasom, riječima, kretanjem, gestom, mimikom i pantomimom (predmeta, pojava, ljudi, životinja, biljaka i sl.) • Kretanje prema uputama odgojitelja (kao kada ideš u slastičarnicu, kao kada ideš negdje gdje ne želiš stignuti, kao da si sasvim mali, kao da si mnogo visok, kao roda, kao klokan, te pospano, umorno, veselo, polako, brzo, na vrhovima prstiju itd., uz vođenje računa o tome da se izbjegne međusobno dodirivanje itd.); razgovor o značenju pojedinih gesta, praćenje i razumijevanje gesta

2.3. PROGRAM ODGOJNO-OBRAZOVNOGA RADA S DJECOM U PETOJ GODINI ŽIVOTA

Dijete u petoj godini života prolazi kroz prilično burnu razvojnu fazu. Ono nerijetko prelazi dopuštene granice u mnogim područjima ponašanja. Npr. udara rukama i nogama, baca kamenje, razbija, bježi, bezrazložno se smije i ima ispade bijesa. Na zahtjeve odraslih osoba često reagira prkosno i drsko. Govor djece te dobi ponekad šokira zbog prostota u rječniku. Brojalice i izmišljanje pjesmica s prostim riječima pravi su užitak za dijete te dobi i ono ih namjerno uz smijeh upotrebljava. U svojim maštanjima dijete često prelazi granice. Pojavljuju se izmišljeni prijatelji, izmišljaju se nevjerojatne priče; dijete često istinski vjeruje u ono što je njegova mašta stvorila.

Potreba za samostalnošću i neovisnošću koja se pokazala kao prkos i negativizam postupno opada i pojavljuje se u novome obliku kao potreba za preuzimanjem inicijative. U dobi od oko četiri i pol godine dijete kao da se polako počinje „smještati“ u dopuštene granice. To je još uvijek doba neizvjesnosti, nesigurnosti, provjeravanja. Dijete pokušava shvatiti što je pravo, a što izmišljeno iako mu to još stvara probleme. Jača unutarnja motivacija. Uz manju pomoć odrasle osobe dovršava započeto. Ako počne graditi kuću, to će na kraju i biti kuća, dok je to kad je imao četiri godine mogla postati tvrđava, pa kamion, pa benzinska crpka. U ovoj dobi dijete je veliki ispitivač i diskutant te pokazuje, na verbalnome planu, da je steklo već mnogo iskustva i znanja te da razmišlja. Zanima ga i druga strana slike, što je izvana – iznutra i dr. Jača želja za realnošću. Razgovara o smrti bez uzbuđenja, jer smrt ne shvaća kao odrasle osobe. Vidljiva je bolja kontrola i usavršavanje mnogih vještina. Igra je manje divlja, dijete bolje podnosi frustracije, bolje crta te pokazuje prvi interes za slova i brojke.

U dobi od oko pet godina djetetova života učvršćuje se spolni identitet: djevojčice znaju da su žensko, a dječaci da su muško. Za neku djecu to je doba dostizanja ostale djece, osobito za dječake koji su bili spori u razvoju motorike i govora, a često je to doba ubrzanoga intelektualnoga razvoja. To sređivanje i učvršćivanje vlastitih sposobnosti bit će s pet godina okrunjeno izraženijom ravnotežom, sigurnošću i prijateljskim stavom prema okolini.

TJELESNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov tjelesni razvoj:

- Usavršavati razvoj fine motorike manipuliranjem sitnim materijalom (npr. sitnim *puzzleama*, nizanjem bobica na vrpce, provlačenjem vezica kroz rupice, slaganjem mozaika likovnim tehnikama te razvrstavanjem kamenčića, klikera i dr.);
- Usavršavati razvoj krupne motorike kroz igre sa spravama i igre na spravama;
- Razvijati prirodne oblike kretanja (hodanja, trčanja, skakanja, provlačenja i puzanja) preko aktivnosti praćenja uputa;
- Poticati motorički razvoj kroz plesne aktivnosti i rekreativno bavljenje športom;
- Razvijati samostalnost djece prepuštajući im određene odgovornosti;
- Razvijati osjetila kroz istraživanje okoline i susrete s raznovrsnim materijalima koje djeca mogu ispitivati osjetilima dodira, vida, sluha, mirisa i okusa;
- Poticati razvoj koordinacije oko – ruka kroz igru s loptom;
- Poticati razvoj ravnoteže hodanjem po gredi;
- Usavršavati razvoj higijenskih navika kroz njihovo svakodnevno ponavljanje (pranje ruku, pranje zuba, umivanje, češljanje, oblačenje, svlačenje, zakopčavanje, obuvanje obuće, pospremanje sobe, bacanje otpadaka u namijenjenu korpu i dr.).

🌈 Ishodi razvoja djetetove motorike i mišićne skupine te njegovih prirodnih oblika kretanja

U motorici, kao i u učenju drugih vještina, u petoj godini života dijete se razvija najbrže. Djeca su u toj dobi sve spretnija i sigurnija u svoje pokrete. Radoznala su i bez straha se upuštaju u mnoge tjelesne izazove. Odgojitelj treba biti vrlo oprezan i razgovarati s djecom prije aktivnosti u dvorištu, u šetnji i dr. Mjera opreznosti pravila su ponašanja koje odgojitelj donosi zajedno s djecom na razini skupine. Pravila se ispisuje na pano te ih se ilustrira kako bi se djeca mogla svakodnevno podsjećati na njihov sadržaj. Djeca toga uzrasta uživaju u organiziranim tjelesnim aktivnostima u kojima trebaju obavljati zadatke slijedeći upute (npr. preskakati postavljene prepreke, trčati određenim smjerom, kotrljati se, provlačiti se ispod užeta i sl.). Vježbe oblikovanja iznimno su značajne za taj dječji uzrast kada se djetetovo tijelo mijenja i oblikuje. Jutarnje bi tjelovježbe trebale postati redovita aktivnost svake odgojno-obrazovne skupine u vrtiću. U vježbe oblikovanja spada razvoj vratnih mišića, ramenoga pojasa i ruku, trupa, leđa, nogu i stopala. Odgojitelj može provoditi te aktivnosti pričajući djeci priču u kojoj zajedno oponašaju pokrete, slušajući glazbu, koristeći se pomoćnim sredstvima (rupcem, loptom, obručem i dr.).

Osim svakodnevnih radnji, kao što su odijevanje ili umivanje, većina djece samostalno vlada i športskim vještinama, kao što su plivanje (bez pomagala), rolanje, skijanje itd.; u biti, nema osnovnoga športa koji petogodišnjak ne bi bio sposoban naučiti. Govorimo naravno o osnovnom savladavanju športskih vještina koje su utemeljene na igri i ugodnom doživljavanju športa. Važno je da odgojitelji djeci posvete i vrijeme za učenje o svijetu koji ih okružuje, njegovim zakonima, pravilima, navikama i običajima. Sa sve naprednijim motoričkim razvojem povećavaju se i djetetove sposobnosti mišljenja i zbog toga je sposobno tvoriti kompleksnije rečenice. Pokazatelj za procjenu repetitivne snage trupa je podizanje, što je značajno bolje izraženo, posebno kod dječaka. Djevojčice imaju značajno bolju gipkost u dobi od pet i šest godina, kao i statičku snagu ruku i ramenoga pojasa (izdržaj).

Djeca se već identificiraju kao ljevaci ili dešnjaci. Ljevaci se susreću s mnogim poteškoćama. Djetetu koje piše lijevom rukom kupite pomagala koja su namijenjena njima. Na tržištu možete pronaći takve olovke, bilježnice i ostala pomagala. Obično imaju i upute kako ih se treba držati da budu učinkovita. Da bi dijete pisalo slijeva udesno, možete mu na lijevi rub nacrtati zelenu točku koja će ga podsjetiti na zeleno svjetlo na semaforu. Recite mu neka ide od te točke prema drugom rubu papira ili bilježnice. Obratite i pozornost gdje vaše dijete sjedi dok piše ili crta. Lijevu ruku treba imati slobodnu, neka mu ne smeta zid.

Potencijalni ishodi razvoja djetetove motorike i mišićne skupine te njegovih prirodnih oblika kretanja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Hoda unatrag: prsti, peta • U stanju je napraviti uzastopne skokove unaprijed, a da ne padne • Jednom rukom dobacuje loptu veće veličine drugoj osobi • Hvata lopticu za tenis bačenu s udaljenosti od 1m • Izrezuje škarama • Crta kvadrat • Ispisuje nekoliko velikih slova • Dijete je već ljevak ili dešnjak 	<ul style="list-style-type: none"> • Igranje u dvorištu (spuštanje niz tobogan, ljuljanje itd.) • Isprobavanje raznih načina za pokretanje pojedinih dijelova tijela (očiju, vrata, grudi, prstiju, stopala itd.) • <i>Što mogu učiniti određenim dijelom tijela?</i> • Izmišljanje pokreta i položaja svoga tijela • Analiziranje vlastitih kretanja i njihovo uspoređivanje s uzorom (težeći da se razlikuje pravilno držanje tijela od nepravilnoga) • Traganje za raznovrsnim načinima obavljanja neke radnje (prijeći strunjaču koračajući, skakućući na jednoj nozi, prevrćući se itd.) • Igre loptom: tenis, košarka, nogomet

<ul style="list-style-type: none"> • Kreće se sigurno u dostupnom prostoru • Trči stabilno i brzo u različitim smjerovima i po raznovrsnim površinama • Trči mijenjajući pravac • Umije izbjeći prepreke • U trku šutira loptu • Koristi se rekvizitima (baca, hvata, uzima, odlaže i premješta ih) • Hvata malu loptu objema rukama • Umije voditi loptu na kraćoj dužini • Usklađene specijalizirane funkcije pokreta • Sve rjeđe podliježu bolestima • Ravnoteža djetetova znatno je poboljšana • Priključuje se športskim udrugama i raznim tečajevima • Zainteresirano je za rolanje, plivanje i skijanje • Skače na jednoj nozi • Pravi kolut preko glave • Može klizati • Bolje uči metodom imitacije pokreta 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre savladavanja prepreka – poligonske igre • Oponašati kretanja životinja kroz igru <i>Bijela roda tiho hoda</i>. • Nošenje vrećice s pijeskom na glavi i sl. – vježbe ravnoteže • Igra <i>Slijedi trag</i>. • Izrada dekorativnih predmeta za sobu, slikovnica, čestitki i sl. • Prirodni oblici kretanja s elementima atletike (hodanje, trčanje, skakanje, penjanje, provlačenje, kotrljanje, održavanje ravnoteže prilikom kretanja itd.) • Elementarna gimnastika – bacanje i hvatanje, bacanje kotrljanjem, guranjem, vučenjem i potiskivanjem; vožnja tricikla i bicikla; sanjkanje, klizanje i voženje koturaljki • Pokretne igrolike vježbe, tematske pokretne igre i elementarne športske igre • Plesne aktivnosti, naše narodne igre i plesovi, plesovi drugih naroda i disko-plesovi • Pokretne igre i šetnje na otvorenom, na zraku i u prirodi • Prezentacija raznih vrsta športova kao pomoć djeci u izboru športskih aktivnosti • Organiziranje poligona u dvorištu • Natjecateljske igre; ekipne i samostalne aktivnosti • Organiziranje posjeta bazenima, zimovalištima i sl.
---	--

Ishodi razvoja djetetove samostalnosti i sigurnosti (stjecanje zdravstvenih, kulturno-higijenskih i radnih navika te sigurnosti u prometu, kući i prirodi)

Zdrave navike trebaju biti uključene u život obitelji i vrtića prirodno i opušteno – kao nešto ugodno, poticajan izazov i sastavni dio života. Zdrave navike ne možete uključiti u svakodnevno ponašanje prođikama i zahtjevima preko noći, nego jedino dugotrajnim uzorom. U zdrav život treba biti uključena cijela vrtićka zajednica, ali i obitelj. I pri opuštanju trebaju odrasli biti uzor djeci. Djeca vrlo rado trče, zbog toga vrijeme što češće treba upotrijebiti za lagano trčanje ili za igranje loptom. Gibanje na svježem zraku pomoći će djetetu uravnotežiti apetit, potrošiti će suvišne kalorije i energiju te će se opustiti od napetosti. Gibanje pripomaže boljem i kvalitetnijem spavanju.

Da bi dijete bolje ovladalo neposrednim fizičkim i socijalnim okruženjem, potrebno je:

- dopustiti djetetu da bira, donosi odluku o izboru aktivnosti kojom će se baviti, radi upoznavanja fizičke i socijalne sredine;
- osigurati bogatu, poticajnu sredinu;
- pomoći djetetu da upozna samo sebe.

Kako bi poticao razvoj djetetove samostalnosti, odgojitelj treba imati mnogo strpljenja prepuštajući djetetu da se samostalno oblači, svlači, obuva obuću, češlja, hrani, slaže svoju odjeću i posteljinu tijekom popodnevnoga odmora, posprema igračke i završava svoje radove. Dijete je potrebno voditi redovito na pregled stomatologu. Preglede može provoditi organizirano predškolska ustanova, ali mogu i roditelji. Briga o zubima treba biti intenzivnija, posebice kada se radi o stalnim zubima. I nadalje postoji strah od liječnika, najčešće zbog nekih djetetovih loših iskustava; stoga je potrebno što više razgovarati s djecom o tom problemu. Kroz tematske obrade i imitativne igre odgojitelj može pomoći djetetu u prevladavanju straha od liječničkoga pregleda.

Dijete će uskoro krenuti u školu i većina će ih samostalno koračati do nje. Zbog toga je važno obratiti mnogo pozornosti sigurnosti u prometu. Dijete naučite gdje i kada može prelaziti cestu. Znači, na označenom prijelazu za pješake odnosno kod semafora ili ako nema ni zebre ni semafora, na onom dijelu ceste koji je najviše pregledan, i to nakon što se uvjeri da ga automobili ne ugrožavaju. Promet, značajna sfera suvremenoga života, diktira da dijete rano upozna njegova pravila radi osobne sigurnosti. Zadatak je odgojitelja brinuti o djetetovoj sigurnosti, posebice o njegovoj sigurnosti u prometu. On djecu upućuje u pravila ponašanja u prometu, upoznaje ih sa osnovnim prometnim znakovima.

Iako noćno mokrenje nije ugodno ni za vas ni za dijete, ono je česta pojava i sasvim uobičajena faza u djetetovu razvoju. Još uvijek povremeno mokri u krevet 20 % djece petogodišnjaka. Kod dječaka ta se poteškoća pojavljuje dva puta češće nego kod djevojčica.

Potrebno je djeci što češće davati priliku da samostalno obavljaju određene zadatke te da budu u ulozi vođe koji ima određenu odgovornost. Važno je djeci pružiti povjerenje, što će utjecati na razvoj njihova samopouzdanja i samopoštovanja.

Potencijalni ishodi u djetetovu stjecanju samostalnosti i sigurnosti	Orientacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Samostalno se oblači i obuva (bez vezivanja) • Zakopčava i otkopčava i sitniju dugmad • Mnoga djeca već samostalno vežu vezice • Samostalno jede • Pomaže u postavljanju stola • Želi sudjelovati u pripremi hrane • Čisti svoje mjesto na stolu • Češće briše nos samoinicijativno nego uz podsjećanje • Razdoblje otkrivanja svoga tijela • Otkrivanje razlike između ženskoga i muškoga tijela • Rastu prvi stalni kutnjaci • Strah od liječnika • Uči se poštovanju pravila tijekom igre • Razvija svijest o ekologiji; pali i gasi svjetla, uključuje električne uređaje, brine o smeću • Samostalno uključuje i isključuje uređaje (DVD plejer, glazbenu liniju, televizor i dr.) • Samostalno radi na računalu (uključuje, bira programe, prati upute, upotrebljava CD/DVD) • Samostalno organizira igru i postavlja pravila igre • Upozorava druge na potrebu poštovanja pravila skupine • Samostalno izvodi igrokaze, recitacije, ples i druge vrste nastupa na svečanostima 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre <i>Kao da</i> (oponašanje radnje odraslih osoba) • Igre uloga imitativne prirode (npr. životinja) • <i>Vidi kako mogu, kako znam</i> • <i>Uradi što radim ja</i> • Modne revije • <i>Tko će prije</i> (oblačenje, obuvanje, pranje zubića, češljanje i sl.) • Održavanje higijene tijela, posebice lica, ruku noktiju i nogu • Održavanje higijene usta (upotreba četkice za zube) • Održavanje higijene kose (češljanje) • Održavanje čistoće i urednosti odjeće, obuće i osobnih stvari, kao i higijene neposredne okoline sukladno dječjim mogućnostima • Mjerenje vlastite težine i praćenje promjene u pogledu težine • Organizirani posjeti pedijatru i stomatologu • Igre liječničkim priborom i materijalima (stetoskopom, maskom, digitalnim toplomjerom, imitacijom toplomjera, posudama, mantilima, flasterima, špricama i sl.) • Simboličke igre • Igre s pravilima • Igre kretanja (skrivača i lisica, te što voliš jesti?, bojice itd.), stolne igre (<i>Čovječe, ne ljuti se</i>) i športske igre • Poticanje razvoja svijesti o važnosti ekologije; upoznati djecu s načinima brige o prirodi (skupljanje otpadaka, štednja vode, električne energije i dr.) • Izrada modela vodenica, vjetrenjača

🌈 Ishodi razvoja djetetovih perceptivnih sposobnosti (razvoja osjetila)

Odgojitelj treba pomoći djetetu u stjecanju osjetilnoga iskustva upotrebom svih osjetila. Dijete je potrebno osposobljavati da izgrađuje sustav samokontrole u osjetilnome opažanju, izražavanju, spontanom i ciljnom učenju te oblikovati djetetovu svijest da osjetila mogu navoditi i na pogrešne zaključke.

Djetetova potreba za otkrivanjem i upoznavanjem živoga svijeta vrlo je izražena. Istraživačkim aktivnostima dijete opaža, uočava, postavlja hipoteze, provjerava, dokazuje što od čega zavisi te kako se nešto može mijenjati, poboljšavati ili eliminirati. Rad je kao ljudska potreba i djetetova potreba. Za djetetov glazbeni razvoj odgojitelj bira glazbene sadržaje jednostavnih oblika, kraćega trajanja, koji odgovaraju djetetovim glasovnim mogućnostima te sposobnostima za slušanje i adekvatno razvijanje koordinacije glazbe i pokreta.

Djeca oponašaju odrasle osobe – također i pri hranjenju. Kao dobar uzor pomoći ćete djetetu da razvije zdrave navike hranjenja. Zdrava prehrana petogodišnjega djeteta ne razlikuje se od zdrave prehrane odraslih osoba.

Pokušajte djetetu ponuditi raznovrsnu zdravu hranu jer će na taj način dijete dobiti sve hranjive tvari, vitamine i minerale koji mu trebaju za rast i razvoj, a istovremeno će oblikovati zdrave navike hranjenja, a to je odličan naputak za život.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih perceptivnih sposobnosti (razvoja osjetila)	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Dijete je izbirljivo kada je hrana u pitanju • Razvrstava hranu i grupira je prema određenim kriterijima • Prepoznaje mirise • Povezuje osjete okusa i njuha • Gađa cilj loptom • Dodaje loptu suigraču • Hvata loptu i druge predmete • Ubacuje u koš • Prati kretanje vozila, dječje željeznice • Sve bolje procjenjuje udaljenost • Pokreće tijelo u ritmu glazbe • Upoznaje i ovladava plesnim koracima i jednostavnim koreografijama • Ovladava tehnikom sviranja na dječjim glazbenim instrumentima • Stvara melodije, ritmične figure, izrađuje različite instrumente • Istražuje dodirom sve što ga okružuje • Grafički predstavlja predmete u prostoru • Dodirom i opažanjem definira glatko – hrapavo, meko – tvrdo • Shvaća i razlikuje što je opasno, a što nije 	<ul style="list-style-type: none"> • Opisati i prepoznati namirnice (djeca kušaju s rupcem preko očiju) • Igre prepoznavanja različitih mirisa • Vježbati oblikovanje tijela uz pomoć rupca, hulahopa i lopte • Poticanje razvoja prirodnih oblika kretanja oponašanjem pokreta odgojitelja • Igra štafete • Ritmične igre • Izvođenje brojalice korištenjem drvenih kockica, pribora za jelo i sl. • Praćenje brojalica uz pomoć trijanga, bubnja, marakasa • Igra „škole“ (skakanje po iscrtanim poljima na betonu) • Igre lastikom (preskakanje) • Bacanje, hvatanje, prebacivanje, šutiranje i kotrljanje lopte • <i>Potruga za blagom</i> – ekipna igra • Izvođenje ogleđa • Izrada glazbenih instrumenata • Aktivnosti zapažanja promjena i kombinacija oblika • Istraživačke igre toplo – hladno, suho – mokro

SPOZNAJNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov spoznajni razvoj:

- Omogućiti djetetu stvaranje perceptivnih predodžbi svim senzornim putovima. Važno je djetetu omogućiti igru „konkretnim“ materijalima i predmetima za stvaranje pojmova (količine i odnosa);
- Poticati donošenje zaključaka u raznim problemskim zadacima;
- Poticati razvoj pamćenja kroz prihvaćanje priča, pjesama i drugih tekstova;
- Poticati razvoj mišljenja bogatim okruženjem (prostor i sredstva) i kreativnim aktivnostima;
- Poticati djetetove aktivnosti otkrivanja omogućujući im da zadovolje svoju znatiželju te da ispituju svojstva raznih materijala;
- Zajedno s djecom tragati za rješenjem postojećega problema i odgovorom na postavljena pitanja;
- Poticati aktivnosti prihvaćanja mjera dužine i težine (što je duže, a što kraće; što je teže, a što lakše);
- Poticati razvoj klasifikacije uspoređujući predmete različitih svojstava;
- Poticati razvoj serijacije (stvaranja niza) nižući predmete po veličini (rastući ili opadajući niz).

Ishodi razvoja djetetove sposobnosti mišljenja, zaključivanja i pamćenja

Sukladno uvjetima predškolske ustanove, odgojitelj treba djeci pomoći te im omogućiti:

- stvaranje skupova do pet elemenata, uz grafičko predstavljanje, poštujući načelo postupnosti od jedan do pet;
- uočavanje odnosa: mnogo – malo, mnogo – ništa, mnogo – jedan, mnogo – nijedan;
- klasificiranje skupova prema određenim kriterijima (obliku, boji, veličini, namjeni itd.);
- uspoređivanje osobine predmeta: veliko – malo, dugačko – kratko, visoko – nisko, debelo – tanko, teško – lako, duboko – plitko;
- prepoznavanje i uspoređivanje geometrijskih oblika: kruga, kocke, kvadrata i trokuta;
- stvaranje serijacije skupova do pet elemenata;
- podržavanje iskustva djece o vremenskim relacijama te nadalje razvijanje tih iskustava: danas – sutra, jutro – podne – večer, u ovisnosti o aktivnostima tijekom dana;
- uočavanje prirodnih skupina predmeta (u odgojnoj skupini, na izletu, u šetnji, na ljetovanju i zimovanju): hrpa lišća, gomila kamenja, hrpa pijeska, jato ptica, gusaka i pataka, roj pčela, stado ovaca itd.

Poduka naglašava izdvojene razvojne sposobnosti učenjem napamet i ponavljanjem, kao što je brojanje, rješavanje radnih listića, pamćenje činjenica, promatranje mapa i dr. Dječji spoznajni razvoj razumijeva se kao razvoj u zasebnim predmetnim područjima, kao što su matematika ili prirodni i društveni predmeti.

Istraživanja su pokazala da mnoga djeca u petoj godini života stavljaju zajedno plavi kvadrat i plavi krug jer su oba plava, a zatim im dodaju crveni krug jer je okrugao kao plavi. Da bi se dijete počelo dosljedno pridržavati jednoga kriterija, mora se razviti ne samo djetetova sposobnost apstrahiranja zajedničke osobine već i mobilnost misli, koji će mu omogućiti da se sjeti zašto je stavilo prvi i drugi predmet zajedno te da upotrebljava isti kriterij za šesti i sedmi predmet. Kada se dijete osposobi birati i primjenjivati jedan kriterij, ono treba naučiti prelaziti na drugi kriterij.

Potencijalni ishodi razvoja djetetove sposobnosti mišljenja, zaključivanja i pamćenja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Dodaje riječi koje se rimuju kako bi kompletiralo cjelinu • Crta lik sa šest prepoznatljivih dijelova tijela • Crta, objašnjava i imenuje prepoznatljive slike • Ispravno povezuje četiri odnosa (led je hladan, vatra je topla) • Predviđa realan slijed događaja ili priče • Potnaje svoju ulicu i grad u kojem živi • Dijete je u stanju pričati o prethodnom danu ili tjednu (davno prije) • Prepričava glavne činjenice iz priče • Sastavlja <i>puzzle</i> od više dijelova • Može navesti po čemu su neki predmeti slični ili različiti • Uspostavlja korespondenciju jedan prema jedan uz razne vidove pridruživanja (elementi jednoga skupa s elementima drugoga skupa, optička korespondencija, razmjena jedan za jedan itd.) • Raspoređuje predmete prema određenim pravilima (u niz, u seriju po veličini ili nekom drugom svojstvu; naizmjenično jedna vrsta pa druga itd.) • Zna postaviti rastući i opadajući niz • Uočava odnose između cjeline i dijelova • Zna napisati svoje ime • Zna navesti i opisati članove svoje obitelji • Priča o nedavnim iskustvima i događajima • Rješava zadatke zajedno sa svojim vršnjacima uz izmjenu, uvjeravanje i pregovaranje • Izravno prati upute • Igra se igara nadmetanja • Uživa u otkrivanju matematičkih znanja (brojeva, brojanja, računanja, oblika i prostora) • Broji predmete pokazujući ih • Orijentira se u prostoru na temelju pojmova: gore – dolje, naprijed – natrag, ispred – iza • Prepoznaje oblik lopte, kocke i valjka • Mjeri kraću dužinu koracima • Pridružuje predmete jednoga skupa predmetima drugoga skupa • Klasificira predmete, igračke 	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavanje, uspoređivanje, prikupljanje i klasificiranje • Priče i bajke • Igra slova i brojki • Klasifikacija po boji, veličini i obliku • Igre zamišljanja i uživanja u neki lik • Igre: <i>Dopuni rečenicu, Na slovo, na slovo, Čarobna vreća, Uoči što nedostaje</i> • Dramatizacije tekstova i stihova • Manipulacija materijalima (prirodnim i drugim) • Igre: igre na računalu • Loto-igre • <i>Memory</i>-slike • Igre utvrđivanja dužine (koracima, stopalima itd.) • Igre: uspoređivanje, nizanje i klasifikacija • Izgrađivanje pojma broja: brojanje predmeta, pokreta, zvukova, zamišljenih predmeta i pojava • Serijalno brojanje po dužini predmeta, koraka, zvuka te nijansi boja itd. • Upoznavanje i prepoznavanje znamenke kao simbola • Oblikovanje pojma: cijelo, pola i dio • Osmišljavanje matematičkih problema s pomoću predmeta ili zamišljanjem (smisli priču u kojoj se nešto zbraja, gdje se spominju parovi itd.) • Upotreba društvenih igara i stvaranje novih pravila • Obilježavanje prisutnosti djece u vrtiću, zaduženja itd. • Praktična upotreba predmeta različitih oblika, igračaka, modela, slika, kombinacija oblika; izmišljanje neobičnih oblika; pronalaženje predmeta u okolini koji sličje geometrijskim oblicima • Aktivnosti prevođenja s predmetnoga na slikovno predstavljanje (kocka, kvadrat i lopta) • Igre istraživanja i isprobavanja nestrukturiranoga materijala – vode, tijesta, plastelina, pijeska, lišća, sjemenja, plodova, dugmadi, ambalažnoga materijala itd. • Različite športske igre u kojima će se određivati različite dužine • Vremenski odnosi: doba dana, dani u tjednu i godišnja doba • Igra <i>Dan-noć</i> • Igra <i>Memory</i> • <i>Pronađi sve što ima oblik kocke</i> • <i>Lota</i> (grupiranje i raspoređivanje sličica prema nekoj općoj osobini ili pojmu, npr. prema godišnjem dobu, vrstama cvijeća i dr.) • Igre prostorne orijentacije <i>Gdje je skriven predmet?</i> • Klasificiranje predmeta ili materijala uzetih iz prirode (npr. klasifikacija lišća prema boji, veličini, obliku itd.)

✚ Ishodi razvoja djetetovih istraživačkih sposobnosti

Metodički pristup aktivnostima razvoja djetetovih istraživačkih sposobnosti:

Kraćim razgovorom o danoj pojavi (najbolje o prirodno izazvanoj i trenutačno prisutnoj) motivirati djecu na razmišljanje o njoj. Zatim bi trebalo predložiti eksperiment ili izlet u prirodu kako bi se provjerila dana pojava i otkrile uzročno-posljedične veze i odnosi u njoj.

Tijekom promatranja ili eksperimenta trebalo bi stalno voditi razgovor o svakom postupku, postavljati pitanja i hipoteze. Na kraju bi trebalo donijeti zaključak o uočenim činjenicama i razgovarati o njihovoj primjeni u svakodnevnom životu. Kad god je to moguće, trebalo bi otkrivenu pojavu iskoristiti i primijeniti na život skupine u vrtiću.

U okviru svakodnevnih aktivnosti omogućiti djeci da sama otkrivaju neke prirodne zakonitosti (magnetizam, elektricitet, ravnotežu i dr.).

Na otkrivačkim aktivnostima temelje se aktivnosti koje sadrže predviđanje ishoda nekoga zbivanja ili akcije sa izvjesnošću (prolivenu vodu upit će zemlja; biljka koju se ne zalijeva, uvenut će; bilo kako bačeni kamen, vratit će se natrag na tlo; što se lopta jače udari, više će odskočiti itd.) ili vjerojatnošću (novčić bačen u zrak možda će pasti „glavom“ itd.).

Igra materijalom: zrnca, plodovi, kamenčići – za pravljenje hrpica, razdvajanje, skupljanje u „stupove“, slaganje, redanje; štapići, krugovi, pločice nejednake veličine – za slaganje po redosljedu, boji (relacije: veći, manji); voda i pijesak – za mjerenje, pretakanje, punjenje, vaganje (odnosi količine).

Djeca jako vole mjeriti dužinu; stoga im odgojitelj treba pomoći u organiziranju te aktivnosti. S djecom može razgovarati o načinima mjerenja dužine, tražiti njihove ideje (mjerenje stopalima, koracima, raznim predmetima itd.) te omogućiti uvjete za provođenje te aktivnosti. Djeca mogu mjeriti dužinu prostorije, stolova, staze u dvorištu i sl. Važno je da djeca samostalno mjere dužine koristeći se dijelovima tijela i raznim predmetima (konopcem i štapom), naravno uz pomoć i upute odgojitelja. Cilj je da djeca uvide da neće doći do istih rezultata pri višestrukome mjerenju iste dužine različitim mjernom jedinicom (npr. pri mjerenju koracima dobit će različite rezultate s obzirom na to da koraci svakog pojedinog djeteta nisu isti). Nakon istraživačkih aktivnosti odgojitelj djecu upoznaje s metrom kao univerzalnom mjernom jedinicom. Djeca mjere metrom te razmjenjuju iskustva međusobno i s odgojiteljem. Prihvatanje mjera i načina mjerenja nije jednostavno za dijete te dobi, stoga aktivnosti mjerenja treba raditi dulje razdoblje nadograđujući saznanja djeteta postupno i logičnim slijedom. Djeca u petoj godini života mogu uspoređivati i što je teže a što lakše; stoga odgojitelj može organizirati i aktivnosti mjerenja težine. Djeca mogu uspoređivati težinu improviziranim vagama, aktivnostima na klackalici, ali i korištenjem pravih vaga (igre kuhinjskom vagom, podnom vagom i dr.).

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih istraživačkih sposobnosti	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Pokazuje interes za satove • Traži rješenja, rješava i slučajno i namjerno s ciljem • Razlikuje prostorne odnose za koje zna i nazive • Uočava funkciju predmeta i definira je • Sposobno je planirano usmjeravati pozornost prema izvoru zanimanja	<ul style="list-style-type: none"> • Igre vagom (uspoređivanje težine različitih predmeta) • Igre tržnice (vaganje povrća, kupnja, prodaja, postavljanje cijena te biranje voća i povrća) • Igre metrom • Igre povećalom • Prelistavanje časopisa <i>National Geographic</i> i sl. • Izrada herbara • Skupljanje kukaca • Sortiranje sjemenki

<ul style="list-style-type: none"> • Rastavlja cjelinu na dijelove i uspoređuje ih • Izdvaja predmete istoga oblika i različita oblika • Uživa u istraživanju okoline • Sadi biljke i uživa u toj aktivnosti • Rado izvodi ogleda • Predviđa ishode provedenih ogleda • Mjeri dužinu koracima • Razlikuje životinje prema mnogim kategorijama i vrstama 	<ul style="list-style-type: none"> • Sadnja biljaka • Održavanje vrta • Klasifikacija životinja izradom panoa na koji se lijepe slike životinja (prema mjestu stanovanja; prema broju nogu; prema pokrivaču tijela i sl.) • Igre pijeskom i vodom (uz pomoć gumenoga crijeva, lijevka, kantice i dr.) • Promatranje mravinjaka i crtanje mravinjaka • Istraživanje fotoaparatom • Što je glatko, a što hrapavo • Što je mekano, a što tvrdo
---	---

SOCIJALNO-EMOCIONALNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov socijalno-emocionalni razvoj:

- Razvijati djetetovo povjerenje u obitelj i njezine članove;
- Razvijati djetetovo shvaćanje da čovjek sa svojim nemarnim ponašanjem prema prirodi može ozbiljno narušiti život ljudi, biljaka i životinja;
- Poticati djetetovo upoznavanje građe, funkcije i naziva važnijih organa biljaka, životinja i ljudi;
- Razvijati djetetovu kulturu ponašanja u vozilima javnoga prijevoza te njegovo poštovanje prometnih znakova i propisa;
- Osmišljavati, pripremati i organizirati igre u učionici u vezi s prometom;
- Pravilno angažirati djecu na prikupljanju i stvaranju muzejskih i etnozbirki;
- Uključivati djecu u odlučivanje i oplemenjivanje prostora u kojima ona borave;
- Otkrivati i njegovati nove mogućnosti djetetove suradnje, komunikacije i interakcije s obitelji, lokalnom zajednicom, muzejom, kazalištem, domovima kulture, izdavačkim kućama i školama;
- Poticati djetetovo uočavanje razlike između ciklusa proizvodnje, potrošnje hrane i razgrađivanja otpadaka;
- Poticati dječje uočavanje glavnih onečišćivača vode i zraka;
- Demonstrirati rukovanje kućanskim aparatima;
- Razvijati djetetovu sposobnost kontrole impulsa izazvanih negativnim osjećajima;
- Produbljavati djetetove pozitivne osjećaje (npr. nježnost, sućut, ljubav i simpatiju);
- Poticati djecu da budu svjesna svojih osjećaja te da se suoče s njima (ako su negativni, trebaju ih na odgovarajući način odbaciti);
- Stvarati kod djece osjećaje sigurnosti, prihvaćenosti i zadovoljstva;
- Poticati djetetovo vedro raspoloženje;
- Naučiti djecu da prepoznaju svoje mogućnosti, prednosti i osobne granice;
- Nastojati da dijete stekne povjerenje u vlastite snage;
- Poduzeti mjere za uklanjanje emocionalnih blokada koje ometaju djetetov razvoj;
- Omogućiti djeci da izraze i isprazne svoje osjećaje kroz stvaralačke aktivnosti;
- Stvarati uvjete za bogaćenje i oplemenjivanje djetetovih moralnih osjećaja te estetskih i intelektualnih osjećaja;
- Razvijati djetetovu sposobnost stavljanja u poziciju drugoga;
- Razvijati djetetovu sposobnost uočavanja relativnosti emocionalnih situacija;
- Jačati djetetovu toleranciju na frustraciju i stres;
- Stvarati skupni identitet kao kreativnu kombinaciju pojedinačnih identiteta;

- Podržavati dijete u uživljanju u tuđe osjećaje, u demonstriranju osjećaja i razvijanju strategije pružanja empatije;
- Osnažiti djecu da prepoznaju autentične osjećaje kod drugih i kod sebe;
- Pomagati djeci da pojačaju kontrast između jasnih i nejasnih situacija;
- Nastojati da djeca zamišljaju, predstavljaju i doživljavaju osjećaje i potrebe drugoga;
- Vježbati nadilaženje osjećaja bijesa te razlikovanje bijesa od nemoći, straha i tuge;
- Pomagati djeci da povezuju događaje sa stvarnim osjećajem koji se nalazi ispod/iza bijesa;
- Razvijati kod djeteta svijesti o aktivnom doprinosu onome što je važno za njega i njegovu skupinu;
- Održavati kontinuitet skupnoga identiteta;
- Poticati djetetovu slobodu, originalnost i imaginaciju u rješavanju socijalnih konflikta.

✚ Ishodi djetetova stjecanja znanja i razvoja ekosvijesti o živoj i neživoj prirodi u njegovoj neposrednoj okolini

Zajednički doživljaji koji se pozitivno odražavaju na djetetov socijalno-emocionalni i moralni razvoj poglavito se stvaraju i njeguju prilikom proslava blagdana, raznih svečanosti i humanitarnih akcija/predstava. Ti doživljaji svakako utječu na razvoj kolektiviteta i domoljublja koji kod djece u kasnijem razvoju stvaraju temelj za kasniji razvoj kozmopolitizma. Jedan od načina da dijete upozna svijet oko sebe jest njegova sposobnost da vidi okolinu i ljude u njoj. Važno je pomoći djetetu da nauči promatrati, istraživati ili osluškivati što se događa oko njega. Potrebno je iskoristiti svaku situaciju da se djetetu usmjeri pozornost na zvuk oko njega. Razgovarajte o zvucima, tražite od djeteta da vam priopći što čuje u tom trenutku. Odgojitelj to može primijeniti u svakom trenutku te o tome razgovarati s djecom. Odgojitelj treba organizirati aktivnosti u kojima dijete treba prepoznati zvukove različitih kućanskih aparata te ih ohrabriti da proizvode zvukove kako se neke od životinja glasaju. Poželjne su i igre izmišljanja u kojima djeca izmišljaju zvukove i tijek priče. One djecu mogu oraspoložiti i nasmijati ih. Ono što je važno jest da se djeci pruži mogućnost rada s različitim materijalima, da se igraju s vodom, pijeskom, glinom, lijepkom itd. Koristeći se raznim tehnikama i vježbama odgojitelji mogu pomoći djeci da postanu svjesna mirisa oko njih. Djetetovo upoznavanje žive i nežive prirode u toj njegovoj dobi složenije je, samim tim što djeca mogu zadržati pozornost i do 15 minuta ako je odgojitelj uspješno organizirao aktivnost. Korisni sadržaji koji se mogu ostvariti u toj djetetovoj dobi u vezi su s godišnjim dobima, vremenskim promjenama te promatranjem biljnoga i životinjskoga svijeta, zaštitom životne okoline, ljudskim tijelom i njegovom funkcijom, obitelji, prometom itd. Kroz ostvarenje sličnih sadržaja djeca trebaju otkrivati što će se sada pojaviti, što će se nakon spoznate situacije dogoditi i što je izazvalo promjenu stanja ili situacije. Odgojitelj treba već unaprijed pripremiti odgovore na pitanja koja djeca mogu postaviti i, sukladno tome, pripremiti neke aplikacije, slike ili modele koji bi omogućili lakše razumijevanje. Sposobnost petogodišnjega djeteta da uspješno pamti te dulje vremena zadržava zapamćeno treba koristiti za daljnje razvijanje pamćenja u procesu i ostvarenju aktivnosti. Mijenjanjem metodičkih postupaka u radu s djecom odgojitelj postaje zanimljiviji, zagonetniji i nepredvidiv djeci, što može utjecati na motivaciju u dječjem radu.

Potencijalni ishodi razvoja djetetove ekosvijesti o živoj i neživoj prirodi u njegovoj neposrednoj okolini	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Promatra događanja u vrtiću: što, kako, zašto; samostalno pronalazi vrtičke i ostale prostorije; pozdravlja starije i odrasle osobe te ima svijest o higijeni • Prepoznaje semafor i značenje boja svjetlosti na semaforu kao sredstvu za reguliranje prometa na raskrižjima • Prihvaća ponašanje u kući poštujući pravila kućnoga reda • Razvija pravilan odnos prema mjestu življenja, znamenitostima i prirodnim ljepotama • Imenuje godišnja doba, njihovo trajanje i značajke • Osvješčuje važnost brige o cvijeću u svome vrtu • Razumije gdje i na koji način životinje žive • Zna na koji način se zaštititi u prirodi i na koji način prirodu štiti 	<ul style="list-style-type: none"> • Međusobno pozdravljanje, pozdravljanje odraslih osoba; Semafor, prometni znaci na putu od kuće do vrtića; Simulacijske igre; Crtanje prometnih znakova kao jednostavnih simbola; Crtanje raskrižja, zebri (prva znanja iz kartografske pismenosti); Prikladne igre u učionici; Rasprave o ponašanju u pojedinim situacijama u prometu; Izrada maketa • Život i rad u obitelji, zaduženja i obveze; Obitelj kao organizirana zajednica ponaša se prema jasno utvrđenim pravilima; Obitelj živi u kući (stanu) • Život i rad ljudi u mjestu; Imenovanje važnijih objekata u mjestu; Imenovanje prirodnih i kulturnih bogatstava moga mjesta; Posjeti kazališnim predstavama za djecu, posjeti muzeju i drugim institucijama, posjeti spomenicima u gradu i parkovima; Pravimo plakat vremenskoga rasporeda blagdana i drugih događaja tijekom godine; Obilježavamo tradicionalne blagdane • Imenovanje mjeseci u godini i njihovo trajanje; Razlikovanje dijelova dana i dana u tjednu; Čistoća je pola zdravlja; Osobnu higijenu održavamo redovito • Otkrivačke i radne aktivnosti u zoološkom kutku (akvarij, kavez, terarij); Koje životinje žive u vodi (bari, rijeci, jezeru i moru)?; Domaće i divlje životinje (Otkrivamo dijelove životinja i koju funkciju imaju.) • Otkrivačke i radne aktivnosti u botaničkom kutku (za uzgoj cvijeća) • Kako zaštititi šumu od požara? Gdje ostaviti otpatke u prirodi? Zašto je bitno ne onečišćavati naše rijeke? Zašto je dobro koristiti se utabanim stazicama i putićima koji su u prirodi? Koliko biti oprezan na nepoznatim livadama i šumama? Što su mine?

Ishodi moralnoga i emocionalnoga razvoja (stjecanje osobnoga identiteta i slike o sebi te o temeljnim pravima i vlastitoj ulozi) djeteta u petoj godini života

Socijalna ograničenja uvjetuju da se kod petogodišnjaka izražavaju manje otvoreno i manje impulzivni osjećaji. Dijete različito izražava osjećaje u društvu djece u kojemu nema socijalnih ograničenja u ponašanju i u društvu odraslih osoba, gdje već uočava i kontrolira svoje osjećaje. U toj su djetetovoj dobi intenzivni osjećaji straha, bijesa i radosti. Reakcije ljutnje manje su žestoke, prorijeđene jer ih uglavnom sputavaju odrasle osobe. U ovisnosti o prijašnjem iskustvu, ti su osjećaji i različiti kod djece. Pod pritiskom odraslih osoba dijete kontrolira svoje osjećaje, ali kada je umorno ili bolesno, ta kontrola slabi. Ljubomora je kod petogodišnjaka više usmjerena prema vršnjacima nego prema članovima svoje obitelji. Briga je novi osjećaj s kojim se dijete susreće u petoj godini svoga života. Imaginarni je oblik straha (zbog moguće nagrade ili kazne, briga za članove obitelji, za svoga ljubimca). Brigu dijete obično preuzima od odraslih osoba i nije prirodno djetetovo stanje svijesti niti njegov osjećaj. Pozitivni osjećaji radosti, zadovoljstva i ugodnosti u toj djetetovoj dobi očituju se u situaciji otkrivanja novih spoznaja ili rješavanja problema, kao olakšanje poslije napetosti, reakcija na nagradu, na šale, osjećaj uspješnosti, pobjedu u situaciji kada se natječe. Ljubav kao osjećaj očituje se kao odgovor na minimum socijalne reakcije. Dijete osjeća ljubav i pokazuje je u

svakoj prilici prema članovima obitelji, igračkama i životinjama. U tome uzrastu djeca je manje pokazuju prema vršnjacima.

Ogromna važnost igara u djetetovu moralnome razvoju potiče iz činjenice da njihov osnovni sadržaj predstavljaju norme ponašanja koje se vežu za odrasle ljude. Pojam o sebi dijete gradi na temelju razlikovanja sebe od drugih. To razlikovanje u velikoj mjeri ovisi o vrijednosnim sudovima koje drugi priopćavaju o djetetu. Korisno je uz pozitivne ocjene o djetetovu ponašanju povezati crte ili osobine koje ono posjeduje, a koje tom ponašanju pridonose.

Potencijalni ishodi emocionalnoga razvoja djeteta u petoj godini života	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> Emocionalno reagira na širok krug pojava u društvenome životu Spremnost za uključivanjem Ponašanje određuje vlastitom voljom Izgradilo je zdrav pojam o sebi Osjeća naklonost prema sebi i drugim ljudima U stanju je riješiti lakše probleme U stanju je procijeniti svoje mogućnosti i ograničenja Primjenjuje elementarne tehnike modifikacije ponašanja 	<ul style="list-style-type: none"> Rasprava (elementarna rasuđivanja o tome što je dobro, a što nije dobro) Aktivnosti u kojima se djeca uče pomoći drugima, slabijima, drugačijima, iznemoglima itd., te se brinuti se o njima Igre tolerancije (s ciljem da se djecu upućuje na pokušaje da se nadiđu napete situacije) Igre kooperacije (s ciljem shvaćanja korisnosti i zadovoljstva u zajedničkome radu i uzajamnoj pomoći) Igre tolerancije (s ciljem navođenja djece na zaključak da postoje različitosti) Didaktičke igre i igrolike aktivnosti (kojima je cilj bolje razumijevanje djece međusobno) Didaktičke igre (s ciljem razvijanja samosvijesti i samostalnosti) Aktivnosti kojima je cilj razvijanje pozitivne slike o sebi Aktivnosti kojima je cilj izgrađivanje svoga identiteta Razgovarati o tome po čemu prepoznajemo nečije osjećaje (upotrebljavati slike facijalne ekspresije)

✚ Ishodi razvoja djetetovih socijalnih odnosa i njegovanje njegove društvenosti

Petogodišnjaci polako shvaćaju da se norme i pravila ponašanja moraju poštovati kako bi se izbjegla kazna ili dobila nagrada, što neizravno govori da oni izražavaju instrumentalno ponašanje. Za razvoj socijalnih odnosa u skupini također je važno njegovanje iskrenosti i otvorenosti među njezinim članovima. Neiskrenost je uvijek posljedica straha i loših primjera koje dijete sreće u svojoj okolini. Stoga je važno razviti kod djece tolerantnost i pozitivan stav prema različitostima među odraslim osobama i djecom jer one čine dječji život zanimljivijim i maštovitijim. Djeca u toj dobi imaju teškoća s prihvaćanjem uopćenih pohvala koje ih ocjenjuju. *Ti si vrlo pametan, tako si fin*, česte su fraze koje možemo čuti od odraslih osoba. Umjesto davanja općih komplimenata, podrobno opišite što je to dijete uradilo. Ono će to prihvatiti i pohvaliti samo sebe, te će osjećati ponos. U trenutku ljutnje odgojitelji pribjegavaju kaznama. U takvim situacijama poželjno je dijete uputiti na posljedicu ružnoga ponašanja bez zastrašujućih prijetnji. Potrebno je biti čvrst u svojim uputama i one će dobiti na snazi ako se o njima ne govori stalno. Jedna od prihvatljivih tehnika koja se upotrebljava kao metoda poučavanja djece da je njihovo ponašanje neprihvatljivo, jest *time-out*. Metodom *time-out* dijete se izdvaja od svakog poticaja, uključujući i negativnu pozornost koju želi privući. To daje djetetu vremena da se smiri i da razmisli o drugom načinu na koji će postignuti cilj. Osim toga, ta metoda daje priliku i odgojitelju da se smiri kako bi donio odluku o tome koji će pristup biti najdjelotvorniji. Ponašanja koja iziskuju upotrebu te metode jesu:

tuča ili agresivno ponašanje, vika, bacanje ili uništavanje stvari, izljev bijesa, samoozljeđivanje i ozljeđivanje druge djece. Odgojitelj se treba obratiti mirnim i neprijetećim tonom djetetu da ide u *time-out*. Potrebno je izbjegavati svađu i raspravu s djetetom. Mjesto *time-outa* treba biti mirno i bez dodatnih podražaja. Odgojitelj ne treba obraćati pozornost na dijete. Vrijeme ostajanja u *time-outu* odgovara vremenu jedne minute za svaku godinu života. Ono se može i produljiti, ali na konstruktivan način. Nakon napuštanja *time-outa* odgojitelj treba komentirati djetetovo ponašanje. U toj djetetovoj dobi potrebno je da odgojitelj radi i na tehnikama rješavanja sukoba. Nikada nije prerano učiti djecu vještinama rješavanja konflikta. Ta će im tehnika pomoći rješavati problem u sadašnjosti te rješavati nesuglasice na miroljubiv način. Neke od tema su: poštovanje drugoga, slušanje bez predrasuda, preuzimanje odgovornosti, napadati problem, kooperacija i suradnja, moje potrebe, slušanje drugih kad govore, bit iskrenosti, ne kriviti druge, ne etiketirati druge, ne prekidati druge dok govore, pregovaranje u sukobu, kako dijeliti stvari s drugima, kada ignorirati i udaljiti se od nekoga, kako se smiriti i kako se ispričati.

Potencijalni ishodi razvoja socijalnih kompetencija djeteta uzrasta od pet godina	Orientacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Sposobno ulaziti u poziciju drugoga (razumije osjećaje i želje svojih vršnjaka) • Sposobno nadići i kontrolirati bijes • Razlikuje pozitivno od negativnog ponašanja druge djece • Ima osjećaj za skupni identitet • Empatično i suosjećajno, tješi mlade i slabije od sebe • Prihvaća pravila igre koja su uspostavljena u skupini • Dobrovoljno prihvaća savjete na temelju razumijevanja njihova smisla i funkcije 	<ul style="list-style-type: none"> • Projektna igra <i>Pomozi svome drugu u nevolji</i> • Izmišljene priče (prepoznavanje likova u priči koji ne pokazuju stvarne osjećaje) • Igre na temu <i>Isti i različiti osjećaji</i> • Igra <i>Čarobne naočale</i> (gledanje kroz tužne, hvalisave, tvrdoglave, nevoljne i radoznale naočale) • Nedovršene priče (tri priče u kojima se događaju situacije u kojima djeca često gube kontrolu u ponašanju), prijedlog konstruktivnoga rješenja • Igra <i>Ja se zovem kao ti</i> (komunikacijom gestama ili govornom komunikacijom prepoznaju specifičnosti u lijepom ponašanju svojih prijatelja) • Simbolička igra <i>Dječja kuća</i> (kuća na tri kata na kojem svako dijete ima neki svoj osobni predmet, npr. olovku, loptu, lutku, koje dijete prethodno nacrtala) • Igre pantomime (prepoznamo emocije: ljutnju, sreću, tugu itd.) • Društvene aktivnosti, kao što su: domino, labirinti, logički blokovi • Igre rješavanja konflikta (uspostava pravila i dogovora)

KREATIVNO-STVARALAČKI RAZVOJ

Zadatci za djetetov kreativno-stvaralački razvoj:

- Razvijati djetetovu sposobnost prerađivanja osjetilnih dojmova i integriranja vizualnih iskustava u povezane cjeline sredstvima likovnoga izraza, koja se ogleda u harmoničnom organiziranju i izražavanju misli i osjećaja kroz crte, boje i oblike;
- Omogućiti djetetu da slobodno bira temu;
- Dopustiti djetetu da bira likovna područja te da prihvaća svoj stav;
- Otvarati i razvijati djetetovu estetsku osjetljivost te otvoren duh za nove likovne ideje;
- Usmjeravati djetetovu pozornost i upućivati dijete na bogatstvo boja, oblika i crta u vizualnoj stvarnosti, kao i na pojedina likovna djela likovne umjetnosti koja je primjerena njegovim razvojnim mogućnostima i zanimanju;

- Poticati i razvijati djetetove kreativne imaginacije kao važne sastavnice kreativnoga mišljenja;
- Pronalaziti i istraživati nove mogućnosti u primjeni različitoga pribora za rad s djecom i različitih podloga za rad;
- Tragati za materijalima iz prirode i istražiti mogućnosti njihove primjene u radu s djecom;
- Poticati djetetovo slobodno korištenje pribora i primjenu likovne tehnike;
- Razvijati djetetovu sposobnost stvaralačkoga izražavanja svojih osjećaja i misli glazbenim sredstvima;
- Nastojati razviti djetetovu glazbenu motivaciju, proživljavanje naučene pjesme;
- Omogućiti djeci da upoznaju vlastite glazbene aktivnosti izražavanja kroz osjećaje, potrebe i maštanja;
- Poticati djetetovu inicijativu da bira glazbenu izvedbu i uz koji instrument voli pjevati te kako se služiti slobodom pokreta;
- Ne forsirati prilikom pjevanja jačinu djetetova glasa;
- Pružiti što više poticaja za djetetov glazbeni razvoj, ali ga ne treba ni forsirati kako se ne bi postigao suprotni učinak;
- Zajedno s djecom smišljati sadržaje za glazbeni centar interesiranja i kontinuirano ga obogaćivati;
- Podržavati i slijediti inicijativu djece u glazbenim aktivnostima;
- Organizirati i praviti različite glazbene manifestacije (glazbeno-scensko-plesne cjeline), odlaske na koncerte, glazbene radionice, maskenbale i sl.;
- Razvijati sposobnost promatranja, podržavanja i simboličkog predstavljanja u igri i drugim dramskim aktivnostima govora, glasova, gesta, izraza lica, držanja tijela, postupaka te ponašanja drugih ljudi i životinja;
- Podržavati stjecanje i korištenje potencijala i sposobnosti za komunikaciju i izražavanje;
- Omogućavati stjecanje samostalnosti, spontanosti i inventivnosti u drami kao što umije i može u slobodnoj igri;
- Poticati djecu da se sama dramski organiziraju;
- Pomagati djetetu da nauči i zna svoja prava i obveze u javnome predstavljanju;
- Otkrivati djeci da mogu biti sama kreatori, istraživači i kritičari vlastitih aktivnosti ne samo u drami nego i u svakodnevnome životu;
- Prihvaćati dramsko stvaralaštvo i njegovati istraživačke sposobnosti u imitiranju glasovnih mogućnosti;
- Motivirati dijete da bude aktivno i da ostvaraje punu participaciju u dramskome iskustvu;
- Poticati angažiranje svih sudionika za neposrednu i živu komunikaciju na sceni;
- Uključivati djecu u likovnu opremu priredbi: plakati, pozivnice, kostimi, scenografija.

Ishodi djetetova kreativnog i stvaralačkog likovnog izražavanja

Jedan od najrasprostranjenijih i najbolje razrađenih postupaka upoznavanja petogodišnje djece jest proučavanje proizvoda njihove aktivnosti, kao što su crteži, konstrukcije od građevnoga materijala te kompozicije od igračaka koje predstavljaju likove ljudi i životinja. U likovnome izražavanju ogleđa se čitav razvoj djetetove ličnosti. To znači da se u onome što djeca nacrtaju i naslikaju odražava napredovanje u svakom od razvojnih aspekata, kao što je psihomotorni razvoj, razvoj percepcije, socijalno-emocionalni razvoj i stvaralaštvo. Crtež jednog petogodišnjaka, iako nam može mnogo reći, ne predstavlja sve što to dijete zna o izgledu ljudskoga bića. Dijete zna da ljudi imaju nokte, ali ih ne crta. Otuda je crtež odličan

pokazatelj što je djetetu na umu toga trenutka, što ga aktivno privlači ili intrigira na neki drugi način. U crtežima pored ljudske figure pojavljuju se kuće te biljni i životinjski svijet. Stereotipnost u prikazu kuća i biljaka najčešće je rezultat učenja odraslih osoba kako dijete treba crtati. Pojavljuje se prvi niz koji dijete crta, sređen po donjem rubu papira, ili prva kompozicija.

Radi razvijanja kreativnosti djece upotrebljavaju se razne vrste tehnika u crtanju, slikanju, prostornome oblikovanju, analizi dječjega rada i umjetnosti. Ranije stečena iskustva u upotrebi likovnih sredstava, pribora i materijala omogućuju djeci da se njima spretnije i bolje služe, a dječji likovni rad dolazi sve više do izražaja, pri čemu treba voditi računa o različitim interesiranjima i sklonostima pojedine djece za obrazovne sadržaje i određene likovne materijale.

Potencijalni ishodi djetetova kreativnog i stvaralačkog likovnog izražavanja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Primjenjuje različite mogućnosti primjene tanke i debele crte. Ima osjećaj za crtu i potez. Izražava jasnoću konture i izražava misli crtežom. • Razvija osjećaj za ravnotežu i dekorativnost tehnikama kolaža i mozaika, pokriva veće površine aplikacijom • Dosljednije pokriva bojama sve površine formata papira • Upotrebljava više motiva s više figura u prostoru, u određenom međusobnom odnosu; ima osjećaj za ulogu i raspored pojedinih materijala i likovnih elemenata u gradnji, konstituiranju i oblikovanju predmeta bliskih dječjem zanimanju; Samostalno oblikuje danim materijalom na zadanu temu. • Kritički i samokritički razgovara o vlastitim radovima; proširuje zanimanje i sposobnosti za procjenjivanje likovno-estetskih pojava i ostvarenja – u razgovorima o izgledu stvari, o skladu boja, oblicima, površinama, masi i materijalu. • Precrtava i ocrtava jednostavne oblike i crte 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre opuštanja i relaksacije uz crtanje na neobičan način (crtanje lijevom rukom, crtanje istovremeno objema rukama, crtanje desnom ili lijevom nogom, crtanje stojeći itd.) • Slikati na različitim podlogama (celofanu, novinskom papiru, plastičnoj foliji, poklopcima, na starom šeširu, papi, staroj haljini itd.) • Otiskivanje različitih predmeta istom bojom ili različitim bojama; Igre glinom, tijestom, glinamolom ili plastelinom; Aktivnosti usmjerene stvaranju nekog proizvoda (modeliranje voća ili povrća, princezinih bisera); Igre pijeskom (sije, mijesi, zahvaća, prosipa, presipa, buši, kvasi i suši); Igre vizualnoga pamćenja (crtamo siluetu šake, prepoznamo, imenujemo svaki prst pojedinačno); Izrada kompozicije od igračaka koje predstavljaju likove ljudi, životinja i objekata; Likovne igre vizualnoga oponašanja (crtati <i>anfas</i> siluetu glave, otkrivati razlike i uočavati što nedostaje, crtati dijelove tijela koji nedostaju) • Igre vizualnoga pamćenja (crtati profil, prepoznati i pronaći što se nalazi na profilu osobe)

Ishodi djetetova glazbenoga izražavanja i kreativnoga stvaranja glazbeno-plesnoga izraza

Dijete u petog godini života kroz raznovrsne glazbene igre može upoznati i kreirati različite oblike glazbenoga izražavanja te ovladati njima (glasom, instrumentom i pokretom). Korištenjem vlastitoga glasa i eksperimentiranjem vlastitim glasom dijete upoznaje svoje glazbene sposobnosti. Ako okolina prihvati njegove prve pokušaje pjevanja, ono će početi samo izmišljati melodiju za neke pjesmice. To svakako ima višestruki značaj. Kreativnim izrazom razvija maštu, oslobađa se vlastite napetosti, izražava svoje osjećaje. Potrebno je obogaćivati dječje okruženje različitim glazbenim stimulansima (zvukom, glasom, tonom, dinamikom i tempom). Na razvoj djetetove glazbene senzibilnosti svakako utječe slušanje glazbe. Slušanjem se razvija estetska sastavnica glazbenoga stvaralaštva, senzibilitet sluha. Djeca su u tvojoj životnoj dobi sposobna skoncentrirati se i s pozornošću slušati glazbena djela

jednostavnih i složenih ritmova. Za aktivno slušanje potreban je sustavni rad. Odgojitelji prilikom odabira djela za slušanje glazbe trebaju zastupiti vokalnu, instrumentalnu i vokalno-instrumentalnu glazbu. Treba voditi računa o tome da njihovo trajanje i složenost budu sukladni djetetovu uzrastu. Djecu tijekom slušanja treba učiti da zamjećuju i prepoznaju karakter kompozicije te tempo i dinamiku izvođenja i izvođača. Poticati djecu da svoje zamjećivanje i doživljaje izraze opisom ili kroz likovni izraz jer se time potiče kreativnost.

Potencijalni ishodi djetetova glazbenoga stvaralaštva	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno sudjeluje u vlastitom glazbenom razvoju • Upoznaje vlastite glazbene sposobnosti korištenjem vlastitoga glasa i eksperimentiranjem vlastitim glasom, različitim oblicima ritmova i zapamćivanjem jednostavnih glazbenih oblika • Prepoznaje podrijetlo zvukova i ostvaruje ga po visini, boji i trajanju • Izražava vlastiti emotivni doživljaj određene glazbe govorom, pokretom i likovnim izrazom • Poštuje pravila zajedničkoga pjevanja • Prepoznaje različite glazbene stilove i žanrove • Upoznaje glazbene igre, plesne korake i jednostavne koreografije te ovladava njima • Ovladava tehnikom sviranja na dječjim glazbenim instrumentima • Zainteresirano je istraživati i promatrati zvukove koje proizvode različiti predmeti 	<ul style="list-style-type: none"> • Individualno pjevanje dječjih pjesama uz imitiranje pokreta • Samostalno komponiranje pjesama uz upotrebu poznatih recitacija • Interpretacija pjesmica i brojalice uz ritmičku pratnju (štapicama, pljeskanjem dlan od dlan, tupkanjem stopalom) • Prepoznavanje i oponašanje zvukova iz okoline (glasanja ptica, zvuka automobila i sl.) • Ekspresivno izražavanje glazbe kroz govorni, pokretni i likovni izraz • Proslave svečanosti (mali zbor, glazbene skupine) • Glazbeni kviz (prepoznavanje različitih oblika glazbe, slušanje glazbe i pjevanje, brojalice) • Glazbene igre <i>Igra kolo naokolo</i> (glazbene igre, plesovi s jednostavnom koreografijom) • Ritmička obrada brojalice na instrumentima iz spektra Orffovog instrumentarija • Igre sa čašama i bocama (udaranje baticima u praznu, okrenutu, polupraznu čašu ili bocu, više čaša ili boca, ili s kombinacijom i jednih i drugih)

Ishodi djetetova dramskoga izražavanja i stvaranja

Aktivnosti u oblasti drame i kazališta otvoreni su izazovi u djetetovoj **petoj godini života**. Slobodna dramska igra kreće se od proigravanja radnji do proigravanja međuljudskih odnosa. Sadržaj igre najviše određuju osjećaji i iskustva djece, a strukturi igre želja za isprobavanjem vlastitih sposobnosti. U slobodnoj dramskoj igri obično se djeci određuje zamišljeno mjesto zbivanja (kuća, ustanova, bolnica ili svemirski brod), može se fiksirati situacija (putovanje, ručak, bal itd.) ili likovi (mama, lopov, supermen, vještica itd. te lav, pas itd.) ili se pak mogu odrediti uloge koje nose nešto što ih povezuje (policajac – lopov; liječnik – bolesnik; učiteljica – učenik; mama – dijete itd.).

U načelu važno je da taj oblik dramskih igara karakterizira igranje koje može trajati dulje, nema zacrtani cilj te se u igri mogu događati promjene. Stvaralačke igre mogu se ostvariti u jednom od centara uz upotrebu pribora/rekvizita koji im mogu pomoći da uspješno prikazuju likove iz stvarnoga života ili literature. Dječje igre kojima je cilj stvaralačko izražavanje mogu i terapijski djelovati, jer dijete u toj dobi ima mogućnosti svoje unutarnje konflikte objektivizirati tako što ih predstavi pomoću lutaka ili objekata.

U proizvodu dramskoga izražavanja dijete kontrolira i one situacije u kojima inače osjeća bespomoćnost i zaplašenost. Da bi se postigao što bolji učinak, djeci treba otvarati mogućnosti da samostalno biraju teme, izražavaju ono što je za njih važno, da nema strogih pravila i

postavljenih zadataka, da dramski izraz mogu improvizirati te da se tijekom aktivnosti odvija slobodno, spontano i fleksibilno.

Dramski oblik stvaralačkih igara kojima je cilj improvizacija ne treba ponavljati u istome obliku u kojemu je već jednom izveden, jer tada više nije improvizacija.

Potencijalni ishodi razvoja djetetova dramskoga izražavanja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Sposobnost preobražavanja, davanje predmetima drugačijih značenja • Zvučno predstavljanje nekih stvorenja, predmeta i osjećaja podražavanjem i oblikovanjem glasova i zvukova • Poznavanje izražajnih mogućnosti svoga glasa, tijela i predmeta oko sebe te sposobnost njihove primjene i kontrole • Slobodno sudjelovanje u dramskome igrokazu koji je rezultat prethodnih procesa i koji djeca igraju s drugima u skupini 	<ul style="list-style-type: none"> • Dramske radionice za pjesme (riječi traže par u rimi) • Dramske radionice za nove priče od starih bajki (poznate bajke i basne, ali s djetetovom prijedlogom završetka, iz njegove mašte) • Radionica za recitiranje (razgibavanje usta i jezika, pravilno disanje, ispuštanje glasova, govorne vježbe za artikulaciju i pravilan izgovor glasova) • Dramatizacije i lutkarske predstave (<i>Ogledalce, Lisica i roda</i> itd.) • Prepričavanje raznih vrsta priča tako što se onaj tko to čini stavlja na mjesto junaka u priči, identificirajući se s likovima iz poznatih bajki, pripovjedaka, filmova i TV emisija, iz realnih i izmišljenih svjetova • Dramatizacija raznovrsnih priča, igre i pjesme u dramske oblike, inscenirajući tekstove koje su djeca čula i sl. • Dramske igre s pjevanjem i s različitim sadržajima koji oponašaju radove u prirodi, život u prirodi i narodne običaje

RAZVOJ GOVORNIH I KOMUNIKACIJSKIH VJEŠTINA

Zadatci za razvoj govornih i komunikacijskih vještina:

- Podržavati i stimulirati sve oblike govornoga stvaralaštva od heurističkoga postavljanja pitanja, imaginarnoga izmišljanja situacija, ekspresivnoga izražavanja unutarnjih osjećaja, instrumentalnoga izražavanja želja, zahtjeva i protesta te interakcijskoga održavanja kontakta s odraslim osobama;
- Njegovati logički povezana i pravilna izražavanja o svemu što djeca zamjećuju, rade, misle i osjećaju, da im se tako pomogne stjecati emocionalnu i socijalnu sigurnost;
- Nastojati da se govorom utječe na djetetov spoznajni razvoj i njegovu sposobnost mišljenja;
- Poticati djecu da se navikavaju da govore u prisutnosti drugih i da pažljivo slušaju govor drugih;
- Razvijati osjećaj i smisao za lijepo govorno izražavanje;
- Prilagođavati situacije u kojima se razvija komunikacija i dijalog;
- Omogućavati uvjete i ostvarenje aktivnosti koje stimuliraju pravilan izgovor;
- Njegovati svakodnevne situacije koje su pogodne za vježbanje dijaloga i komunikacija u kojima dijete ima važnu ulogu;
- Podržavati ovladavanje sposobnostima da se govori pred većim brojem ljudi;
- Omogućavati djeci da bez straha i ustručavanja slobodno opisuju, objašnjavaju, priopćavaju i uspoređuju;
- Poticati ovladavanje raznovrsnom upotrebom govora, kao što su izražavanje želja i potreba;
- Govorom utjecati na djetetov spoznajni razvoj i mišljenje;

- Sustavno raditi na djetetovu bogaćenju rječnika i rečenica te na razvoju njegova logički povezanoga i gramatički ispravnoga govora.

Govor **petogodišnjaka** karakterizira sve veće odvajanje riječi od konkretnih predmeta na koje se odnose. Oblikuje se govor u sebi koji postaje osnova za logično-pojmovno mišljenje. Dijete u petoj godini života kroz aktivnu jezičnu praksu u svakodnevnim životnim situacijama upotrebljava govor i uči za što ga sve može upotrijebiti. Govor postaje prilagođen sugovorniku i komunikacijskoj situaciji. Prakticirajući govor dijete razvija govorno ponašanje; stoga je potrebno da dijete govori te da prakticira raznovrsnu upotrebu govora u interakciji s drugima. Govor se može prakticirati ako je dijete, kao nositelj svoga govornoga razvoja, stavljeno u situaciju da govori i da razmjenjuje s drugima svoja iskustva. Neverbalni govor potrebno je stimulirati kod djece i nastojati da ga djeca upotrebljavaju u većini komunikacijskih situacija. Zadaća odraslih osoba jest prepoznati, tumačiti i adekvatno reagirati na dječje poruke upućene neverbalno. Na taj se način može uspostaviti poželjna komunikacija s djetetom. Manji problemi u govoru nadilaze se interakcijskim metodama učenja, rješavanjem problemskih situacija, prakticiranjem različitih jezičnih sredstava te razgovorom s različitim sugovornicima. Upoznavanje djece s umjetničkim djelima potiče kod djece kritičko mišljenje te razvija prvobitne etičke norme važne za čitav daljnji moralni razvoj. Posebnu ulogu u tom pogledu imaju bajke, legende, poezija i proza, čiji su junaci oličenje dobra, vrijednosti, poštenja, skromnosti i istinoljubivosti. Kroz te medije djeca saznaju o borbi dobra i zla, tragaju za smislom življenja, saznaju o hrabrosti i ljubavi. Dječja opredjeljenja za pojedine likove iz bajke manje se temelje na apstraktnome odnosu pravde i nepravde, a više na privlačnosti odnosno odbojnosti pojedinih junaka. Radi razvoja govora potrebno je i nadalje raditi na razvijanju djetetove sposobnosti slušanja i diskriminacije glasova, riječi i značenja rečenice. U okviru diskriminacije glasova potrebno je zastupiti igre kojima je cilj razlikovanje zvučnih i bezzvučnih glasova, kao i nazalnih i oralnih glasova. Tijekom metodičkoga ostvarivanja aktivnosti potrebno je u radu koristiti se raznovrsnim govorno-stvaralačkim igrama, ritmičkim ponavljanjem slogova s određenom melodijom, odgovarajućim pričama, pjesmama, brzalicama, brojalicama i razbrajalicama. U sklopu razvoja artikulacije treba organizirati raznovrsne kratke vježbe disanja i govornih organa (jezika, usta i donje vilice). Za taj djetetov uzrast postoji više mogućnosti za korištenje književnih tekstova.

U pravilu, tekstove narodne književnosti priča se a tekstove umjetničke književnosti čita se radi estetskoga doživljaja. Razvitak i bogaćenje rečenice u toj se dobi proširuje po opsegu, strukturi i pravilnoj upotrebi. Potrebno je voditi računa o načinu kako djeca postavljaju pitanja, njegovoj formulaciji, jezičnoj korektnosti i točnosti, uz obvezno davanje odgovarajućih odgovora na postavljena pitanja. Kroz vježbe povezanoga izlaganja i prepričavanja rečenice se proširuju i dobivaju svoj pravi oblik. Djecu u tom dobu treba poticati na samogovor i vlastito govorno stvaralaštvo.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih govornih i komunikacijskih vještina	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Priča dulje priče i u njih unosi izmjene prema svome ukusu; zamjećuju se pokušaji samostalnoga dolaženja do odgovora na postavljena pitanja • Koristi se govorom kao sredstvom mišljenja, oblikovanjem pojmova; koristi se govorom u situaciji obavještavanja; koristi se govorom u situaciji izvještavanja; aktivno sudjeluje u postavljanju pitanja; koristi se govorom za iznošenja ideja, dogovaranje i predlaganje; • Igra se, eksperimentira i kombinira glasove i riječi kroz simboličke igre • Upotrebljava zamjenice i množinu u pričama i dramatizacijama odraslih osoba • Upotrebljava zamjenice u množini, upotrebljava zamjenicu <i>ja</i> kroz igru • Prepričava kraće, a zatim dulje priče relativno samostalno • Priča na temelju pamćenja, sjećanja na pojedine događaje i na temelju slika • Sastavlja kraće priče • Prepoznaje tko je junak priče • Prepričava događaje onim redom kako su se dogodili • Priča po sjećanju, na temelju svoga iskustva • Imenuje stvari riječima; umije se gestama odnosno neverbalno izražavati • Koristi se glasovnom kvalitetom, kao što su visina, snaga, tempo i boja glasa • Jasno izražava svoje misli i osjećaje • Samopouzdan govori o svojim potrebama i željama • Sluša, prati i razumije govor drugih uz poštovanje sugovornika • Odgovara na pitanja i postavlja pitanja • Uočava sadržaj slike te ga riječima i rečenicama povezuje u priču • Zna prepričati kraći događaj ili priču u pravilnom slijedu: uvod, tijek, završetak 	<ul style="list-style-type: none"> • Igra <i>Nastavi dalje</i> (Jedno dijete počinje priču, drugo nastavlja ili prepriča prethodno itd.) • Obavještajna upotreba govora kroz aktivnosti igre (sastavljanje obavijesti o proslavi, radnom vremenu vrtića, kupujemo – prodajemo itd.) • Izvještajna upotreba govora kroz aktivnosti igre (izvještaj od dnevnim aktivnostima, raspoloženju u skupini, nekoj aktualnosti itd.) • Igra <i>Pitam se, pitam: što bi moglo biti ovo?</i> (svako dijete započinje aktivnost s tim pitanjem, s unaprijed pripremljenim objektom koji je predmet pitanja) • Igre oponašanja na neverbalnome planu (različiti zanimljivi ljudi i radnje, zasmijavanje drugih, pozdravi različitim dijelovima tijela) • Tradicionalne jezične igre pogađanja rješenja zagonetki i nadmudrivanja te igre riječima koje dobiju posebna značenja, razbrajalice, pitalice, doskočice i dr. • Aktivnosti na izražajnom pričanju o djelima koja su djeca zapamtila, u igrama dramatizacije igre uloga inspiriranih junacima književnih djela • Igre zanimanja poštara (razgovor na temu moje pismo) • Upotreba šablona s različitim motivima koji pomažu pripremiti ruku za pisanje • Igre zanimanja majstora (razgovor na temu popravak kućnih aparata) • Igra <i>Pogodi koje zanimanje obavljam</i> – imitacije zanimanja liječnika, prodavača, poštara, glazbenika, slikara itd.) • Pravimo zajedničku pjesmu: U ovom slučaju to je igrice koja traži da svako dijete kaže po jedan stih pjesme na temu koju oni prethodno izaberu. Na kraju, sve stihove se pokupi te ih odgojitelj napiše na veliki list papira ili hamer, a naslov se stavi koji skupina odredi. • Svatko bira svoj način recitiranja pjesmice • Susreti s piscima za djecu

2.4. PROGRAM ODGOJNO-OBRAZOVNOGA RADA S DJECOM U GODINI PRED POLAZAK U ŠKOLU

Dijete u godini pred polazak u školu stabilno je, pouzdano i dobro adaptirano. Zadovoljno je onim što radi, a to što radi uglavnom radi dobro. U toj dobi dijete želi biti dobro dijete, zadovoljiti zahtjeve i očekivanja odraslih osoba. Individualne razlike u djetetovu spoznajnome razvoju velike su, jer u toj dobi djeca izlaze iz intuitivne faze predoperacijskoga mišljenja. Kod većine djece naglašena je inicijativa, namjerno istraživanje okoline, planiranje igre s vršnjacima i porast potrebe da se započeta aktivnost dovede do kraja. Izraženo je učenje izražavanja osjećaja na društveno prihvatljiv način. U toj djetetovoj dobi zamjećujemo vrhunac moralnoga realizma. S pet godina dijete uspostavlja prva prava prijateljstva. Ali budući da razvoj nije završen, ta se ravnoteža narušava u burnoj šestoj godini kada dolazi do nove ekspanzije.

To obično počinje s oko pet i pol godina, a smiruje se s oko šest i pol, tako da je oko šeste godine, nekih šest mjeseci, dijete vrlo naporno i za svoju okolinu. Možemo ga usporediti s ponašanjem 2,5-godišnjega djeteta. Prije svega, ponašanje djeteta te dobi emocionalno je burno i ide iz krajnosti u krajnost: jedan čas voli, drugi čas mrzi. Zahtjevno je u svakome pogledu i pri tome kruto. Želi biti prvo, mora pobijediti, hoće imati najviše, ne može se opredijeliti između dva – hoće oba. Ne podnosi kritiku, krivnju, kaznu, za neuspjeh su krivi drugi. Istovremeno to je doba živosti i energije, spremnosti da se proba sve što je novo – jer to je doba ekspanzije.

Obitelj i sredina u kojoj dijete živi trebaju mu osiguravati uvjete za pravilan razvoj i stjecanje iskustava potrebnih u svakodnevnome životu. Nažalost, djeca nemaju uvijek uvjete koji su potrebni da bi se pravilno razvijala. Zbog toga je potrebno svakoga dana osigurati djetetu kompenzaciju za sve otežavajuće uvjete života nastale iz objektivnih ili subjektivnih razloga i potreba. U radu s djecom u godini pred polazak u školu tjelesni razvoj jedan je od osnovnih zadataka koje dijete treba ostvariti. Do šeste godine života dijete je napredovalo u brzini i okretnosti, obogatilo svoje kretanje pod pretpostavkom da je imalo prilike za to. U radu s djecom pred polazak u školu odgojitelji trebaju imati na umu da svaka tjelesna aktivnost koja se ostvaruje s djecom ima svoj određeni tijek kojim dijete polako uvodimo u rad a potom ga postupno opterećujemo zadacima koji su u početku jednostavniji, a potom složeniji.

TJELESNI RAZVOJ

Zadaci za djetetov tjelesni razvoj:

- Usavršavati kretanja potrebna u svakodnevnome životu, a osobito da ih dijete umije povezivati i primjenjivati u složenim uvjetima;
- Usavršavati funkcije osjetila kao glavnih izvora djetetove radoznalosti i razvoja istraživačkih sposobnosti;
- Poticati razvoj djetetove ravnoteže hodanjem gredom te preskakanjem užeta i lastike;
- Upoznati dijete s načinima zdrave prehrane kao jednim od uvjeta pravilnoga rasta i razvoja djetetova organizma;
- Usavršavati prirodne oblike djetetova kretanja prostorom u posebno kreiranim prostorno-materijalnim uvjetima;
- Raditi vježbe oblikovanja tijela u svakodnevnome radu (upotreba lopte, rupca i obruča);
- Pomagati djetetu da djeluje i donosi odluke pouzdajući se u svoja osjetila;
- Razvijati koordinaciju djetetova tijela i djetetovih pokreta kroz natjecateljske igre;
- Razvijati djetetovu samostalnost u svim širim domenama aktivnosti, kao i sposobnost odlaganja želje – u razmjerima koje zahtijeva priprema za polazak u školu;
- Upoznavati djecu s pravilima ponašanja i mjerama opreza u prometu;

- Razvijati djetetovu finu motoriku upotrebom likovnih tehnika (crtanjem, slikanjem i oblikovanjem);
- Poticati samostalnost djece prepuštajući im odluke o izboru aktivnosti, izboru sredstava, organiziranju igre, postavljanju pravila igre, određivanju vođe i dr.;
- Usavršavati razvoj djetetovih higijenskih navika kao pripremu za polazak u školu (samostalno odijevanje, zakopčavanje, zadovoljavanje fizioloških potreba, briga o čistoći ruku te briga o urednosti odjeće, obuće i školskoga pribora).

Ishodi razvoja djetetove motorike i mišićne skupine te njegovih prirodnih oblika kretanja

Na odgojitelju je da poznaje osobnosti djetetova uzrasta te sredstva i metode koje će u svome radu primjenjivati kada je u pitanju djetetov tjelesni razvoj. Djetetovo tjelesno vježbanje u pravilu treba provoditi na otvorenome prostoru. Pod utjecajem promjenljivosti temperature, vlažnosti zraka, njegovih struja, sunca, boravka na snijegu i u vodi djetetov organizam usavršava sposobnost prilagođavanja, čime pridonosimo njegovoj otpornosti na oštećenja i zaraze te ga tako osnažujemo. U ostvarenju tjelesnih aktivnosti s djecom, djeca se trebaju slobodno igrati upotrebljavajući pri tome različite rekvizite i sredstva za igru: pijesak, klackalice, ljuljačke, penjala, obruče, loptice i drugo. U organiziranoj igri s tjelesnim vježbama djeca se mogu zadržati samo odgovarajuće vrijeme. U prosjeku, s djecom u godini pred polazak u školu, orijentacijski, to je 30-tak minuta. Odgojitelj počinje dječju tjelesnu aktivnost okupljanjem djece oko sebe, potom je nastavlja hodanjem, laganim trčanjem te poskakivanjem s različitim zadacima. Ritam dječjeg hodanja, trčanja i poskakivanja određuje se odgovarajućom ritmičkom pratnjom: udaranjem dlanom o dlan, tamburinom i štapićima, te pjevanjem ili sviranjem na nekom instrumentu. Sukladno aktivnostima koje su tematski planirane, djetetove tjelesne aktivnosti dopunjuju se određenim zadacima. Završetku aktivnosti treba biti cilj djecu smiriti kako bi se pojačane funkcije disanja i krvotoka dovele u stabilno stanje. U izvođenju tjelesnih vježbi s djecom, u tabličnome prikazu potencijalnih ishoda, namjerno smo izbjegli govoriti o nekim normativima, kao na primjer: koliku visinu dijete može preskočiti, koliko daleko može dobaciti loptu, s koje daljine može pogoditi cilj i slično. Svatko tko se bude bavio djecom uskladit će zahtjeve s individualnim mogućnostima skupine, a i pojedinca u skupini. Važno je da djeca zadovolje svoje potrebe, da se raduju u igri s vršnjacima, a odgojitelj sam treba uočiti koliko i kada treba povećati zahtjeve. Brojne aktivnosti potiču razvoj djetetove sitne motorike: tijesto za modeliranje ili plastelin; nizanje perlica ili dugmića; provlačenje vezica kroz otvore, zakopčavanje – otkopčavanje dugmadi; sakupljanje sitnih predmeta ili iscjepkanih papirića; crtanje, bojenje, sjeckanje, lijepljenje; oblačenje malih lutaka; gradnja konstrukcijama. Takve aktivnosti trebaju biti dio svakodnevnih igre predškolskoga djeteta jer pridonose jačanju mišića šake, njezine spretnosti razvijanju koordinacije oko – ruka, te razvoju opažanja i koncentracije, što je preduvjet savladavanja vještine pisanja. U dobi od šeste godine dijete je teško oko 22 kg, a visoko oko 115 cm. Rast je pojedinih dijelova njegova tijela neravnomjeran, tako da se rast glave usporava, a intenzivira povećavanje donjih udova. Razvoj motorike ide od „graciozne nespretnosti“ trogodišnjega djeteta do uspostave dobre koordinacije i voljne kontrole nad većinom pokreta šestogodišnjega djeteta. Prilikom primjerenih tjelesnih aktivnosti organi se dobro opskrbljuju krvlju, što se povoljno odražava na rast te razvoj i funkcije mišićnoga tkiva i koštanoga sustava.

Djeca se trebaju penjati sigurno, brzo i ritmično uz ljestvice. Kada uvjeti dopuštaju, primjenjuje se penjanje na prikladne predmete u prirodi. Djeca se provlače ispod predmeta i kroz razne predmete i prepreke, ispod užeta koje je zategnuto na visini od 50 cm, prelaze preko brvna na visini do 60 cm te se provlače kroz tri ili četiri obruča.

Raznim vježbama treba razvijati djetetovu spretnost, na primjer, iz klečećeg, sjedećeg i ležećeg položaja ustati ne oslanjajući se na ruke, bez predmeta u rukama i s njima, u ležećem položaju valjati se na jednu i drugu stranu s raznim položajem ruku: kotrljanje niz blagi nagib, kolut naprijed, ljuljanje na leđima (dijete legne, skupi noge na trbuh i uhvati ih rukama, u tom se položaju njiše s plečke na bokove). Zatim, mogu se koristiti razne hvataljke, vijalice, igra lastike, preskakanje, poligon spretnosti i drugo.

Potencijalni ishodi razvoja djetetove motorike i mišićne skupine te njegovih prirodnih oblika kretanja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Vrlo vješto baca i hvata dobačenu loptu, loptu baca uvis i hvata ju objema rukama • Dijete odbija loptu o tlo dlanom jedne a zatim druge ruke • U hodanju ili trčanju baca, kotrlja ili gura loptu nogom • Pogađa loptom cilj • Tjera obruč rukom • Dijete baca lopticu preko konopca zategnutog na sredini igrališta • Igra badmintona • Preskače konopac koristeći se objema nogama istovremeno, s noge na nogu i vrteći ga unaprijed i unatrag • Skače s manje visine • Drži se rukama za prečku i visi u zraku • Čekićem zakucava čavle • Namotava konac na kalem • Palcem može dotaknuti svaki prst • Siječe i lijepi jednostavne oblike od kolažnog papira • Pravi lepezu od papira • Prepisuje sva tiskana slova • Reže škarama po zadanim crtama i rubovima slika • Koristi se šiljilom za olovke i bojice • Precizno se koristi ljepilom • Spretno je u provlačenju vrpce kroz rupice • Modelira, piše i crta zadane oblike • Sudjeluje u složenim dramaturzijama • Usklađuje specijalizirane funkcije pokreta • Izrađuje od tijesta oblike zmije, pletenice, puža, cvijeta i dr. • Djeca se mogu spuštati na saonicama niz brežuljak visok 1 do 1,5 m • Djeca bacaju različite predmete udalj lijevom i desnom rukom, bacaju loptu jedno drugom uz brojanje ili uz glazbu • Penjanje, puzanje i provlačenje • Djeca skaču u dubinu, u daljinu i uvis, skaču s mjesta, sa zaletom, skaču na jednoj nozi i skaču uz okretanje kratkog užeta te poskakuju uvis da bi dohvatila neki viseći predmet (balon, obruč itd.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre uz upotrebu lopti, obruča, konopca i dr. • Športsko natjecanje u nošenju predmeta • Aktivnosti razvoja motorike i osjećaja ravnoteže (hodanje, trčanje, poskakivanje i skakanje) • Šetnja u prirodi i gradu, u skupini ili parovima (djetetova šetnja po hrapavoj ili glatkoj podlozi, uz strminu i niz strminu, prolaženje između prepreka da ih ne dodirne, mijenjanje smjera kretanja ne zaustavljajući se) • Kolektivni izlet u prirodu • Igre sa složenim zadatkom u kojemu dijete treba savladati vješto i brzo određenu stazu na kojoj se nalaze tri do četiri prepreke. Prepreke moraju biti tako postavljene da se osigura pravilan ritam smjenjivanja napora s odmorom. • Bojenje unutar crte (bojanke) • Nizanje ogrlice od tjestenine i drugih materijala • Aktivnosti za jačanje stopala (čupkanje trave nožnim prstima i podizanje prstima s tla kamenčića, klikera ili kestenja) • Aktivnosti jačanja trupa (nošenje na glavi knjige bez pridržavanja i spuštanje niz ukošenu klupu / tobogan) • Aktivnosti u vezi s jačanjem mišića i održavanjem pokretljivosti kralježničnoga stupa (puzanje, valjanje, hodanje i skakanje četveronoške) • Konstruktivna i graditeljska igra • Igra spretnosti s elementima natjecanja • Crtanje i slikanje raznim tehnikama (mozaik, jajčana tempera itd.) • Modeliranje i oblikovanje (glinom, glinamolom, tijestom, plastelinom, kaširanjem papirom itd.) • Djeca trebaju naučiti upravljati saonicama • Guranje i vučenje različitih predmeta, guranje prijatelja na saonicama; pojedinačno i u parovima • Dizanje i nošenje raznih predmeta odgovarajuće težine • Aktivnosti na strunjači: istezanje u paru, kolut naprijed, most • <i>Hula-hop</i> aktivnosti • Igre „hvatalice“

✚ Ishodi razvoja djetetove samostalnosti i sigurnosti (stjecanje zdravstvenih, kulturno-higijenskih i radnih navika te sigurnosti u prometu, kući i prirodi)

Do svoje šeste godine dijete treba prihvatiti osnovne higijenske navike. Potrebno je da djeca poslije igre operu ruke a roditelje treba upozoriti da je dijete imalo tjelesne aktivnosti, da ga je potrebno okupati i presvući mu donje rublje koje je imalo na sebi. Dijete u toj dobi i nadalje se tjelesno razvija i postaje sve više i teže. Ono je već dosta spretno pri upotrebi pribora za jelo i može samostalno jesti; nema problema s prehranom. Kontrola pražnjenja mjehura dosta je dobra i šestogodišnja djeca mogu to sama obaviti, za razliku od četverogodišnjaka. Mnoga djeca imaju u šestoj godini života još uvijek problema s povremenim ili čak redovitim mokrenjem u krevet. Među njima ima više dječaka nego djevojčica. Problem je mokrenja u krevet u tome što negativno utječe na djetetovu samosvijest i samopovjerenje.

Osim osnovnih higijenskih navika odgojitelj treba djecu poučiti o važnosti brige o urednosti školskoga pribora i torbe, kao i odjeće i obuće. Djeci koja nisu prihvatila načine slaganja odjeće potrebno je pomoći u toj aktivnosti kako bi je naknadno mogla samostalno izvoditi. Djeci možete dati pribor za čišćenje obuće i pokazati kako da to čine; ona će uživati u svim poslovima u kojima mogu oponašati ponašanje odraslih osoba.

Dijete postupno sve manje spava, tako da na kraju te dobi spava 10 do 11 sati, ali tu postoje velike individualne razlike. Djetetu u dobi od šest do sedam godina manje je stalo do sna nego djetetu u dobi od četiri i pet godina. Predškolsko dijete dosta sanja, a snovi su obično ugodni i iz svakodnevnoga života, ali ponekad mogu biti i vrlo teški. Kod djece najčešće su bolesti dišnih organa (grla i pluća). Nesretni su slučajevi česti kod djece, i to padovi i prometne nesreće, a češće kod dječaka nego kod djevojčica.

Dijete do dobi od sedam godina ne bi trebalo samostalno sudjelovati u prometu. Uvijek treba biti u pratnji odrasle osobe. Ipak, dijete je potrebno pripremiti na samostalno kretanje u prometu (hodati smireno, bez trčanja i guranja s vršnjacima, hodanje po pločniku, prelazak preko ceste na pješačkome prijelazu, poštovati znakove semafora, paziti na vozila prilikom prelaska preko ceste gledajući na jednu te na drugu stranu). S djecom je potrebno razgovarati o svim opasnostima ulice, kao npr. nepoznate osobe, životinje lutalice, oštećeni pločnici s pukotinama i rupama na kojima se djeca mogu ozlijediti ako nisu oprezna u kretanju.

Djeca se samostalnije i brže postavljaju u organiziranu formaciju: u red, u kolonu, u vrstu, po parovima u više kolona, iz jednoga kruga u nekoliko krugova, kretanje u koloni po jedan ili u parovima te okretanje na lijevu ili desnu stranu.

Potencijalni ishodi djetetova stjecanja samostalnosti i sigurnosti	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Samostalno se oblači • Uči vezati vezice • Pere zube bez ičije pomoći • Oprezno prelazi preko ulice u društvu odraslih osoba • Sámó se četka ili češlja • Sámó se umiva i maže kremom • Samostalno se hrani • Služi se priborom za jelo • Zna upotrijebiti ubrus • Ne govori s hranom u ustima • Završava jelo u razumnome roku 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre oponašanja • Vezivanje vezica, zakopčavanje dugmadi • Čišćenje obuće • Briga o urednosti odjeće • Izrada sredstava i igrački od papira i kartona • Igre na toboganu, klackalici i ljuljački • Oblačenje lutkama odjeće • Organiziranje različitih centara aktivnosti koji će pomoći razvoju higijenskih navika (liječničke ordinacije, kozmetičkoga salona i sl.) • Prikupljanje materijala za brigu o higijeni • Izrada panoa s pravilima skupine

<ul style="list-style-type: none"> • Drži ruke na stolu i ne ometa druge dok jede • Pere ruke poslije upotrebe toaleta • Zakopčava i otkopčava rajsferšlus na jakni • Zna objesiti kaput na kuku • Bira odjeću i kombinira dijelove • Samostalno posprema igračke i sobu • Mota i slaže odjeću • Vozi samostalno tricikl ili bicikl • Upravlja saonicama spuštajući se niz blaže nagibe • Ako ima priliku, uči plivati i voziti skije • Samostalno se ljulja na ljuljački • Samostalno se penje na tobogan i klackalicu • Bira pokrete za ples • Brzo uči plesnu koreografiju • Uči svirati instrumente • Brine o mlađoj djeci, prijateljima 	<ul style="list-style-type: none"> • Upotreba zaštite pri vožnji na biciklu, koturaljkama i skijama • Plesna koreografija djece i odgojitelja • Isprobavanje različitih instrumenata • Igra prepoznavanja prometnih znakova • Improvizacija prometnica u vrtiću ili dvorištu • Izrada semafora i prometnih znakova od kartona • Izrada makete grada, mjesta s glavnim zgradama, kućama i prometnicama • Igre priborom za jelo i posudama u improviziranoj kuhinji • Učimo kako se brinuti o vlastitome zdravlju (priče o održavanju higijene, odijevanju sukladno vremenskim prilikama, važnosti kišobrana i čizama kada pada kiša, kvalitetnoj prehrani itd.) • Pomaganje mlađoj djeci prilikom ostvarivanja postavljenih zadataka (npr. pomoć u rezanju škarama, hranjenju, odijevanju itd.)
--	--

Ishodi razvoja djetetovih perceptivnih sposobnosti (osjetila vida, sluha i ravnoteže)

Do šeste godine života dijete je napredovalo u brzini i okretnosti, obogatilo je svoje kretanje pod pretpostavkom da je imalo prilike za to. U radu s djecom pred polazak u školu odgojitelji trebaju stavljati i složenije zadatke u kojima dijete treba savladati vješto, brzo određenu stazu na kojoj se nalaze tri do četiri prepreke. Prepreke moraju biti tako postavljene da se osigura pravilan ritam smjenjivanja napora s odmorom. Odgojitelj je često u prilici prekinuti igru djece i obratiti pozornost na sebe kako bi djeci dao novi zadatak. Zviždaljka nije pogodna jer negativno djeluje na djetetovo emocionalno stanje, a zapovijedi koje imaju povišen ton nisu primjerene stupnju njegove zrelosti. Najpogodniji način da se djeca umire ili obrate pozornost na ono što im odgojitelj želi reći jest udaranje dlana o dlan ili podizanje desne ruke. U slučaju kada odgojitelj podigne desnu ruku, djeca koja su vidjela da je on podignuo ruku, podižu i oni uz uvjet da prestanu pričati. Sve dok sva djeca ne podignu ruku, ne nastavlja se aktivnost. Objašnjenja i upute trebaju biti kratke i jasne.

U tom je životnom dobu dijete spremno sudjelovati te pokušavati nove stvari. Djetetu često ponudite raznolike nove namirnice i pritom ga potičite. Često su izbirljiva djeca ona koja su imala premalo mogućnosti za kušanje različitih jela ili su ih roditelji silili hranom. Pružite djetetu priliku za učenje. Ne trebate brinuti ako dijete ostavi hranu na tanjuru. Dijete neka prestane jesti kada je sito i neka jede kada je gladno. Hrana djetetu nudi zadovoljstvo, ugodan osjećaj i sigurnost, ali isto tako je nužna i za njegov rast i razvoj. Djeca oponašaju roditelje i odrasle osobe i pri hranjenju. Kao dobar uzor, pomoći ćete djetetu da razvije zdrave navike hranjenja. Zdrava prehrana petogodišnjega djeteta ne razlikuje se od vaše zdrave prehrane. Pokušajte djetetu ponuditi raznovrsnu zdravu hranu jer će na taj način dijete dobiti sve hranjive tvari, vitamine i minerale koji mu trebaju za rast i razvoj, a istovremeno će oblikovati zdrave navike hranjenja i to je odličan ulog za život.

Razvijanje osjećaja za ravnotežu i dekorativnost tehnikama kolaža i mozaika, pokrivanje veće površine aplikacijom. Razvijanje umješnosti u tehničkim radnjama. Dosljednije pokrivanje bojama površine papira svih formata. Za bogaćenje vizualne percepcije treba se koristiti slikama, filmovima, fotografijama, predmetima, umjetničkim slikama i slikovnicama.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih perceptivnih sposobnosti (razvoja osjetila)	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Obavlja zadatke stojeći na jednoj nozi • Izvršava zadatke hodajući po gredi • Prelazi manju dužinu poskakujući • Gađa pomične i nepomične ciljeve • Rješava zadatke na znak dan preko osjetila vida ili sluha • Razlikuje osnovne vrste namirnica (specifične za njegovo okruženje) prema okusu, izgledu i dodiru • Prepoznaje poznate melodije • Razlikuje zvukove poznatijih glazbenih instrumenata • Razlikuje i prepoznaje širi spektar boja • Povezuje boje s predmetima i pojavama u prirodi • Izražava sklonost prema određenoj boji • Razlikuje predmete prema obliku • Uspoređuje predmete različite veličine • Opisuje i primjenjuje pojmove kao što su: veće – manje, duži – kraći, iznad – ispod, mnogo – puno – malo, lijevo – desno, viši – niži, brzo – sporo, tanje – deblje, teže – lakše) 	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada glazbenih instrumenata • Izvođenje brojlica uz pratnju udaraljki • Izvođenje pjesama uz pokrete tijela • Mijesi tijesto i oblikuje pletenicu • <i>Pravimo zimnicu</i> (rezanje kupusa, paprike, mrkve i krastavaca) • <i>Pravimo voćnu salatu</i> (izrezivanje i dekoriranje voća) • Izrada vlastite slikovnice (uvezivanje papira i crtanje slika) • Gađanje mete lopticama • Igra klikerima • Igra lastikom • Skakanje u vreći • Prenosanje ping-pong loptice u žlici koju se drži u ustima • Slaganje sitnih <i>puzzlei</i> prema slici • Bojenje slike na temelju zadanih kriterija • Izrada slike lijepljenjem sjemenki (kukuruzna, pšenice itd.) • Igra labirinta • Igra <i>Pronađi blago na temelju zadane mape</i> • <i>Oboji prema uputi</i> • Pjesma o bojama; priča o bojama • <i>Pronađi sve što je okruglo</i> • <i>Pronađi sve što ima oblik kocke</i>

SPOZNAJNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov spoznajni razvoj:

- Aktivnostima na sadržajima pripreme za školu poticati opći razvoj spoznajnih funkcija, a poglavito logičkih operacija i kritičkoga mišljenja, te izgrađivanje osnovnih kategorija uzroka i posljedica, ravnoteže i nepromjenjivosti;
- Praktičnim postupcima promatranja, eksperimentiranja, predviđanja, provjeravanja i dokazivanja izgrađivati osnove znanstvenoga mišljenja;
- Omogućavati djeci stjecanje znanja o prirodnoj i društvenoj sredini te neophodnih vještina i umijeća kao osnove za daljnje obrazovanje u osnovnoj školi;
- Poticati razvoj pamćenja uz pomoć priča, pjesama i dr.
- Postupno proširivati i produbljivati elementarno matematičko znanje;
- Pozitivno utjecati na opći spoznajni razvoj djece oslobađajući ih ovisnosti o opažanju danog i pridonoseći shvaćanju bitnoga iz okoline u kojoj djeca žive;
- Oblikovati djetetovu sposobnost uočavanja problema koji počivaju na kvantitativnim odnosima, pomagati djetetu da shvati funkciju i prirodu matematičkih sredstava u rješavanju tih problema te da primjenjuje neke početne matematičke postupke kao uvod u početnu matematiku;
- Pridonositi, i nadalje, oblikovanju općih osobina djetetove ličnosti, kao što su radoznalost, samostalnost, inicijativnost, točnost itd.;
- Omogućavati djeci bogato okruženje koje će ih motivirati za istraživačke aktivnosti;
- Organizirati posjete bližoj okolini kako bi se potaknuo spoznajni razvoj djece.

✚ Ishodi razvoja djetetovih sposobnosti mišljenja, zaključivanja i pamćenja

U okviru spoznajnoga razvoja važno je da odgojitelj potiče:

- Razvijanje osjećaja za oblik i prostor kao težnju da se stvori cjelovitost i proporcionalnost;
- Njegovanje i razvijanje osjećaja za ulogu i raspored pojedinih materijala i likovnih elemenata u gradnji, konstituiranju i oblikovanju predmeta bliskih dječjem zanimanju;
- Samostalno oblikovanje danim materijalom na zadanu temu (glinom, plastelinom, glinamolom, tijestom itd.) te pokušaj oblikovanja glavne mase iz jednoga komada, s dodavanjem detalja;
- Uvođenje u ostvarivanje skupnoga rada;
- Imenovanje i razlikovanje veličina. Ocjenjivanje veličina na temelju vizualne percepcije i uočavanje odnosa među predmetima;
- Višestruko uspoređivanje veličina i nizanje više predmeta u rastuće i opadajuće nizove na temelju manje uočljive razlike jedne osobine: dugo – duže – najduže; teško – teže – najteže i sl.
- Mjerenja s pomoću nekih priručnih sredstava: korakom, štapom, posudama raznih veličina, predmetima različite težine i dr., mjera: dužine, mase, volumena, mjere za tekućinu i za novac. Upotrebljavanje naziva nekih mjera koje se koriste u svakodnevnome životu: kilogram, metar i dr.
- Upotreba pojmova: jednako, nejednako, više i manje;
- Nizanje konkretnih skupova u rastuće nizove na temelju broja elemenata u skupu;
- Uspoređivanje konkretnih skupova pridruživanjem i brojenjem (do 10) te zaključivanje o količinskim odnosima. Praktično sastavljanje i rastavljanje skupova.
- Uočavanje strukture broja. Upotreba rednih brojeva u igri i svakodnevnim aktivnostima;
- Prepoznavanje brojeva;
- Klasifikaciju – praktično grupiranje prema poznatim i novootkrivenim svojstvima predmeta, na temelju dvaju svojstava istovremeno. Imenovanje i opisivanje osobina prema kojima se grupira. Zamjećivanje predmeta koji ne pripada određenoj skupini.
- Serijaciju (nizanje) u uređivanju predmeta u rastuće i opadajuće nizove na temelju razlika među tim predmetima;
- Vještinu upotrebe raznih sredstava, sprava i aparata (škara, čekića, kliješta, povećala, vage, glačala, TV-a, CD-a, DVD-a, računala, mobitela, drva, plastika i dr.) te rukovanja njima;
- Upoznavanje životinjskoga svijeta. Upoznavanje domaćih životinja, šumskih životinja, ptica, gmizavaca, vodozemaca i kukaca. Imenovanje i razlikovanje životinja prema osnovnim vanjskim oznakama, načinu prehrane, mjestu življenja, koristi i štetnosti pojedinih životinja, brizi o mladuncima i sl. Klasifikacija životinja prema pripadnosti vrsti, prema vanjskim značajkama, prema načinu kretanja, prema vrsti prehrane i prema koristi za čovjeka.
- Pravilan odnos djece i odraslih osoba prema biljnome i životinjskome svijetu;
- Upoznavanje ljudskoga tijela (organi i njihova funkcija, rađanje i razlike među spolovima);
- Skupno rješavanje problema, zadataka i poslova; uzajamno prihvaćanje i razumijevanje;
- Pomaganje mlađoj djeci.

Treba obratiti pozornost na izbor tekstova za čitanje i pričanje te na izbor stihova za učenje napamet i stihova za obradu radi umjetničkoga doživljaja, a sve radi afirmacije ambijentalnih književnih vrijednosti koje su dio širokoga spektra kulturnoga naslijeđa.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih sposobnosti mišljenja, zaključivanja i pamćenja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Uz poticaj i podršku prepričava poznate priče uključujući i važne detalje • Pamti sadržaje priča i pjesama • Ilustrira odslušanu priču • Prepoznaje većinu brojeva od jedan do 10 • Prepoznaje većinu slova ili sva slova svoga imena • Najčešće zna napisati svoje ime • Uz poticaj i podršku postavlja pitanja i daje odgovore na postavljena pitanja • Počinje povezivati vrijeme s dnevnim rasporedom • U stanju je značajno održati pozornost • Koncept vremena mu se proširuje na razumijevanje prošlosti i budućnosti u ovisnosti o glavnim događajima (npr. o rođendanu) • Prepoznaje jučer, danas i sutra • Nabraja dane u tjednu i godišnja doba • Može imenovati geometrijska tijela (loptu, kocku, kvadar i valjak) i jednostavnije geometrijske oblike (trokut, krug, kvadrat i pravokutnik) • Uočava skupove • Oblikuje skupove na temelju pojedinih elemenata i različitih kriterija • Prepoznaje znamenke • Uspoređuje brojnosti skupova pridruživanjem • Spontano označava brojnost skupova, broji članove i uvodi nove članove u skupove • Oblikuje jednakobrojne skupove • Uspostavlja jednakobrojnost skupova na razne načine (dodavanjem novih članova ili izmještanjem članova) • Prepoznaje i imenuje elemente skupa, predstavlja skup modelom i crtežom • Može navesti po čemu su neki predmeti slični, a po čemu različiti • Uviđanje jedne značajke predmeta i njihovo pridruživanje • Niže predmete od manjeg ka većem, nižeg ka višem, užeg ka širem, i obrnuto • Mjeri dužinu i težinu (malo kasnije i obujam) • Voli postavljati pitanja • Voli crtati i slikati, služi se bojama • Najbolje uči kroz otkrivanje • Značajnije predstavlja simbole • Upotrebljava riječi <i>moгуće, možda, sigurno, nikako</i> • Razvijanje tehničkih i higijenskih navika • Sposobno dvadesetak minuta koncentrirati pozornost • Još uvijek sklono počinjanju više aktivnosti • Razvija nove oblike mišljenja (više se oslanja na predodžbe) • Slijedi dogovorena pravila rasprave 	<ul style="list-style-type: none"> • Igrolike aktivnosti sparivanja, gdje se djeci daju po dva predmeta koji mogu činiti jedinstvo (tanjurić i šalica; mladunče i majka, i sl.) • Intelektualne aktivnosti kombiniranja različitih predmeta: čaše ili šuplje kocke koje se mogu stavljati jedna u drugu, alke različitih veličina i boja koje se mogu nizati na uzice ili štapiće, male kocke (od kojih djeca prave „kulu“, „vlak“, „most“), perle koje se mogu nizati ili stavljati u čaše ili bočice i potom prosipati, papir i olovku, razne papire i kartone za presavijanje, plastelin • Uviđanje jedne značajke predmeta i njihovo pridruživanje • Na temelju doživljenoga prepričavanje kreativnoga stanja i izražavanje • Dnevni ritam aktivnosti – slikovno izražena vrteška • Kroz obilje prirodnoga materijala omogućiti djeci neposrednu manipulaciju i istraživanje (lišća, cvijeća, trave i dr.) • Sastavljanje priče na temelju zadanih riječi • <i>Pravimo strip</i> • Rješavanje zagonetki • Igra <i>Kad bi ...</i> • Izmišljamo imena životinja • <i>Meni je smiješno ...</i> • Izrada kalendara igračaka • <i>Kockice slovarice</i> • Mozaik od geometrijskih oblika • Izrada vrteške za godišnja doba, dane u nedjelji • Izrada vlastitih slikovnica (ilustracija i teksta) uz pomoć odgojitelja • Izrada albuma životinja (klasifikacija na domaće životinje, šumske životinje i dr.) • Mjere i mjerenje: opažanje, shvaćanje i praktično mjerenje različitih veličina (dužine i težine) • Geometrijska vrteška • Nizanje kockica od manje ka većoj, slamčica od kraće ka dužoj • Crtamo na zadanu temu (prema priči, pjesmi, doživljaju) • Lutka, zec, kuća i automobil od geometrijskih oblika (sastavljanje i lijepljenje na papir) • Zapisivanje dječjih pitanja na pano i zajedničko traganje za odgovorima (u enciklopedijama i rječnicima te kod kuće s roditeljima)

Ishodi razvoja djetetovih istraživačkih sposobnosti

U okviru predškolske ustanove potrebno je omogućiti:

- eksperimentiranje predmetima i materijalima da bi se došlo do njihovih svojstava i međusobnih odnosa (topljivosti, zaustavljivosti, privlačenja na temelju magnetizma i elektriciteta i dr.);
- klasifikaciju na temelju izvedenih svojstava (predmeti koji se mijenjaju u vodi i oni koji se ne mijenjaju, koje privlači magnet i koje ne privlači, koji imaju zvuk i koji ga nemaju i dr.);
- individualni prilaz djeci, kako bi djeca koja nisu zadovoljavajuće pripremljena za samostalan rad dobila posebne zadatke u kojima bi neposredno i vlastitom aktivnošću dolazila do rješenja zadataka;
- poticanje djece da prema svojim mogućnostima budu sve spretnija, snalažljivija i konstruktivnija u upotrebi različitoga materijala, pribora i pomagala;
- poticanje djece da kroz praktične postupke, promatranja, eksperimentiranja, provjeravanja i dokazivanja izgrađuju temelje znanstvenoga mišljenja;
- otkrivanje razlika između prirodnih pojava (sunca, vjetra, oblaka, vodotoka, vatre i dr.) i živih bića;
- otkrivanje i razlikovanje raznih vrsta nežive tvari i njezinih svojstava (prirodne tvari – voda, snijeg, led, pijesak, glina, kamenje itd. i umjetne tvari – metal, staklo, papir, skaj itd.);
- skupljanje uzoraka iz prirode (lišća, cvijeća, plodova, kamenčića, grančica, perja, kućica puževa i školjki i dr.), njihovo sređivanje prema dogovorenim kriterijima i čuvanje u zbirnama ili upotreba tijekom kreativnih aktivnosti;
- prikupljanje uzoraka prepariranih biljaka, sušenoga lišća, suhih plodova, otisaka kore, grančica, presjeka stabla i sl. ne nanoseći pri tome štetu životnoj sredini;
- aktivnosti na uočavanju uzročno-posljedičnih veza i odnosa u prirodi (sunčano je – postaje toplije; puše vjetar – grane se ljuljaju; pada kiša – pada snijeg) i njihovo povezivanje s vremenskim uvjetima;
- eksperimentiranje materijalima gdje se djeca upoznaju s fizičkim pojavama (magnetizmom, elektricitetom, svjetlosti, toplinom, kretanjem i sl.), ispituju svojstva vode i ponašanja predmeta u vodi, eksperimentiraju sa zrakom te eksperimentiraju u pijesku (suh, mokar, oblikovanje pijeska, kopanje tunela, prenošenje, mjerenje i sl.);
- aktivnosti u akustici (nastanak i prostiranje zvuka te način prenošenja);
- aktivnosti iz optike (promatranje kroz povećala, mikroskop; pokusi sa sjenkama; pokusi s prelamanjem svjetlosti u čaši vode);
- rad na računalu i istraživanje računalnih programa.

Odgovitelj nastoji organizirati uvjete u kojima će dijete moći istraživati:

- mehaničke pojave – kretanje, brzinu, silu (ako jače gurnemo ili bacimo predmet, dalje će pasti, kretanje predmeta na vodoravnoj i kosoj plohi, ravnoteža na vagi, klackalice i sl.);
- meteorološke pojave – pokusima, na pogodan način, upoznati djecu s nastajanjem kiše, rose, leda i drugih atmosferskih pojava;
- svjetlosne i zvučne pojave – izvori svjetlosti (sunce, sijalice, baterijska svjetiljka i sl.);
- svjetlost i sjenke (upotrebljavati prigodne situacije u prirodi – sjenku drveta, zgrade i čovjeka);
- nastajanje zvuka – zvuci koje proizvode razni predmeti. Razlikovati buku, šum, zvuk i ton. Prostiranje zvuka kroz zrak, vodu i kruta tijela.
- promjene u biljnome svijetu. Zapažanje promjena u životinjskome svijetu;
- promjene u prirodnim pojavama (Zapažanje: dani vedri, tmurni, magloviti ili hladni, smrzavanje vode, proljetna kiša, bujanje rijeke, grmljavina, sijevanje, nastajanje suša i dr.);

- žitarice (pšenicu, kukuruz), povrće (krumpir, grah, kupus, luk, rajčicu, papriku, špinat, salatu, mrkvu i dr.), voće (jabuku, šljivu, trešnju, dunju, grožđe, kupine, maline, južno voće), cvijeće (ružu, ljiljan, karanfil, maslačak itd.) i drveće (listopadno i zimzeleno drveće) te ih upoznavati;
- građu biljaka – korijen, stablo, grane, list, cvijet, kora drveta, pupoljak i plod. Razmnožavanje, rastenje, umiranje biljaka (svjetlost, toplina, zrak i tlo).
- klasifikaciju biljaka po boji, veličini, mirisu, po mjestu gdje rastu te po vremenu kada se pojavljuju.

Potencijalni ishodi	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Počinje upotrebljavati sat • Slobodno rukuje stvarima i ispituje njihove osobine i funkcije • Istražuje svojstva biljaka i životinja • Prepoznaje neke osobine živih bića i neke osobine neživoga okruženja • Donosi zaključke na temelju promatranja pojava u prirodi • Razlikuje zvukove • Izvodi jednostavne pokuse • Rado eksperimentira materijalom • Istražuje prirodnu i društvenu sredinu • Prepoznaje prirodnu baštinu u neposrednom okruženju • Prepoznaje mjesta u životnom okruženju na koja se odlaze otpad • Prepoznaje promjene u prirodi povezane s godišnjim dobima • Svojom znatiželjom i idejama potiče ostale na istraživanje • Rastavlja predmete kako bi saznalo od čega se sastoje • Razlikuje predmete na temelju materijala od kojeg su građeni • Brzo prihvaća operacije na računalu • Ozbiljno shvaća brigu o okolini (ekologiju) • Predviđa ishode prilikom izvođenja pokusa • Razmjenjuje mišljenje s vršnjacima tijekom istraživanja • Opisuje biljke • Imenuje dijelove biljaka 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalendar riječi za godišnja doba • <i>Odredi kakvo je</i> (davanje što više pridjeva nekom predmetu) • Igre ogledalom • Izrada sata od kartona • Izrada pješčanoga sata • Igre svjetlom (promatranje prirodnih i umjetnih izvora svjetlosti) • Igre istraživanja sjene (vlastite, ali i sjene predmeta različitih oblika) • Praćenje vremenskih prilika (uz upotrebu aplikacija sunca, oblaka, kiše i dr.) • Razvoj ekološke svijesti (ideje za načine štednje vode i električne energije) • Recikliranje papira • Tehnika kaširanja papira • Izrada košara/kanti za otpatke (za papir, plastiku, staklo, biootpad) • Izrada vjetrenjače • Istraživanje svojstava vode • Izrada vodenice • <i>Što pliva, a što tone?</i> • Igra dobacivanja loptom <i>Zemlja, more, zrak</i> (svatko tko uhvati loptu treba reći životinju koja je karakteristična za zemlju, more ili zrak) • Sadimo biljke (u vrt, u lonce) • Promatranje faza rasta biljki (fotografiranje, crtanje itd.) • Pravljenje zbirke listova i cvjetova • Pripremanje hrane (uočavanje značajki različitih namirnica tijekom njihove obrade za kuhanje) • <i>Što sve možemo s tijestom?</i> • Edukativne igre na računalu • Igre magnetom (npr. pecaljke s magnetom) • Istraživanje uz pomoć mikroskopa

SOCIJALNO-EMOCIONALNI RAZVOJ

Zadatci za djetetov socijalno-emocionalni razvoj:

- Razvijati djetetovu svijest o tome da je obitelj uređena zajednica u kojoj se svatko ponaša prema pravilima te da se članovi obitelji trebaju razumijevati i paziti;

- Raditi na izgradnji djetetova osobnoga stava da se prema prirodnoj i društvenoj sredini ophodi tako da ju štiti, unapređuje i održava kao pojedinac i u suradnji s drugima;
- Razvijati djetetovu svijest o prometu kao grani gospodarstva koji se odvija prema strogo utvrđenim pravilima;
- Razvijati djetetovu svijest da čovjek može utjecati na promjenu životne okoline u pozitivnom i negativnom smislu;
- Upućivati djecu i pomagati im te organizirati praktične vježbe prelaska ulice, na ulici i raskrižju;
- Poticati djecu na razmišljanje koje bi se kukce moglo promatrati u prirodi;
- Omogućavati djeci da steknu iskustva i znanja o biljnome i životinjskome svijetu;
- Utjecati na razvoj djeteta pojedinca da donosi ekološke odluke i s njima uskladi svoje ponašanje;
- Poticati djetetovo uočavanje jedinstva organskoga svijeta odnosno međuovisnost, povezanost i ravnotežu u prirodi;
- Promatrati i tumačiti određene pojave i promjene koje su nastale čovjekovim djelovanjem;
- Planirati te osmišljavati dječje igre i interakcijsko učenje u prirodnoj okolini;
- Uključivati roditelje i druge zaposlenike u vrtiću u ostvarenje programskih sadržaja;
- Procijeniti djetetov individualni napredak te ga motivirati za rad;
- Poticati djecu da emotivno reagiraju na širok krug pojava u društvenome životu i u umjetnosti, na izražavanje stvaralaštva i na svijet moralnih vrijednosti;
- Razvijati djetetov empatični odnos prema drugim ljudima;
- Poticati djetetove oplemenjene i produbljene pozitivne emocije;
- Raditi na djetetovu izgrađivanju vlastitih načina izražavanja emocija;
- Motivirati djecu da što realnije i iskrenije interpretiraju emocije drugih osoba, poglavito u konfliktnim situacijama;
- Naučiti djecu da se nose s neuspjehom, da iz pogreške izvuku pouku;
- Razvijati djetetov estetski osjećaj, doživljaj lijepoga i skladnoga;
- Pružati ljubaznost, razumijevanje i podršku stvarajući situacije u kojima se dijete može dobro osjećati i opušitati;
- Pokazivati djetetu razumijevanje i pozitivan osobni stav;
- Njegovati djetetovu društvenost, pozitivne stavove ličnosti i humane težnje;
- Razvijati djetetovu toleranciju na frustraciju i prihvaćanje pravila;
- Ojačati djetetovu sposobnost razlikovanja stvarnih osjećaja od pokazanih;
- Razvijati djetetovu svijest da je stavljanje u položaj drugoga početni uvjet za izlazak iz sukoba;
- Poticati djetetovu sposobnost rješavanja problemskih situacija i snalaženja u njima na konstruktivan način;
- Razmjenjivati shvaćanja i stavove u vezi sa socijalnim pojavama;
- Razvijati djetetovu suradnju i kooperativnost u igrama koje ne sadrže natjecanje;
- Nastojati da dijete što vjernije izrazi unutarnji doživljaj, kako bi ga drugi mogli prepoznati;
- Poticati djecu te im pomagati da pronađu vjerodostojan izraz koji opisuje njihove osjećaje;
- Stavljati dijete u poziciju drugoga, da uočava, uspoređuje i zaključuje radi li se o vjerodostojnim osjećajima;
- Poticati dijete da traži što više rješenja na koji način može pomoći drugome u nevolji;
- Poticati djetetovu toleranciju na različitost;
- Motivirati djecu da pronalaze smisao u pravilima, zakonima i konvencijama;
- Raditi na djetetovu prihvaćanju dogovorenih pravila i normi u kontekstu igranja.

✚ Ishodi djetetova stjecanja znanja i razvoja ekosvijesti o živoj i neživoj prirodi u njegovoj neposrednoj okolini

U godini kada djeca polaze u školu vrlo je bitno da budu pripremljena za život, da obavljaju složenije zadatke i da prihvate osnovna pravila u ponašanju. Ta iskustva djeca stječu samostalnim sustavnim promatranjem prirodnih i društvenih pojava te eksperimentiranjem s njima. Djeca u toj dobi pokazat će zanimanje za još složenije procese u životu njihove okoline; stoga im treba omogućiti da otkrivaju uzročno-posljedične veze pojava u prirodi. Odgojitelj treba izbjegavati da priopći znanja u gotovu obliku; on treba djeci ostaviti prostor za samostalni rad, da se oslanjaju na načelo očiglednosti te da postavljaju pitanja. U ostvarivanju sadržaja iz neposredne žive okoline poželjno je da se odgojitelji koriste promatranjem kao metodom u radu s djecom. Pri promatranju djeca mogu uočavati specifičnost biljnoga i životinjskoga svijeta. Osim promatranja koriste se i drugim metodama u radu, kao što su mjerenje, prikupljanje i uspoređivanje.

Da bi se taj proces što kvalitetnije ostvario, poželjno je upotrebljavati pomoćna sredstva, kao što su herbarij, posjeti, samostalne izložbe ili eksperimenti. To su velike mogućnosti za bogaćenje dječjih spoznaja o biljkama i životinjama za koje djeca pokazuju posebna zanimanja.

Sadržaje koji su u vezi s događajima i proslavama značajnih datuma iz neposredne okoline djeci treba približiti ne samo dekoracijom prigodnoga kutka u vrtiću nego i konkretnim posjetom određenim mjestima, javnoj manifestaciji te organiziranjem susreta i razgovora s važnim ličnostima.

Dijete u godini pred polazak u školu treba osposobiti da se pravilno orijentira u prostoru, poglavito da prihvati naviku pravilnoga prelaska preko ulice. Ništa manje nije važna ni slušna pažljivost u razlikovanju udaljenosti zvuka motora i smjera odakle zvuk dolazi. Prometni znakovi upozorenja važni su i zato ih dijete treba od najranijih dana čitati, a ne samo pred polazak u školu. Za rad na tim sadržajima osim životne stvarne situacije mogu se upotrebljavati i improvizirani prometni poligoni u dvorištu vrtića, za razne vrste igara i igrolikih aktivnosti koje će njegovati kulturu ponašanja u prometu bilo da se radi o pješaku ili vozaču.

Potencijalni ishodi djetetova stjecanja znanja i razvoja ekosvijesti o živoj i neživoj prirodi u njegovoj neposrednoj okolini	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Izvršava svoje obveze samostalno ili uz pomoć nekoga od članova obitelji • Zna osnovne podatke o sebi i svojoj obitelji • Imenuje dijelove čovjekova tijela i razlikuje obilježja između spolova prema izgledu • Ovladava radnim navikama (prehrane i higijene) te njeguje zdravstvene navike sukladno svojim sposobnostima 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Život i rad u roditeljskome domu</i> (pomaganje članovima obitelji u radu i održavanju stana; crtanje obiteljskoga stabla; obiteljski odnosi u užem i širem smislu; zanimanje članova obitelji i radne organizacije u kojima članovi obitelji rade; poznavanje vlastitoga imena i prezimena; međusobni odnosi i ravnopravnost spolova; namještaj u stanu; osobna higijena i higijena u stanu; praktična primjena jednostavnih kućanskih aparata; izrada maketa namještaja) • <i>Vrtić kao moj dom</i> (prostorijske vrtića i njihova namjena; radno osoblje u vrtiću; namještaj i njihova funkcija; didaktička sredstva i materijali)

<ul style="list-style-type: none"> • Ima razvijenu svijesti o pravima i obvezama tijekom boravka u vrtiću te o važnosti pridržavanja tih prava i obveza; poznaje vrtić kao cjelinu • Ima jasnu predstavu o svome mjestu življenja • Razlikuje mjesta stanovanja (selo – grad) • Imenuje godišnja doba prema vremenskim prilikama • Prepoznaje određene dijelove dana • Razlikuje važnost raznovrsne hrane i zdrave od nezdrave hrane • Prepoznaje vozila javnoga prijevoza; samostalno i sigurno prelazi ulicu; raspoznaje prometne znakove koji se nalaze na putu od kuće do vrtića; samostalno i sigurno dolazi u vrtić koristeći se najsigurnijim i najkraćim putom; koristi se pješačkim prijelazom (zebrom) za prelazak ulice; koristi se pločnikom za kretanje ulicom s pločnikom i kreće se lijevom stranom ulice bez pločnika • Aktivno sudjeluje u proslavama i blagdanima • Prepoznaje osnovne vizualne i druge simbole države Bosne i Hercegovine • Ima temeljna znanja o životinjskome svijetu, procesu dobivanja mlijeka i mliječnih proizvoda; može istraživati i dovoditi u vezu uzajamnost svijeta biljaka i životinja; vodi brigu o kućnim ljubimcima u kući, vrtiću itd.) • Prepoznaje i imenuje predstavnike biljaka i životinja iz neposrednoga okruženja • Razumije na koji se način treba ophoditi prema prirodi i zaštititi ju • Eksperimentira s predmetima i materijalima da bi došlo do njihovih svojstava i međusobnih odnosa; uočava opasnosti od neispravnih kućanskih aparata; uz pomoć starijih osoba upotrebljava razna sredstva, sprave i aparate i rukuje njima • Prepoznaje umjetne tvari (staklo, plastiku i gumu) • Prepoznaje onečišćivače u životnome okruženju 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Moje mjesto i okolina</i> (konstruktivna gradnja makete moje okoline u trodimenzionalnome obliku; izrada reljefa od plastelina i vode; iscrtavanje granica mjesta u kojemu dijete živi; crtanje nešto prepoznatljivoga što karakterizira to mjesto; radne organizacije u blizini vrtića; upoznavanje s kazalištem, parkovima i spomenicima) • <i>Godišnja doba</i> [praćenje promjena u prirodi u godišnja doba; promatranje vremena tijekom dana; bilježenja podataka i njihovo predstavljanje (tablica, grafikom); izrada zidnih panoa (lente vremena); bilo je ... sada je ... bit će ...; mjerenje i bilježenje vanjske temperature (iščitavanje temperature s termometra koji je postavljen na sjenovito mjesto balkona ili drugdje); uočavanje promjene na biljkama, žitaricama, povrću i voću pod utjecajem vremenskih prilika]; • <i>Djeca u prometu</i> (vozila javnoga prijevoza i ponašanja u tim vozilima; stajališta; sredstva javnoga prijevoza; raskrižja i prijelaz preko raskrižja; praktična vježba zajedničkoga i pojedinačkoga kretanja ulicom te prelazak preko ulice) • <i>Priprema i proslava svih značajnijih međunarodnih, državnih i lokalnih blagdana</i> (prigodne svečanosti u povodu obilježavanja godišnjih doba; svečanosti na početku i kraju školske godine; Dan djeteta, Dan majki; Sudjelovanje u malim raspravama na temu prava djeteta te iznošenje mišljenja, stavova) • <i>Biljni svijet</i> (upoznavanje, promatranje, imenovanje i opisivanje biljaka, mjesta i okoline); istraživanje i saznavanje kako biljka živi i raste u različitim ekosustavima, kao što su: njiva, livada, šuma i voćnjak) • <i>Životinje</i> [(upoznavanje, promatranje, imenovanje i opisivanje životinja iz neposredne okoline (domaćih i divljih životinja); što se sve dobiva od mlijeka; posjet mljekari ili nekoj farmi na kojoj se uzgajaju krave, ovce ili koze; otkrivanje: uzajamni lanac prehrane biljaka i čovjeka; upoznavanje, promatranje i istraživanje životinja u njihovu ambijentu, kao što su: leptiri, kukci, kišne gliste, muhe, pčele i pauci; istraživanje i otkrivanje na koji način se hrane i održavaju kućni ljubimci (ribice, ptice i kornjače); promatranje životinja u kutku prirode (terariju, akvariju, akvaterariju), na koji način žive; uočavanje specifičnosti i ponašanja nekih životinja, kako izgledaju i kako se pripremaju za zimu)] • <i>Ekologija</i> [važnost očuvanja okoline i štetni utjecaj onečišćene okoline na čovjeka (pokus: zakopavanje stiropora, plastične vrećice, papira i lišća u zemlju, praćenje procesa te zaključivanje)] • <i>Neživa priroda i prirodne pojave</i> (razne vrste pokusa koji provjeravaju topivost, rastvorivost, magnetizam, promjene predmeta u vodi, meteorološke pojave, svjetlosne i zvučne pojave, svjetlost i sjenke, nastajanje zvuka, vještinu upotrebe te upotrebu raznih sredstava i aparata, kao što su škare, vaga, sat itd.)
---	---

✚ Ishodi moralnoga i emocionalnoga razvoja (stjecanje osobnoga identiteta i slike o sebi te o temeljnim pravima i vlastitoj ulozi) djeteta u godini pred polazak u školu

Osjećaji djece u godini pred polazak u školu postaju nestabilniji. I nadalje su intenzivni, ali nisu tako eksplozivni u manifestaciji. Očituje se izvjesna gradacija u izražavanju. Pozitivne osjećaje prema drugima brzo zamjenjuju negativni, a zatim odustajanje od jednih i od drugih. Nije rijetkost da se dijete povuče u sebe i da bude zabrinuto zbog nekog očekivanog ishoda. Ono je tada razdražljivo, agresivno i neposlušno. Međutim, isto tako je u stanju biti ljubazno, nježno i prijateljski nastrojeno. Izražavanje osjećaja mijenja se u ovisnosti o nametanju socijalnih ograničenja, prihvaćanjem normi i pravila kao i u ovisnosti o razvoju socijalnoga saznanja i socijalne inteligencije. Ljutnja je sve češća ako je dijete nepravedno optuženo, ako mu nisu ispunjena obećanja, ako se negativno uspoređi s nečim ili ako je predmet ismijavanja svojih vršnjaka. Ljubomora je u toj dobi sve prikrivenija i složenija, te se teže prepoznaje kod djece. Odgojitelj ne treba odobravati negativne osjećaje, kako što su bijes, neprijateljstvo i strah; međutim, treba pokazati razumijevanje prema djetetu koje ih izrazi i utjecati prije svega na način njihova izražavanja. Poglavitno je važno djecu ne osuđivati i ne vrijeđati zbog onoga što su osjetila i izrazila. Osnovni načini da se negativni osjećaji učine rjeđim jest njegovanje pozitivnih osjećaja te lijepih, prijateljskih i suradničkih odnosa među djecom i odgojiteljima. U razvoju pojma o sebi posebno je važno pomoći djetetu da razvije osjećaj samopouzdanja, što se može postići jedino stalnom manifestacijom prihvaćenosti djeteta bez uvjeta i rezervi. Također je važno da dijete shvati da se ponašanje može mijenjati svojom voljom prema vlastitim potrebama. Emotivne ekspresije vrlo često i sve češće bivaju sublimirane stvaralaštvom. Pozitivni osjećaji radosti, zadovoljstva i ugodnosti u toj dobi sve su češće izražene u situacijama pohvala, iznenadne koristi i druženja s vršnjacima. Dijete se sve češće raduje unaprijed ako mu je nagoviješten određeni događaj ili nagrada. U toj dobi javlja se i ljubav kao emocija, i to posebno prema vršnjacima, ali i prema suprotnome spolu. Jenjava manifestacija ljubavi prema odraslima, kao da se ona podrazumijeva.

Potencijalni ishodi emocionalnoga razvoja djeteta u godini pred polazak u školu	Orientacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Sposobno predvidjeti situacije u kojima se osjećaji pojavljuju • Sposobno se identificirati s drugim osobama i razumije njihove osjećaje • Sposobnost i težnja da se vlastita proživljavanja dijele s bliskim ljudima • Sposobnost artikulacije osjećaja • Otpornost je prema stresovima, napetostima i frustracijama, • Otpornost prema iracionalnim strahovima, primjereno svome uzrastu • Dijete umije razlikovati stvarne od predstavljenih osjećaja • Sposobnost samoocjenjivanja i samospoznaje • Sposobnost ocjenjivanja vlastitih mogućnosti • Točno opisuje situacije koje izazivaju strah, bijes i tugu 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre koje sadrže zajednički rad i pomoć • Sudjelovanje u humanitarnim akcijama (dio kampanje za pomoć bolesnoj djeci kroz sudjelovanje u javnim manifestacijama) • Igre u kojima se pojavljuju simboličke imitacije, dramske igre koje djecu oslobađaju od unutarnje napetosti i postižu svoju unutarnju harmoniju • Dopunjavanje rečenica <i>Kad sam sretan, dođe mi ...; Kad sam uplašen ...; Kad sam ljutit ...; Kad sam povrijeđen...</i> • <i>Ogledalo osjećaja</i> (igra u parovima u kojoj djeca imitiraju osjećaje) • <i>Statua tuge</i> (zamišljene razne tužne poze) • <i>Slike osjećaja</i> (razgovor tijekom razgledanja slika i situacija na slikama) • <i>Razgovor na temu iz priča u kojem se spominju osjećaji</i> • <i>Slika moga tijela</i> (bojim dijelove tijela na kojima osjećam emocije tuge, straha, sreće)

🌈 Ishodi razvoja djetetovih socijalnih odnosa i njegovanja njegove društvenosti

Nije rijetkost da roditelji uključe dijete u vrtić u godini prije polaska u školu a da nije savladalo određene socijalne vještine, pa se događa da se pri dolasku u vrtić ne želi odvojiti od svojih roditelja. Dobro je da takvo dijete najprije s roditeljima promatra organiziranu igru svojih vršnjaka. Ako poslije toga neće da uđe među djecu, treba ga ostaviti po strani, ne obraćati pozornost na njega nekoliko minuta, a potom ga pozvati u igru ili mu povremeno dodati loptu ili na neki drugi način nastojati da se pridruži djeci. Ako je roditelj prisutan tijekom aktivnosti, treba mu skrenuti pozornost na to da rad neprimjetno promatra sa strane ili da se aktivno uključi u aktivnost.

Djeca u godini pred polazak u školu vode više računa o tome kako značenje ima u očima okoline neki njegov postupak ili ponašanje. Javlja se potreba za afirmacijom i priznanjem. To je posebno uočljivo prilikom natjecanja, javnih nastupa i igara kojima je cilj nadmetanje s partnerom. Sa šest godina dijete shvaća da postoji potreba za uzajamnim poštovanjem i dogovaranjem odnosno poštovanjem dogovorenih pravila ponašanja ne samo u igri već i u životu. Djeca shvaćaju prijateljstvo kao recipročan odnos *ja tebi – ti meni* odnosno shvaćaju da mu je prijatelj onaj kome je ono prijatelj.

Potencijalni ishodi razvoja socijalnih kompetencija djeteta u godini pred polazak u školu	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje unutarnji doživljaj kako bi ga drugi prepoznali • Stavlja se u poziciju drugoga • Traži više kreativnih rješenja za problemske situacije i snalaženja u njima na konstruktivan način • Sposobno surađivati i kooperativno sudjelovati u problemskoj situaciji • Ima osjećaj tolerancije na različitost • Prati dogovorena pravila/norme skupine • Dobrovoljno se pridržava stegovnih pravila • Razvijena sposobnost da može surađivati i dogovarati se sa ostalim članovima skupine • Uspostavlja prijateljstva i sudjeluje u društvenim igrama s drugom djecom • Pohvaljuje i podržava drugu djecu u situaciji koja nije natjecateljskog karaktera te im pomaže 	<ul style="list-style-type: none"> • Igra zamišljanja situacija koje izazivaju određene osjećaje (strah, tugu ili radost) • Rješavanje socijalnih problema (situacije: bolestan prijatelj, druga djeca tuku njegova prijatelja, drugarica izgubila svoju lutku itd.) • Igre mašte: <i>Pronađi što više rješenja za rješenje konflikta</i> (rad u skupini) • Igre s karticama (razne situacijske pojave koje tretiraju rad, socijalne i spolne razlike itd.) • Kreiranje pravila ponašanja u skupini s ciljem da se prihvate norme/pravila u kontekstu igre • Isticanje pravila na javnome mjestu u vrtiću i razgovor o važnosti njihova poštovanja • Konstruktivna igra (Izrada triju kula koje trebaju imati obilježje stabilnosti, ljepote i visine), rad u trima skupinama uz korištenje istog materijala • Igre uspostave pozitivne komunikacije (međusobno sporazumijevanje uz upotrebu neverbalne komunikacije) • U centru društvenih igara i didaktičkoga materijala djeci ponuditi edukativni materijal za društvene aktivnosti, kao što su: tangram, šah, domino, mica, ix-ox, igračke s logičkim sređivanjem i redanjem te suradnjom • Igra <i>Pogodi tko je vođa</i> (u krugu jedno dijete započinje neke pokrete a dijete u centru pogađa tko je vođa)

KREATIVNO-STVARALAČKI RAZVOJ

Zadatci za djetetov kreativno-stvaralački razvoj:

- Poticati djetetovo stjecanje sposobnosti sve potpunijeg i sigurnijeg likovnog izražavanja svojih ideja te predstavljanje svoga odnosa prema svijetu, prema drugim ljudima i prema samome sebi, uz izvjesnu preradu i uopćavanje tih odnosa;
- Raditi, i nadalje, na njegovanju djetetovih prirodnih sklonosti za likovni jezik i njegovo postupno obogaćivanje;
- Razvijati djetetova vizualna i taktilna opažanja;
- Predstavljati djeci nova opažanja i spoznaje o prostornim odnosima, materijalnim svojstvima i likovno-estetske obilježavanju prostora, živih bića i predmeta u njihovoj okolini; i nadalje razvijati njihov urođeni i stečeni likovno-estetski senzibilitet, sposobnost opažanja i uspoređivanja, stvaralačku maštu, likovno-estetsko mišljenje te pamćenje i produbljivanje likovno-estetske izražajne i oblikovne sposobnosti djece;
- Omogućavati djeci da upoznaju likovni pribor, podloge i materijale te da se njima spretno i slobodno služe u likovno-estetskim stvaralačkim aktivnostima; i nadalje poticati i jačati njihove želje i potrebe za slobodnim i samostalnim likovnim izražavanjem i oblikovanjem s pomoću crta, oblika i boja u raznim, njima pristupačnim i pogodnim, likovnim tehnikama i materijalima i u različitim varijacijama, te učvršćivati i nadalje razvijati stečena radna i stvaralačka iskustva, vještine i radne navike djece u likovnom stvaralačkom radu;
- Njegovati djetetovu sposobnost likovnog zamišljanja i prikazivanja prostora i prostornih odnosa, živih bića i predmeta, njihova položaja, rasporeda i kretanja u prostoru; njegovati djetetove sklonosti za ilustrativnim prikazivanjem i doživljavanjem te za dekorativnom obradom predmeta i površina; pobuđivati djetetovu likovno-estetsku radoznalost i razvijati likovni ukus i kriterije te poticati i razvijati inicijativnost, motiviranost i zainteresiranost djeteta za likovno-estetskim uređivanjem njegova životnoga i radnoga ambijenta;
- U procesu likovnog oblikovanja i nadalje učvršćivati djetetove kulturne, higijenske i radne navike;
- Stvarati kod djeteta navike prihvaćanja i njegovanja karakterističnih likovnih motiva kulturnoga miljea te čuvanja tekovina materijalne i duhovne kulture;
- Poticati prirodnost i cjelovitost dječjega izraza kroz pjevanje, igranje, ritmičko kretanje, ples te likovno, govorno i dramsko izražavanje;
- Razvijati djetetovu sposobnost izražavanja glazbene dinamike i ritma te poticati njegovo sudjelovanje u zbarskim individualnim izvedbama i prepoznavanju karaktera pjesme;
- Njegovati, i nadalje, i kultivirati dječji glas (pravilno disanje, jasan izgovor riječi te intonativno točno pjevanje pri individualnom i zajedničkom pjevanju);
- Razvijati, i nadalje, djetetovu glazbenost sa specifičnim sposobnostima (glazbeno pamćenje te osjećaj za ritam i za visinu);
- Poticati razvoj djetetovih trajnih interesa i ljubavi prema glazbi kako bi ona vremenom postala njihova trajna potreba;
- Razvijati djetetovu emocionalnu i estetsku osjetljivost;
- Poticati djecu na razne oblike stvaralaštva (pokret, likovno i literarno);
- Upoznavanjem i njegovanjem sevdalinke razvijati ljubav prema domovini;
- Razvijati govorno stvaralaštvo: jezične igre, dramske jezične igre te jezično-glazbeno i jezično-likovno stvaralaštvo;

- Razvijati jasan govor u akciji i djetetovu svijest o tome da ga netko gleda te da ono što se gleda treba prenijeti značenje igre ili priče;
- Poticati dosezanje određene vještine u igranju uloga, pri čemu treba nastojati da svi u drami surađuju;
- Stjecati sposobnost za sudjelovanje u kolektivnoj dramskoj igri uz zadržavanje individualnosti svakoga sudionika;
- Omogućavati djeci da slobodno predlažu i biraju glavne likove, a da odluke donose zajednički;
- Poticati djecu da se sama dramski organiziraju te im pomagati da nauče i znaju svoja prava i obveze;
- Osiguravati različite govorne modele: stariji – mlađi, poznati – nepoznati; ljudi različitih zanimanja: glumici – pjesnici, te roditelji i druga djeca;
- Pomagati djetetu da prijeđe put od predlagatelja i aktivnoga sudionika u zajedničkim aktivnostima igre do promatrača i svjesnoga kritičara svoga vlastitoga igračkoga ponašanja u raznim dramskim aktivnostima i kazališnim igrama;
- Voditi dramske radionice kroz razvojni pristup, igrački pristup te stvaralački i interaktivni pristup djeci;
- Snimati dječje predstave, kratke filmove u kojima djeca sudjeluju.

Ishodi djetetova kreativnog i stvaralačkog likovnog izražavanja

Dijete u godini pred polazak u školu ima dobro razvijen osjećaj za boje, često slika čistim intenzivnim bojama, bez miješanja. U crtežima ide korak dalje i crta unutarnji prostor. Ono crta po sjećaju, a ne po prirodi onoga što vidi i zna. Tako nastaju rendgenski ili transparentni crteži u kojima se sve vidi. Kuće u kojima se vidi sav namještaj, unutrašnjost trbuha ili automobila. Budući da dijete nije u stanju prikazati prostor u perspektivi, često prevaljuje objekt pa se takvi crteži nazivaju refleksni crteži. U zadacima tipa problem sasvim je pogrešno dati djeci zadatak i odmah mu pokazati rješenje (kako se crta čovjek, kuća, drvo itd.) U tome slučaju sputavamo dječju kreativnost, individualnost i njegovu stvaralačku maštu. Stoga je dobro da predškolska ustanova ima posebno mjesto i kutak u kojemu dijete može izraziti svoju kreativnu i likovnu darovitost. Obično je to centar za djetetov likovno-kreativni razvoj koji treba biti u blizini vode. Poželjni su slikarski stalci za dvoje ili četvero djece, plastične ploče na kojima se modelira, čaše za boje, četkice, razne vrste pribora za crtanje, boje koje se lako peru i nisu otrovne (voštane boje, tempere, tuševi u boji, polikolorne boje, flomasteri i olovke u boji), razne vrste podloge i papira za izrezivanje i oblikovanje (krep papir, akvarel papir i hamer te tanji i deblji kartoni, plastelin i dr.), razni prirodni materijali za oblikovanje (lišće, šišarke, divlji kesten, žir i drugi plodovi, komadići drva, kamenčići, glina, glinamol i tijesto), kao i umjetni materijali (plastelin, spužva, vuna, konac, komadi tekstila i plastike, mekane savitljive žice, zatim kutije, ilustrirane novine, ambalaža itd.) Uz sve navedeno potreban je pribor kojim djeca mogu rukovati (škare sa zaobljenim vrhom, igle za šivenje, konop, lijepak, selotejp, dječji šivaći stroj itd.). Kada djeca završe svoj rad, dobro je nenametljivo porazgovarati s njima o sadržaju onoga što su predstavila u svome crtežu. Djeci se daje prilika da verbaliziraju svoje misli i osjećaje.

Potencijalni ishodi djetetova kreativnog i stvaralačkog likovnog izražavanja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Obogaćuje sadržaj prikazivanja objekata iz neposredne okoline sa što više neposrednih detalja; Izražava realni odnos proporcija i raspored elemenata na plohi • Izražava svoje misli i osjećaje likovnim jezikom (crta, slika, modelira itd.) • Ima razvijen osjećaj za oblik i prostor • Razlikuje likovne elemente uz pomoć odgojitelja • Oblikuje glavnu masu iz jednoga komada, uz dodavanje detalja • U modelu se prepoznaje proporcija, odnos, sigurnija plastična obrada portreta • Ima razvijene tehničke i higijenske navike • Poznaje elementarna načela grafičkoga izražavanja crno-bijelim površinama i crtama u gipsorezu te rad s više šablona za otiskivanje u različitim tonovima i bojama. Otiskuje šablonama koje samo izrađuje. • Uočava skladnosti ambijenta i upotrebnih predmeta. Elementarno poznaje likovne vrijednosti umjetničkih djela (motiv, boju, kompoziciju i obradu detalja) • Analizira u oblasti primijenjene umjetnosti • Prepoznaje ključne primjere kulturne baštine u Bosni i Hercegovini iz neposrednoga okružja uz poticaj i potporu 	<ul style="list-style-type: none"> • Prijedlog tema za lustraciju teksta: <i>Ljudi sijeku grane; Klizanje na ledu; Vojnici su nas posjetili; Idemo uz stepenice; Vlakovi; Ptice se sele; Kod pekare; Ilustracije; Konji vuku kola; Traktor ore; Dizalica prenosi materijale; Gradilište; Paukova mreža; Igramo se kockama; Stado ovaca; Most; U zoološkom vrtu; Čistimo dvorište; Moja igračka; Ptičje pero; Metla; Ograda; Pahuljice; Mraz po staklu šara; Selo; Igramo kolo; Vozimo bicikl; Ribe u mreži; Stolnjak od čipke; Baka plete; Pletivo.</i> • Prijedlog tema za slikanje: <i>Šarene lopte; Suncobrani; Vojnici; Lutke na pozornici; Voće; Moja maska; Poštar; Narodne nošnje; Ilustracije; Slikanje na slušanje glazbe; Pijetao; Cvijet kakav želim; Neobična ptica; Zastava u gradu; Šareni ćilim; Dimnjačar; Brod; Sanjkamo se.</i> • Prijedlog tema za plastično i prostorno oblikovanje: <i>Voće; Povrće; Kolači; Mačka; Ledena figura (iz igre); Stepenice; Saonice; Bicikl; Puž; Jež; Medo; Prijevozno sredstvo; Kuće; Ulica; Grad; Cvijet; Pahulja od papira; Vjetrenjača; Vaza; Šablona za tiskanje; Ribica; Čamac; Kapa.</i> • Prijedlog tema za osnove grafike: <i>Dezen za haljinu; Ćilim; Dekor za kazalište lutaka; Bubamara sa šarenom haljinom; Prometna sredstva na cesti; Šareni baloni; Kućice za ptice; Poštansko sanduče; Kolica za bebe; Cvijet; Semafor i pješak; Korice za slikovnice.</i> • Upotreba ukrasnih predmeta, unikata i reprodukcija (plastike, tekstila, kostima, keramike, bakra i porculana)

Ishodi djetetova glazbenog izražavanja i kreativnog stvaranja glazbeno-plesnoga izraza

Dijete u godini pred polazak u školu glazbeno stvaralaštvo izražava kroz pjevanje i slušanje glazbe te podržavanjem ritma i sudjelovanjem u dječjim glazbenim igrama, kao što su pjevanje i sl.

Odgojitelj bira pjesme s nešto složenijim melodijskim i ritmičkim kombinacijama, s tekstom koji ima odgovarajuće literarne vrijednosti. Pjesme navedene kvalitete trebaju biti primjerene djeci predškolskoga uzrasta. Pri pjevanju treba utjecati na to da djeca prihvate vještinu i naviku pravilnoga pjevanja, da sluhom prepoznaju pjeva li se točno i lijepo, da se trude postići vještinu lijepoga pjevanja. Djeca moraju steći naviku da se pri pjevanju drže pravo u sjedećem i stojećem stavu, da pjevaju intonacijski čisto, uz odgovarajući tempo i dinamiku, precizno i ujednačeno, zajedno od početka do kraja.

Tijekom godine djeca toga uzrasta slušanjem glazbe upoznaju osam do deset kompozicija. U kompoziciji koju slušaju i upoznaju djeca trebaju zamijetiti i prepoznati: karakter kompozicije (vesela, dinamična, mirna, nježna ili sjetna) a to, naravno, mogu izraziti opisno; tempo izvođenja kompozicije (glasno, tiho, umjereno glasno, postaje sve glasnije ili tiše); oblik kompozicije (koračnica, uspavanka, okretna igra ili kolo); izvođače i sastave (dječji glas, klavir, harmonika, tambura, truba, vojna glazba). Kompozicije koje djeca upoznaju mogu biti

neke vokalne, narodne pjesme iz naših krajeva ili neke popularne kompozicije poznatih kompozitora. Dječje glazbene igre trebaju sadržavati igre s pjevanjem te da djeca podražavaju razne radnje, život u prirodi i narodne običaje. Osnovni je zadatak takvih igara da se pravilno izvodi melodija te da se usavršava skladno, izražajno i slobodno ritmički povezano kretanje uz glazbu. U radu na razvijanju osjećaja za ritam treba postići da djeca nauče razlikovati i zapažati trajanje različite dužine. Tome najbolje pridonosi upotreba brojalica. Brojalice u toj oblasti zauzimaju posebno mjesto u razvoju osjećaja za ritam. Brojalice treba izvoditi najprije skandiranjem teksta, uz odbrojavanje kao na igralištu, zatim instrumentima vlastitoga tijela (pljeskanjem rukama i tupkanjem nogama), priručnim instrumentima, Orffovim instrumentarijem te kretanjem u koloni (u tzv. vlakiću). U području dječjega stvaralaštva koristi se Orffov instrumentarij i priručni instrumenti te je potrebno da ih djeca prepoznaju, da na njima proizvode zvukove i određene ritmove. Uz njihovu upotrebu treba organizirati različite oblike improvizacije: melodijske i ritmičke te improvizacije forme. Djeca mogu izmisliti priče i naslikati seriju slika te uz pomoć instrumenata *oživjeti* ih.

Potencijalne ishodi razvoja djetetova glazbenoga stvaralaštva	Orijentacijski aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Izražava interes za bogatstvom i raznovrsnošću svijeta glazbe • Izražava želju i naviku slušanja glazbe, izražava želju za sudjelovanjem u raznim glazbenim aktivnostima • Prepoznaje muške i ženske pjevačke glasove • Sposobnost razlikovanja glazbene dinamike, ritma, zamjećuje osobine glazbenoga tona koji se odnosi na visoke i niske tonove, prepoznaje tempo, prepoznaje nazive kompozicija koje je slušalo • Vježba pravilno disanje i jasan izgovor riječi • Ovladava svojim glasom prilikom pjevanja, ispjevava pjesme s duljim i kraćim tempom te ga usklađuje u pogledu jačine glasa • Koristi se vlastitim tijelom, posebno rukama i nogama kao instrumentima; ima želju upotrebljavati predmete iz svoje neposredne okoline kako bi proizvelo zvuk; izrađuje jednostavne instrumente koje može primijeniti u praćenju pjesama • Prepoznaje i imitira zvukove koji ga okružuju • Izražava zanimanje za pravilno držanje tijela, smjer kretanja i praćenje tijeka plesne igre 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre koračnice • Prepoznavanje tempa glazbe (brz, lagan, umjeren, ubrzan i usporavajući) i upoznavanje s dinamikom (glasno, tiho, glasnije i tiše) • Igra prepoznavanja pjesama: pjevanje s tekstom i bez teksta, razlikovanje ženskih i muških izvođača • Pjevanje pjesama umjerenoga tempa i ritmičke strukture u trajanjima četvrtine ili osmine u opsegu od pet tonova • Igre za impostaciju glasa i uvježbavanje disanja, izgovora riječi duljeg i kraćeg trajanja koje su u vezi s pokretom i ritmičkom pratnjom • Korištenje vlastitoga tijela (pljeskanje, udaranje u koljena, tupkanje po tvrdoj podlozi); Eksperimentiranje zvucima, tonovima i ritmovima tragajući za raznim mogućnostima i originalnim rješenjima za interpretaciju glazbenih ostvarenja • Plesne improvizacije s glazbenom pratnjom i bez glazbene pratnje; Plesne dramaturgije sa sižeom koji je preuzet iz priča, bajki i basni; Glazbene igre koje se izvode u parovima

Ishodi djetetova dramskoga izražavanja i stvaranja

U razvijanju dramskoga stvaralaštva djece u **godini pred polazak u školu** najčešće se upotrebljavaju dramske igre s kompozicijom i igranjem određenih uloga. U njima svako dijete dobiva određenu ulogu i predstavlja neke druge ljude, predmete, životinje ili neke pojave. Te igre imaju stalnu dramsku kompoziciju, postoje pravila koja određuju tijek osnovnoga događaja u igri. Igra se odvija linearno s utvrđenim redoslijedom događaja. Dramska kompozicija uvodi dijete u svijet glume od samoga uvodnoga dijela preko radnje u kojoj ono ima središnju ulogu, pa zapleta, kulminacije i sve do njezina raspleta. Prije samoga ostvarenja igara s dramskom kompozicijom neophodno je proći posebne dramske vježbe, dramske igre

koje dijete uvode u svijet pravila glume (poštovanje prostora, načina interpretacije, dikcije, pokreta, neverbalne komunikacije, vještine izražavanja itd.). Dramske se vježbe provode kroz dramske radionice kao osmišljeni oblici složenijih procesa dramske interakcije sa skupinom i za skupinu. One su predradnje za postavljanje predstave koje zahtijevaju izvođačke sposobnosti i komunikaciju s gledateljima.

U dramskome stvaralaštvu ne treba zanemariti ni druge oblike poštovanja dramskoga izraza, kao što su dramatizacija poznatih dječjih pjesama te ples i pokret uz glazbu koji odražavaju dramsku situaciju. Svi vidovi dramske aktivnosti za dijete predstavljaju iznimno privlačnu, zanimljivu i zabavnu atmosferu u kojoj ono bogati dramski izraz i zadovoljava osnovnu potrebu za izražavanjem kreativnoga i stvaralačkoga mišljenja.

Potencijalni ishodi djetetova dramskog stvaranja i izražavanja	Orijentacijske aktivnosti / ideje za rad
<ul style="list-style-type: none"> • Uz poticaj i podršku identificira ulogu autora/pisca i ilustratora • Uz poticaj i podršku nabraja glavne likove, događaje i mjesta radnje • Izražava svoj odnos prema junaku priče • Samostalno kreira jednostavnu dječju dramsku formu • Izražava osobni stav o priči • Razvija dijalog i igre na određenu temu sa scenskom lutkom • Izrađuje kostime i maske u jednostavnijoj formi • Uživa u glumi te ju snažno doživljava ovdje i sada • Razvija vještinu oblačenja i prerusavanja te upotrebe maski i kostima kao izražajnoga sredstva • Ima razvijene socijalne kompetencije u dramskoj komunikaciji u onome što glumi i govori 	<ul style="list-style-type: none"> • Dramske igre s govornom improvizacijom kroz dramske scene umjetnosti koristeći se iskustvom koje djeca imaju o sebi, svijetu koji ih okružuje, drugim ljudima i njihovim odnosima, priređujući raznovrsne priče, igre i pjesme u dramskoj formi te inscenirajući tekstove koje su čula i sl. • Tradicionalne dječje igre s dramskim elementima • Dramske vježbe i igre koje vode u neposredno iskustvo i dramske akcije, kao što su igrolike aktivnosti u snalaženju u hipotetičkim situacijama • Prerada raznih vrsta priča u dramske forme radi igranja, u kojima se posebno ističu dramski elementi • Kreiranje jednostavnih oblika basni i njihova dramatizacija • Odlazak u kazalište i gledanje različitih dramskih formi; odlazak u kino; slušanje dramskoga i televizijskoga programa te slušanje priča • Upoznavanje sa svijetom glume (upoznajemo glumce, istražujemo što se radi ispred a što iza scene, za vrijeme predstave i poslije nje, i tehniku koja se koristi, te maske, kostime, šminku itd.)

RAZVOJ GOVORNIH I KOMUNIKACIJSKIH VJEŠTINA

Zadatci za razvoj djetetovih govornih i komunikacijskih vještina:

- Utjecati govorom na djetetov spoznajni razvoj i djetetovo mišljenje;
- Razvijati radoznalost za ljude, stvari, pojave i procese u dječjoj okolini, a u vezi s tim, aktivirati dječji govor i bogatiti njegov rječnik;
- Razvijati kod djece osjećaj i smisao za lijepo govorno izražavanje;
- Raditi, i nadalje, na razvijanju pravilne diskriminacije i artikulacije, na bogaćenju rječnika i bogaćenju i razvoju rečenice te na razvijanju pravilnoga i izražajnoga govora;
- Omogućavati djeci doživljavanje najljepših djela dječje književnosti te tako utjecati na njihov estetski i moralni razvoj;
- Omogućavati djeci doživljavanje ljepote i vrijednosti prigodnih književnih i drugih tekstova iz bogate riznice zavičajne kulturne baštine;
- Razvijati kod djece ljubav i zanimanje za knjigu;

- Organizirati slušanje, prepričavanje, pripovijedanje i govorenje stihova, dramaturgiju raznih doživljaja, priča, bajki, basni i drugog;
- Pripremati djecu za proces pisanja (priprema ruke s pomoću posebnoga materijala);
- Poticati djecu na dječje jezično stvaralaštvo;
- Njegovati, i nadalje, kod djece logički povezano i gramatički pravilno izražavanje o svemu što zamjećuju, rade, misle i osjećaju;

U godini pred polazak u školu dijete još uvijek razvija govorne sposobnosti; stoga se od odgojitelja očekuje da više individualno radi s djecom koja zaostaju u govoru. Iako dijete u toj dobi znatno bolje gradi rečenicu u gramatičkom smislu i postupno prelazi sa situacijskoga na razumljivi govor, potrebno je i nadalje raditi na savladavanju glasova i glasovnih slogova. Poticaj za govor mogu biti svi predmeti te ljudi i pojave s kojima se dijete susreće. Na semantičkome planu bitno je raditi na obogaćivanju djetetova rječnika i diferencijaciji značenja riječi. U okviru sintakse treba ga navoditi da se koristi potvrdnim, upitnim i odričnim rečenicama. Imajući u vidu da je veći broj razvojnih funkcija oblikovan, djeca se u toj životnoj dobi mogu koristiti kompleksnim aktivnostima koje u sebi sadrže različite govorne aktivnosti koje imaju funkciju iznošenja ideja, dogovaranja i predlaganja. Kao predčitalačke sposobnosti vrlo je bitno djecu učiti da pravilno izgovaraju vokale i konsonante. U toj djetetovoj dobi dobro je da odgojitelj ostvari nekoliko radionica u kojima će dijete učiti tehnike disanja, razgibavanje usta i jezika, ispuštanje glasova, a potom pristupiti vježbama koje se ostvaruju u kratkim sekvencama kako bi se pravilno diskriminirali glasovi (posebno zvučni i bezzvučni glasovi: p, b, t, k, g), zatim za artikulaciju i pravilan izgovor glasova a, e, i, o, u. Vježbe glasovima mogu se izvoditi brzo/sporo, glasno/tiho, visoko/nisko uz određeni ritam, na određenu melodiju, na određeni čin, kao da se ljutimo, da smo veseli, neraspoloženi. Nakon izvođenja spomenutih vježbi odgojitelj može izabrati određenu recitaciju u kojoj se nalaze neki od spomenutih glasova. Djeca zajedno s odgojiteljem ponavljaju recitaciju a onda izlaze jedno po jedno. Odgojitelj određuje način na koji dijete to izvodi (ljutito, veselo, smiješno itd.).

U radu na diskriminaciji i artikulaciji glasova potrebno je nastaviti s aktivnostima kojima je cilj aktivno slušanje. Odgojitelj treba stvarati odgovarajuće uvjete za razlikovanje pojedinih sličnih glasova i razlikovanje riječi s različitim naglaskom; razlikovati melodiju, ritam, trajanje, visinu i jačinu govora. U igrama slušanja diskriminacije treba razlikovati pravo i preneseno značenje riječi. Više pozornosti treba dati onim riječima čije značenje određuju srodne afrikate (č – ć, dž – đ, ć – đ, č – dž). Proširuje se mogućnost korištenja prikladnih govornih igara (zagonetki, brzalice, brojalice, stihova i dr.). Prilikom rada na razvoju djetetove artikulacije potrebno je pridržavati se određenih metodičkih zahtjeva. Razvoj djetetove artikulacije u godini pred polazak u školu postupno se privodi kraju, tako da će biti više zastupljene individualne i skupne artikulacije. S pomoću teksta artikulacije treba obaviti ispitivanje artikulacije te na temelju dobivenih rezultata izraditi plan rada. Kao mogući „teži“ glasovi djeci te dobi mogu se pojaviti: lj, k, nj, c, č, đ, dž.

Da bi se radilo na razvoju i bogaćenju rječnika, potrebno je da djeca prihvate točne nazive i izraze o onome što vide, čuju, promatraju odnosno da prihvate točne nazive predmeta, pojava, osobina, radnji, zanimanja, alata, oruđa, oblika, veličina, vremena itd. Treba bogatiti fond pasivnoga i aktivnoga djetetova rječnika te pretvarati pasivni u aktivni rječnik. Potrebno je vježbati upotrebu relacijskih riječi (priloga, prijedloga, veznika, uzvika i brojeva) u korelaciji s drugim odgojno-obrazovnim oblastima. Rječnik treba bogatiti i razvijati u svakodnevnim životnim i radnim situacijama u predškolskoj ustanovi. Treba organizirati igre koje imaju naglašen zadatak bogaćenja djetetova rječnika (*Grupiranje riječi; Kaži suprotno; Kaži obrnuto;*

Kakvo je što; Kaži nešto što je umanjeno ili uvećano; Stvaranje novih imena za predmete i pojave; Što sve gori, leti, trči i pliva; Dodajmo ono što nedostaje; Izmislimo novu riječ; Kako se kaže drukčije itd.). Neke od navedenih igara koriste se i za razvoj govornoga stvaralaštva. Mnoge raznovrsne i lijepe igre za vježbanje i razvoj rječnika nalaze se u odgovarajućoj literaturi.

U radu s djecom toga uzrasta upotrebljavaju se sve rečenice po značenju i obliku; stoga je neophodno raditi na razvoju i bogaćenju djetetove rečenice. Djeca se navikavaju da se izražavaju jasno i pravilno sastavljenim rečenicama (slaganje u rodu, broju i padežu), s njima treba vježbati da kratko i s razumijevanjem opišu ono što rade, da opišu sliku, da pričaju o doživljajima iz neposredne i šire okoline, o kazališnoj i televizijskoj predstavi, o svečanostima, da prepričaju priču, bajku, basnu i sl. Potrebno je raznim poticajnim igrama da dijete vježba intonaciju rečenica i sve drugo što je u vezi s osobinom dobrog govorenja te da vježba upotrebu rečenica – učtivih fraza u raznim životnim situacijama (telefonski razgovori, posjeti, razne svečanosti, u prodavaonici, u autobusu, u ambulanti i dr.). Potrebno je stvarati situacije za razvoj dječjega stvaralaštva, npr. igre: *Kaži nešto na tri zadane riječi; Kaži nešto na dvije zadane riječi; Kaži nešto na jednu zadanu riječ; Opiši ..., Kaži suprotno; Kaži naopačke; Rimovanje riječi; Izmisli kraj*, itd. I nadalje treba njegovati igre dramatizacije (dramatizirati situacije iz svakodnevnoga života i dramatizirati stihove i tekstove), što pridonosi razvoju govora u cjelini i razvoju djetetova govornoga stvaralaštva. Budući da dijete u godini pred polazak u školu ne čita, kontakt s književnošću omogućuje se čitanjem, pričanjem i recitiranjem tekstova za djecu. Odgojitelj se koristi svim vrstama tekstova književnosti za djecu, s ciljem da se djeca navikavaju na pažljivo slušanje, da osjete ljepotu slikovitoga izražavanja u prozi i poeziji te da doživljeno izraze riječima i pokretima. Treba obratiti pozornost na izbor tekstova za čitanje i pričanje te na izbor stihova za učenje napamet i stihova za obradu radi umjetničkoga doživljaja, a sve radi afirmiranja ambijentalnih književnih vrijednosti koje su dio širokoga spektra kulturnoga naslijeđa. Za upoznavanje sadržaja teksta, osim čitanja i kazivanja odgojitelja treba se koristiti i scenskim prikazivanjem sadržaja koje je detaljnije navedeno u ishodima dramskoga stvaralaštva. Sadržaj tekstova treba upotrebljavati za poticanje govornoga stvaralaštva, za poticanje na pričanje, prepričavanje, opisivanje i razgovor, za izmišljanje novih sadržaja i improviziranje raznih sadržaja iz života djece, za poticanje na gradnju novih stihova i dr. S pomoću sadržaja istoga teksta treba stvarati unutarnju (u okviru materinskoga jezika) i vanjsku korelaciju (s drugim odgojno-obrazovnim oblastima). Djeca trebaju prihvatiti i neka imena naših pisaca za djecu, prepoznati neka njihova djela te u svome rječniku prihvatiti lijepe izraze iz tih djela.

Želju djece da razgovaraju međusobno i s odraslim treba koristiti za ispravljanje nekih blažih nepravilnosti u govoru. Učenje pravilnoga izgovora svakako olakšava odstranjivanje lokalizma u govoru koji nije književno priznat.

Potencijalni ishodi razvoja djetetovih govornih i komunikacijskih vještina	Orijentacijske aktivnosti (ideje za rad)
<ul style="list-style-type: none"> • Uočava glasove u riječi i glasovnu strukturu • Artikulira glasove te pravilno, jasno i razumljivo izgovara svaki glas, riječi i rečenice • Izgovara riječi sukladno normama književnoga jezika 	<ul style="list-style-type: none"> • Igre glasovima, glasovnim skupinama i riječima njihovim izgovaranjem na poseban način, prekrajanjem i odstupanjem od lingvističkih pravila • Gradnja novih riječi po analogijama i dodavanjem nastavaka riječima

<ul style="list-style-type: none"> • Koristi se riječima i izrazima prihvaćenim kroz razgovor ili slušanje čitanoga sadržaja te reagira na tekstove • Razumije da su riječi sastavljene od glasova, a govor od riječi • Razumije da su znaci na papiru pisani govor odnosno da su tiskani tekstovi i simboli nositelji određenih značenja kako u knjigama tako i u natpisima, etiketama itd. • Uz poticaj i podršku prepoznaje i imenuje slova, uočava razliku između velikih i malih slova • Iznosi argumente i brani vlastito gledište pred skupinom • Pravilno izgovara sve glasove (dopušteno je umekšano izgovaranje nekih glasova zbog ispadanja mlječnih zubi) • Pravilno se gramatički izražava (upotrebljava množinu, jedninu i zamjenice te govori pravilno u rodu i padežu) • Razumije značenje pojedinih slova i riječi kao univerzalnih oznaka • Može odrediti o kojem tipu djela se radi (pjesmi, prozi, basni, bajci itd.) • Umije analizirati riječi radi određivanja od kojih su glasova i koliko slogova sastavljene, koliko je tih glasova u riječi i u kakvom su položaju oni u riječima • Koristi se gramatički pravilnim govorom kroz intuitivno poznavanje jezičnih normi • Koristi se elementarnim gramatičkim pravilima na razini intuicije • Piše svoje ime i prezime velikim početnim slovom • Koristi se riječima koje označuju množinu, deminutivima i augmentativima, upotrebljava rod, broj i glagolsko vrijeme (sadašnje, prošlo i buduće) • Uz pokušaj i podršku upotrebljava suprotna značenja često korištenih riječi (npr. crtati – brisati, veliki – mali itd.) • Sposobnost pravilnoga izgovora pjesmice u kojem razumije i upotrebljava komparaciju pridjeva • Uz poticaj i podršku prepoznaje i izgovara riječi koje se rimuju • Završava posljednji slog ili riječ stiha poznate pjesmice • Samostalno smišlja kratke pjesme, zagonetke i dr. • Sudjeluje u izradi zajedničkih ideja • Prepoznaje različite žanrove književnoga stvaralaštva (bajke, basne, pjesme itd.) • Izražava se govornim i glasovnim kvalitetama govora, kao što su: visina, tempo i boja glasa, kako bi osjećaje, misli i ideje jasno izrazilo 	<ul style="list-style-type: none"> • Izmišljanje riječi (naziva) za stvari te imena i prezimena za životinje; izmišljanje smiješnih, najduljih te neobičnih riječi i sl. • Igre rimovanja i stihotvorstvo • Igre predstavljanja i jezične igre (<i>Što bi bilo, kad bi bilo</i>, predstavljanje radnje „u prazno“, kao na primjer, „pijenje“ bez čaše); • Aktivnosti u kojima djeca pronalaze originalna rješenja, ideje odstupajući od standardnih obrazaca u pričanju • Aktivnosti u kojima se upotrebljava narodna i umjetnička književnost za djecu (pjesme, priče, bajke, basne, zagonetke, pitalice, brzalice, razbrajalice, uspavanke, cupaljke, tašunaljke, brojalice, poslovice i drugi književni žanrovi) • Upoznavanje s različitim načinima predstavljanja književnosti (knjiga, radijska i televizijska emisija, film, dijafilm, kasete i/ili CD i dr.) • Aktivnosti <i>Biramo najljepšu slikovnicu, Fotografije omiljenih pisaca, Izložba ilustracija likova iz bajki, Isječci iz dječjega tiska posvećeni određenoj temi</i> i sl. • Razgovori o pročitanom, slušanom i gledanom; tumačenje sadržaja (što je shvaćeno i zapamćeno) • Igre zamišljanja radnji i imitacije: hranjenje lutaka, suigrača u likovima među igračkama; „kupanje“ lutke u zamišljenoj vodi, gledanje kroz zamišljeni prozor vlaka, kako se drži telefonska slušalica, kako se šibicom pali vatra koju stalno gasi vjetar itd.); Skupna pantomima • Stvaramo dječji list (sakupljanje ideja, priloga, osmišljavanje naslovne stranice) • Rad na malim projektima (pravljenje fotoalbuma i panoa za roditelje) • Aktivnosti u dječjoj knjižnici (klasifikacija slikovnica, uređenje zidnih novina, sređivanje fotografija u albumu) • Okretaljke – priče inspirirane tekstovima iz literature u kojima djeca sve izokreću; razmatranje etičkih aspekata i poruka djela (tumačenje i ocjenjivanje postupaka, karaktera i ponašanja junaka, njihovih motiva i osjećaja, uz povezivanje sa iskustvima koje djeca imaju o ljudima iz svakodnevnoga života), kao i estetskih aspekata (što se djeci posebno svidjelo, a što nije i zašto) • Pravljenje knjiga, novina, čestitki i dr. od raznog ilustrativnog materijala • Posjeti knjižarama, izložbama knjiga i knjižnicama
---	--

III. PRIMJENA CJELOVITOGA RAZVOJNOGA PROGRAMA U PROGRAMIRANJU I PLANIRANJU

Cjeloviti razvojni program predstavlja odgojno-obrazovnu jezgru razrađenu do onoga stupnja koji omogućuje prilagođavanje svoj raznovrsnosti programskih modela koji se javljaju u raznim tipovima ustanova i programa. Prije nego što prijedemo na sam proces planiranja potrebno je razjasniti zašto smo u ovom Cjelovitom razvojnom programu počeli od temelja cjelovitoga razvojnoga programa, a ne razrađenoga cjelovitoga razvojnoga programa. Razrađeni je program teže adaptirati i prilagoditi lokalnim i specifičnim potrebama djece, a nerazrađeni program povećava opasnost od lutanja i nesustavnosti u procesu planiranja. Stoga smo se odlučili za program na čijem temelju predškolske ustanove mogu izrađivati vlastite operativne i specijalizirane programe ovisno o populaciji s kojom raspolažu. U Cjelovitome razvojnome programu definirane su razvojne promjene odnosno djetetova postignuća kojima treba težiti u općem razvoju i pojedinim aspektima djetetova razvoja. S obzirom na to da cjeloviti razvojni programi ne propisuju obrazovne sadržaje, nego samo daju opće naznake o njima (orijentacijske razvojne ishode i potencijalne sadržaje), ovakav pristup daje slobodu odgojiteljima, medicinskome osoblju i stručnim suradnicima da Cjeloviti razvojni program prilagođuju te da ga konkretiziraju u ovisnosti o dječjim potrebama i uvjetima u kojima rade.

U razradi Cjelovitoga razvojnoga programa te procesu planiranja ustanove/odgojitelji mogu raditi:

- **Etapno planiranje**
- **Tematsko planiranje**
- **Projektno planiranje s djecom.**

3.1. Etapno planiranje

Etapno planiranje polazi od sljedećeg:

- Zanimanja i potrebe djece i odraslih osoba koji se nalaze u obrazovnoj situaciji;
- Humanističkoga i emancipacijskoga koncepta odgoja i obrazovanja kojima se određuju ciljevi i njegova funkcija, načelo organiziranja aktivnosti, sadržaji, planirano vrijeme i prostor;
- Individualizacije koja se temelji na uvjerenju da je svako dijete jedinstveno te da proces odgoja i obrazovanja mora poštovati različitosti i omogućiti svakome djetetu da ostvari svoje pune potencijale;
- Stimulativnoga okruženja za učenje u kojemu prostor vrtića mora biti prilagođen različitim dječjim potrebama i reflektirati odgojnu filozofiju koja podržava samostalnost, kooperativno učenje, interakciju s materijalima, rad u velikoj skupini i malim skupinama te u paru i individualno;
- Cjelovitoga razvojnoga programa, poglavito njegovih ciljeva, zasnovanoga na ishodima (formuliranim i na temelju psiholoških i drugih saznanja o razvojnim mogućnostima i potrebama djece i društvenih zahtjeva u odnosu na to što se odgojem i obrazovanjem želi postići) koji omogućuju djeci stjecanje znanja, razvijanje sposobnosti i vještina te da dolaze do razumijevanja naučenoga kroz smislene i uzajamno integrirane aktivnosti unutar jedinstvenoga i logičkoga konteksta;
- Konkretnih materijalnih, kadrovskih i drugih mogućnosti, kao i uvjeta koji postoje u ustanovi;
- Značajki regije, područja u kojemu se nalazi predškolska ustanova;

- Raznovrsnosti metoda i sadržaja koje djeci nude više različitih modela življenja, strategija i načina prikupljanja znanja, a odgojiteljima omogućuje da budu partneri i facilitatori u procesu učenja;
- Partnerstva s obitelji koja je poštovana i viđena kao prvi i najvažniji djetetov odgojitelj. Uključivanje obitelji u proces podučavanja i učenja osigurava dugoročne odgojno-obrazovne učinke te povećava vjerojatnost za uspjeh svakoga djeteta.

Etapno planiranje sustavno je timsko planiranje koje se radi na kraće razdoblje, najviše, do mjesec dana i ono izravno ovisi o okolnostima u konkretnoj skupini ili ustanovi.

Naime, da bi ustanova i odgojitelji na najbolji mogući način isplanirali svoj program rada, osim programa potrebno je imati u vidu uzrasnu dob, zanimanje djece, prostor, vrijeme, dostupnost materijala za rad, okruženje, kadrovske i druge mogućnosti, mogućnosti roditelja, spremnost lokalne zajednice da surađuje, tradiciju i običaje te druge čimbenike koji su specifični za jednu odgojno-obrazovnu ustanovu.

U etapnome planiranju rukovodimo se sljedećim pitanjima:

- kako se definira aktivnost i igra, što se pod tim pojmom podrazumijeva u operativnome smislu i kakva je veza s ciljevima, zadacima tima i očekivanim ishodom aktivnosti?
- koji su didaktički oblici razvojno najpodesniji da se primjenjuju i kome su namijenjeni (cijeloj skupini za frontalnu formaciju, malim skupinama u centrima za učenje ili skupinama srednje veličine)?
- koji su metodički uvjeti ili postupci neophodni da bi bili privlačni za djecu i svrhoviti u njihovu učenju?

Jedna učeća aktivnost fleksibilno je postavljena i zaokružena cjelina sadržaja i postupaka koji odgovaraju nekom od ishoda ili mogu djelovati integrativno na više definiranih ishoda učenja. Imajući na umu sve navedeno, planiranje omogućuje fleksibilnost u pristupu, tako da odgojitelji mogu izraziti svoju stručnost, stvaralaštvo, samostalnost i autonomiju u ostvarenju aktivnosti koje podupiru dječji razvoj, dječje interese i potrebe. Prednost etapnoga planiranja omogućuje primjenu tematskoga planiranja koje se u svijetu, a i kod nas, već više od dvije decenije primjenjuje u radu s djecom predškolske dobi.

3.2. Tematsko planiranje

Dobro izabrana tema jezgra je iz koje se razvijaju te oko čega se okupljaju i svi ostali sadržaji i aktivnosti, igre, razni vidovi dječjega stvaralaštva. U odabiru tematskih sadržaja obuhvaćeni su svi aspekti dječjega razvoja. Proces planiranja treba biti elastičan okvir koji omogućuje dobro organizirano vrijeme i potencijalne aktivnosti koje su tematski planirane. Odgojitelj odlučuje kako će organizirati odgojno-obrazovni proces po temama, problemima ili ključnim pitanjima koja zaokupljaju djecu te koji je najbolji način da se dopre do svakoga djeteta. U osmišljavanju tema za izučavanje polazi se od ideje da one trebaju odražavati interesiranja djece, a time se osigurava da djeca budu motivirana i da se zalažu u procesu učenja. Većini djece sviđaju se takvi projekti koji su usklađeni s njihovim zanimanjima i uzrastom. Samim tim i učenje postaje djelotvornije i kreativnije. U tematskome planiranju odgojitelj treba uzeti u obzir sljedeća pitanja:

- Razvijaju li se teme tako da odgovaraju dječjim pitanjima?
- Potiče li se temama djetetovo kreativno mišljenje?
- Može li se odabranim temama obuhvati više razina primjene i poticaja, tako da svako dijete postigne uspjeh?

- Pružaju li se djeci prilike da povećaju svoje znanje i iskustva u odnosu na predmete, ljude i zbivanja u svijetu koji ih okružuje?
- Oslikavaju li projekti djetetova nastojanja da izgradi vlastito razumijevanje i tumačenje novih podataka?
Potrebno je planirati vrijeme neophodno za izučavanje teme, kao i potrebne resurse.

Odabrane teme svakako trebaju biti prilagođene djetetovim individualnim potrebama i mogućnostima. Prilikom usklađivanja aktivnosti potrebno je voditi računa o tome da se pravilno smjenjuju aktivnosti na otvorenom i u zatvorenom prostoru, aktivnosti kojima je cilj kretanje i aktivnosti u kojima djeca sjede, aktivnosti intenzivnoga naprezanja i opuštanja te aktivnoga rada i odmora.

U tematskome planiranju, kao i u praktičnome radu važno je dosljedno slijediti ciklus: promatranje, planiranje i djelovanje te praćenje i procjena učinaka djelovanja.

3.3. Projektno planiranje

Djetetov rad na projektu jedan je od oblika prirodnoga, integriranoga djetetova učenja. Nadalje u tekstu može se pročitati koje su etape rada na projektu, koja je uloga djece, a koja odgojitelja i kako teče cijeli postupak.

Kako samo ime govori, djetetov rad na projektu treba biti samostalan djetetov rad koji neizravno i diskretno potiče odgojitelj. U radu na projektu djeca rukovođena vlastitim interesiranjem biraju određenu temu koju tijekom određenoga vremena dublje istražuju. Pri tome im odgojitelj pomaže pribavljanjem određenih resursa te poticanjem na razmišljanje i rješavanje problema, kao i na raspravu s drugom djecom ili odgojiteljem.

Rad na projektu sklop je i različitih dječjih istraživačkih aktivnosti u kojima se uloga odgojitelja može opisati slično kao i u svim drugim dječjim istraživačkim aktivnostima. Odgojitelj treba ponajprije djecu dobro razumjeti kako bi im mogao osigurati primjerenu i pravodobnu podršku, te time poticati prirodni tijek razvoja njihovih aktivnosti, kao i projekta u cijelosti. Pritom se može koristiti različitim strategijama promatranja djece i dokumentiranja njihovih aktivnosti kao podlogom svoga uključivanja u projekt. Različita dokumentacija koja nastaje tijekom projekta ima mnoge namjene, a to su poticanje djece na raspravu, prisjećanje djece na važne trenutke i ključne događaje povezane s projektom, praćenje tijeka razvoja projekta pa do evaluacije i prezentacije zainteresiranim osobama (roditeljima, stručnjacima, široj društvenoj sredini i dr.) (Slunjski, 2008).

Osnovna načela rada na projektu:

- Tema projekta mora biti važna djetetu;
- Dijete je / djeca su inicijatori projekta;
- Tema projekta može se širiti ili dijeliti;
- Potrebno je u projekt uključiti i osobe izvan ustanove, osobito roditelje;
- Korisno je organizirati posjete raznim mjestima;
- Djeca preuzimaju što je više moguće raznovrsnih aktivnosti.

3.3.1. Etape rada na projektu

- Određivanje teme projekta;
- Određivanje cilja i zadaća projekta;
- Izrada plana projekta;

- Provođenje projekta;
- Vrednovanje postignuća.

Određivanje teme projekta: Kao neposredni poticaj radu na projektu uzima se bilo koji događaj ili situacija koji su pobudili dječju znatiželju i zanimanje. Tema projekta mora biti djetetu važna.

Određivanje cilja i zadaća projekta: Odgojitelj određuje cilj, tj. ono što radom na projektu djeca moraju postići. Dobro je unaprijed razraditi još neke specifične zadatke koje djeca mogu ostvariti, a koji pridonose razvoju njihovih sposobnosti, vještina i znanja.

Izrada plana projekta: Plan projekta izrađuje se u suradnji s djecom. Razgovorom ih se potiče na iznošenje što više ideja o tome kako mogu istražiti postavljeni problem, što sve mogu učiniti i tko im može pomoći izvan vrtića. Ne izrađuje se cjelokupni plan.

Provođenje projekta: Rad na projektu odvija se kroz razgovore i veliki broj različitih aktivnosti. Ključne dijelove razgovora i aktivnosti djece najbolje je planirati po danima, kao i način bilježenja aktivnosti. Nastoji se ostvariti plan, ali ga se stalno širi i bogati novim aktivnostima koje iniciraju djeca. Djeca mogu prekinuti neku aktivnost kada to poželevaju.

Vrednovanje postignuća: Odgojitelj procjenjuje koliko je tema obrađena i je li postignut postavljeni cilj. On mora o urađenome porazgovarati i s djecom te doznati i njihovu procjenu uspješnosti rada (što su naučili, koliko im je bilo zanimljivo, što im je bilo najteže itd.).

3.3.2. Djetetova uloga u projektu

- Ima važnu ulogu u planiranju, organiziranju i provođenju aktivnosti te vrednovanju učinjenoga;
- Otkriva put do informacija;
- Traži izvor informacija;
- Informaciju upotrebljava.

3.3.3. Djetetove aktivnosti tijekom rada na projektu

- Skupljanje različitoga materijala;
- Istraživanje raznih stvari u vezi s temom;
- Promatranje;
- Identificiranje što više stvari i pojava na koje nailazi;
- Klasificiranje – rad na projektu traži vještinu klasificiranja bilo kao misaonu ili praktičnu aktivnost;
- Bilježenje – pisanje, crtanje, slikanje, modeliranje, fotografiranje i sl.;
- Objašnjenje – istraživačke aktivnosti zahtijevaju razna objašnjenja;
- Vježbanje komunikacijskih vještina – postavljanje pitanja, slušanje drugih, prepričavanje i sl.

3.3.4. Odgojiteljeva uloga u projektu

Odgojitelj usklađuje sve elemente procesa djetetova učenja – dizajniranje prostornoga okruženja, prikupljanje materijala, osmišljavanje aktivnosti i iskustava, način evaluacije te stvaranje cjelokupnoga ozračja u vrtiću.

Odgojitelj ne daje djetetu tražene odgovore i potrebne informacije, nego mu pomaže sagledati probleme, postaviti pitanja te tražiti i pronalaziti potrebne odgovore.

3.3.5. Usklađivanje aktivnosti odgojitelja i aktivnosti djece

Što radi dijete?

Dijete:

- Stječe iskustvo o neposrednom okruženju;
- Zadovoljava svoje interese;
- Istražuje materijale;
- Promatra svijet oko sebe;
- Opaža i interpretira svijet oko sebe;
- Sakuplja informacije o svojoj okolini;
- Otkriva nelogičnosti;
- Konstruira vlastito razumijevanje;
- Kreira osobna značenja;
- Objašnjava svoju misao;
- Uspoređuje svoje mišljenje s mišljenjem drugih;
- Nadograđuje prethodno znanje;
- Na različite načine upotrebljava nova znanja;
- Postavlja nove hipoteze;
- Reprezentira svoje mišljenje na razne načine.

Što radi odgojitelj?

Odgojitelj:

- Organizira okruženje za djetetovo aktivno stjecanje iskustva;
- Prepoznaje i podržava djetetove interese;
- Pribavlja materijale te podržava i potiče djetetovo istraživanje;
- Pronalazi nove objekte, događaje i ljude;
- Pokazuje zanimanje za ono što i kako dijete opaža;
- Osigurava prilike za djetetovo aktivno istraživanje okoline;
- Podržava „konstruktivnu pogrešku“;
- Pomaže djetetu pročititi svoje razumijevanje;
- Pomaže djetetu izraziti kako nešto razumije;
- Produbljuje djetetovo mišljenje (Što bi se dogodilo kad bi ...?);
- Potiče raspravu između djece;
- Pomaže djetetu uspostaviti veze između prethodnoga i novoga znanja;
- Omogućuje djetetu korištenje znanja u stvarnome životu;
- Omogućuje djetetu da provjerava hipoteze;
- Osigurava različite medije za djetetovo izražavanje.

3.3.6. Prednosti ovakvoga načina učenja

Djeca razvijaju svoje individualne sposobnosti učeći osobnom inicijativom, pitajući i istražujući te samostalno zaključujući. Ona imaju prigodu iznositi svoje tvrdnje, točne i netočne, neprestano pronalazeći putove ka rješenju.

Zajedno s djecom razmatraju se moguće posljedice, ono što bi se dogodilo kada bi određena zamisao bila ostvarena; djeca predviđaju moguća rješenja i moguće posljedice.

Polazeći od djetetovih razvojnih potreba i konkretnih uvjeta, projekt omogućuje djeci razvijanje interesa, donošenje neovisnih odluka, preciziranje ciljeva te pronalaženje izvora informacija.

Djeca imaju prigodu naučiti mnoštvo novih izraza, razvijati govornu komunikaciju i učiti se strpljenju pri razgovoru.

Moguće je pobuditi zanimanje roditelja za događanja u vrtiću i izravnije uključivanje u različite aktivnosti.

Kako djeca u projektnim aktivnostima doživljavaju neposredne izazove i rješavaju probleme, prerađuju ih i ugrađuju u simboličku igru i stvaralačko izražavanje.

Ako je postignuto poticajno ozračje u skupini i u vrtiću, ako je djeci na raspolaganju velik izbor materijala, aktivnosti i igara koje su im zanimljive, ako imaju mogućnosti izbora prostora pa čak i drugih odgojitelja i skupina, onda je moguć ovakav način rada – rad na projektu.

IV. EVALUACIJA

Evaluacija znači „određivanje vrijednosti, ocjenjivanje, procjena“. Evaluacija predstavlja procjenu valjanosti ostvarenja odgojno-obrazovnih ciljeva. Takve procjene polaze od unaprijed postavljenih ciljeva, i to jednako humanističkih, egzistencijalnih i socijalnih, zatim ciljeva koji se odnose na djetetov kognitivni, afektivni i psiho-motorički razvoj, te ostvarenja individualnih i društvenih ciljeva. U vezi s procjenom ostvarivosti tih ciljeva postoje unutarnja i vanjska evaluacija.

Vanjska evaluacija odnosi se na ocjenjivanje subjekta izvan predškolske ustanove vrijednosti neke vrste predškolske ustanove. Takva evaluacija omogućuje da se utvrdi koliko neka predškolska ustanova ili stupanj obrazovanja pridonose očekivanju društva i ostvarenju ciljeva. *Unutarnja evaluacija* nešto je važnija i kao etapa odgojno-obrazovnoga procesa razumijeva praćenje, ocjenjivanje i vođenje odnosno pedagoško usmjeravanje. Uz aktivnosti praćenja, ocjenjivanja i vođenja odvija se i bogata, pedagoški relevantna, komunikacija. Odgovarajuća komunikacija uz evaluaciju pridonosi zadovoljavanju nekih važnih djetetovih potreba, kao što su sigurnost, doživljaj uspjeha i samoaktualizacija.

Razlikujemo i *formativnu evaluaciju* kojom se procjenjuje proces djetetova rada, te *sumativnu evaluaciju* koja je samo procjena krajnjega ishoda. Zadaća je odgojitelja i stručnih suradnika što više težiti formativnoj evaluaciji jer procjena procesa djetetova rada neophodna je za svaku predškolsku ustanovu.

Dakle, evaluacijski procesi usmjereni su uspostavi odnosa između postavljenih ciljeva i zadataka nastave i učenja (i drugih odgojno-obrazovnih procesa) te ostvarivosti postavljenih ciljeva i zadataka.

U duhu načela rada s predškolskom djecom i poštovanja djeteta, u proces planiranja uključena su i sama djeca te roditelji. Planiranju odgojno-obrazovnoga rada prethodi sustavno praćenje: promatranje, slušanje, spremnost i sposobnost da se svako dijete upozna i razumije. U planiranju, kao i u praktičnome radu važno je dosljedno slijediti ciklus: promatranje, planiranje i djelovanje te praćenje i procjena učinaka djelovanja.

Evaluacija je kontinuirani proces koji se izvodi na dvjema razinama: razini rada tima i razini rada vrtića.

Evaluacija na razini vrtića uvjet je i temelj razvoja kvalitete odgojitelja i obrazovanja u vrtiću, kao i temelj za upravljanje i strateško planiranje u vrtiću. Treba se temeljiti na pitanjima: Kakav smo mi vrtić? Tko sačinjava naš vrtić? Koje su naše potrebe? Što možemo učiniti da bismo bili bolji?

Odgovore na ovakva pitanja daju ne samo djelatnici i djeca vrtića nego i cijela zajednica.

Evaluacija na razini vrtića usmjeruje se na sljedeće oblasti:

- Kvaliteta uvjeta u vrtiću

Kvaliteta uvjeta u vrtiću odnosi se na fizičke i materijalne uvjete, resurse, rutine, načine organiziranja dana i tjedna, rituale, broj djece u skupinama, odnose broja odraslih osoba i djece u vrtiću i sl., te daje odgovor na pitanje: je li okruženje sigurno i povoljno za djecu predškolskoga uzrasta?

- Kvaliteta procesa

Kvaliteta procesa podrazumijeva interakciju i komunikaciju dijete – dijete i dijete – odrasle osobe. To je zapravo procjena kvalitete aktivnosti koje se organiziraju te didaktičko-metodičkoga konteksta.

- Indikatori ishoda

Kao indikatori ishoda uzimaju se u obzir učinkovitost programa rada u vrtiću, utjecaji koje program ima na razvoj i učenje djece te tjelesno i mentalno zdravlje, kao i spremnost za sljedeće stupnjeve obrazovanja.

Evaluacija može biti kvantitativne, kvalitativne ili mješovite prirode, ovisno o tome što se procjenjuje. Metode i tehnike određuje tim u vrtiću, a istraživanja obuhvaćaju sve odrasle osobe i djecu (zaposlenike, roditelje i djecu).

Evaluacijom se utvrđuje zadovoljava li vrtićko okruženje i program koji se u njemu provodi potrebe svakoga djeteta u vrtiću. Sukladno dobivenim informacijama poduzimaju se daljnji koraci u odgojno-obrazovnome procesu.

U procesu evaluacije potrebno je odrediti:

- realne ciljeve;
- mjerila procjenjivanja uspješnosti rada odgojitelja i napredovanja djece;
- metode na temelju kojih će se prikupljati podatci;
- načine obrade podataka te analiziranja i interpretacije;
- načine predstavljanja široj javnosti (npr. roditeljima, lokalnoj zajednici i sl.).

4.1. Samoevaluacija

Samoevaluacija odgojitelju pokazuje razinu njegovih postignuća; sliku uspješnosti njegova rada s djecom; zadovoljava li i kako zadovoljava dječje potrebe; zadovoljava li potrebe roditelja kao važnih čimbenika odgojno-obrazovnoga procesa.

Uz pomoć samoevaluacije odgojitelj će moći mijenjati sebe i praksu svoga rada sukladno potrebama skupine djece.

Samoevaluacija je značajna i za druge djelatnike predškolske ustanove, poglavito stručne suradnike. Tijekom mnogih aktivnosti i djecu se može poticati na samoevaluaciju, npr. opisivanjem zadovoljstva ili nezadovoljstva svojim likovnim radovima, predstavljanjem samoga sebe i dr. Odgojitelj potiče djetetove samouvide, njegovu svijest o vlastitome znanju, vlastitim primjerom – tako što opisuje, obrazlaže i procjenjuje vlastite postupke, ali i djetetove postupke i načine rada.

4.2. Evaluacija odgojitelja

Odgojitelj prima informacije o tome pokrivaju li izabrane aktivnosti u radu sve aspekte djetetova razvoja. Osim toga procjenjuje se je li odgojitelj kroz izabrane aktivnosti zadovoljio potrebe cijele skupine, ali i svakoga pojedinoga djeteta. Osim izbora aktivnosti procjenjuje se i način ostvarivanja tih aktivnosti (koje su metode i oblici rada korišteni).

Smisao te evaluacije jest da odgojitelju da povratnu informaciju o njegovoj kvaliteti rada, a na temelju toga i moguće daljnje korake s ciljem poboljšanja prakse, odgojiteljeva rada.

Evaluacija odgojiteljeva rada kontinuirana je sukcesivna obveza vlastitoga procjenjivanja uspješnosti odgojno-obrazovnoga rada u odnosu na skupinu djece i postavljene ishode učenja.

Procjenjivanje učenja i razvoja djece treba se temeljiti na kontinuiranome promatranju djece; članovi tima promatraju i slušaju te stupaju u interakciju s djetetom ili skupinom djece, bilježe

svoja zapažanja u vidu anegdota ili sistematiziranoga protokola. Te informacije služe za dublju analizu prakse te na temelju njih nadalje se planira u smjeru zadovoljavanja dječjih potreba, i postavlja mreža ishoda za pojedinačno dijete, manje skupine djece i skupinu u cjelini.

Ostvarenje odgojno-obrazovnoga rada bilježi se u dnevnik rada, čemu prethode pisane pripreme aktivnosti za svaki dan. Pisane pripreme aktivnosti i dnevnik rada služe planiranju i dokumentiranju rada odgojne skupine. Sadržaj dnevnika rada u predškolskoj ustanovi, kao i način njegova vođenja određeni su posebnim pravilnikom.

Odgovitelj kroz mapu rada skupine vodi zabilješke o djetetovu razvoju i napredovanju. On vodi i profesionalne radne mape u koje smješta sve materijale kojima se koristi tijekom organiziranja aktivnosti (tekstove na određene teme, fotografije, ilustracije, ideje za igre i sl.). Te su mape uvijek aktivne i stalno se dopunjuju. Može ih voditi pojedinac ili tim.

V. STRUČNA SPREMA I KADROVSKI UVJETI

Sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, kojim je propisano kako se u okviru programa predškolskoga odgoja i obrazovanja, a samim tim i Cjelovitoga razvojnoga programa, utvrđuju ciljevi, zadatci i sadržaj te profil i stručna sprema zaposlenika, ovdje navodimo potrebne kadrovske uvjete i obveznu stručnu spremu, sa stečenim kompetencijama za njegu i zaštitu, odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi prema Cjelovitom razvojnom programu. Profil i stručna sprema za obavljanje odgojno-obrazovnoga rada bliže se definira standardima i normativima predškolskoga odgoja i obrazovanja.

Cjeloviti razvojni program predškolskoga odgoja i obrazovanja ostvaruju:

- odgojitelji sa završenim prvim ciklusom visokoga obrazovanja (dodiplomski studij – 180 ECTS bodova) i stečenim zvanjem *Bakalaureat/Bachelor* za oblast predškolskoga odgoja i obrazovanja
- odgojitelji sa završenim prvim ciklusom visokoga obrazovanja (dodiplomski studij – 240 ECTS bodova) i stečenim zvanjem *Bakalaureat/Bachelor* za oblast predškolskoga odgoja i obrazovanja
- odgojitelji sa završenim drugim ciklusom visokoga obrazovanja (diplomski studij – 300 ECTS bodova) i stečenim zvanjem magistar predškolskoga odgoja i obrazovanja i profesori predškolskoga odgoja i obrazovanja (VSS, VII/1).

Odgovitelj je stručno osposobljena osoba koja provodi odgojno-obrazovni program rada s djecom predškolske dobi i stručno promišlja odgojno-obrazovni proces u svojoj odgojno-obrazovnoj skupini. On pravodobno planira, programira i vrednuje odgojno-obrazovni rad u dogovorenim razdobljima. Prikuplja, izrađuje i održava sredstva za rad s djecom te vodi brigu o estetskom i funkcionalnom uređenju prostora za izvođenje različitih aktivnosti. Radi na zadovoljenju svakidašnjih potreba djece i njihovih razvojnih zadaća te potiče razvoj svakoga djeteta prema njegovim sposobnostima. Vodi dokumentaciju o djeci i radu te zadovoljava stručne zahtjeve u organiziranju i unapređenju odgojno-obrazovnoga procesa. Suraduje s roditeljima, stručnjacima i stručnim timom u dječjem vrtiću, kao i s ostalim sudionicima u odgoju i naobrazbi djece predškolske dobi u lokalnoj zajednici. Odgovoran je za provedbu programa rada s djecom, kao i za opremu i didaktička sredstva kojima se koristi u radu.

U ostvarenju programa odgojno-obrazovnoga rada uz odgovjitelja mogu sudjelovati i osobe s visokom, višom i srednjom stručnom spremom odgojno-obrazovnoga i medicinskoga smjera, u svojstvu asistenta i volontera, kroz rad za opće dobro ili za stjecanje radnoga iskustva za polaganje stručnoga ispita.

Njegu djece te brigu o zdravlju i poboljšanju zdravlja djece u dobi od šest mjeseci do polaska u školu ostvaruju medicinski radnici / medicinska sestra. Poslove medicinske sestre može obavljati osoba koja je završila preddiplomski sveučilišni studij ili stručni studij sestrinstva odnosno studij kojim je stečena viša stručna sprema u djelatnosti sestrinstva sukladno prijašnjim propisima, kao i osoba koja je završila sveučilišni diplomski studij ili specijalistički studij sestrinstva te osoba sa srednjoškolskom spremom medicinske struke.

Za obavljanje pedagoško-psiholoških poslova predškolska ustanova obvezno ima stručnoga suradnika pedagoga, a može imati i psihologa, ovisno o veličini predškolske ustanove i broju djece, sukladno standardima i normativima. Predškolska ustanova kao stručne suradnike može imati još i stručnjake edukacijsko-rehabilitacijskoga profila, liječnike i socijalne radnike.

Stručni suradnik (pedagog, psiholog i stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskoga profila) u predškolskoj ustanovi je osoba koja ima završenu odgovarajuću visoku stručnu spremu (VSS, VII/1) ili završen II. ciklus visokoga obrazovanja (diplomski studij – 300 ECTS bodova).

Pedagog prati ostvarenje odgojno-obrazovnoga rada, stručno pridonosi maksimalnoj djelotvornosti odgojno-obrazovnih ciljeva te unapređuje cjeloviti odgojno-obrazovni proces; predlaže inovacije, suvremene metode i oblike rada; predlaže, sudjeluje i pomaže odgojiteljima u ostvarivanju programa stručnoga usavršavanja i njihova cjeloživotnoga obrazovanja; ostvaruje suradnju s roditeljima i pomaže im u odgoju i obrazovanju djece te rješavanju odgojno-obrazovnih problema; surađuje s drugim odgojno-obrazovnim čimbenicima; pridonosi razvoju timskoga rada u dječjem vrtiću; javno predstavlja odgojno-obrazovni rad dječjeg vrtića.

Psiholog prati psihofizički razvoj i napredovanje pojedinoga djeteta, postavlja razvojne zadaće i skrbi se o psihičkom zdravlju djece. Svojim djelovanjem pridonosi razvoju timskoga rada u dječjem vrtiću i sudjeluje u stvaranju temeljnih uvjeta za ostvarivanje dječjih prava. Posebno je važna uloga psihologa, u koordinaciji s pedagogom, u prepoznavanju djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama (djece s teškoćama u razvoju i darovite djece) i promišljanju razvojnih zadaća za njihovo napredovanje prema sposobnostima. Radi i s djecom s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama i njihovim roditeljima na emocionalno-psihološkome osnaženju obitelji za kvalitetniju pomoć u djetetovu odrastanju. Suraduje i sudjeluje u programima stalnoga usavršavanja odgojitelja, s roditeljima i lokalnom zajednicom te unapređuje cjelokupan rad u dječjem vrtiću. Povezuje se sa zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi, koristi se supervizijskom pomoći i sudjeluje u istraživanjima u dječjem vrtiću te javno prezentira rezultate.

Stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskoga profila rade na prepoznavanju, ublažavanju i otklanjanju djetetovih teškoća. Utvrđuju specifične potrebe djece s teškoćama u razvoju i o njima obavještavaju odgojitelje, ostale suradnike i roditelje. Stvaraju uvjete za uključivanje djece u posebne i redovite programe dječjega vrtića. U suradnji s odgojiteljima, stručnim timom (i roditeljima) utvrđuju najprimjerenije metode rada za svako pojedino dijete te ih primjenjuju u svome radu. Suraduju sa zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi te drugim čimbenicima u prevenciji razvojnih poremećaja djece. Prate, proučavaju i provjeravaju u praksi znanstvene i teorijske spoznaje s područja edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti. Unapređuju vlastiti rad i cjelokupan proces uključivanja djece s teškoćama u razvoju u zajednicu.

VI. STANDARDI ZANIMANJA ODGOJITELJA U PREDŠKOLSKOME ODGOJU I OBRAZOVANJU

Osnovna značajka Cjelovitoga razvojnoga programa jest prelazak na kompetencijski sustav odgojitelja i djetetovih postignuća (ishoda učenja) za razliku od dosadašnjeg koncepta usmjerenog sadržaju. Pravilna primjena Cjelovitoga razvojnoga programa složen je i dugotrajan proces koji podrazumijeva trajno vrednovanje i samovrednovanje odgojno-obrazovnoga rada i onih koji uče i onih koji podučavaju.

Ako znamo da pod pojmom kompetencija podrazumijevamo „integriranu kombinaciju znanja, vještina i vrijednosti koje odgojitelju omogućuju da djelotvorno djeluje u različitim profesionalnim kontekstima i situacijama“¹, onda nam je jasno da su odgojiteljeve kompetencije razvojna, a ne statična kategorija te da ona u velikoj mjeri ovisi o odgojiteljevoj spremnosti za stalnim stručnim usavršavanjem i učenjem.

Odgojiteljeva kompetencija kompleksan je mozaik različitih područja znanja i vještina koja su uključena u praktično djelovanje.

Upravo definiranje kompetencija temelj je razvoja učinkovitih sustava inicijalnoga obrazovanja i stručnoga razvoja odgojitelja. Radi definiranja jasnih očekivanja od odgojitelja, u pogledu kompetencija koje su im potrebne za kvalitetan rad s djecom u predškolskim ustanovama, došlo je do definiranosti standarda zanimanja.

Standard zanimanja definira znanja, vještine i vrijednosti potrebne za uspješno obavljanje određenih poslova, odnosno specificira što osoba treba znati i učiniti kako bi uspješno obavljala postavljene zadatke u kontekstu specifičnoga okruženja.

Standard zanimanja za odgojitelje definira ključne poslove i identificira kompetencije kao kompleksan mozaik različitih područja znanja i vještina koja su uključena u njihovo praktično djelovanje.

6.1. Opis zanimanja

Podrška razvoju punoga potencijala svakoga djeteta, cijeneći njegov uzrast i razvojnu razinu, uz ostvarenje ciljeva postavljenih u Cjelovitom razvojnom programu, obveza je i uloga svakoga odgojitelja. Sukladno dobrom poznavanju razvojnih značajki djece te načinu na koji djeca uče i razvijaju se, odgojitelj izrađuje dugoročne i kratkoročne integrirane planove i programe usmjerene djetetovu holističkom razvoju te pri tome odabiru različite metode i strategije koje potiču aktivno uključivanje djece.

Odgojitelj osigurava djeci da se osjećaju sigurno i prihvaćeno, reagira na dječje potrebe te im pomaže da razviju samoregulaciju, samopouzdanje i samostalnost. Odgojitelj promatra napredovanje djece te ga dokumentira i svoj rad zasniva na dobrom poznavanju djetetovih razvojnih psihofizičkih značajki.

Analizira svoj rad i stalno uči razvijajući svoje stručne kompetencije. Odgojitelj razvija partnerstvo s obitelji i zajednicom te poštuje etički kodeks struke radeći u najboljem djetetovu interesu. Također potiče i održava dobre profesionalne odnose s kolegama i pridonosi razvoju predškolske ustanove i struke u cjelini.

Obveze su svakoga odgojitelja:

---

¹ Europski *Tuning*-projekt

- poznavati zakonske i podzakonske akte kojima se uređuje rad predškolske ustanove i obveze odgojitelja te uvijek djelovati sukladno njima; prema obvezama odnositi se odgovorno i profesionalno održavajući visoke standarde rada, ponašanja i točnosti; poznavati i poštovati Konvenciju o pravima djeteta, i drugu međunarodnu legislativu u vezi sa zaštitom djeteta i ostvarivanjem djetetovih prava; djelovati sukladno profesionalnoj etici te održavati visok standard etike i ponašanja prema djeci, roditeljima i kolegama;
- poznavati pravila, protokole i procedure postupanja u slučajevima bolesti djeteta, zaštite djece pri elementarnim nepogodama te u opasnim i hitnim situacijama;
- odlično poznavati i pravilno upotrebljavati jezik poučavanja, izražavajući se jasno usmeno i pisano;
- poznavati barem jedan strani jezik na razini komunikacije;
- imati informatičku pismenost kojom se koristi u svrhu učenja i podučavanja;
- djelovati kao savjestan i odgovoran građanin promovirajući temeljne vrijednosti, uključujući demokraciju, vladavinu prava, slobode pojedinca i uzajamno poštovanje, uvažavanje osoba različitoga društvenoga i ekonomskoga statusa, podrijetla, vjerske i nacionalne pripadnosti i sl.;
- modelirati i podučavati djecu temeljnim vrijednostima;
- biti osjetljiv je na socijalne i kulturne potrebe djece i obitelji.

6.2. Ključni poslovi i potrebne kompetencije odgojitelja u predškolskim ustanovama

SKUPINA POSLOVA	KLJUČNI POSLOVI	KOMPETENCIJE (Odgojitelj je kompetentan ...)
1. PLANIRANJE ODGOJNO- OBRAZOVNOGA RADA	1.1. Izrada globalnoga i operativnoga plana i programa	- Izrađivati globalni plan i program temeljen na načelima integriranoga kurikuluma i razvojnim značajkama djece
	1.2. Planiranje i pripremanje neposrednog ostvarenja odgojno-obrazovnoga rada	- U globalni plan i program integrirati poučavanje ključnih kompetencija na razvojno primjeren način
	1.3. Planiranje podrške djeci sukladno njihovim razvojnim značajkama	- Izrađivati operativne (tematske, etapne i projektne) planove i programe koji su utemeljeni na integriranome kurikulumu i koji omogućuju djetetov holistički razvoj
		- Planirati primjenu različitih strategija, metoda, oblika i tehnika rada, kao i materijala i izvora znanja koji su sukladni postavljenim ciljevima i očekivanim ishodima razvoja i učenja

	1.4.	Planiranje razvoja ključnih kompetencija	- Dnevni plan aktivnosti strukturirati tako da osigurava uravnoteženost statičkih i dinamičkih aktivnosti te aktivnosti koje iniciraju djeca i odgojitelji
	1.5.	Planiranje i evaluacija kroz procjenu učinaka odgojno-obrazovnog rada	- Prilagođavati plan i program sukladno rezultatima praćenja razvoja djece - Kao član tima sudjelovati u izradi individualiziranih (prilagođenih) programa za djecu s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama

SKUPINA POSLOVA	KLJUČNI POSLOVI	KOMPETENCIJE (Odgovornost je kompetentan ....)	
2. PODRŠKA DJETETOVU RAZVOJU I UČENJU	2.1.	Upravljanje procesom učenja	- Sve aktivnosti usmjerene razvoju i učenju djece temeljiti na igri i aktivnom udjelu djece
	2.2.	Odabir i primjena metoda poučavanja	- Poticati djetetovu radoznalost, kreativnosti i motivaciju za igru, učenje i istraživanje - Prilagođavati aktivnost sukladno napredovanju, zanimanju i potrebama djece
	2.3.	Individualizacija i diferencijacija	- Odabirati i koristiti različite metode i strategije kako bi osigurao razvoj i aktivno sudjelovanje svakoga djeteta
	2.4.	Korištenje različitih materijala, izvora znanja i resursa za učenje i podučavanje	- Izrađivati, odabirati i uspješno se koristiti materijalima i sredstvima kojima se potiče razvoj djece u svim domenama - Prilagođavati materijale, metode i sadržaje te dinamiku rada djetetovim individualnim mogućnostima, potrebama i zanimanjima

SKUPINA POSLOVA	KLJUČNI POSLOVI	KOMPETENCIJE (Odgovitelj je kompetentan ...)
3. PROMATRANJE I DOKUMENTIRANJE DJETETOVA RAZVOJA	3.1. Korištenje metoda i postupaka za promatranje djetetova razvoja	<ul style="list-style-type: none"> - Koristiti se različitim metodama i postupcima za promatranje i dokumentiranje djetetova razvoja u svim razvojnim aspektima - Poznavati i primjenjivati različite načine evidentiranja i dokumentiranja djetetova razvoja u svim razvojnim domenama (npr. portfolio / razvojna mapa) - Koristiti se podacima dobivenim promatranjem i dokumentiranjem kako bi stekao potpunu sliku o djetetovu razvoju i učenju te planirao nastavak rada prilagođen potrebama svakoga djeteta - Pružati djeci, kolegama i roditeljima/skrbnicima pravodobne, točne i konstruktivne povratne informacije o djetetovu razvoju, štiteći povjerljivost informacija - Pomagati djeci u samoprocjeni i postavljanju novih izazova
	3.2. Dokumentiranje (evidentiranje) djetetova razvoja i učenja	
	3.3. Uključivanje djece u samoprocjenu	

SKUPINA POSLOVA	KLJUČNI POSLOVI	KOMPETENCIJE (Odgovitelj je kompetentan ...)
4. KREIRANJE OKRUŽENJA ZA RAZVOJ I UČENJE	4.1. Stvaranje sigurnog, inkluzivnog i stimulativnog fizičkog okruženja	<ul style="list-style-type: none"> - Organizirati prostor i centre aktivnosti/učenja koji omogućuju primjenu različitih oblika rada te poticati djetetovu igru, istraživanje i samostalno korištenje materijala - Upotrebljavati sredstva za rad, opremu i materijale sukladno pravilima zaštite zdravlja i sigurnosti djece - S djecom utvrđivati pravila ponašanja i dosljedno ih primjenjivati u upravljanju skupinom - Uspostavljati rutine u pogledu uobičajenih životnih situacija i pomagati djeci da ih prihvate
	4.2. Stvaranje sigurnog i inkluzivnog socijalnog i emocionalnog okruženja	

		<ul style="list-style-type: none"> - Poticati uzajamnu podršku i pomoć među djecom razvijajući vrijednosti prijateljstva, uzajamnoga prihvatanja i poštovanja - Ophoditi se prema djetetu ljubazno i s poštovanjem poštujući djetetovu ličnosti te podržavajući razvoj njegova samopouzdanja i samopoštovanja - Osmišljavati aktivnosti koje pomažu djetetu da razumije svoje osjećaje i ponašanje i da upravljaju njima, te poticati razvoj osjećaja - Poznavati i primjenjivati protokol o postupanju u slučaju nasilja nad djecom
--	--	--

SKUPINA POSLOVA	KLJUČNI POSLOVI	KOMPETENCIJE (Odgovitelj je kompetentan ...)
5. PARTNERSTVO S OBITELJI I ZAJEDNICOM	5.1. Partnerstvo s roditeljima/skrbnicima	<ul style="list-style-type: none"> - Redovito i na odgovarajući način obavještavati roditelje/skrbnike o djetetovu napretku - Komunicirati s roditeljima koristeći se različitim pisanim i usmenim oblicima, obraćajući se roditeljima/skrbnicima s poštovanjem i profesionalno u svim situacijama - Uključivati roditelje u različite aktivnosti u skupini i predškolskoj ustanovi te u donošenje važnih odluka koje se odnose na njihovu djecu - Koristiti se različitim oblicima i metodama pružanja stručne podrške roditeljima o tome kako mogu podržati djetetov razvoj kod kuće - Pokretati i ostvarivati suradnju s različitim ustanovama, organizacijama i institucijama u zajednici te se koristiti resursima zajednice za podršku djeci i obiteljima
	5.2. Partnerstvo s drugim stručnjacima i lokalnom zajednicom	

SKUPINA POSLOVA	KLJUČNI POSLOVI	KOMPETENCIJE (Odgovitelj je kompetentan ...)
6. STRUČNI RAZVOJ	6.1. Samorefleksija i samoevaluacija	<ul style="list-style-type: none"> - Vrednovati vlastitu odgojno-obrazovnu praksu i postignuća na temelju objektivnih pokazatelja radi planiranja svoga stručnoga razvoja - Izrađivati individualni plan stručnoga usavršavanja utemeljen na samoprocjeni i vanjskoj procjeni - Koristiti se formalnim, neformalnim i informalnim prilikama za stručni razvoj sukladno procijenjenim potrebama - Pridonosi timskom radu u funkciji razvoja (stručni aktivni, zajednice za učenje i dr.) - Pružati pomoć drugim odgojiteljima te dijeliti svoje znanje i iskustvo
	6.2. Neprestano stručno usavršavanje	
	6.3. Suradnja u funkciji stručnoga razvoja	

SKUPINA POSLOVA	KLJUČNI POSLOVI	KOMPETENCIJE (Odgovitelj je kompetentan ...)
7. SUDJELOVANJE U RADU I RAZVOJU PREDŠKOLSKE USTANOVE I ODGOJNO-OBRAZOVNOGA SUSTAVA	7.1. Sudjelovanje u evaluaciji rada predškolske ustanove	<ul style="list-style-type: none"> - Sudjelovati u evaluaciji rada i postignutih rezultata ustanove te pridonositi postavljanju ciljeva za daljnji razvoj - Raditi uspješno u timu podržavajući aktivnosti, projekte i istraživanja na razini predškolske ustanove - Sudjelovati u radu stručnih tijela na razini ustanove i aktivno im pridonositi - Pokretati aktivnosti u vezi s promocijom predškolske ustanove ili sudjelovati u njihovu organiziranju i ostvarivanju - Organizirati, pripremati plan, i ostvarivati različite priredbe i druge aktivnosti na razini predškolske ustanove

STRUČNA LITERATURA
ZA ODGOJITELJE
U PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA
KORIŠTENA U IZRADI
CJELOVITOG RAZVOJNOG PROGRAMA

- Bredekamp, S., Kako djecu odgajati, Zagreb, Educa
- Grupa autora (2002), Korak po korak 1 i 2, Beograd, kreativni centar
- Hwang, P., Nilsson, B. (2000), Razvojna psihologija, Filozofski fakultet, Sarajevo
- Kamenov, E. (1997), Metodika I dio, Metodička uputstva za model B Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja djece od tri do sedam godina, Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta, Novi Sad, drugo izdanje
- Kamenov, E., Spasojević, P. (2008), Predškolska pedagogija, Bijeljina
- Nikolić, D., Tošović, K. (2000) Ovo je moja školica, metoda Montesori na primjeru škole Pitagora, DN Centar, Beograd
- Pozderović, E. (2003), Dijete u centru aktivnosti, Tuzla
- Rangelov-Jusović, R. (2007), Od saradnje ka partnerstvu, Sarajevo
- Slunjski, E. (2006), Stvaranje predškolskog kurikulumu, Zagreb, Mali profesor
- Stoppard, M., (2004), Razvoj vašeg djeteta, Zagreb, Profil
- Stvaranje programa u kojima dojenčad i djeca jasličke dobi imaju centralnu ulogu (0-3), COI Step by Step
- Stvaranje programa u kojima dijete ima centralnu ulogu (3-6), COI Step by Step
- Slunjski, E., Šagud, M., Brajša-Žganec, A. (2006). Kompetencije odgojitelja u vrtiću – organizaciji koja uči. *Pedagogijska istraživanja*, 3(1), 45-57. Preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/139311>
- Vodič za odgajatelje/odgajateljice – u okviru projekta Evropske unije u BiH „Razvoj kvalifikacijskog okvira za opšte obrazovanje“ – Komponenta 3: Obrazovanje i stručni razvoj nastavnika
- Stvaranje učionica u kojima dijete ima centralnu ulogu (3 – 6 godina), Kirsten A. Hansen, Roxane K. Kaufmann, Kate Burke Walsh